

**REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA
ZACHODNIOPOMORSKIEGO 2014 – 2020**

Pomorze
Zachodnie

PROJEKT

3 MARCA 2014 R.

**Fundusze
Europejskie**
Program Regionalny

**UNIA
EUROPEJSKA**

SPIS TREŚCI

SEKCJA 1: WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ	1
SEKCJA 2: OPIS UKŁADU OSI PRIORYTETOWYCH	80
I GOSPODARKA-INNOWACJE-TECHNOLOGIE	80
PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.1: Udoskonalanie infrastruktury B+I i zwiększanie zdolności do osiągnięcia doskonałości w zakresie B+I oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności tych, które leżą w interesie Europy	81
PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.2: Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwijanie powiązań i synergii między przedsiębiorstwami, ośrodkami B+R i sektorem szkolnictwa wyższego (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)	84
PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.1: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	88
PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.2: Opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu umiędzynarodowienia	91
PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.3: Wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług	94
PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.4: Wspieranie zdolności MŚP do wzrostu na rynkach regionalnych, krajowych i międzynarodowych oraz do angażowania się w procesy innowacji	98
II ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO	105
PRIORYTET INWESTYCYJNY 2.2: Rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK	105
PRIORYTET INWESTYCYJNY 2.3: Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia	108
III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ	115
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.1: Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych	115
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.2: promowanie efektywności energetycznej i korzystania z odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach	120
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.3: Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i sektorze mieszkaniowym	124
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.5: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu	129
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.7: Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe	133
IV DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU	139
PRIORYTET INWESTYCYJNY 5.2: Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski żywiołowe i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami żywiołowymi i katastrofami	139

V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA	146
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.1: Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie</i>	146
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.2: Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie</i>	150
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.3: Zachowanie, ochronę, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego;.....</i>	154
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.4: Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program Natura 2000 oraz zieloną infrastrukturę.....</i>	158
VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT	166
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.2: Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi</i>	166
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.3: Rozwój i usprawnianie przyjaznych środowisku (w tym o obniżonej emisji hałasu) i niskoemisyjnych systemów transportu, w tym śródlądowych dróg wodnych i transportu morskiego, portów, połączeń multimodalnych oraz infrastruktury portów lotniczych, w celu promowania zrównoważonej mobilności regionalnej i lokalnej</i>	170
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.4: Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu</i>	174
VII RYNEK PRACY.....	181
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.5: zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników</i>	181
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.7: samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy</i>	187
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.8: równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego</i>	192
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.9: adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian</i>	197
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.10: aktywne i zdrowe starzenie się.....</i>	202
VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY	212
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.4: aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności</i>	212
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.7: ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym</i>	218
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.8: wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych ..</i>	222
IX INFRASTRUKTURA PUBLICZNA	234
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.2: wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój</i>	235
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.1: inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych</i>	239

PRIORYTET 9.2: wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich.....	243
X EDUKACJA	250
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.1: ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego.....	250
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3. wyrównywanie dostępu do uczenia się przez całe życie dla wszystkich grup wiekowych o charakterze formalnym, nieformalnym i pozaformalnym, poszerzanie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia również dzięki doradztwu i uznawaniu nabytych kompetencji.....	257
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3bis: lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami.....	261
XI INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA	272
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.4: inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.....	272
XII POMOC TECHNICZNA	280
SEKCJA 3: PLAN FINANSOWY PROGRAMU.....	283
SEKCJA 4: ZINTEGROWANE PODEJŚCIE TERYTORIALNE	290
SEKCJA 5: UKIERUNKOWANIE WSPARCIA NA ZJAWISKA UBÓSTWA, DYSKRYMINACJI ORAZ WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO.....	302
SEKCJA 6: SZCZEGÓLNE POTRZEBY OBSZARÓW DOTKNIĘTYCH POWAŻNYMI I TRWALE NIEKORZYSTNYMI WARUNKAMI NATURALNYMI LUB DEMOGRAFICZNYMI	309
SEKCJA 7: SYSTEM INSTYTUCJONALNY	312
SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI	331
SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE	348
SEKCJA 10: REDUKCJA OBCIĄŻEŃ ADMINISTRACYJNYCH Z PUNKTU WIDZENIA BENEFICJENTA	380
SEKCJA 11: ZASADY HORYZONTALNE.....	383
SEKCJA 12: ELEMENTY DODATKOWE	387

WYKAZ SKRÓTÓW:

B+R/B+I/B+R+I	Działalność badawczo-rozwojowa/ działalność badawczo-innowacyjna/działalność badawczo-rozwojowa i innowacyjna
BGK	Bank Gospodarstwa Krajowego
CI	Wspólne wskaźniki (ang. common indicators)
CPR	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006
CRM	Customer Relationship Management
CT	Cel tematyczny
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFROW	Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
EFSI	Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne
ERP	Enterprise Resource Planning
FS	Fundusz Spójności
IA	Instytucja Audytowa
IOB	Instytucje Otoczenia Biznesu
IZ RPO WZ	Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020
JST	Jednostki samorządu terytorialnego
KE	Komisja Europejska
KEW	Kluczowe etapy wdrażania
KKBOF	Koszalińsko – KołobrzESCO – Białogardzki Obszar Funkcjonalny
KPOŚK	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
KPZK	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
KS	Kontrakt samorządowy
MOF	Miejski obszar funkcjonalny
MRR/MIR	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego/Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju
MŚP	Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa
NFOŚiGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
OP	Oś priorytetowa
OSI	Obszar strategicznej interwencji
OZE	Odnawialne źródła energii
P&R/B&R	System typu park&ride/ bike&ride

PES	Przedsiębiorstwo ekonomii społecznej
PI	Priorytet inwestycyjny
PO	Program operacyjny
PO IiŚ	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
PO IR	Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PO PC	Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020
POWER	Program Operacyjny Wiedza, Edukacja Rozwój 2014-2020
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020
RBGP WZ	Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego
RLKS	Rozwój lokalny kierowany przez społeczność
RPO WZ 2014-2020	Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020
SFC	Structural Funds common data base
SI	Społeczeństwo informacyjne
SOM	Szczeciński Obszar Metropolitalny
SSW	Specjalna strefa włączenia
SUE RMB	Strategia Unii Europejskiej dla regionu Morza Bałtyckiego
TEN-T	Transeuropejskie sieci transportowe
TIK	Technologie informacyjno-komunikacyjne
UE	Unia Europejska
UP	Umowa Partnerstwa
WLWK	Wspólna lista wskaźników kluczowych
WRS	Wspólne Ramy Strategiczne
WZ	Województwo zachodniopomorskie
YEI	Inicjatywa na rzecz zatrudnienia ludzi młodych
ZIT	Zintegrowane inwestycje terytorialne

SEKCJA 1: WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ

1.1 Wkład programu w realizację strategii Europa 2020 oraz w osiągnięcie spójności gospodarczo-społecznej i terytorialnej

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na okres 2014-2020 (RPO WZ 2014-20) jest oparty na trzech głównych filarach:

- i) Regionalne dokumenty programowe, takie jak przygotowana w 2010 roku Strategia Rozwoju Województwa, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, pozostałe strategie sektorowe oraz wynikające z nich tworzone obecnie, Programy Strategiczne wraz z towarzyszącymi im diagnozami, analizami i konsultacjami, które pozwoliły na zidentyfikowanie aktualnych potrzeb, wyzwań i szans regionu,
- ii) Doświadczenia i dobre praktyki powstałe w trakcie realizacji kończącego się Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013 oraz Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, dzięki czemu dla poszczególnych rodzajów interwencji możliwa jest m.in. ocena ich skuteczności i przydatności, a także zaplanowanie nakładów ilościowych w oparciu o przyjęte alokacje. Szczególnie cenne wydają się doświadczenia związane z implementacją instrumentów finansowych w ramach narzędzi Jeremie i Jessica.
- iii) Strategiczne kierunki i zasady rozwoju przyjęte na poziomie Polski i Unii Europejskiej na lata 2014 – 2020, w tym EUROPA 2020 - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu a także wynikające z niej dokumenty regulujące zasady realizacji polityki spójności (takie jak rozporządzenia dotyczące funduszy strukturalnych, Wspólnotowe Ramy Strategiczne, Umowa Partnerstwa, Position of the Commission Services on the development of Partnership Agreement and programmes in POLAND for the period 2014-2020) oraz – na poziomie krajowym – Długo- i Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Krajowy Program Reform.

Diagnoza wyzwań, potrzeb i potencjałów obszarów/ sektorów objętych programem

Przeprowadzone diagnozy – zarówno w dokumentach regionalnych jak i krajowych oraz unijnych – pokazują, że potrzeby i bariery rozwojowe regionu są na tyle poważne i wielowymiarowe, że realizacja każdego z trzech priorytetów Strategii Europa2020 oraz każdego z jej celów będzie stanowiła dla regionu wyzwanie wymagające istotnych działań interwencyjnych. RPO WZ 2014-20 w sposób istotny przyczyni się do realizacji **Strategii Europa 2020** z uwagi na zaplanowaną szeroką interwencję w ramach trzech kluczowych priorytetów.

I. W ramach priorytetu **„rozwój inteligentny – rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji”** zostaną zaspokojone potrzeby regionu związane z wielokrotnie zdiagnozowanym bardzo niskim stanem jego innowacyjności, w tym ciągle zbyt niską świadomością innowacyjną przedsiębiorców, słabym stanem infrastruktury wsparcia innowacji, niemal całkowitym brakiem działań proinnowacyjnych wśród przedsiębiorców (eksperymentowanie, patentowanie, współpraca z sektorem B+R), zbyt małą ilością infrastruktury i usług badawczych dostępnych dla przedsiębiorstw, słabymi powiązaniem sieciowymi w biznesie oraz na jego styku z sektorem B+R, ciągle za niską orientacją probiznesową uczelni w regionie. Przewidywane interwencje będą skierowane przede wszystkim na wsparcie rozwoju inteligentnych specjalizacji regionu, wykorzystujących jego mocne strony i szanse gospodarcze, w tym unikatowe powiązania i łańcuchy umożliwiające tworzenie nowych produktów, szczególnie związanych z takimi zidentyfikowanymi już sektorami regionalnych specjalizacji, jak biogospodarka, działalność morską i logistyka, przemysł maszynowy i metalowy, usługi oparte na wiedzy oraz turystyka. Pod względem rodzaju wsparcia będą to m.in. interwencje obejmujące konieczne inwestycje w infrastrukturę B+R; granty i dotacje na działalność wysokoinnowacyjną w przedsiębiorstwach, a także działania edukacyjno-promocyjne adresowane do wszystkich aktorów procesów innowacyjnych. Interwencje te powinny zapewnić regionalną dyfuzję wiedzy i rozwiązań technologicznych powstających w ośrodkach badawczych Szczecina a także Koszalina.

Ponadto w zakresie tego priorytetu w regionie występuje potrzeba dostosowania profilu kształcenia do potrzeb gospodarki regionu oraz zwiększenia popytu na ciągle zdobywanie nowej wiedzy

Konieczne jest także przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców, szczególnie na obszarach wiejskich. Poprawy i rozbudowy wymaga także stan usług cyfrowych w administracji, medycynie i kulturze.

II. Grupa potrzeb dotyczących priorytetu **„rozwój zrównoważony – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów”** obejmuje potrzeby regionalne związane z:

- a) rozwojem przedsiębiorstw (szczególnie w obszarach przyczyniających się do rozwoju inteligentnych specjalizacji), w tym:
 - wspieranie form współpracy sieciowej (klastrowej) przedsiębiorstw (także po to, by skompensować efekt nadmiernego rozdrobnienia struktury wielkościowej firm),
 - jakościowy rozwój przedsiębiorczości, prowadzący do powstawania firm zdolnych do zatrudniania pracowników, prowadzenia współpracy międzynarodowej w tym transgranicznej, śledzenia i adaptowania rozwiązań technologicznych, reagowania na zmiany gospodarcze itp.,
 - wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu, poprzez dalszy rozwój stref aktywności inwestycyjnej (parków przemysłowych i podobnych),

- internacjonalizacja przedsiębiorstw, prowadząca do wzrostu eksportu oraz zwiększenia udziału w międzynarodowych łańcuchach wartości, szczególnie w odniesieniu do transgranicznych kontaktów z sąsiadującymi landami niemieckimi, Berlinem i krajami skandynawskimi,
 - wzmocnienie i dalsza profesjonalizacja instytucji otoczenia biznesu, prowadzące do wzrostu ich kompetencji w zakresie usług proinnowacyjnych oraz wyspecjalizowanych sektorowo i terytorialnie,
 - rozwój i wzmocnienie narzędzi finansowych specyficznych dla działań prorozwojowych przedsiębiorstw, takich jak seedcapital, anioły biznesu, fundusze pożyczkowe i poręczeniowe.
- b) rozwojem i promocją form gospodarowania minimalizujących obciążenia dla środowiska oraz jednocześnie wykorzystujących warunki naturalne regionu, takich jak:
- zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, szczególnie energii słonecznej oraz pochodzącej z biomasy,
 - rozwój energetyki rozproszonej szczególnie opartej o kogenerację energii cieplnej i elektrycznej wykorzystującej lokalne, odnawialne źródła energii,
 - wzrost efektywności energetycznej w przedsiębiorstwach, budynkach i systemach miejskich,
 - racjonalizacja gospodarowania wodą, w tym rozwój form małej retencji (także dla celów przeciwpowodziowych) oraz inwestycje w zakresie gospodarki wodno-ściekowej,
 - zapobieganie klęskom żywiołowym, np. systemy ostrzegania przeciwpożarowego, zakup sprzętu ratowniczego i gaśniczego,
 - poprawa gospodarki odpadami (w tym komunalnymi, przemysłowymi, rolniczymi, niebezpiecznymi) zgodnie z wymogami UE oraz WPGO, w tym prewencji, ponownego użycia, odzysku wraz z recyklingiem,
 - przywrócenie walorów środowiska przyrodniczego i miejskiego, w tym zmniejszenie skutków antropopresji (także pochodzącej od wzrastającego ruchu turystycznego), ochrona i przywrócenie siedlisk i gatunków (także w formie ogrodów botanicznych, banków genowych), rekultywacja terenów powojсковych i przemysłowych (w tym postoczniowych), redukcja punktowych emisji zanieczyszczeń gazowych,
- c) rozwojem, przyjaznej dla środowiska, infrastruktury transportowej na poziomie regionu, w tym:
- rozwój infrastruktury zrównoważonego transportu miejskiego, w tym szczególnie na obszarze Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, np. system P&R, integracja opłat i środków transportu, węzły przesiadkowe, trasy rowerowe,
 - modernizacja ciągów transportowych na poziomie dróg wojewódzkich i lokalnych w celu ułatwienia dostępu do sieci TEN-Ta także poprawy bezpieczeństwa na drogach,

- zwiększenie intermodalności oraz multimodalności systemów transportowych w regionie w części nienależącej do sieci TEN-T, w tym modernizacja portów regionalnych, budowa i rozbudowa węzłów logistycznych, modernizacja lokalnych dróg kolejowych.
- zakup i modernizacja taboru kolejowego dla połączeń wojewódzkich wraz z modernizacją infrastruktury kolejowej.

III. Realizacja priorytetu **„rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną”**

dla województwa zachodniopomorskiego będzie oznaczała realizację następujących celów:

- a) poprawa sytuacji na rynku pracy, w tym:
- poprawa dostępu do zatrudnienia dla osób bezrobotnych, poszukujących pracy i nieaktywnych zawodowo, w tym szczególnie osób w trudnej sytuacji na rynku pracy, takich jak: kobiety powracające na rynek pracy, osoby niepełnosprawne i długotrwale bezrobotne.
 - wsparcie integracji na rynku pracy ludzi młodych bez pracy, nie uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu,
 - wsparcie tworzenia nowych miejsc pracy (zarówno poprzez nowe przedsiębiorstwa jak i w przedsiębiorstwach istniejących) szczególnie w obszarach inteligentnych specjalizacji,
 - wsparcie usług w zakresie równouprawnienia oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego na rzecz wzrostu poziomu zatrudnienia,
 - wsparcie MŚP i ich pracowników w zakresie wspierania zdolności przystosowania się do zmian,
 - wzrost aktywności zawodowej osób starszych,
- b) rozwój kapitału ludzkiego poprzez:
- poprawę jakości infrastruktury oświatowej w regionie,
 - wzmocnienie potencjału, atrakcyjności i podniesienie jakości edukacji w szkołach i placówkach prowadzących kształcenie ogólne poprzez kompleksowe programy rozwojowe wdrażane na każdym poziomie kształcenia oraz indywidualizację pracy z uczniami, prowadzące do wyrównania szans edukacyjnych w wymiarze terytorialnym i w ramach poszczególnych szkół,
 - zwiększanie dostępności do edukacji przedszkolnej, szczególnie na obszarach wiejskich,
 - rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami,
 - upowszechnianie uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym.
- c) zmniejszenie liczby mieszkańców dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym poprzez

- podniesienie jakości infrastruktury zdrowotnej i społecznej,
- wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności oraz obszarów miejskich i wiejskich,
- zapewnienie wszystkim mieszkańcom województwa dostępu do wysokiej jakości usług w zakresie integracji społecznej, zdrowotnej i zawodowej,
- realizację kompleksowych programów integracji wykorzystującą instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej i prowadzącą do wzrostu zatrudnienia,
- zwiększanie potencjału ilościowego, infrastrukturalnego, organizacyjnego oraz kompetencyjnego przedsiębiorstw ekonomii społecznej oraz instytucji im służących.

GOSPODARKA

BADANIA I ROZWÓJ

Województwo Zachodniopomorskie charakteryzuje się niskim poziomem nakładów na B+R. W 2011 roku w województwie nakłady na B+R wyniosły 196,5 mln zł, z czego aż 154,2 mln zł wydatkowano w sektorze szkolnictwa wyższego. Podstawę regionalnego potencjału B+R stanowią, zatem wyższe szkoły publiczne. Mimo obserwowanego stałego wzrostu poziomu wskaźnika jest to ciągle jedna z najniższych wartości w kraju. Udział nakładów na badania i rozwój w PKB jest w województwie zachodniopomorskim 3-krotnie niższy niż średnia krajowa i ok. 10-krotnie niższy niż średnia unijna. Mimo, iż region wykazuje relatywnie wysoką aktywność w zakresie rozwoju infrastruktury B+R, to jednak nie wytworzyły się na dostatecznym poziomie kluczowe instytucje tego typu. Brakuje również odpowiedniej infrastruktury badawczej, która pozwalałaby instytucjom B+R odgrywać znaczącą rolę w kraju. Zważywszy na fakt, iż główna działalność naukowa jest skupiona w kilku głównych ośrodkach w Polsce – mazowieckim, małopolskim, wielkopolskim, dolnośląskim – region powinien dynamicznie nadrobić różnicę rozwojową poprzez/m.in rozwój endogenicznego potencjału naukowo-badawczego.

Według danych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w województwie zachodniopomorskim zainwestowano w infrastrukturę naukową i szkolnictwo wyższe zaledwie 3% udziału krajowego. Do tej pory najwięcej środków zainwestowano w obszar nauk technicznych oraz nauk przyrodniczych i nauk o zdrowiu. Wsparcie przyznane województwu na infrastrukturę B+R w perspektywie finansowej 2007-2013 z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka było niewielkie (dofinansowano jedynie 3 projekty) i stanowiło jedynie 0,77% w odniesieniu do ogółu dofinansowania przyznanego na przedmiotową infrastrukturę. W ramach Poddziałania 1.2.2 RPO WZ 2007-2013 udzielano wsparcia na projekty polegające na rozwoju infrastruktury badawczo-rozwojowej jednostek naukowych docelowo przeznaczonej do prowadzenia prac badawczych bądź rozwojowych, których rezultaty mają służyć przedsiębiorcom. Do III kwartału 2013 r. wsparcia udzielono 11 projektom na łączną wartość 44 723 928, 00 zł. z czego dofinansowanie wyniosło 27 916 853,05 zł.

Mimo inwestycji i wsparcia otrzymanego w okresie 2007-13 ciągle występują niedostatki infrastruktury badawczej. Coraz bardziej odczuwalny jest brak sektorowych placówek badawczych aktywnie współpracujących z przedsiębiorstwami i samorządem oraz działających w obszarach uznanych za regionalne specjalizacje.

Zdecydowana większość kadry sfery naukowo-badawczej w województwie zachodniopomorskim zatrudniona jest w szkolnictwie wyższym. Pozostała część to pracownicy jednostek rozwojowych i naukowych, zaledwie 3,6% kadry to pracownicy przedsiębiorstw.

Szczególnie niski (ostatnie miejsce w kraju) jest udział nakładów na B+R w przedsiębiorstwach w odniesieniu do PKB. W 2011 r wyniósł on 0,34%. Większość ofert technologicznych i badawczych pochodzi z sektora nauk technicznych. Według danych GUS, w regionie odsetek przedsiębiorstw przemysłowych, które w 2012r. poniosły nakłady na działalność innowacyjną (12,57%) jest wyższy od przedsiębiorstw z sektora usług(5,28%).. Mimo to blisko 60% zatrudnionych na rynku zachodniopomorskim pracuje w usługach (2 miejsce w kraju), a ponad połowa pracujących w usługach zalicza się do sektora „Knowledge-Intensive Services” – czyli usług opartych na wiedzy. Powstające zasoby innowacyjne charakteryzują się nierównomiernym rozkładem. Skupienie prac badawczych głównie w dwóch ośrodkach regionu (Szczecin i Koszalin) nie prowadzi jednak do dyfuzji innowacji na obszar poza tymi ośrodkami. Przedsiębiorstwa najczęściej korzystają ze sprawdzonych w krajach zachodnich lub w innych regionach Polski rozwiązań transferowanych przez zakup maszyn i urządzeń oraz gotowych technologii. Otoczenie infrastrukturalne działalności innowacyjnej w województwie jest dopiero w fazie tworzenia i dostosowywania do standardów Unii Europejskiej. Współpraca biznesu z sektorem B+R w regionie nie ma jeszcze charakteru strategicznego, zorientowanego na długofalowy rozwój innowacji.

Analiza wsparcia w ramach perspektywy finansowej 2007-2013 pokazuje, iż 1/3 beneficjentów RPO WZ 2007-2013 deklaruje współpracę z jednostkami naukowymi (32%), a tylko, co dwudziesty (6,4%) był zaangażowany we wspólną realizację przedsięwzięć B+R.

Zasadnym jest więc ukierunkowanie wsparcia na wspólne projekty badawcze mające na celu komercjalizację wiedzy i wprowadzenie innowacyjnych produktów lub usług na rynek, co przyczyni się do budowania przewagi konkurencyjnej regionu zgodnej z inteligentną specjalizacją.

W rankingach poziomu innowacyjności Urzędu Statystycznego w Szczecinie, województwo zachodniopomorskie zajmuje jedno z ostatnich miejsc wśród regionów, a z badań nad Regionalnymi Systemami Innowacyjności w Polsce z 2013 r. wynika, iż zajmuje ostatnie.

Niski poziom innowacyjności zachodniopomorskich przedsiębiorstw w znaczącym stopniu wynika z istnienia wielu barier ich rozwoju innowacyjnego. Do głównych zaliczyć można – zbyt duże koszty finansowe i brak środków na badania i rozwój. Zaledwie 4,7% zachodniopomorskich przedsiębiorstw przemysłowych (przy średniej 5,5% dla Polski) współpracowało w zakresie działalności innowacyjnej, czyli aktywnie uczestniczyło we wspólnych projektach dotyczących działalności innowacyjnej z innymi przedsiębiorstwami lub instytucjami niekomercyjnymi.

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się wysokim odsetkiem firm mikro, które posiadają ograniczoną zdolność i zasoby do planowania strategicznego i działań rozwojowych takich jak np. tworzenie nowych rozwiązań technologicznych. Nie da się bowiem przeskalować w dół kosztów badań, prototypów, próbnej produkcji, marketingu itp. Mimo to wzrost innowacyjności zgodnie ze światową gospodarką w coraz mniejszym stopniu koncentrować będzie się w dużych firmach. Wiele procesów, które do tej pory wymagały zdecentralizowanego zarządzania i dużej skali działalności pojedynczych

przedsiębiorstw w regionie, obecnie może być prowadzonych w równie efektywny sposób w dowolnej lokalizacji i w stosunkowo małej skali przez wiele firm, jeśli tylko uczestniczące w tych procesach zachodniopomorskie podmioty są w stanie kooperować ze sobą w ramach sieci powiązań. Partnerstwo w zakresie innowacji w województwie zachodniopomorskim wciąż jest jednak niedostatecznie rozwinięte.

Region plasuje się na ostatnim miejscu w kraju pod względem udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem, bardzo niski (14 miejsce w kraju) jest również udział produktów innowacyjnych w produkcji przemysłowej, przy czym szczególnie niski jest on wśród przedsiębiorstw małych, a aktywność patentowa w województwie (podobnie jak w całej Polsce) jest kilkadziesiąt razy niższa niż np. w Niemczech lub krajach skandynawskich. W roku 2011 w województwie zgłoszono 146 wynalazków i udzielono 88 patentów oraz zgłoszono 27 wzorów użytkowych i udzielono prawa ochronnego. W przypadku udzielonych praw ochronnych na wzory użytkowe największy wzrost (dwukrotny) zanotowano dla zgłoszeń z województw warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego.

Proces identyfikacji regionalnych, a docelowo inteligentnych specjalizacji w województwie zachodniopomorskim w pierwszej kolejności wynika z zapisów Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2011-2020. Jednym z trzech celów strategicznych tego dokumentu jest bowiem Rozwój specjalizacji regionalnych w oparciu o endogeniczny potencjał województwa. Dokonano próby zidentyfikowania obszarów gospodarki - w których takie specjalizacje mogą się rozwijać, a także w sposób ramowy oraz adekwatny do ówczesnego stanu wiedzy określono najważniejsze związane z tym działania i etapy. Rezultatem tych prac było wewnętrzne badanie, które miało na celu wstępną, opartą na systematycznej i jednolitej metodologii, identyfikację rodzajową obszarów gospodarki, w których mogą istnieć regionalne specjalizacje, co stanowiło podstawę do rozwijania w ich obrębie inteligentnych specjalizacji. Badania zostały oparte wyłącznie na istniejących danych statystycznych za rok 2010 - otrzymanych od Urzędu Statystycznego w Szczecinie, a dotyczących: liczby zarejestrowanych przedsiębiorstw (w rozbiciu na kategorie wielkości), liczby nowych przedsiębiorstw, liczby zatrudnionych oraz średniego wynagrodzenia miesięcznego oraz otrzymanych od Izby Skarbowej w Szczecinie, pochodzących ze sprawozdań VAT-7, a dotyczących: liczby podatników, przychodów netto we wszystkich stawkach opodatkowania, przychodów z eksportu (zarówno wewnątrz jak i poza UE), nabycia środków trwałych oraz nabyć pozostałych. W procesie identyfikowania regionalnych specjalizacji posłużono się szerokim zestawem sektorów PKD, tak aby wskazać obszary, w których istnieje potencjał rozwojowy województwa. W kolejnym kroku, czyli identyfikacji inteligentnych specjalizacji na podstawie m.in. badania potencjału szkół wyższych i B+R regionu sektory te zostaną zawężone już do konkretnych stref specjalizacji, o najwyższym potencjale rozwojowym. Zidentyfikowano 5 głównych obszarów – regionalnych specjalizacji, wyróżniających się w regionie:

- biogospodarka (oparta o naturalne zasoby regionu i jego potencjał gospodarczy oraz naukowo-badawczy),

- działalność morską i logistyką (w tym technika morską, branża, która jest mocno osadzona w regionie, ale która musi odpowiadać na współczesne wyzwania),
- przemysł metalowo-maszynowy (w regionie przybywa firm z tego sektora, zwiększa się oferta parków przemysłowych, dodatkowym atutem są cenne doświadczenie związane z przemysłem okrętowym),
- usługi przyszłości (dynamicznie rozwijająca się branża ICT, IT, KPO, czy przemysły kreatywne),
- turystyka i zdrowie (wykorzystanie zasobów przyrodniczych i dorobku kulturowego).

TECHNOLOGIE INFORMACYJNO – KOMUNIKACYJNE

Technologie Informacyjno-Komunikacyjne oraz rozwój społeczeństwa informacyjnego prowadzą do wzrostu innowacyjności, wzrostu gospodarczego oraz poprawy jakości życia obywateli i przedsiębiorstw. Szersze i skuteczniejsze zastosowanie technologii cyfrowych oznacza lepszą jakość życia dzięki, między innymi, lepszemu opiece zdrowotnej, bezpieczniejszemu i wydajniejszemu transportowi, czystszyemu środowisku, nowym możliwościom w zakresie mediów oraz łatwiejszemu dostępowi do usług użyteczności publicznej i treści kulturowych.

Inwestycje na rzecz szerszego wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych wspierają procesy wzrostu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki.

Obok działań na rzecz infrastruktury podstawowej (poziom krajowy), podejmowane powinny być interwencje na rzecz wykorzystania rozwiązań informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach oraz administracji publicznej. Rozwiązania w zakresie e-administracji umocnią otoczenie sprzyjające przedsiębiorczości i innowacjom. Stronę popytową w tym zakresie wzmacniają działania na rzecz rozwoju umiejętności cyfrowych. Pozwoli to na uwolnienie potencjału, jaki niosą ze sobą technologie informacyjno-komunikacyjne dla wsparcia wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy.

Województwo Zachodniopomorskie charakteryzuje wysoka penetracja usług szerokopasmowego dostępu do Internetu oraz relatywnie dobra, na tle innych województw, sytuacja pod względem rozwoju infrastruktury i jej wykorzystania.

Przedsiębiorstwa

Technologie informacyjno-komunikacyjne, prowadząc do zmniejszenia dystansu geograficznego ułatwiają przepływ informacji, a także obniżenie kosztów komunikacji i transportu, wzrost efektywności i zmniejszenie kosztów operacyjnych, poprawę przebiegu procesów, automatyzację procesów i zadań przez co stwarzają ogromną szansę nawet niedużym, ale innowacyjnym firmom, gotowym działać na rynkach ponadlokalnych. Z drugiej strony będą stawiać coraz większe wyzwania tym firmom lokalnym, które są mniej innowacyjne i nie potrafią wykorzystać nowych technologii.

Zgodnie z danymi GUS za 2012 r. 93% zachodniopomorskich przedsiębiorstw posiada dostęp do Internetu (83% do szerokopasmowego, 10% wąskopasmowego). Z kolei 59% firm posiada stronę internetową przy średniej ogólnokrajowej 68%, jednak zaledwie 10% dokonuje sprzedaży przez Internet i inne sieci komputerowe. Również niewielki odsetek składa zamówienia poprzez sieci komputerowe.

Istnieje zatem potencjał w postaci infrastruktury oraz dostępu do sprzętu komputerowego, co nie przekłada się na wykorzystanie TIK w handlu, który daje możliwość dotarcia do szerokiej grupy konsumentów z całego świata, prezentacji własnych wyrobów i usług oraz umożliwia zawieranie transakcji zarówno krajowych, jak i transgranicznych. Za ledwie 47% przedsiębiorstw stosuje automatyczną wymianę danych z podmiotami zewnętrznymi, jeszcze mniej firm wykorzystuje oprogramowanie ERP i CRM - 13%.

Komunikacja z partnerami w drodze elektronicznej wymiany danych w sposób znaczący może poprawić pozycję firmy względem partnerów biznesowych oraz znacznie obniżyć koszty działalności biurowej i operacyjnej.

Dzięki zastosowaniu systemów informatycznych wspomagających funkcjonowanie przedsiębiorstwa możliwe jest uporządkowanie wewnętrznych procesów organizacji, przetwarzanie, gromadzenie, rejestracja i selekcja danych oraz integracja z kluczowymi kooperantami i klientami przedsiębiorstwa lub grupy przedsiębiorstw.

Technologie teleinformatyczne zmieniły formę procesów zachodzących wewnątrz przedsiębiorstw, pomiędzy nimi (tzw. B2B), w kontaktach z klientami indywidualnymi (B2C), a nawet między samymi klientami (C2C). Podstawowe procesy, jak obsługa zamówień, płatności, promocja oraz dostawa mogą być realizowane w formie elektronicznej. Przedmiotem transakcji handlowych stają się produkty i usługi cyfrowe nie mające postaci materialnej. Kluczowym elementem takich nowych form działalności gospodarczej są technologie informatyczne.

Wydaje się, że usprawnianie realizacji procesów biznesowych za pomocą technologii teleinformatycznych mogłoby się przyczynić do wzrostu wydajności zachodniopomorskich firm.

Niestety podmioty gospodarcze w Polsce w niedostatecznym stopniu wykorzystują TIK do wspomagania procesów wewnętrznych. Niewiele firm ponosi nakłady na TIK, w 2011 r. w województwie zachodniopomorskim było to za ledwie 35%.

Konieczny jest zatem dalszy rozwój w zakresie wykorzystywania TIK w działalności przedsiębiorstw.

E-usługi publiczne

Drugim istotnym elementem prowadzącym do rozwoju społeczeństwa informacyjnego jest szersze zastosowanie rozwiązań informacyjno-komunikacyjnych w zakresie e-usług publicznych. Szczególnie istotny jest rozwój e-usług z zakresu e-zdrowia, e-edukacji, e-administracji oraz rozwój systemów informacji przestrzennej.

Rozwój TIK w administracji publicznej ułatwi przepływ informacji zarówno między urzędami, jak i w kontaktach z obywatelem. Dodatkową wartością wynikającą z powyższego będzie również większa przejrzystość procesu podejmowania decyzji.

Priorytetowymi zadaniami w zakresie elektronicznej administracji jest zapewnienie interoperacyjności publicznych systemów teleinformatycznych oraz udostępnienie jak najszerszego zakresu usług publicznych świadczonych elektronicznie, umożliwiającego pełną interakcję z urzędem, czyli możliwość całkowitego załatwienia danej sprawy na odległość.

Z perspektywy odbiorców usług publicznych informatyzacja procesów wewnętrznych administracji przyspiesza obieg dokumentów związanych z załatwianiem spraw urzędowych, a także ułatwia dostęp klientów do potrzebnej informacji na każdym etapie postępowania administracyjnego.

Stopień wykorzystania TIK w administracji publicznej w województwie zachodniopomorskim jest wyższy od średniej krajowej. Razem z województwami południowej części kraju (z wyjątkiem województwa podkarpackiego) region zajmuje czołową pozycję w udostępnianiu usług elektronicznych (39% w 2012 r.). Jednakże daleko mu do lidera- woj. śląskiego, które w tym samym roku osiągnęło 65% (co stanowi prawie dwukrotność średniej ogólnopolskiej). Z kolei wartość wskaźnika wspierania rozwoju społeczeństwa informacyjnego w 2012 r. na poziomie 23%, plasuje województwo na 3. miejscu w kraju. Ponadto region cechuje najwyższa skuteczność cyfryzacji urzędów- 40% (przy średniej krajowej 36%) oraz wysoki poziom konsekwentnego wdrażania- 38%, co daje 3. pozycję wśród wszystkich województw. Wskaźnik świadczenia i rozwijania usług e-administracji w 2012 r. dla województwa zachodniopomorskiego wyniósł 35%.

Zgodnie z danymi za 2012 r. 34% urzędów w zachodniopomorskim udostępnia usługi elektroniczne. W tym samym roku 39% internautów próbowało załatwić sprawy urzędowe przez Internet. Według MAiC głównym powodem nieskorzystania z e-administracji jest niski poziom zaawansowania usług elektronicznych oraz skromna oferta usług. Niemal 2/3 internautów wskazało jako ograniczenia związane z korzystaniem z usług urzędów on-line konieczność pojawienia się w urzędzie, aby sfinalizować sprawę, a połowa niewielki zakres usług.

W województwie usługi adresowane do biznesu są lepiej rozwinięte niż te przeznaczone dla osób indywidualnych, a jednocześnie poziom ich wykorzystania w przedsiębiorstwach jest wyższy niż w społeczeństwie. Dla porównania przedstawiono dwa wskaźniki:

- Osoby potrafiące przesłać informacje/dokument do urzędu, korzystając z profilu zaufanego ePUAP – 21%,
- Firmy korzystające z e-administracji – 88%.

Zakres elektronicznych usług administracji publicznej, podobnie jak stopień ich zaawansowania w województwie różnie.

Pobieranie formularzy to drugi, a ich odsyłanie to trzeci stopień zaawansowania usług e-administracji (pierwszy stanowi pozyskiwanie informacji ze stron www urzędów). Wyższy poziom rozwoju stanowi załatwienie sprawy urzędowej w pełni elektronicznie, z którego w 2011 r. skorzystało 41% firm z Polski i średnio 45% w UE (za 2012 r. wskaźnik ten jest niedostępny z powodu zmiany metodologii badania).

Należy zatem wspierać szczególnie usługi na wyższych, czyli trzecim i czwartym, poziomach dojrzałości.

W 2012 r. 15% urzędów w regionie posiadało użyteczną stronę www (przy średniej krajowej 12%). Mimo, że ten wynik plasuje województwo na 3. miejscu wśród pozostałych województw, to nadal pozostaje na zdecydowanie zbyt niskim poziomie.

Administracja publiczna ciągle jeszcze wywiera zbyt mały wpływ na rozwój cyfrowy społeczeństwa. Mimo tego, że w województwie wskaźnik rozwoju informatyzacji przez urzędy jest wyższy niż średnia krajowa w Polsce, nadal pozostaje na niskim poziomie 23%. Spośród trzech jego składowych, największą wartość osiągnęło świadczenie i rozwijanie usług e-administracji - 35% urzędów. Drugie w kolejności – wsparcie integracji cyfrowej – realizuje 24%, a posiadanie użytecznej strony www – 15% urzędów.

Ważnym elementem działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego jest zwiększenie podaży usług cyfrowych poprzez tworzenie treści cyfrowych oraz zapewnienie powszechnego i otwartego dostępu w postaci cyfrowej do zasobów będących w posiadaniu instytucji publicznych (w tym digitalizacja i cyfrowe udostępnienie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego). Informacje sektora publicznego w coraz większym stopniu stanowią podstawę, na której różne podmioty mogą wytwarzać wartość dodaną. Dzięki zastosowaniu międzynarodowych standardów dostępności treści internetowych, działania w sektorze publicznym ułatwią dostęp do e-usług publicznych i informacji sektora publicznego osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

Istotny jest również rozwój kompetencji cyfrowych społeczeństwa, konieczny dla wzmocnienia popytu na TIK oraz szerokiego wykorzystania usług cyfrowych i rozwoju e-gospodarki. Należy również zapobiegać wykluczeniu cyfrowemu poprzez wsparcie rozwoju kompetencji cyfrowych osób z grup najbardziej zagrożonych wykluczeniem z aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym.

DZIAŁALNOŚĆ PROINWESTYCYJNA

Z badania Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową w zakresie atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski z 2012 roku można się dowiedzieć, że w zakresie aktywności wobec inwestorów istniała wyraźna i trwała dominacja trzech regionów: wielkopolskiego, mazowieckiego i dolnośląskiego. Do grupy tej w 2010 r. dołączyło województwo zachodniopomorskie, które w 2012r. umocniło swoją pozycję (2 miejsce w rankingu).

W województwie funkcjonuje 5 parków przemysłowych (czerwiec 2013 r.). Parki skupione są w zachodniej części regionu (Szczecin, Stargard Szczeciński, Goleniów). W północno-wschodniej części funkcjonuje jedynie Park Naukowo-Technologiczny Politechniki Koszalińskiej. W najbliższym czasie planuje się uruchomienie parku na terenach Stoczni Szczecińskiej Nowa.

Ponadto na terenie województwa funkcjonują Parki Przemysłowe, które skupiają przedsiębiorstwa różnych branż, ułatwiając inwestorom proces zakładania firm, oferując pomoc w pozyskiwaniu zewnętrznego finansowania oraz różnego rodzaju ulgi podatkowe. Działalność parków sprzyja dywersyfikacji struktury branżowej gospodarki regionu. Od 2004 roku powołano na terenie województwa zachodniopomorskiego 4 parki:

1. Policki Park Przemysłowy (2004)
2. Stargardzki Park Przemysłowy (2004)
3. Goleniowski Park Przemysłowy (2005)
4. Stargardzki Park Nowoczesnych Technologii (2007) - w całości w PSSE

Dodatkowo na terenie województwa samorządy lokalne utworzyły Strefy Aktywności Gospodarczej:

w Koszalinie, Karlinie, Wałczu oraz w Szczecinku.

Do końca 2012 roku w ramach RPO WZ 2007-2013 wsparto tereny inwestycyjne o łącznej powierzchni 372,15 ha.

Według danych Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów Urzędu Marszałkowskiego WZ na obszarze województwa zachodniopomorskiego znajduje się ok. 1200 ha w pełni uzbrojonych terenów inwestycyjnych, z czego 800 ha o statusie specjalnej strefy ekonomicznej (Kostrzyńsko-Słubickiej, Słupskiej, Pomorskiej oraz Euro Parku Mielec).

Do mocnych stron województwa zachodniopomorskiego zaliczyć można wyraźnie ponadprzeciętną intensywność działalności informacyjnej oraz liczbę ofert inwestycyjnych. Warto zaznaczyć, że jest jednym z siedmiu województw cechujących się ponadprzeciętną dostępnością transportową (4 miejsce w rankingu z 2012 r.), co zawdzięcza bliskości granicy zachodniej, bardzo dobrej dostępności do transportu morskiego, oraz wysokim poziomem rozwoju sektora transportu i logistyki.

Specyfikę regionu stanowi obecność licznych obiektów i instalacji wojskowych oraz ich aktualny lub przemijający związek z sytuacją przestrzenną, ekonomiczną i społeczną województwa. Rodzi to określone konsekwencje dla planowania przestrzennego i ekonomiki funkcjonowania lokalnych samorządów czy też podmiotów gospodarczych korzystających z obecności wojska lub odczuwających negatywne skutki likwidacji jednostek wojskowych, jaki miał miejsce na terenie województwa.

Na obszarze województwa znajduje się jeden z największych oraz najlepiej wyposażony poligon w Drawsku Pomorskim, jednak jest to nieliczny przykład dobrze prosperującej i przynoszącej dochody samorządowi lokalnemu instalacji wojskowej.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego znajduje się duża liczba tzw. obszarów popegeerowskich, które również stanowią poważne wyzwanie inwestycyjne. Różne uwarunkowania społeczne sprawiły, że te obszary są często miejscem kumulacji różnorodnych problemów społecznych. Województwo zachodniopomorskie jest regionem, na terenie którego do 1992 roku funkcjonowało ponad 219 państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej. Jednocześnie w związku z prywatyzacją sektora

państwowego rolnictwa na terenie województwa zachodniopomorskiego na przełomie lat 1992-1993 pracę utraciło ponad 26 300 osób. Z wstępnej analizy przeprowadzonej przez Obserwatorium Integracji Społecznej wynika, że ponad 20 lat po prywatyzacji państwowego sektora gospodarki rolnej w regionie istnieje 695 miejscowości dotkniętych syndromem „wsi popegeerowskiej”. Niepokojący jest fakt utrwalania się, wśród kolejnych pokoleń zamieszkujących te obszary, postaw niepożądanych i zjawiska, określanego mianem „dziedziczenia ubóstwa”. Transformacja gospodarcza odcisnęła swoje piętno najsilniej w miejscowościach popegererowskich, w wyniku czego do dziś pozostają nierozwiązanymi – problemy lokalnego rynku pracy, wysokiego bezrobocia, niedoinwestowania infrastrukturalnego oraz pauperyzacji. Obszary o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe i jednocześnie dysponujące najslabszym potencjałem i dynamiką rozwojową, tworzą Specjalną Strefę Włączenia, na której koncentrować się będzie terytorialne wsparcie. Koncepcja interwencji w ramach Specjalnej Strefy Włączenia na obszarze województwa przewiduje koncentrację działań wokół czterech obszarów tematycznych – gospodarka, infrastruktura i środowisko, oraz społeczeństwo.

AKTYWNOŚĆ EKSPORTOWA

W latach 2007 – 2009 udział eksportu województwa zachodniopomorskiego w tworzeniu produktu krajowego brutto był stały i wyniósł 25,79% PKB regionu. Analizując wartość eksportu pozostałych polskich województw, zachodniopomorskie plasuje się na środkowej, ósmej pozycji. Największą wartość osiągnęły województwa śląskie, mazowieckie i dolnośląskie, a najmniejszą - opolskie, świętokrzyskie i podlaskie.

Głównym partnerem handlowym dla przedsiębiorców z Pomorza Zachodniego są kraje europejskie. Ich procentowy udział w całkowitym eksporcie wyniósł aż 85,41%. Wśród krajów europejskich dominowały kolejno Niemcy, Dania, Francja, Szwecja, Wielka Brytania i Norwegia. Sytuacja taka wynika z przygranicznego położenia geograficznego województwa oraz bliskości Skandynawii.

W strukturze zachodniopomorskiej gospodarki można wyróżnić takie firmy, które nie posiadały jeszcze żadnych kontaktów zagranicznych, takie, które nie są jeszcze obecne na zagranicznych rynkach, ale rozważają możliwość eksportu i są jednocześnie świadome szans i barier związanych poszerzeniem swojej działalności. Przedsiębiorstwa prowadzące działalność eksportową mają na celu rozszerzenie rynków zbytu lub bezpośrednio inwestycje na rynkach, w których są silnie zakorzenione. Poziom umiędzynarodowienia zachodniopomorskich przedsiębiorstw jest bardzo różny i zasadnym jest dopasowanie narzędzi wsparcia do poziomu działalności międzynarodowej.

W 2010 r. Województwo Zachodniopomorskie przystąpiło do projektu systemowego Ministra Gospodarki, którego celem jest wzrost poziomu umiędzynarodowienia polskich firm. Ponadto Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów działające w strukturach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego realizuje działania na rzecz udrożnienia przepływu informacji pomiędzy przedsiębiorcami, samorządem

województwa, a Ministrem Gospodarki, w tym Wydziałami Promocji Handlu i Inwestycji (WPHI) ambasad i konsulatów RP na świecie. Efektem tych działań ma być umożliwienie realnego wpływu samorządu i przedsiębiorstw z poszczególnych regionów na realizację polityki współpracy gospodarczej z zagranicą. Bezpośrednimi instrumentami wspierania aktywności przedsiębiorców za granicą realizowanymi przez COiE są: dostęp przedsiębiorców do informacji z zakresu rynków międzynarodowych, branżowe projekty promocyjne dotyczące eksportu, przedsięwzięcia promocyjne i wspierające eksport. jak m.in.: seminaria, konferencje, zbiorowe pokazy oraz prezentacje.

W Województwie działają dwa ośrodki Enterprise Europe Network, sieci która jest największą na świecie siecią wsparcia współpracy technologicznej i handlowej, dającą możliwość nawiązywania kontaktów międzynarodowych lokalnym firmom i instytucjom. Instytucje prowadzące ośrodki EEN działają w ramach Konsorcjum Enterprise Europe Network – West Poland.

INSTRUMENTY I INSTYTUCJE OTOCZENIA BIZNESU

W 2012 r. nasycenie ośrodkami innowacji i przedsiębiorczości (w analizach PARP ta nomenklatura określa sektor Instytucji Otoczenia Biznesu) w województwie zachodniopomorskim oscylowało wokół poziomu 45% (10 miejsce w skali kraju). Na 1 ośrodek przypadało na koniec 2011 r. 36 806 mieszkańców województwa (średni poziom dla Polski to 47,68 tys. mieszkańców) oraz 4 665 firm (średni poziom dla Polski to 4,85 tys.). Odsetek ośrodków innowacji w ogólnej liczbie ośrodków w 2012 r. w województwie wynosił 41,3% (4 miejsce wśród wszystkich województw) co świadczyć może o dużym zapotrzebowaniu na instytucje otoczenia biznesu świadczące usługi w zakresie innowacyjności. Na jeden ośrodek innowacji przypada 11 294 firmy i 89 109 mieszkańców (co daje ostatnie miejsce wśród województw). Dane te pokazują potrzebę zwiększenia wsparcia w zakresie dostępności do usług innowacji.

Stosunkowo niewiele firm przypada w województwie na jeden park technologiczny (53 646 firm – 12. miejsce w kraju), co wskazuje na trudności w dostępie do wsparcia dla firm technologicznych. Parki i inkubatory technologiczne, akademickie inkubatory przedsiębiorczości, centra transferu technologii zlokalizowane są w okolicach Szczecina i Koszalina, co powoduje niekorzystny rozkład geograficzny oferty dla podmiotów z południowej i środkowej części województwa.

Instytucje Otoczenia Biznesu (IOB) funkcjonujące w regionie często są niedostosowane ze swoją ofertą gdyż dominuje wsparcie ogólne, nieuwzględniające różnicowania branżowego przy jednoczesnym braku wymiany informacji i współpracy między instytucjami.

Według badań Urzędu Marszałkowskiego, w opinii Instytucji otoczenia Biznesu najbardziej oczekiwanym wsparciem w zakresie usług IOB jest wsparcie finansowe (41,4% wskazań). Biorąc pod uwagę niewielką ofertę w tym zakresie, dostępną w województwie, należy położyć nacisk na wzmocnienie tych funkcji IOB. Równie ważnym rodzajem wsparcia,

poszukiwanym przez klientów IOB jest doradztwo (11,7%) oraz szkolenia (6,4%). Badania naukowe stanowią zaledwie 3,2% usług oczekiwanych przez podmioty gospodarcze, co z jednej strony świadczyć może o niskiej innowacyjności zachodniopomorskich przedsiębiorstw, z drugiej zaś strony może być wynikiem małej aktywności IOB w tym zakresie. Wśród najpopularniejszych i najbardziej oczekiwanych przez klientów IOB instrumentów finansowych znajdują się dotacje (40,3% wskazań ankietowanych IOB), następnie pożyczki (20,8%) oraz kredyty (8,3%).

Województwo Zachodniopomorskie charakteryzuje się dużą liczbą mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Odgrywają one znaczącą rolę w gospodarce regionu. Jednak znaczna większość tych firm ma zbyt niski potencjał, aby realizować procesy inwestycyjne, którym towarzyszy rozwój oparty o obszar badań i innowacji.

Innowacje rzadko występują w izolacji, to wysoce interaktywny proces współpracy w rosnącej i zróżnicowanej sieci interesariuszy. Współpraca staje się środkiem do rozszerzenia zakresu projektów rozwojowych, sposobem na uzupełnienia kompetencji firmy. W 2012r. niecałe 12% przedsiębiorstw z sektora usług wprowadziło do swej działalności innowacje, z czego 4,55% stanowiły nowe lub ulepszone produkty, 2,21% produkty nowe lub istotnie ulepszone dla rynku, 10,2% stanowił nowe lub ulepszone procesy. Innowacje wprowadziło niewiele ponad 18% przedsiębiorstw przemysłowych, były to głównie nowe lub ulepszone procesy (13,09%), następnie nowe lub ulepszone produkty (10,73%), natomiast nowe lub ulepszone produkty dla rynku stanowiły 4,71% wprowadzanej w tym roku innowacji. Zaledwie 5,28% podmiotów z sektora usług poniosło w 2012r. nakłady na działalność innowacyjną, w łącznej kwocie 38295 tys. zł i niecałe 13% przedsiębiorstw przemysłowych w wysokości 1011968 tys. zł. W strukturze nakładów na działalność innowacyjną w sektorze usług dominowały wydatki inwestycyjne na środki trwałe (31420 tys. zł), działalność badawczo-rozwojowa (890 tys. zł) oraz marketing związany z wprowadzaniem nowych lub istotnie ulepszonych produktów (576 tys. zł). Podobnie przedstawiały się proporcje wydatków sektora przemysłowego: nakłady inwestycyjne na środki trwałe (929894 tys. zł), następnie działalność B+R (29269 tys. zł), zakup nowoczesnego oprogramowania (12403 tys. zł), marketing związany z wprowadzaniem nowych produktów (7975 tys. zł) oraz szkolenia personelu bezpośrednio związane z wprowadzaniem innowacjami (1688 tys. zł). Współpracę w zakresie działalności innowacyjnej prowadziło w 2012r. zaledwie 1,6% podmiotów z sektora usług i niecałe 5% przedsiębiorstw przemysłowych.

W regionie zachodniopomorskim istnieje szeroka oferta instrumentów finansowania działalności MŚP. Oprócz banków komercyjnych, banków spółdzielczych i funduszy leasingowych, do kluczowych instytucji finansujących można również zaliczyć fundusze pożyczkowe i poręczeniowe.

Pilotażowa Inicjatywa JEREMIE, którą wdrożyło Województwo Zachodniopomorskie dowiodła, że tego typu instrument finansowania zwrotnego spotkał się z zainteresowaniem ostatecznych odbiorców wsparcia. Od początku wdrażania inicjatywy JEREMIE do końca 2013 roku pośrednicy finansowi działający w ramach inicjatywy zawarli 3416 umów operacyjnych z beneficjentami ostatecznymi.

W perspektywie finansowej 2014-2020 zasadna jest kontynuacja działań związanych z finansowaniem zwrotnym jednak w szerszym zakresie i z wykorzystaniem różnych produktów m.in. pożyczek, poręczeń, gwarancji, produktów kapitałowych i instrumentów mieszanych, w tym kredytów umarzalnych.

W województwie zachodniopomorskim funkcjonuje również 1 Fundusz Kapitału Załączkowego. W Szczecinie ulokowano również 1 Sieć Aniołów Biznesu.

W ramach ogólnoeuropejskiego badania potencjału klastrów w województwie zachodniopomorskim zidentyfikowano łącznie 12 klastrów (czerwiec 2013). W strukturze branżowej klastrów dominują sektory przemysłowe, jednak pojawiają się również skupiska powiązań w sektorze usług. W regionie dominują inicjatywy klastrowe oddolne. Do najbardziej widocznych inicjatyw należą klastry: chemiczny, rybny, morski, IT, drzewny, spożywczy i budowlany. W regionie dominują oddolne inicjatywy klastrowe powstałe w wyniku realizacji projektów wspierających klastry, m.in. Klaster Firm Informatycznych ICT Pomorze Zachodnie, Zachodniopomorski Klaster Chemiczny „Zielona Chemia”, Zachodniopomorskie Drewno i Meble.

Przedsiębiorcy często nie są świadomi korzyści płynących ze współpracy w ramach klastrów takich jak np. podnoszenie jakości produkcji, zakupy grupowe czy wspólne działania promocyjne.

ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA

ZASOBY NATURALNE I BIORÓŻNORODNOŚĆ

Województwo cechuje się różnorodnością przyrodniczą oraz dużym stopniem lesistości. Walory naturalne skupione są w postaci różnych form ochrony przyrody. Obszary chronione skoncentrowane są w południowej części województwa, w obrębie czterech sąsiadujących powiatów. Dla zachowania unikatowego dziedzictwa przyrodniczego na obszarze województwa utworzono dwa parki narodowe, 7 parków krajobrazowych, 116 rezerwatów przyrody i 19 obszarów chronionego krajobrazu. Powierzchnia samych rezerwatów przyrody wynosiła w roku 2012 12.885,9 ha, co plasowało nasze województwo na 4. miejscu w Polsce, po województwach: warmińsko-mazurskim, podlaskim i mazowieckim. W porównaniu z rokiem 2007 obszar rezerwatów przyrody powiększył się o 1 982,50 ha, o tereny 23 nowopowstałych rezerwatów. W tym samym czasie we wszystkich pozostałych województwach powstało 35 rezerwatów. Dynamika zwiększania powierzchni rezerwatów przyrody w latach 2007 – 2012 plasuje województwo zachodniopomorskie na 1. miejscu w kraju i świadczy o olbrzymim potencjale województwa w zakresie jego bioróżnorodności. Województwo zachodniopomorskie należy do regionów najbogatszych w wody śródlądowe i oprócz województwa pomorskiego jako jedne posiada szeroki dostęp do morza. Stanowi to o atrakcyjności

krajobrazu i perspektywach zagospodarowania gospodarczego i turystycznego, ale także o wyzwaniach środowiskowych, komunikacyjnych, czy też związanych z zagrożeniem powodziowym.

Wyznacznikiem bioróżnorodności województwa zachodniopomorskiego jest ilość ustanowionych form ochrony przyrody, zwłaszcza rezerwatów przyrody które to obejmują obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. Zarówno dla parków narodowych, jak i dla parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody obligatoryjne na mocy ustawy o ochronie przyrody jest sporządzenie planu ochrony, którego celem jest m.in. wskazanie miejsc, w których może być prowadzona działalność wytwórcza, handlowa i rolnicza, co pozwoli w konsekwencji na uatrakcyjnienie oferty inwestycyjnej regionu. W województwie zachodniopomorskim ze 116 rezerwatów przyrody, plany ochrony zatwierdzonych miało 80 – z tym, że część planów została sporządzona na podstawie przepisów prawnych nie uwzględniających obszarów Natura 2000. Z 7 parków krajobrazowych na terenie województwa, 5 nie posiada zatwierdzonych planów ochrony – w tym największe – Drawski Park Krajobrazowy oraz Cedyński Park Krajobrazowy. Specjalną, dedykowaną zachowaniu bioróżnorodności formą jej ochrony są ogrody botaniczne. W regionie funkcjonują 2 ogrody botaniczne, dendrologiczne, o łącznej powierzchni 43,1 ha, co plasuje województwo na 9. miejscu w kraju.

Bogactwo walorów naturalnych województwa tworzy jego specyfikę, a jednocześnie stanowi stale niewykorzystany w pełni potencjał. Przy dochowaniu należytej troski o ich ochronę mogą one być przedmiotem pełniejszego zagospodarowania przestrzenno – funkcjonalnego, w szczególności pod kątem kreowania produktów turystycznych. W dużej mierze determinują one rodzaje i formy turystyki, które mogą być rozwijane w regionie stanowiąc podstawową atrakcję dla odwiedzających województwo turystów.

Ok. 35% ogólnej powierzchni województwa (ponad 8.000 km²) zajmują obszary leśne, w niektórych gminach lesistość przekracza 50%. Rozmieszczenie lasów nie jest równomierne. Duże, zwarte kompleksy leśne zwane „puszczami” występują głównie w części południowej i środkowej województwa (puszcze: Bukowa, Goleniowska, Drawska, Piaskowa, Wkrzańska, Koszalińska). Najbardziej zalesiony jest pas nadmorski i to głównie w jego środkowej części, wyjątek stanowią lasy na wyspach Wolin i Uznam. Lasy są częściowo udostępniane turystom poprzez system szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych i dydaktycznych. Jednocześnie tworzone są na tych terenach miejsca biwakowe, parkingi i miejsca postojowe pojazdów. Lesistość województwa ulega systematycznemu zwiększeniu w wyniku zalesiania gruntów nieprzydatnych do produkcji rolnej.

Woda jest jednym z najważniejszych zasobów użytkowanych środowiska przyrodniczego, odgrywającym znaczną rolę w kształtowaniu atrakcyjności turystycznej województwa zachodniopomorskiego. Najbardziej charakterystyczny element potencjału krajobrazowego regionu stanowi morze i obszar brzegu morskiego. Liczący blisko 185 km pas wybrzeża w regionie stanowi niemal połowę całości morskiego wybrzeża Polski. Powierzchnia nadmorskich gmin, w sposób szczególny predestynowanych do realizacji

określonych form turystyki, wynosi łącznie 1910,17 km². Obszar nadmorski województwa charakteryzuje się najkorzystniejszymi warunkami klimatycznymi w całym basenie Morza Bałtyckiego. Atutem turystycznym wybrzeża są szerokie piaszczyste plaże oraz liczne kąpieliska pozwalające na rozwój turystyki wypoczynkowej. Atrakcją krajobrazową stanowią na tym obszarze klifowe urwiska. Niewykorzystanym potencjałem pasa nadmorskiego są źródła geotermalne oraz płytkie jeziora nadmorskie (m.in. Jamno, Wicko, Kopań).

Specyficzny mikroklimat w powiązaniu ze zdrowotnymi właściwościami wody morskiej oraz obecnością źródeł wód węgłbnych i złóż surowców leczniczych (źródeł solanek, torfów borowinowych) sprzyja rozwojowi funkcji sanatoryjnej i uzdrowiskowej. Województwo zachodniopomorskie należy do regionów o najwyższej liczbie sanatoriów i szpitali uzdrowiskowych, które zlokalizowane są głównie w strefie nadmorskiej. Działalność uzdrowiskowa jest prowadzona w województwie zachodniopomorskim na obszarze 5 miejscowości posiadających obecnie status uzdrowiska (Kołobrzeg, Połczyn Zdrój, Kamień Pomorski, Świnoujście i Dąbki) oraz przez pojedyncze ośrodki w innych miejscowościach nadmorskich (Pobierowo, Pogorzeliца, Niechorze). Największą liczbę kuracjuszy z Polski i z zagranicy przyjmują placówki w Kołobrzegu. Słabą stroną wszystkich miast i gmin uzdrowiskowych jest ograniczona dostępność komunikacyjna - w szczególności kolejowa - oraz szczególnie utrudniona komunikacja drogowa w okresie letnim.

Oprócz wybrzeża morskiego bogate zasoby wodne występują także w innych częściach województwa. Główną rzeką regionu jest Odra, jedna z dwóch największych rzek w Polsce. Jej dolina oraz obszar ujściowy to teren, gdzie obszary atrakcyjne ze względów przyrodniczych, słabo przekształcone przez człowieka, przeplatają się z terenami silnie zurbanizowanymi. W obszarze ujścia Odry występuje bogactwo roślin i zwierząt oraz duża różnorodność pejzaży i form geologicznych. Bezpośrednimi dopływami Odry w granicach województwa są rzeki: Myśla, Kurzyca, Słubia, Rurzyca, Tywa, Płonia, Ina, Gunica. Dopływami pośrednimi (poprzez Noteć i Wartę) są: Gwda z Piławą i Drawa. Do Zalewu Szczecińskiego wpływają: Gowienica, Wołczyca z Grzybnicą i Świniec. Bezpośrednio do Bałtyku wpadają: Rega, Parsęta z Radwią, Wieprza z Grabową.

Obszarem o istotnym znaczeniu dla rozwoju turystyki są pojezierza powiązane w większości z terenami leśnymi i licznymi jeziorami. Na obszarze województwa znajduje się ponad 1.600 jezior o powierzchni powyżej 1ha skupionych głównie na pojezierzach: Drawskim, Wałeckim, Myśliborskim i Wełtyńskim. W południowej części regionu skoncentrowane są one w powiatach wałeckim, choszczeńskim, myśliborskim, gryfińskim, pyrzyckim i myśliborskim, natomiast w części centralnej i wschodniej - w powiatach świdwińskim, drawskim, szczecineckim i łobeskim. Łącznie obszary pojezierne zajmują 46 % powierzchni województwa i są podstawą dla rozwoju turystyki rekreacyjnej, aktywnej, specjalistycznej. Stan ich zagospodarowania turystycznego jest zróżnicowany, jednak ich potencjał pozostaje wciąż niewykorzystany. Obszar pojezierzy charakteryzuje się malowniczym krajobrazem, gęstą otuliną leśną zróżnicowaniem. Dodatkowo atrakcyjność obszaru wynika z połączeń poszczególnych akwenów ciekami wodnymi.

Doskonałe warunki naturalne, rozbudowana sieć rzek, bliskie położenie względem aglomeracji berlińskiej predestynują region do rozwoju turystyki wodnej jako produkt

markowego. Województwo zachodniopomorskie ma najlepsze w Polsce warunki do uprawiania turystyki kajakowej i odpowiednie walory do rozwoju żeglarstwa. W oparciu o ten potencjał funkcjonuje Zachodniopomorski Szlak Żeglarski – sieć nowoczesnych portów i przystani turystycznych. Naturalny odrzański szlak komunikacji wodnej oraz największy w Polsce zespół śródlądowych akwenów wodnych (jezioro Dąbie, Dąbie Małe, Zalew Szczeciński, Kamieński) predestynują tę strefę w szczególności do rozwoju sportów i turystyki wodnej. Większość jezior nadaje się doskonale do zagospodarowania pod kątem turystyki i rekreacji, ale tylko nieliczne posiadają odpowiednią infrastrukturę do uprawiania sportów wodnych. Do najważniejszych szlaków wodnych atrakcyjnych dla kajakarzy zalicza się rzeki Drawę (Pojezierze Drawskie), Inę, Regę, Parsętę czy Piławę. Główne centra ruchu turystycznego obszaru pojezierzy to Czaplinek, Drawno, Szczecinek, Drawsko Pomorskie, Wałcz, Myślibórz, Barlinek, czy Złocieniec. Predestynacje do wykształcenia centrów obsługi turystycznej pojeziernej mają Borne Sulinowo, Ińsko czy Stare Drawsko.

Zróżnicowanie krajobrazowe regionu, zwłaszcza w obszarze pojezierzy, tworzy duże możliwości rozwoju, związane są z turystyką wypoczynkową, odmianami turystyki specjalistycznej (np. turystyka konna,) oraz popularnymi formami turystyki aktywnej np. turystyką rowerową i pieszą. Na terenie województwa istnieje wiele szlaków rowerowych o łącznej długości ponad 1300 km. Szlaki te tylko w części tworzą sieć, co zapewnienia turyście ciągłość trasy oraz umożliwia swobodne przemieszczanie się rowerem po obszarze województwa.

Potencjał kulturowy regionu tworzą walory antropogeniczne, na które składają się wszelkiego rodzaju miejsca i obiekty zabytkowe, muzea dysponujące zbiorami o szczególnym znaczeniu lub świadczącymi o unikatowej historii i cechach kultury regionu, wydarzenia i imprezy kulturalne, a także tradycje, obyczajowość i folklor świadczące o żywych korzeniach kultury lokalnej. Rozwój turystyki miejskiej i kulturowej w regionie jest silnie związany

z miejscowościami wzdłuż tematycznych szlaków oraz koncentracją historycznych miejscowości istotnych ośrodków turystyki kulturowej wokół osi Szczecin – Stargard Szczeciński, Koszalin – Darłowo, Kołobrzeg – Kamień Pomorski. Interesujące są również tereny historycznie ukształtowanych wsi, przeważnie zakładanych w średniowieczu. W niektórych wsiach zachowały się zabudowania wykonane w technice ryglowej, których najliczniejsze zespoły tworzą tzw. „krajnę w kratkę”. Obszar pojezierzy posiada silne predestynacje dla rozwoju turystyki na terenach wiejskich, turystyki kulturowej czy ekoturystyki. Istotną rolę w turystyce wiejskiej stanowią Wsie Turystyczne Pomorza Zachodniego. Na terenach wiejskich regionu znajduje się kilkadziesiąt rozszaniach obiektów i atrakcji mogących bezpośrednio generować ruch turystycznych do danego miejsca np.: zespół parkowo-pałacowy z ogrodem dendrologicznym w Przelewicach, zabudowania dworsko-folwarczne w gminach Gościno i Rymań, ruiny kościoła oraz zespół pałacowy w Trzęsaczu, zamki i pałace w Pęzinie, Tucznie, Krągu, Maciejewie, Nosowo, Strzekęcinie, nieliczne zespoły poklasztorne w Kołbaczu i Marianowie, groby megalityczne w Manowie, Borkowie, Krępcowie, Pomietowie, Dolicach.

Rozmieszczenie zasobów turystycznej bazy noclegowej w województwie zachodniopomorskim jest nierównomierne, a poza pasem wybrzeża region nie posiada

rozwinętej infrastruktury służącej obsłudze ruchu turystycznego. Ten deficyt jest dostrzegalny w szczególności na obszarach wiejskich - województwo dysponuje stosunkowo niewielką liczbą udostępnianych turystom kwater agroturystycznych - i w pasie pojezierzy, który skupia obecnie ok. 6,7% wszystkich miejsc noclegowych województwa (przy 85% w pasie nadmorskim). Województwo Zachodniopomorskie należy do najpopularniejszych turystycznych w Polsce, i należy do ścisłej czołówki pod względem wielkości bazy noclegowej i ruchu turystycznego. W latach 2009-2012 liczba osób korzystających z obiektów zbiorowego i indywidualnego zakwaterowania wzrosła o 12,75%, osiągając w roku 2012 1 942 882 osób, co plasowało województwo na czwartym miejscu w Polsce. W sumie liczba udzielonych noclegów wynosiła 10 936 922, co plasuje region na pierwszym miejscu w Polsce.

Najwięcej turystycznych obiektów noclegowych usytuowanych jest w powiatach: kołobrzeskim (141), gryfickim (131) i kamieńskim (127). Obiekty zlokalizowane w tych trzech powiatach oferowały w 2012r. łącznie 53,1% miejsc noclegowych w województwie, z których ponad połowę stanowiły miejsca całoroczne. Najmniej obiektów noclegowych występowało w powiecie pyrzyckim (1) i białogardzkim (3).

Wielkość ruchu turystycznego w województwie zachodniopomorskim systematycznie rośnie, a proces ten ma szczególnie dynamiczny przebieg w pasie nadmorskim, nieco wolniejszy w obszarze pojezierzy. Oprócz nierównomiernego rozkładu przestrzennego, cechą charakterystyczną ruchu turystycznego w regionie jest jego nierównomierne natężenie w skali roku, osiągające swoje ekstremum w czasie letnich wakacji.

Z badania „Badanie struktury uczestników krajowego i zagranicznego ruchu turystycznego w Województwie Zachodniopomorskim w 2013 r.” przeprowadzonego przez Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego wynika, że docelowo ruch turystyczny ukierunkowany jest nie tylko na wypoczynek – najczęściej nadwodny. Duże znaczenie ma możliwość aktywnego wypoczynku, związanego z turystyką wodną, jak również zwiedzanie miejsc związanych z historią i kulturą regionu, różnych form przyrody, oraz turystyka aktywna wykorzystująca funkcjonujące w regionie szlaki turystyczne, których długość - 6 728,2 km plasuje region na drugim miejscu w kraju.

Zagospodarowanie turystyczne pasa nadmorskiego, skupiającego 85% bazy noclegowej województwa jest zróżnicowane – oprócz odcinków koncentrujących ruch turystyczny, istnieją miejsca słabo zagospodarowane, trudno dostępne lub niedostępne dla turystów ze względów m.in. przyrodniczych. Z kolei zagospodarowanie turystyczne pasa pojezierzy jest wysoce niejednolite, pomimo ogromnego potencjału turystycznego tego obszaru opartego nie tylko na zasobach przyrodniczych, ale również stosunkowo dużej liczbie zabytków i obiektów historycznych oraz najgęstszą siecią szlaków turystycznych.

Zaobserwowany w ostatnich latach trend zwiększania się liczby turystów w regionie skutkować może wzmożoną antropopresją na tereny będące szczególnie cenne przyrodniczo i jednocześnie z tego powodu atrakcyjne turystycznie. Ustalenia „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego” odnoszą się wprost do zidentyfikowanych zagrożeń wskazując na konieczność ochrony krajobrazów na

terenach silnej antropopresji, w szczególności doliny rzeki Odry, wybrzeży Bałtyku i Zalewu Szczecińskiego, na obszarach pojezierzy i w kompleksach leśnych.

Województwo jest również jednym z najwyżej sklasyfikowanych pod względem liczby i udziału powierzchniowego obszarów Natura 2000, ze znaczną przewagą ostoi ptasich nad siedliskowymi. (19 obszarów specjalnej ochrony ptaków o powierzchni 692.854 ha oraz 41 obszarów specjalnej ochrony siedlisk o powierzchni 425.078,3 ha). Wg informacji Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska łączna powierzchnia terenów Natura 2000 (z wyłączeniem obszarów morskich) wynosi ponad 860tys. ha, co stanowi ok. 37,2% powierzchni województwa. Uwzględniając również obszary morskie, powierzchnia zajmowana przez obszary Natura 2000 to 1.342.297,2 ha, co kwalifikuje województwo jako lidera w skali kraju, podkreślając tym samym jego znaczenie w ochronie bioróżnorodności.

Podkreślić należy również fakt, iż proces tworzenia sieci nie jest procesem zamkniętym i należy się spodziewać wyznaczania kolejnych obszarów ochrony w województwie.

Zasoby przyrodnicze naszego regionu należą do bogatszych w kraju, co wynika z dużego zróżnicowania siedlisk. We florze spotyka się gatunki rzadkie i mające ograniczony zasięg nie tylko w Polsce, ale w ogóle w Europie Środkowej- duża jest także liczba gatunków chronionych. Na uwagę zasługują w pierwszym rzędzie gatunki, które występują wyłącznie lub głównie na Pomorzu. Ogromną różnorodność fauny zachodniopomorskiej determinują specyficzne warunki fizjograficzne regionu - jego położenie geograficzne, rzeźba terenu, warunki hydrologiczne, klimat, szata roślinna, wpływające bezpośrednio na zróżnicowanie i charakter biotopów stanowiących siedliska zwierząt. Rozmaitość siedlisk wiąże się z występowaniem w województwie zachodniopomorskim długiej strefy pobrzeża Bałtyku wraz z wyspami Uznam i Wolin, szeregiem jezior mierzejowych i rzek przymorskich, rozbudowanego estuarium odrzańskiego, bagnistego odcinka dolnego biegu Odry, oraz urozmaiconą subglacjalną rzeźbą terenu Pojezierza Zachodniopomorskiego.

Unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej do roku 2020 „Nasze ubezpieczenie na życie i nasz kapitał naturalny” podkreśla pilną potrzebę podjęcia działań oraz konieczność nadania różnorodności biologicznej wyższego priorytetu politycznego, by zrealizować główny cel UE na okres do 2020 r. w zakresie różnorodności biologicznej oraz globalne zobowiązania w zakresie różnorodności biologicznej.

Biorąc pod uwagę różnorodność biologiczną województwa i konieczność jej zachowania, do najważniejszych działań należeć będą inicjatywy czynnej ochrony przyrody mające na celu ochronę gatunków, biotopów i ekosystemów poprzez działania w zakresie ochrony bioróżnorodności właściwej regionowi, ochrony i konserwacji cennych ekosystemów. Ponadto niezbędne jest podjęcie działań na rzecz zwiększenia zrozumienia przez społeczeństwo istoty ochrony bioróżnorodności, potrzeby zrównoważonego rozwoju, a co za tym idzie akceptacji tych wartości. Do takich działań odwołuje się w wyznaczonych celach obowiązujący „Program Ochrony Środowiska Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2012 – 2015 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2016 – 2019” akcentując znaczenie czynników negatywnych zagrażających walorom

przyrodniczym województwa, takich jak m.in. wysoka presja turystyczna na tereny przyrodniczo cenne oraz zmiany stosunków wodnych szczególnie niekorzystne dla wyjątkowo cennych pod względem przyrodniczych terenów podmokłych.

PROMOWANIE DOSTOSOWANIA DO ZMIAN KLIMATYCZNYCH, ZAPOBIEGANIE I ZARZĄDZANIE RYZYKIEM

Województwo zachodniopomorskie podobnie jak teren całego kraju podlega istotnym zmianom klimatycznym, polegającym na wzroście częstotliwości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych. Wzrost temperatury powietrza pociąga za sobą występowanie zjawiska suszy, co wiąże się z wysokim zagrożeniem pożarowym. Prognozowane podniesienie się poziomu morza skutkować będzie częstym zalewaniem terenów nisko położonych, wzrośnie częstotliwość powodzi sztormowych. Występowanie tych zjawisk rodzić będzie zagrożenie dla bezpieczeństwa osób i mienia.

Największe zagrożenie powodziowe stwarza Odra, głównie z uwagi na występowanie zimowych powodzi zatorowych, w zależności od warunków hydrologiczno-meteorologicznych zagrożenie powodzią zatorową może sięgać daleko na południe od Szczecina, obejmując znaczną część dorzecza Odry. Zagrożeniem powodziowym objęte są również obszary doliny ujściowych odcinków rzek wpływających do rzeki Odry tj. Konotop, Pliszka, Ilanka, Myśla, Kurzyca, Słubia, Rurzyca, Tywa, Płonia, Ina, Gunica, obszary wokół jeziora Dąbie i Zalewu Szczecińskiego oraz doliny ujściowych odcinków dopływów Zalewu i rzeki Dziwnej tj. Gowienicy, Wołczenicy, Świńca. Zjawiska powodziowe występują również w rejonach ujściowych rzek przymorskich: Regi, Parsęty, Wieprzy oraz na terenach wokół jezior przymorskich. Do szczególnie zagrożonych gmin należą gminy nadodrzańskie i nadzalewowe: Boleszkowice, Mieszkowice, Cedynia, Chojna, Widuchowa, Gryfino, Goleniów, Dziwnów, Trzebiatów, oraz w mniejszym zakresie Szczecin, Świnoujście, Nowe Warpno.

Powodzie jakie miały miejsce na rzekach województwa, są wynikiem głównie zmniejszenia retencji korytowej rzek oraz obniżenia sprawności technicznej urządzeń melioracyjnych i budowli hydrotechnicznych. Stan techniczny obiektów hydrotechnicznych wymaga ciągłej modernizacji.

W latach 2008-2012 Zachodniopomorski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych zmodernizował lub zbudował 190 km wałów przeciwpowodziowych. Wybudowano m.in. 25 km wałów przeciwpowodziowych między Dąbiem a Lubczyną, zabezpieczono przed powodzią szczecińskie dzielnice Klucz i Żydowce, zakończono przedostatni etap budowy wałów na Wyspie Puckiej (5,6 km wałów).

Oddano do użytku wrota sztormowe na jeziorze Jamno, zbudowano suchy zbiornik retencyjny o poj.6 mln m³ w dolinie Parsęty m. Osówko. Oczyszczono i pogłębiono Dzierżęcinkę w rejonie Koszalina. Zabezpieczono doliny rzeki Regi i Parsęty. Pieniądze z funduszu programu „Odry 2006” pozwoliły na odbudowę wałów przeciwpowodziowych w Gryfinie o długości ok. 3,5 km, wyposażonego m.in. w mobilne przegrody, które

wykorzystuje się w nagłym przypadku wezbrania wody i na odcinku Bielinek-Osinów Dolny. Przygotowana jest dokumentacja do rozpoczęcia budowy wałów od Gryfina do Szczecina, inwestycja etapowa, rozpocznie się w rejonie Żabnicy i Dębców – 21mln zł, w dolinie rzeki Myśli; Chlewice – Porzecze (7mln zł). W przyszłym roku ma rozpocząć się inwestycja w rejonie Stargardu Szczecińskiego, budowany będzie wał wzdłuż Iny. W zlewni Regi powstać mają dwa zbiorniki suche, Kłodkowa (27 mln zł) i Brojce (3 mln zł). Budowany będzie 8 km wał na obydwu brzegach Małej Iny.

W przypadkach zagrożenia powodziowego jak również występowania zjawiska suszy, racjonalnym jest zastosowanie narzędzi małej retencji wód, czyli zbiegów polegających na budowie i odbudowie prostych urządzeń hamujących bezużyteczny odpływ wód ciekami lub gromadzących wodę opadową w stawach i w lokalnych zagłębieniach terenowych, m.in. drenowanie, wykonywanie rowów nawadniająco-odwadniających, budowę zbiorników retencyjnych, regulację rzek, nasadzenia roślinnością terenów zalewowych i nieużytków rolnych.

Na ciekach podstawowych województwa zachodniopomorskiego znajduje się ponad 240 obiektów piętrzących w tym 183 jazów piętrzących wodę w korytach rzek, 39 budowli piętrzących na wypływach rzek z jezior oraz 13 zbiorników dolinowych. Podstawowym zadaniem tych obiektów jest retencja wody, która jak dotychczas jest podstawowym narzędziem sterowania obiegiem wody. Na terenie województwa znajdują się 4 zbiorniki retencyjne posiadające stałą rezerwę powodziową oraz poldery. Sterowaną gospodarką wodną objęta jest częściowo górna zlewni rzeki Iny i Pęcinki. Ponadto na terenie województwa znajduje się kilka zbiorników dolinowych, których piętrzenie i zmagazynowanie woda służy głównie do produkcji energii elektrycznej. Są to zbiorniki Rejowiec i Likowo należące do Zespołu Elektrowni Wodnych w Płotach na rzece Redze oraz Niedalino i Rościno na Radwi, należących do Zakładu Energetycznego w Koszalinie. Zbiorniki retencyjne zlokalizowane są również w rejonie Płot na Redze, Maszewa, Marianowa na rzece Krąpiel, Warnic na rzece Gowienicy, Myśliborza na rzece Myśli, Morynia na rzece Słubi, Połczyna, Grzmiącej, Manowa na rzece Dzierżęcince, Świeszyna na Radwi.

Bogactwem regionu zachodniopomorskiego są lasy w tym wiele obszarów szczególnie cennych przyrodniczo. Zmiany klimatyczne ostatnich lat powodują spadek wilgotności ściółki, co przekłada się na większe zagrożenie pożarem. Obszarem zagrożenia jest teren całego województwa, szczególnie tam, gdzie lasy są jednorodne (zwłaszcza iglaste) powstałe przez nasadzenie. Przewiduje się, że w najbliższych latach nastąpi znaczny wzrost zagrożeń związanych z występowaniem anomalii pogodowych, czego konsekwencją może być wzrost liczby osób poszkodowanych, którym trzeba będzie zapewnić niezbędną pomoc. Istnieje więc konieczność tworzenia zintegrowanego systemu ratownictwa, ze służbami ratownictwa wyposażonymi w specjalistyczny sprzęt. Wyposażenie jakim dysponują jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej w chwili obecnej nie jest wystarczające do przeprowadzenia kompleksowej akcji ratowniczej.

W zakresie adaptacji do zachodzących zmian klimatu, istotne znaczenie będzie miał rozwój systemów wczesnego ostrzegania i prognozowania zagrożeń oraz wsparcie systemu ratownictwa chemiczno-ekologicznego, działania informacyjno-edukacyjne na temat zmian klimatu i adaptacji do nich.

Służby ratownictwa i straży pożarnej prowadzą przygotowanie wspólnych programów szkoleniowych dotyczących zasad udzielania pierwszej pomocy, stosowania podstawowych technik ratowniczych, tworzą programy informujących o zagrożeniach katastrofami, klęskami żywiołowymi, pożarami i innymi zagrożeniami spowodowanymi siłami przyrody lub działalnością człowieka.

Budowane są Regionalne Systemy Ostrzegania, które, przy wykorzystaniu nadawania cyfrowego, informuje za pośrednictwem telewizji o zagrożeniach w regionie. W regionie rusza projekt pilotażowy w tym zakresie - Regionalny System Ostrzegania.

W województwie zachodniopomorskim funkcjonuje również Samorządowy Informator SMS, krajowy system ostrzegania o zagrożeniach, w którym komunikaty o zagrożeniu przesyłane są poprzez sieć telefonów komórkowych. Dzięki SISMS można zdementować plotki o zatruciu ujęcia wodnego lub zamknięciu dróg ewakuacyjnych, co zdecydowanie sprzyja prowadzeniu akcji ratunkowych, ponieważ zapobiega wybuchowi paniki. W dalszym ciągu istnieje jednak zapotrzebowanie na tworzenie i organizację systemu wczesnego reagowania w sytuacji nagłego wystąpienia zjawisk katastrofalnych a także wyposażenia służb ratowniczych w sprzęt ratowniczych.

TRANSPORT

Nowoczesna infrastruktura transportowa, spełniająca wysokie standardy techniczne zwiększa zarówno zewnętrzną, jak i wewnętrzną dostępność komunikacyjną poszczególnych obszarów. Dla Pomorza Zachodniego ważne są powiązania transportowe ośrodków miejskich o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym; istotne jest także stworzenie dogodnego układu zapewniającego transport do i poza województwo z obszarów generujących wzrost gospodarczy ale też ze wschodu regionu w tym z tzw. Strefy Centralnej.

Modernizacje i przebudowy istniejącej sieci dróg wojewódzkich i lokalnych oraz budowa obwodnic na trasach o dużym natężeniu ruchu mają istotny wpływ na dostępność i atrakcyjność centrów gospodarczych, administracyjnych i turystycznych oraz regionalnych portów morskich. W województwie realizowana jest niemal 1/5 krajowego ruchu turystycznego; ruch ten odbywa się w niemal 90% w pasie nadmorskim. Obszar ten, a także tereny nadgraniczne oraz metropolia szczecińska i aglomeracja koszalińska to terytoria, na których powstaje większa część PKB regionu, jednocześnie istnieją duże bariery w ich dostępności wobec reszty kraju, zarówno dla transportu osobowego jak i towarowego.

Szczególnego traktowania wymaga poprawa zewnętrznej dostępności środkowej części Pomorza. Subregion ten charakteryzuje się nawarstwieniem wielu problemów społeczno-gospodarczych, jak wysokie bezrobocie strukturalne, ograniczona dostępność do rynków pracy i nauki oraz co istotne niska dostępność komunikacyjna.

Szkielet układu transportowego województwa tworzą przebiegające przez region drogi krajowe. W podstawowej sieci TEN-T znajduje się droga nr 3 (odcinek S3 ze Szczecina na południe kraju), pozostałe zaś (nr 6, 10 i 11) po podniesieniu ich kategorii stanowią będąc sieć uzupełniającą. Ponadto elementami sieci (TEN-T) na Pomorzu Zachodnim są porty morskie w Szczecinie i Świnoujściu, Odrzańska Droga Wodna na północ od miejscowości Ognica oraz port lotniczy Szczecin-Goleniów. Węzły drugo i trzeciorzędne z siecią TEN-T województwa łączą drogi wojewódzkie, w tym w układzie północ-południe (m.in. nr 163, 178, 106, 107, 162, 151) oraz wschód-zachód (m.in. nr 102, 103, 108, 152, 172, 142) o różnym stopniu kategoryzacji. Drogami wojewódzkimi wspomagającymi Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy – EUWT Sp. z o.o.¹ są drogi nr 113, 122, 120, 142.

Wobec niskiej gęstości dróg krajowych w zachodniopomorskim, zwłaszcza w układzie Północ-Południe, za szczególnie istotne uznaje się uzupełnienie sieci ciągami dróg wojewódzkich w tym głównie odcinkami Świnoujście-Wałcz/Szczecinek (drogi 108/152/163/172) oraz S3 (okolice Gorzowa Wielkopolskiego) - Kołobrzeg (drogi 151/162).

Osią transportu wodnego w województwie jest Odrzańska Droga Wodna (ODW) (na południe od Szczecina) i łączący Szczecin z Bałtykiem tor wodny Szczecin-Świnoujście. Ciąg ten na obszarze Polski współtworzy Międzynarodową Drogę Wodną E30 od Bałtyku w Świnoujściu docelowo do Dunaju w Bratysławie (po użegłownieniu Odry w całym jej biegu oraz po wybudowaniu kanału Odra-Łąba-Dunaj).

W roku 2012 w Szczecinie przeładowano 7,6 mln ton ładunków (7,8 w 2008), w Świnoujściu 11,3 mln (8,8 w 2008); tymczasem w Gdańsku 24,4 (17,1) a w Gdyni 13,2 (12,9). Udział zespołu portowego Szczecin-Świnoujście w krajowych przeładunkach spadł w okresie 2008-2012 z 34,1% do 32,1%. Jeszcze w 2008 roku udział przeładunków kontenerów w Szczecinie w przeładunkach kontenerów w całym kraju stanowił 7,1% by stopniowo spaść do 3,5% w roku 2012. W Szczecinie stale przeładowuje się około 50 000 TEU (61 094 w 2008 r. i 56 007 w 2012 r.) gdy w Gdańsku 933 394 a w Gdyni 657 549 (2012). DB Port Szczecin największa firma zajmująca się przeładunkiem kontenerów w szczecińskiej porcie w połowie 2013 roku spowolniła proces inwestycyjny, który miał zwiększyć możliwości przeładunkowe tego operatora (jednym z prawdopodobnych powodów jest brak ostatecznej decyzji o podjęciu prac przy pogłębieniu toru wodnego do Szczecina do 12,5 metra). W 2014 roku notowana na warszawskiej giełdzie szczecińska firma OT Logistics, większościowy właściciel Portu Handlowego w Świnoujściu, zamierza uruchomić terminal

¹Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy – Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej Sp. z o.o. to inicjatywa zastępująca dotychczasową inicjatywę CETC-ROUTE 65. Celem powołania ugrupowania jest ułatwienie i wspieranie współpracy transgranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej w ramach Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego, a także wzmocnienie spójności ekonomicznej i społecznej, w szczególności poprzez realizację projektów albo programów współpracy terytorialnej.

kontenerowy. Dzięki zainstalowaniu i uruchomieniu suwnicy kontenerowej na Nabrzeżu Hutników terminal kontenerowy będzie zdolny do obsługi statków o maksymalnych parametrach pozwalających na wejście do Portu Świnoujście. W początkowym okresie firma zamierza przeładowywać około 200 000 TEU rocznie. Na spadek znaczenia zespołu portowego Szczecin-Świnoujście wpływ miały mało konkurencyjne parametry eksploatacyjne (port w Szczecinie, z uwagi na niepogłębienie toru wodnego Szczecin-Świnoujście nie może obsługiwać statków o zanurzeniu większym niż 10 metrów) oraz przestarzała infrastruktura samego portu, w tym szczególnie ograniczenia w obsłudze kontenerów. Stałej poprawy wymaga też infrastruktura drogowa i kolejowa prowadząca do portu. Nieprzeprowadzenie niezbędnych prac inwestycyjnych grozi dalszym marginalizowaniem portów ujścia Odry wobec portów Południowego Bałtyku. Rośnie znaczenie portu w Policach obsługującego jednak głównie Zakłady Chemiczne w Policach, którego roczne przeładunki w wysokości 1 718,3 tys. ton (2012) sięgają niemal 10% przeładunków Zespołu Portowego Szczecin-Świnoujście. Przeładunki małych portów jako uzupełniających i posiadających potencjał rozwojowy (Kołobrzeg, Darłowo, Stepnica) stanowią niecały 1% krajowych przeładunków. W 2012 roku w Kołobrzegu przeładowano 312 tys. ton (0,3% krajowych przeładunków), w Darłowie 157,2 tys. ton, a w Trzebieży 8,9 tys. ton. Potencjał małych portów wyrazić można długością nabrzeży przeładunkowych nadających się do eksploatacji. W Stepnicy i Darłowie to 145 metrów, w Kołobrzegu 743, w Policach 1 000, podczas gdy w Świnoujściu 5 964 a w Szczecinie 11 150 metrów.

Infrastruktura portowa Szczecina i Świnoujścia stanowi bardzo dobrą bazę produkcyjną dla komponentów morskich elektrowni wiatrowych, zarówno na Polski jak i zagraniczny rynek. Z kolei małe porty regionu dysponują znaczącym potencjałem rozwojowym jako ośrodki montażowo-logistyczne na etapie budowy morskich farm wiatrowych oraz jako ośrodki serwisowo-obsługowe na etapie eksploatacji tych instalacji, z uwagi na dogodną lokalizację blisko planowanych projektów.

Port w Świnoujściu skupia ponad 50% międzynarodowego ruchu pasażerskiego w Polsce, Międzyzdroje ponad 3%, Kołobrzeg niemal 2%. Port w Świnoujściu jest głównym międzynarodowym pasażerskim portem morskim w Polsce, którego jednak głównym zadaniem jest obsługa potoków towarowych. Pasażerowie obsługiwani są w Terminalu Promowym w oparciu o wystarczającą niezbędną infrastrukturę, która posiada duże rezerwy przepustowości. W terminalu poprawy wymaga przede wszystkim infrastruktura umożliwiająca obsługę większych promów.

Podstawowym elementem decydującym o bieżących możliwościach usługowych małych portów i przystani morskich oraz o ich potencjale rozwojowym jest infrastruktura portowa. Ważnym elementem infrastruktury portowej małych portów i przystani morskich, oprócz aspektu ilościowego – czyli długości nabrzeży i powierzchni – jest także jej jakość rozumiana jako występujące tam parametry i wyposażenie (jakość użytkowa), a także jako aktualny stan techniczny budowli (jakość techniczna). Drugim istotnym elementem jest infrastruktura dostępowa od strony morza do małych portów i przystani morskich. Podstawowymi elementami i urządzeniami wchodzącymi w skład tej infrastruktury są: tory podejściowe, falochrony, stałe oraz pływające znaki nawigacyjne. Za utrzymanie

odpowiednich parametrów infrastruktury dostępowej odpowiadają właściwe urzędy morskie.

W ostatnich latach zrealizowany został przez Urząd Morski w Szczecinie, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013 (oś priorytetowa 2 „Rozwój infrastruktury transportowej i energetycznej”, działanie 2.1 „Zintegrowany system transportowy województwa”, poddziałanie 2.1.5 „Wzmocnienie portów morskich i rzecznych”) projekt „Porty Zalewu Szczecińskiego – poprawa jakości infrastruktury szansą na rozwój”. Przedsięwzięcie obejmowało przygotowanie dokumentacji technicznej oraz realizację zadań związanych z poprawą stanu infrastruktury na torach wodnych i w portach położonych wokół Zalewów Szczecińskiego i Kamieńskiego. Jego koszt wyniósł niemal 50 milionów złotych. W ramach projektu zmodernizowano ponad 400 metrów nabrzeży (Trzebież, Wolin, Lubin, Baza Oznakowania Nawigacyjnego w Szczecinie), wyspę falochronową o powierzchni ok. 9 ha w trzebieskim porcie, pole odkładu urobku pogłębiarskiego w Międzywodziu, a także budynki kapitanatu portu w Trzebieży oraz bosmanatów w Wolinie i Nowym Warpnie. Na torach podejściowych do portów (Trzebież, Stepnica, Dziwnów, Kamień Pomorski, Nowe Warpno, Wolin, Lubin) łącznie wydobyto ok. 180 tysięcy metrów sześciennych urobku. Realizacja projektu pozwoliła również na zakup nowoczesnych i ekologicznych pław, wyposażonych w instalację solarną i wykonanych z materiałów przetwarzalnych, oraz dwóch szybkich łodzi inspekcyjnych, przeznaczonych do monitorowania akwenów, administrowanych przez Urząd Morski w Szczecinie. Jednostki „Kasia” i „Magda” są wykorzystywane m.in. do przeprowadzania inspekcji na wodzie, kontroli basenów portowych, torów podejściowych, koordynacji akcji przeciwozlewowch czy ratowniczych.

Potrzeby i plany inwestycyjne na najbliższe lata związane z zapewnieniem rozwoju portów i przystani morskich poza siecią TEN-T w regionie obejmują w szczególności:

- przebudowę nabrzeży w basenie nr 1 i nr 2 w Trzebieży (szacunkowa wartość – 13 500 000 zł),
- przebudowę pomostów rybackich nr 1 i nr 2 w Niechorzu (szacunkowa wartość – 5 000 000 zł),
- budowę nowej przystani w Wicku Zalesiu (szacunkowa wartość – 15 000 000 zł),
- budowę dalby wyciągowej jednopalowej w Rewalu (szacunkowa wartość – 200 000 zł),
- przebudowę Basenu Gospodarczego z pirsem w Bazie Oznakowania Nawigacyjnego w Szczecinie jako zaplecze do obsługi oznakowania nawigacyjnego i prac batymetrycznych na akwenach portowych i torach podejściowych do portów (szacunkowa wartość – 5 000 000 zł).

Istotne znaczenie transportowe w województwie odgrywa sieć kolejowa. Charakteryzuje się niższą niż średnio w kraju gęstością linii normalnotorowych na 100 km² (12. miejsce), wynoszącą 5,3 km (przy 6,4 km w kraju). Niemal 60% sieci w województwie, podobnie jak w całej Polsce, to linie zelektryfikowane. Zdecydowanie mniej natomiast jest w regionie linii dwu i więcej torowych. Stanowią one jedynie 34% ogółu tras (44% w Polsce). W

województwie przypada 7,0 km linii kolejowych na 10 tys. ludności (4. miejsce) przy wartości wskaźnika wynoszącej 5,3 dla całego kraju.

Najistotniejszym problemem związanym z infrastrukturą kolejową województwa jest jej zły stan techniczny, który powoduje, że na znacznej części sieci prędkości maksymalne zostały zmniejszone, a dla szeregu ważnych relacji czas przejazdu uległ wydłużeniu, przez co pogorszyła się konkurencyjność kolei na rynku przewozowym i zwiększyła energochłonność przewozów.

Zdecydowanej poprawy wymaga stan regionalnych linii kolejowych, stanowiących uzupełnienie podstawowej sieci kolejowej województwa, opierającej się na liniach krajowych (nr 202, 273, 351 i 401). Konieczna jest także modernizacja infrastruktury kolejowej prowadzącej ze Szczecina do granicy z Niemcami (linie 408 i 409) oraz modernizacja odcinków prowadzących do portów. Należy oddalić zagrożenie zamykania linii z przyczyn technicznych. W 2011 roku z usług kolei regionalnych w województwie skorzystało około 7,9 mln osób (wzrost o 0,4 mln r/r). Działaniem kluczowym dla utrzymania tej tendencji jest modernizacja lub rewitalizacja regionalnej infrastruktury kolejowej, poprawiającej wewnętrzną dostępność i spójność regionu. W większym lub mniejszym stopniu modernizacji wymagają linie: nr 210 na odcinku granica województwa – Szczecinek – Runowo Pomorskie, nr 402/420 tworzące ciąg Koszalin – Kołobrzeg – Świnoujście, nr 403 ze Stargardu Szczecińskiego do Wałcza i granicy województwa, nr 404 Szczecinek – Kołobrzeg, nr 405 (na terenie województwa zachodniopomorskiego w okolicach Szczecinka) oraz nr 407 Wysoka Kamieńska – Kamień Pomorski.

Wraz z modernizacją infrastruktury konieczne jest unowocześnianie taboru kolejowego służącego do realizacji przewozów regionalnych. Przewiduje się konieczność zakupu 25 nowoczesnych elektrycznych zespołów trakcyjnych, z czego około 12 pojazdów dwuczłonowych do obsługi linii o mniejszych potokach pasażerskich oraz około 13 zespołów czteroczłonowych, które zapewnią obsługę ruchu regionalnego na głównych liniach regionu. Działania te pozwolą wyeliminować z ruchu najstarsze zespoły trakcyjne, nie nadające się do modernizacji.

W stanie docelowym, jaki powinien zostać osiągnięty pod koniec dekady, transport kolejowy w regionie osiągnie stabilną pozycję na rynku transportowym, zwłaszcza w tych jego segmentach, w których przewóz kolejną jest najbardziej atrakcyjny finansowo, właściwy ze względów ekonomicznych i społecznych oraz w obsłudze których kolej może w największym stopniu wykorzystywać swoje zalety. Rozwój infrastruktury kolejowej umożliwi konkurowanie z ofertami przewoźników autobusowych i przejazdami samochodami osobowymi; przyczyni się to do ograniczenia szkód w środowisku, wynikających przede wszystkim z gwałtownego wzrostu przewozów transportem samochodowym, ale także z niedotrzymywania standardów ochrony środowiska przez transport kolejowy w jego obecnym stanie technicznym (w tym emisji: hałasu i zanieczyszczeń).

W Szczecinie, który ma bardzo bogaty układ torowisk, po wybudowaniu niewielkich łączników możliwe jest doprowadzenie sieci do większości osiedli. Już w tej chwili nie

tworząc nowych połączeń można skomunikować ze sobą wiele dzielnic Szczecina po obu stronach Odry a także Police, Przecław z Kołbaskowem, Stargard Szczeciński, Goleniów wraz z portem lotniczym oraz Gryfino (łącznie w pierwszym etapie 5 powiatów). Szczecińska Kolej Metropolitalna powinna stać się podstawą systemu transportu publicznego na terenie jednostek samorządowych tworzących Szczeciński Obszar Metropolitalny, czyli: miast Szczecin, Stargard Szczeciński i Świnoujście oraz gmin Dobra, Goleniów, Gryfino, Kobylanka, Kołbaskowo, Nowe Warpno, Police, Stare Czarnowo, Stargard Szczeciński i Stepnica zamieszkałych łącznie przez 686 900 mieszkańców (2012.12.31.). Docelowo Szczecińska Kolej Metropolitalna powinna obejmować cztery linie łączące Police, Goleniów, Stargard i Gryfino ze Szczecinem, na którego obszarze działać będzie jak kolej miejska. Utworzenie SKM nie wpłynie na sieć linii tramwajowych; obie mają tworzyć trzon komunikacji w obrębie aglomeracji. Korekcie poddana zostanie sieć linii autobusowych, której charakter powinien ewoluować na docierającą do miejsc pozbawionych transportu szynowego oraz podwożącą pasażerów do punktów przesiadkowych. Powinna nastąpić integracja taryfowo-biletowa i wprowadzenie biletu metropolitalnego, co umożliwi przemieszczanie się różnymi środkami transportu publicznego bez konieczności kasowania nowego biletu. Wśród spodziewanych efektów utworzenia Szczecińskiej Kolei Metropolitalnej należy wymienić: wzrost liczby pasażerów przewożonych publicznymi środkami transportu w obrębie aglomeracji, wzrost wpływów ze sprzedaży biletów, spadek liczby samochodów wjeżdżających do metropolii, a szczególnie do centrum Szczecina.

Na przejazdach kolejowych dochodzi do większości wypadków uznawanych jako wypadki kolejowe. Kolizja w takim miejscu stanowi zagrożenie przede wszystkim dla uczestników transportu drogowego, jest także zagrożeniem bezpieczeństwa podróży koleją oraz niejednokrotnie zagraża środowisku naturalnemu. Ze względu na koszty stosowanie skrzyżowań wielopoziomowych jest stosowane w pełnym zakresie tylko w przypadku nowobudowanych linii o dużym natężeniu ruchu (rzadziej dla linii modernizowanych). Spośród 885 przejazdów znajdujących się na obszarze województwa, jedynie 270 wyposażonych jest w systemy zabezpieczające ruch pojazdów (rogatki, półrogatki lub świetlne i dźwiękowe sygnały ostrzegawcze). Na ponad 40 przejazdach ze względu na ograniczoną widoczność i związane z tym zagrożenia wprowadzono ograniczenia prędkości pociągów, co skutkuje wydłużeniem czasu jazdy oraz zwiększonym zużyciem paliwa, a w konsekwencji zwiększoną emisją zanieczyszczeń. Niezbędna jest modernizacja najbardziej uciążliwych dla ruchu przejazdów kolejowo-drogowych na obszarze województwa, podniesienie ich kategorii, w zależności od potrzeb wymiana przyległej nawierzchni kolejowej i drogowej a także instalacja monitoringu i urządzeń sterowania ruchem kolejowym i systemów elektronicznych. Systemy te powinny umożliwiać powiązanie z urządzeniami stacyjnymi lub włączenie w systemy zdalnego sterowania jeśli będą przewidywane dla danej linii. Sieć dróg i ścieżek rowerowych w województwie nie ma cech nowoczesnej infrastruktury rowerowej. Ich przeciętna gęstość uzupełniona jest niewielką liczbą parkingów rowerowych oraz miejsc nadających się do pozostawienia jednośladów, w tym pod dachem. Do przewozu rowerów

przystosowane są pojedyncze pojazdy komunikacji miejskiej i taboru kolejowego. Całkowity brak parkingów typu Bike&Ride jest szczególnie odczuwalny w sąsiedztwie stacji i przystanków kolejowych oraz węzłów przesiadkowych i przystanków komunikacji miejskiej. Jedyny w województwie system roweru miejskiego działający w Świnoujściu i Międzyzdrojach w rzeczywistości ma cechy głównie wypożyczalni. W 2014 roku w Szczecinie ma być realizowany pierwszy etap zadania pod nazwą Szczeciński Rower Miejski (SRM). Niewyłoniony jeszcze wykonawca dostarczy 33 stacje i wyposaży je w 505 stojaków oraz 360 rowerów. Zwycięska firma uruchomi także stronę internetową oraz przeszkoli pracowników spółki komunalnej Nieruchomości i Opłaty Lokalne w kompleksowej obsłudze, serwisie oraz zarządzaniu SRM. Zgodnie z założeniami korzystanie z roweru przez pierwsze 20 minut będzie bezpłatne a każda kolejna godzina będzie coraz droższa aby wymusić rotację pojazdów.

W województwie zachodniopomorskim na 10 tys. km² przypada 205 km ścieżek rowerowych (10. miejsce w Polsce) przy średniej dla kraju wynoszącej 222,4 km. Region zajmuje 3. miejsce w Polsce pod względem długości ścieżek przypadających na 10 tys. mieszkańców (2,7 km) przy średniej krajowej wynoszącej 1,8 km. Wśród 6 powiatów z najwyższą wartością tego wskaźnika jest aż 5 powiatów nadmorskich. Poniżej średniej wojewódzkiej, na 11. miejscu, znajduje się Szczecin z wartością 2,1 km ścieżek rowerowych przypadających na 10 tys. mieszkańców.

W województwie zachodniopomorskim nie został zbudowany dotąd ani jeden parking typu Park&Ride. Tego typu rozwiązań szczególnie brakuje w metropolii szczecińskiej i aglomeracji koszalińskiej oraz głównie sezonowo w wybranych miastach pasa nadmorskiego. W Szczecinie zrealizowany został pierwszy etap inteligentnego systemu transportowego, integrującego system transportu publicznego, a docelowo współpracujący z funkcjonującym systemem zarządzania ruchem. Ze względu na fakt, że obydwa systemy znajdują się w swojej pierwotnej fazie, nie odgrywają jeszcze znaczącej roli w ograniczaniu i wyprowadzaniu ruchu drogowego poza centrum metropolii. Podobny system, poprawiający bezpieczeństwo i płynność ruchu ma zostać utworzony do połowy 2015 roku w Koszalinie.

W regionie nie funkcjonuje ani jedno zintegrowane centrum przesiadkowe. Centra tego typu zaplanowane są do realizacji wzdłuż linii Szczecińskiej Kolei Metropolitalnej. Jednym z pierwszych etapów uruchomienia SKM ma być wdrożenie pierwszego w zachodniopomorskim wspólnego biletu dla Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego. Przedsiębiorstwa komunikacji miejskiej z województwa zachodniopomorskiego nie użytkują niskoemisyjnych autobusów napędzanych gazem (żadnym z typów: LPG, LNG, CNG, HCNG); w całym województwie użytkowany jest tylko jeden autobus hybrydowy (spalinowo-elektryczny) przez Szczecińskie Przedsiębiorstwo Autobusowe Dąbie. Tylko w Szczecinie w komunikacji miejskiej wykorzystywane są tramwaje.

ENERGETYKA

W województwie zachodniopomorskim, podobnie jak w całym kraju, dominuje produkcja energii ze źródeł kopalnych, jednocześnie region jest krajowym liderem w produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych. W 2012 roku na Pomorzu Zachodnim wytworzono 2 347 GWh co stanowiło niemal 14% wytworzonej w kraju energii ze źródeł odnawialnych. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem w 2012 roku wyniósł w województwie 27%, przy średniej dla Polski wynoszącej 10,4%. Charakterystyczną cechą województwa jest lokalizacja dużych i bardzo dużych farm wiatrowych.

Na koniec 2011 roku w województwie zachodniopomorskim moc 111 instalacji wytwarzających energię z OZE wynosiła 509,6 MW. Moc zainstalowana w elektrowniach wiatrowych (28 instalacji) wynosiła 488,9 MW (95,9% ogółu mocy z OZE). W pozostałych 83 instalacjach wytwarzających energię z biogazu z oczyszczalni ścieków, z biogazu rolniczego, z biogazu składowiskowego oraz w elektrowniach wodnych przepływowych zainstalowano moc 20,7 MW (4,1% ogółu mocy z OZE w województwie). Zachodniopomorskie w liczbach bezwzględnych jest w grupie czterech województw o najmniejszej mocy wytwórczej energii z OZE nie pochodzącej z wiatru.

Przeszkodą w pełnym wykorzystaniu potencjału regionu w zakresie rozwoju produkcji i dystrybucji energii z OZE są ograniczone możliwości przesyłania energii na południe kraju, co jest szczególnie istotne ze względu na fakt, że to w pasie nadmorskim znajdują się najbardziej wietrzne (a tym samym najlepsze dla lokalizacji farm wiatrowych) obszary w Polsce. Średni wiek linii wysokiego napięcia w regionie przekracza 30 lat i należy do najwyższych w kraju. Podobna skala zaległości inwestycyjnych dotyczy linii średnich i niskich napięć co może skutkować trudnościami uniemożliwiającymi podłączenia nowych farm do sieci przesyłowych wysokiego napięcia.

Niewystarczające jest wykorzystanie rolniczego potencjału województwa w produkcji zarówno biomasy jak i energii z biomasy. W regionie znajdują się tylko dwie elektrownie na biomasę, w tym jednak największy w kraju kocioł biomasowy (produkujący 440 tys. MWh/rok energii elektrycznej oraz 1 900 tys. GJ/rok energii cieplnej, zużywając 550 tys. ton biomasy rocznie)

Udział obszarów, na których lokalizacja elektrowni wiatrowych na powierzchni gruntów rolnych województwa może być trudna wynosi w województwie zachodniopomorskim 53%. Wynika to m.in. z dużej liczby obszarów chronionych (m.in. sieci Natura2000, parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody i obszarów chronionego krajobrazu). Niemniej jednak, według badań Instytutu Energetyki Odnawialnej w województwie zachodniopomorskim potencjał ekonomiczny energetyki wiatrowej ocenia się jako najwyższy w Polsce (wynosi 14 GW, podczas gdy kolejne województwo – pomorskie – szacowano na 10 GW). Ocenia się, że w latach 2014 – 2020 najwięcej turbin wiatrowych może zostać zlokalizowane właśnie na terenie województwa zachodniopomorskiego. Alternatywą dla powyższego może być wykorzystanie morskiej

energetyki wiatrowej, ponieważ morskie farmy wiatrowe lokalizowane mają być w odległości nie mniejszej niż 12 mil morskich od brzegu. Region dysponuje znaczącym potencjałem dla rozwoju energetyki wiatrowej na obszarach morskich, którego wykorzystanie może przyczynić się do wzrostu bezpieczeństwa energetycznego w północno-zachodniej Polsce, zapewniając przy tym rozwój lokalnego przemysłu i obszarów nadmorskich, wpisując się w zachodniopomorskie inteligentne specjalizacje czyli: działalność morską i logistyczną oraz działalność metalową i maszynową.

Badania wykazały, że województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się niskim potencjałem do produkcji biogazu rolniczego (3,5PJ – podczas gdy województwo wielkopolskie osiągnęło poziom 13,5PJ, warmińsko – mazurskie – 7,0PJ, a mazowieckie – 6,5PJ). Z kolei potencjał ekonomiczny dla biogazu rozlicznego plasuje województwo w połowie rankingu – 40MW wobec najlepszych województw z poziomem 165MW (wielkopolskie) i 81MW (warmińsko – mazurskie) i najłabszych województw z poziomem 7MW (małopolskie i podkarpackie). Potencjał rynkowy dla biogazu rolniczego pokazuje podobne tendencje – przewiduje się uzyskanie 52MW do 2020 r. (wartość łącznie dla Polski 908MW, województwo wielkopolskie – 216MW i warmińsko – mazurskie – 106MW).

Sprzedaż kolektorów słonecznych w 2010 r. w województwie wzrosła o 2,3%. W 2011 r. funkcjonowało 325 instalacji słonecznych z programu NFOSiGW. Są to stosunkowo niskie wartości w porównaniu z województwami południowo – wschodnimi (lubelskie – 1307 instalacji, podkarpackie - 1576, śląskie – 1634, małopolskie - 2061).

W województwie zachodniopomorskim nastąpił wzrost zużycia energii elektrycznej w sektorze przemysłowym – odpowiednio z 1269 GWh w 2009 r., 1358 GWh w 2010 r. 1699 GWh w 2011 r do 1745 GWh w 2012 r. Zużycie energii w sektorze energetycznym po wzroście do poziomu 808 GWh w roku 2011, w roku 2012 wróciło do poziomu z roku 2010 r i wynosiło 785 GWh. Spadek poziomu zużycia energii może wiązać się ze zamianą konwencjonalnych źródeł energii na odnawialne i zastosowanie wysokosprawnej kogeneracji. W 2008 roku zużycie energii elektrycznej ogółem na 1 mieszkańca w województwie zachodniopomorskim wyniosło 3 254,7 kWh. W kolejnym roku zużycie to spadło poniżej poziomu 3 000 kWh, by w następnych latach systematycznie rosnąć do poziomów: 3 133,3 kWh (2010), 3 428,8 (2011) i 3 430,3 (2012). Pod względem zużycia energii elektrycznej na mieszkańca w 2012 roku województwo było na 10. miejscu w Polsce; charakteryzowało się jedną z wyższych dynamik zmian tej wartości (5. miejsce) w okresie 2008-2012 (5,4%).

W 2012 roku w województwie na cele mieszkalno-bytowe sprzedano 6,78 PJ ciepła do budynków mieszkalnych (spadek w porównaniu z rokiem 2004 o 20,5%) oraz 1,15 PJ ciepła do urzędów i instytucji (spadek w porównaniu z rokiem 2004 o 4,3%). Zdecydowanie niższy spadek zapotrzebowania na ciepło w obiektach publicznych oznaczać może niewystarczające działania prowadzące do podniesienia efektywności energetycznej budynków administracyjnych.

Zużycie energii elektrycznej ogółem na wytworzenie 1 mln zł PKB wyniosło w 2011/9 r. 0,1GWh, stale zmniejszając się od roku 2005(0,12GWh), co jest konsekwencją stałego zwiększania świadomości racjonalnego wykorzystywania zasobów energetycznych.

Konieczność poprawy efektywności energetycznej, wynikająca z potrzeby ekonomicznego funkcjonowania przedsiębiorstw spowodowała, że stało się niezbędne wprowadzenie polityki ukierunkowanej na działanie proekologiczne. Do roku 2020 Polska zobowiązana jest zmniejszyć zużycie energii w przemyśle, energetyce i budownictwie o 20%, między innymi przez zastosowanie nowoczesnych technologii spalania, czy przez termomodernizację budynków.

Elementem kształtującym zapotrzebowanie na energię jest dyrektywa o efektywności energetycznej budynków zawarta w ustawach – Prawo energetyczne Ustanowienie dyrektywy 2002/91/WE w sprawie charakterystyki energetycznej budynków jest jednym z elementów polityki energetycznej Unii Europejskiej. Za istotne należy także uznać dyrektywy dot. efektywności energetycznej czyli 2006/32/WE i 2012/27/UE.

Promowanie Poprawa efektywności energetycznej polega m.in. na przeprowadzaniu termomodernizacji budynków (mieszkalnych, administracyjnych i przemysłowych) i wdrożeniu technologii oszczędzających zużycie energii elektrycznej, cieplnej oraz wody. Większa efektywność energetyczna oznacza używanie mniejszej ilości energii w celu uzyskania równoważnego poziomu działalności gospodarczej lub usługi. Poprawa efektywności energetycznej ma charakter horyzontalny. Zwiększanie efektywności energetycznej jest najbardziej efektywnym kosztowo sposobem ograniczenia emisyjności gospodarki. Potencjał działań z zakresu efektywności energetycznej jest znaczący nie tylko dla obniżenia emisji CO₂, ale także zwiększenia konkurencyjności gospodarki. Istotna poprawa efektywności energetycznej w regionie może odciążać sieci, które nie są przystosowane do aktualnie występujących obciążeń i generują znaczne straty przesyłowe.

Termomodernizacja obejmuje zmiany zarówno w systemach ogrzewania i wentylacji, jak i strukturze budynku oraz instalacjach doprowadzających ciepłą wodę. Zakres termomodernizacji określane są poprzez przeprowadzenie audytu energetycznego, opracowania, określającego zakres i parametry techniczne oraz ekonomiczne przedsięwzięcia termomodernizacyjnego, ze wskazaniem rozwiązania optymalnego, w szczególności z punktu widzenia kosztów realizacji tego przedsięwzięcia oraz oszczędności energii, stanowiące jednocześnie założenia do projektu budowlanego. Za realne i możliwe uznaje się średnie obniżenie zużycia energii o 35-40% w stosunku do stanu pierwotnego.

Wg stanu na rok 2010 jedynie 30% budynków mieszkalnych w Polsce wybudowanych przed rokiem 2002 poddanych zostało pracom termomodernizacyjnym, rozumianym jako prace związane z dociepleniem stropów piwnic, stropodachów, elewacji czy wymiana stolarki okiennej. Prace takie przeprowadzane są najczęściej na zlecenie spółdzielni mieszkaniowych i wspólnot mieszkaniowych. Zgodnie z zapisami ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów przedsięwzięcia termomodernizacyjne to takie gdzie nastąpiła całkowita lub częściowa zamiana źródeł energii na źródła odnawialne, takie jak: pompy ciepła, panele kolektorów słonecznych, panele

fotowoltaiczne lub kotły na biomasę. Jednak przedsięwzięciami termomodernizacyjnymi są także, po pierwsze: ulepszenia, w wyniku których następuje zmniejszenie zapotrzebowania na energię dostarczaną na potrzeby ogrzewania budynków i podgrzewania wody użytkowej, po drugie: ulepszenia, w wyniku których następuje zmniejszenie strat energii pierwotnej w lokalnych sieciach ciepłowniczych oraz zasilających je lokalnych źródłach ciepła i po trzecie: wykonanie przyłączy technicznych do scentralizowanego źródła ciepła, w związku z likwidacją lokalnego źródła ciepła. W porównaniu z inwestycjami w odnawialne źródła energii, szczególnie w panele kolektorów słonecznych i panele fotowoltaiczne, przyłącza do scentralizowanych źródeł ciepła pozwalają efektywniej i bardziej elastycznie reagować na zamówioną moc ciepła, pozwalają lepiej zarządzać energią w każdej skali, od lokalu mieszkalnego na całej sieci gminnej skończywszy. W porównaniu z niektórymi OZE ciepło sieciowe ma przewagę także pod względem efektywności wykorzystania energii, co wynika z prostszych do wykonania audytów zużycia i oczekiwanego poziomu zużycia a także bardziej zaawansowanych możliwości monitorowania i prognozowania zużycia energii wynikających z rozmiarów sieci.

Obecnie jednostkę energii elektrycznej i ciepłej w zwykłych elektrowniach kondensacyjnych i kotłowniach opalanych gazem (a zatem także kotłowniach przydomowych) wytwarza się z efektywnością około 65%, podczas gdy wytwarzanie ciepła i energii elektrycznej w skojarzeniu daje efektywność na poziomie 90%. A zatem efektywność energetyczna elektrociepłowni jest zwykle o 40% wyższa niż efektywność energetyczna przy oddzielnym wytwarzaniu energii elektrycznej i ciepła, zakładając korzystanie przez nie z tego samego paliwa. Oprócz niższego zużycia paliwa niż w przypadku oddzielnego wytwarzania energii elektrycznej i ciepła, niższe są zwykle straty na przesyłanie energii elektrycznej, ponieważ elektrociepłownie zlokalizowane są w pobliżu gminy. Przy dużych elektrociepłowniach wykorzystujących paliwa stałe, z uwagi na rozmiar procesu uzyskuje się także korzyści ekologiczne. Komory spalania o niskiej emisji NOX i z systemami odsiarczania pozwalają na uzyskanie czystych gazów spalinowych, składających się głównie z pary wodnej i dwutlenku węgla (CO₂).

W Szczecinie od połowy 2013 roku realizowany jest ogólnopolski program „Kawka”, który umożliwi poprawę jakości powietrza w mieście. Dzięki programowi mieszkańcy mogą otrzymać dotację na wymianę pieców węglowych na bardziej ekologiczne (opalone paliwem gazowym, olejowym, wykorzystujących energię elektryczną) lub na przyłączenie się do miejskiej sieci ciepłej. Program zakłada poprawę jakości powietrza, w szczególności zmniejszenie emisji zanieczyszczeń, pyłów (PM 10, PM 2,5) oraz dwutlenku węgla (CO₂). Program polega na dotowaniu wymiany źródeł ciepła w budynkach indywidualnych, szczególnie w tych obszarach, gdzie powietrze jest zanieczyszczone. Programem również zostaną objęte przedsięwzięcia termomodernizacji budynków wyłącznie jako element towarzyszący przebudowie lub likwidacji lokalnego źródła ciepła opalanego paliwem stałym.

Przedsiębiorstwa zobowiązane są do przeprowadzenia kontroli procesów produkcyjnych pod względem zużycia energii i wprowadzenia optymalizacji procesów

energetycznych. Zastosowanie energooszczędnych technologii produkcji prowadzi do zmniejszenia strat energii dzięki m.in. wzrostowi sprawności urządzeń elektrycznych. Coraz bardziej istotna jest również oszczędność kosztów, osiągnięta dzięki uwzględnieniu w procesie inwestycyjnym sprawności cieplnej oraz relacja pomiędzy zużyciem energii i wydajnością produkcji.

Istotne jest skierowanie zainteresowania przedsiębiorstw na zmniejszenie zapotrzebowania na energię elektryczną i ciepłą wytwarzaną w konwencjonalnych źródłach, zastępowanie ich energią ze źródeł odnawialnych oraz zmniejszenie ilości zużywanej wody w procesach technologicznych. Dodatkowo poprzez wsparcie rozpowszechnienia informacji o zastosowaniu zasobooszczędnych technologii zwiększających efekty ekonomiczne prowadzonej działalności, osiągnięty zostanie rezultat w postaci zwiększenia zainteresowania innowacyjnymi technologiami służącymi ograniczaniu zużycia zasobów.

Szacuje się, że w województwie zachodniopomorskim w roku 2011r. 22,4% firm wprowadziło procedury mające na celu zminimalizowanie zużycia energii.

Promowanie efektywności energetycznej przedsiębiorstw znajduje uzasadnienie w dokumentach strategicznych poziomu regionalnego i unijnego: Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego celu strategicznym „Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu, celu kierunkowym Rozwój infrastruktury energetycznej” oraz celu strategicznym „Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania” celu kierunkowym „Wzrost innowacyjności”. Na poziomie unijnym jest to „Europa oszczędzająca zasoby naturalne” to jedna z siedmiu głównych inicjatyw Strategii Europa 2020. Inicjatywa ma na celu uniezależnienie wzrostu gospodarczego od zużycia surowców, poprzez m.in. wspieranie efektywnego wykorzystanie energii, przejście do gospodarki niskoemisyjnej oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

GOSPODARKA KOMUNALNA (WODA, KANALIZACJA, OCZYSZCZALNIE, ODPADY)

Województwo zachodniopomorskie obejmuje swym zasięgiem regiony wodne: Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego, Warty, oraz region wodny Uecker (Wkry). Wody powierzchniowe zajmują około 5,2% obszaru województwa, są natomiast źródłem ponad 99% wody używanej na cele produkcyjne, przede wszystkim na potrzeby przemysłu energetycznego charakteryzującego się bardzo wysokim zapotrzebowaniem na wodę. (OŚ 2012).

Woda na eksploatację sieci wodociągowej pobierana jest głównie ze źródeł podziemnych (ponad 77% w roku 2011 wg WIOŚ), których zasoby eksploatacyjne wynoszą ponad 1500Hm³ i plasują województwo zachodniopomorskie na 3 miejscu w skali kraju. Na obszarze województwa znajduje się 11 Głównych Zbiorników Wód Podziemnych. (GUS, WIOŚ). Specyfika regionu pozwala na nielimitowane w chwili obecnej korzystanie z wód powierzchniowych w celach przemysłowych. Warunkiem zachowanie tego stanu rzeczy jest zachowanie przepływu nienaruszalnego w ciekach w półroczu letnim czyli okresem potencjalnego niedoboru wody. Problemem województwa zachodniopomorskiego jest nierównomierne rozmieszczenie zasobów wód podziemnych w odniesieniu do

zróżnicowanych poziomów zapotrzebowania na wodę. Uwarunkowania geologiczne północno – zachodniej części województwa nie pozwalają na intensywne, skoncentrowane pobory wód podziemnych bez pogorszenia ich jakości. Strefa nadmorska, w tym polska część wyspy Uznam jest obszarem w której występują problemy z zaopatrzeniem w wodę odpowiedniej i ilości, i jakości. Problem ten jest szczególnie nasilony w półroczu letnim.

Województwo zachodniopomorskie zajmuje czołowe miejsce w Polsce pod względem odsetka ludności korzystającej z linii wodociągowych i kanalizacyjnych, oraz oczyszczalni. Wg danych Głównego Urzędu Statystycznego na dzień 31.12.2012 z sieci wodociągowej o łącznej długości 10.465,8 km korzystało 1 611 418 osób, co stanowiło 93,6% ogółu ludności. Większy odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej odnotowało w roku 2011 jedynie województwo opolskie.

Pozostali mieszkańcy województwa (ok. 4 %) korzystają z wody czerpanej z własnych ujęć wody, np. studni przydomowych. Najwięcej ludności korzystającej ze studni przydomowych zamieszkuje w powiatach: koszalińskim, choszczeńskim, gryfińskim, drawskim, myśliborskim, szczecineckim. Zauważalny jest trend zmniejszania się liczby wodociągów co spowodowane jest przede wszystkim centralizacją wodociągów, co eliminuje z eksploatacji przede wszystkim wodociągi o małej produkcji dobowej – te poniżej 100 m³.

Na jakość dostarczanej wody wpływ ma nie tylko zakres i sposób uzdatniania i dezynfekcji wody, ale także rodzaj materiałów konstrukcyjnych i wyrobów, stosowanych w sieciach i instalacjach wodociągowych. Ma to z kolei wpływ rozbudowa i zwiększająca się długość sieci rozdzielczej, co prowadzi do wydłużenia czasu kontaktu wody z elementami konstrukcyjnymi systemów wodociągowych i sprzyja migracji ich składników do przesyłanej wody. Dotyczy to w największym stopniu instalacji wodociągowych wewnątrz budynków, gdzie czynnikiem dodatkowo pogarszającym jakość wody jest niekorzystny stosunek objętości wody do powierzchni stykających się z nią elementów konstrukcyjnych (duża powierzchnia kontaktu przy niewielkiej objętości wody), częstsze i dłuższe okresy zastoju wody oraz jej wyższa temperatura.

W woj. zachodniopomorskim sieci wodociągowe o największej produkcji tj. powyżej 10 000 m³/d dostarczające wodę o odpowiedniej jakości zaopatrują tylko ok. 31,44 % ludności. Większość mieszkańców województwa (68,89%) zaopatrywanych jest w wodę wodociągami o mniejszej produkcji, w których częściej występują przypadki dostarczania wody o niestabilnych parametrach fizykochemicznych. Badania jakości wody dostarczanej wodociągami o wydajności potwierdzają, że najgorsze parametry jakości ma woda dostarczana wodociągami poniżej 100m³/d. Najczęstszym powodem kwestionowania jakości wody jest brak właściwego jej uzdatniania, oraz niewłaściwy stan sanitarny sieci wodociągowej, która jest w dużej mierze wyeksploatowana, słabo wyposażona w urządzenia uzdatniające. Wodociągi o najniższej dobowej produkcji (poniżej 100 m³ są stopniowo wyłączane z eksploatacji, poprzez zwiększanie stref zaopatrzenia ludności w wodę pochodzącą z wodociągów o dużej produkcji. W celu poprawy stanu jakości wody niezbędne są dalsze prace modernizacyjne. Z analizy wieloletnich planów rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych spółek

wodociągowych województwa zachodniopomorskiego wynika że planowane rozbudowy sieci wodociągowych związane są z potrzebą uzbrojenia nowych terenów przewidzianych w planach zagospodarowania przestrzennego gmin pod budownictwo mieszkaniowe oraz działalność gospodarczą. Centralizacja wodociągów wymaga ponoszenia nakładów na zakup wyposażenia do pomiaru, uzdatniania i kontroli wody, które wyeliminują ryzyko awarii lub znacznego spadku jakości wody, które w przypadku wodociągów o dużej dobowej produkcji mogą być bardzo kosztochłonne.

Na podstawie danych przekazanych przez przedsiębiorstwa wodociągowe, obliczono że średnie straty wody w układzie wodociągowym to w regionie ok. 18-20% co wskazuje na konieczność przeprowadzenia działań modernizacyjnych. sukcesywnej modernizację wyeksploatowanej już sieci dystrybucji wody oraz inwestycje pozwalające jak najszybciej wykrywać i usuwać przecieki.

Zaobserwowane w województwie nadmiernie wysokie stężenia w wodzie przeznaczonej do spożycia obejmują przede wszystkim azotany i azotyny, co jest charakterystycznym problemem wód podziemnych, i jest zwykle następstwem intensywnego stosowania nawozów sztucznych. Nie znajdują zastosowanie w ich przypadku standardowe metody uzdatniania wody, konieczne jest zastosowanie specjalistycznych metod uzdatniania z wykorzystaniem specjalnych żywic jonowymiennych, lub alternatywnie wybudowanie nowego ujęcia lub doprowadzenie wody z innego wodociągu.

Z sieci kanalizacyjnej o długości 6 573,2 km korzystało 13 09 333 osób, co stanowiło 76% ogółu ludności, i plasowało województwo zachodniopomorskie na 2 miejscu w kraju.

Według danych GUS na terenie województwa zachodniopomorskiego w 2012 roku odprowadzono do wód powierzchniowych łącznie 120 30 dam³ ścieków komunalnych i przemysłowych, z czego 99,3% było kierowanych do oczyszczalni. Ilość ścieków oczyszczonych wyniosła 119 43 dam³, z czego oczyszczeniu mechanicznemu poddano 2 764 dam³, biologicznemu 11 033 dam³, a oczyszczaniu z podwyższonym usuwaniem biogenów 64 732 dam³. Łącznie w 2012 r. 97% ścieków wymagających oczyszczenia poddano oczyszczaniu biologicznemu, chemicznemu i oczyszczaniu z podwyższonym usuwaniem biogenów, co plasuje województwo zachodniopomorskie na drugim miejscu w kraju. Pod względem odsetka liczby ludności korzystających z oczyszczalni ścieków, to przy bardzo wysokiej wartości 80,85% dla całego województwa, w powiatach kamieńskim, sławieńskim, koszalińskim i łobeskim wskaźnik ten jest niższy od wskaźnika krajowego wynoszącego 65,7%.

Postanowienia dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 roku dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych są wdrażane przez Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych. Określa on długość planowanej do budowy, rozbudowy sieci kanalizacyjnej. Pomimo najlepszego w kraju skanalizowania, Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych określa potrzeby w zakresie budowy i modernizacji sieci kanalizacyjnej na kilka tys. km w naszym województwie, z czego większość zaplanowanych w KPOŚK działań dotyczy aglomeracji nie stanowiących priorytetu dla wypełnienia Traktatu Akcesyjnego. Prognozowane w

dokumencie poziomy skanalizowania poszczególnych aglomeracji wskazują konieczność zwiększenia ilości przydomowych oczyszczalni ścieków, zwłaszcza w gminach Mirosławiec, Chociwel, Nowogródek Pomorski i gmina wiejska Darłowo.

W sprawozdaniu Województwa Zachodniopomorskiego z wykonania Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków za 2012 r. określone zostały potrzeby w zakresie oczyszczalni ścieków. Zaplanowano wybudowanie 3 nowych oczyszczalni, modernizację 10, które spełniają wymagania ze względu na przepustowość, lecz wymagają modernizacji ze względu na jakość odprowadzanych ścieków. Rozbudowa wymagana ze względu na przepustowość ma objąć 3 oczyszczalnie, natomiast rozbudowa wymagana ze względu na przepustowość oraz modernizację części obiektów ma dotyczyć 19 obiektów. Do likwidacji przewidziano 5 oczyszczalni.

Analizując dane GUS z ostatnich kilku lat dotyczące oczyszczania ścieków w województwie zachodniopomorskim, można stwierdzić stopniowy wzrost ilości ścieków oczyszczanych metodami zapewniającymi podwyższone usuwanie biogenów. Ilość ścieków nieoczyszczonych odprowadzanych do środowiska systematycznie maleje (z 20,2 hm³ w 2004 r. do 10,2 hm³ w 2009 r.) i ta tendencja dotyczy zarówno ścieków przemysłowych, jak i komunalnych. Obserwuje się również wzrost odsetka odprowadzanych ścieków oczyszczonych w odniesieniu do ilości ścieków wymagających oczyszczania. W sprawozdaniu Województwa Zachodniopomorskiego z wykonania Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków za 2012 r. przewidzianych zostało do 2015 roku 8 modernizacji uwzględniających wyłącznie część osadową oczyszczalni.

Dla wypełnienia Dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 roku dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych niezbędne jest dalsze sukcesywne rozbudowywanie sieci kanalizacyjnych – zarówno sanitarnych jak i deszczowych, jak również modernizacja sieci kanalizacyjnych oraz działania ukierunkowane na podniesienie jakości odprowadzanych ścieków poprzez rozbudowę i modernizację oczyszczalni ścieków – zgodnie z KPOŚK.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego wytworzono w 2012 roku 6 823 2667 Mg odpadów, z czego 611 012 MG (9%) były to odpady komunalne. Wg Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami 40,8% odpadów komunalnych wytwarzanych na terenie województwa zachodniopomorskiego pochodzi z terenów miast o liczbie ludności przekraczającej 50 tys. w miastach o liczbie ludności poniżej 50 tys. wytwarzanych jest 37,1 % ogółu odpadów komunalnych, a pozostałe 22,1 % wytwarzanych jest na terenach wiejskich. Wysoki stopień urbanizacji województwa ma wpływ na wielkość wytworzonych odpadów w przeliczeniu na mieszkańca. Województwo zachodniopomorskie od lat przoduje w ilości odpadów komunalnych zebranych w przeliczeniu na mieszkańca (311,6 ton na 1 tys. mieszkańców), ustępując tylko województwu dolnośląskiemu, przy wartości dla Polski wynoszącej 255,01 ton na 1 tys. mieszkańców. Tak wysoki wskaźnik jest efektem objęcia zbiórką śmieci komunalnych ponad 90 procent ludności, podczas gdy w skali kraju wskaźnik ten jest średnio o 10 punktów procentowych niższy. W celu zmniejszenia ilości

wytwarzanych śmieci niezbędne są działania ukierunkowane na podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców poprzez promowanie świadomych postaw konsumenckich oraz technologii nisko- i bezodpadowych.

Na przestrzeni ostatnich lat ilość odbieranych odpadów komunalnych utrzymuje się na podobnym poziomie, natomiast wg prognozy zawartej w WPGO ilość wytwarzanych odpadów komunalnych wykazuje tendencję wzrostową, osiągając wartość ok. 608 782 Mg w roku 2017 oraz ponad 645 945 Mg w roku 2023. Ponad 55% stanowią odpady ulegające biodegradacji.

Dominującą metodą unieszkodliwiania odpadów jest ich składowanie. W roku 2010 składowano na 28 składowiskach odpadów niebezpiecznych lub na składowiskach innych niż niebezpieczne ponad 99% odpadów komunalnych, obróbce biologicznej poddano 0,2325% odpadów komunalnych, obróbce fizyczno – chemicznej i termicznemu przekształcaniu odpadów w instalacjach – odpowiednio 0,0026% i 0,0004%. (Za WPGO).

Ponadto, funkcjonujący przeważający nie tylko w województwie zachodniopomorskim, ale w całej Polsce system zagospodarowania odpadów komunalnych polegający na składowaniu ich na wysypiskach jest niezgodny z unijną hierarchią postępowania z odpadami, zgodnie z którą składowanie jest najmniej pożądaną metodą zagospodarowania. Wśród stosowanych metod zagospodarowania odpadów komunalnych dominuje składowanie na składowiskach, podczas gdy jednym z celów Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Zachodniopomorskiego jest zmniejszenie masy składowanych odpadów komunalnych do maksymalnego poziomu 60% do końca 2014 roku.

Zgodnie z założeniami systemu gospodarowania odpadami, regionalne i zastępcze składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne nie mogą przyjmować zmieszanych odpadów komunalnych. Niesegregowane odpady komunalne poddane składowaniu na składowiskach w województwie zachodniopomorskim w 2010 stanowiły 94,82% ogółu składowanych odpadów. (WPGO, str. 44)

Ilość odpadów komunalnych niebezpiecznych zebranych selektywnie w województwie zachodniopomorskim wykazuje silną tendencję wzrostową, słabo funkcjonuje system selektywnej zbiórki odpadów biodegradowalnych - wielkogabarytowych oraz niebezpiecznych odpadów powstających w gospodarstwach domowych. Większość gmin województwa objęta jest selektywną zbiórką odpadów komunalnych u źródła, ograniczoną głównie do odpadów opakowaniowych. Udział odpadów zebranych selektywnie w ogólnej masie odpadów komunalnych jest niewielki, jednak zwiększa się w ostatnich latach (z 1,5% w roku 2002 do 11,39% w 2011). /GUS podaje 10,2%, natomiast raport WIOŚ – 11,39%. – por. „Raport (...) w roku 2011”, str. 108, 118)/

Niski udział selektywnej zbiórki wynika z objęcia zbiórką odpadów komunalnych ponad 90% ludności - wysoki odsetek odpadów zebranych selektywnie charakterystyczny jest dla województw o stosunkowo niskim udziale śmieci zebranych w stosunku do wytworzonych. Statystyki wskazują, że zarówno Polska, jak i województwo

zachodniopomorskie dalekie są od spełnienia celów wyznaczonych w 2008 r. przez dyrektywę w sprawie odpadów, zgodnie z którymi w roku 2020 co najmniej połowa odpadów pochodzących z gospodarstw domowych takich jak szkło, papier, metal, itp., powinna podlegać recyklingowi lub być przeznaczona do powtórnego użycia.

W województwie ilość instalacji do zagospodarowania odpadów komunalnych jest niewystarczająca. Brakuje instalacji do zagospodarowania odpadów komunalnych selektywnie zbieranych oraz odpadów powstających w wyniku rozsortowywania zmieszanych odpadów komunalnych. Brakuje również instalacji do odzysku odpadów biodegradowalnych, w tym pochodzących z utrzymania terenów zielonych i obiektów gastronomicznych. Wobec prognoz zwiększania ilości odpadów niezbędne jest podjęcie działań ukierunkowanych na rozbudowę infrastruktury do przyjmowania i przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych z wykorzystaniem technologii termicznego przekształcania odpadów.

825,8 tys. Mg odpadów, wśród których około 91% stanowiły odpady przemysłowe. Struktura odpadów jest ściśle powiązana z wiodącymi branżami w regionie, zwłaszcza branżą chemiczną i wielkością produkcji zakładów o tym profilu, przede wszystkim Grupy Azoty Zakłady Chemiczne „Police” wytwarzającego dominujące dwa rodzaje odpadów: fosfogipsy i szlasy pochodzące z regeneracji wymienników jonitowych.

Znaczny udział, przekraczający 22% w ilości odpadów przemysłowych mają również odpady powstające w procesie oczyszczania ścieków komunalnych w oczyszczalniach ścieków.

Odpady przemysłowe wytwarzane na terenie województwa charakteryzuje dość niski stopień ich wtórnego wykorzystania. W 2012 roku zagospodarowanych zostało 34,47% wytworzonych odpadów przemysłowych, unieszkodliwianiu (poza składowaniem) poddanych zostało 20,89% odpadów. Natomiast największa masa odpadów - 42,95% została skierowana do unieszkodliwienia na składowiskach. Natomiast przeważająca część komunalnych osadów ściekowych jest przetwarzana w procesach odzysku, poprzez kompostowanie, fermentację i produkcję biomasy lub są wykorzystywane rolniczo do nawożenia gruntów oraz do rekultywacji terenów zdegradowanych. Wg Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami, do roku 2023 prognozowany jest ok. 20% wzrost liczby odpadów. Jest to bezpośrednim efektem rozwoju systemów kanalizacji oraz oczyszczalni ścieków.

Odpady niebezpieczne z sektora gospodarczego w województwie zachodniopomorskim stanowią ok 1,4% całego strumienia odpadów, i pochodzą głównie z przemysłu chemicznego – w roku 2010 aż 69,5% masy wytworzonych odpadów niebezpiecznych stanowiły odpady z produkcji, przygotowania, obrotu i stosowania przemysłu chemii nieorganicznej wśród których dominuje odpadowy kwas siarkowy i siarkawy. Największe ilości wytwarzane są na terenie gminy Police. W 2011 roku odzyskowi poddano 79,2% odpadów niebezpiecznych, unieszkodliwianiu inaczej niż przez składowanie – 19,9% a tylko 0,9% trafiło na składowiska odpadów niebezpiecznych. Odpady z diagnozowania, leczenia i profilaktyki stanowią ok. 1,5% odpadów niebezpiecznych. Na terenie

województwa zgodnie z bazą azbestową zinwentaryzowano 76 892, 549 Mg wyrobów zawierających azbest, w tym 61 431,709 Mg zasobów azbestowych osób fizycznych i 13 244,273 Mg zasobów azbestowych osób prawnych. Najwięcej odpadów zawierających azbest zinwentaryzowano na terenie powiatu choszczeńskiego. Według informacji otrzymanych z gmin województwa, ilość zinwentaryzowanych wyrobów azbestowych których dane nie zostały zapisane w bazie azbestowej wynosi ok. 50 000 Mg. Łączna ilość zinwentaryzowanych wyrobów azbestowych na terenie województwa zachodniopomorskiego wynosi więc ponad 100 000 Mg. Najwięcej odpadów zawierających azbest zinwentaryzowano na terenie powiatu choszczeńskiego. Dominującą formą unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest jest składowanie na 3 funkcjonujących w województwie składowiskach odpadów niebezpiecznych. Ogółem zdeponowanych na nich jest 22 784,56 Mg, a ich rezerwy – łącznie z planowanym kolejnym składowiskiem wynoszą 44 493 Mg. Niezbędne są więc działania ukierunkowane na rozbudowę funkcjonujących składowisk.

Zjawisko zmniejszania się ilości odpadów komunalnych, przy braku wyraźnej poprawy zagospodarowania tych odpadów, jest niepokojące, sugeruje pozbywanie się odpadów w sposób niekontrolowany, między innymi powstawanie tzw. „dzikich wysypisk”, spalanie odpadów w domowych piecach, itp. Województwo zachodniopomorskie jest czwartym województwem w Polsce pod względem liczby „dzikich wysypisk”, których ilość w roku 2011 wynosiła 219. Większą ilość „dzikich wysypisk” koncentrują województwa o znacznie wyższej liczbie ludności niż zachodniopomorskie (dolnośląskie, małopolskie i śląskie), co świadczy o dużej skłonności mieszkańców województwa zachodniopomorskiego do pozbywania się odpadów poza systemem.

W ramach poprawy stanu gospodarki odpadami komunalnymi zamykane są i rekułtywowane bądź modernizowane składowiska niespełniające wymogów ochrony środowiska. W latach 2001-2011 z eksploatacji wyłączono 67 obiektów. Obecnie eksploatowanych pozostaje 31 obiektów, spośród których 18 nie spełnia wymogów dyrektywy w sprawie składowania odpadów.

SPOŁECZEŃSTWO

RYNEK PRACY

Województwo zachodniopomorskie znajduje się wśród województw o najwyższej stopie bezrobocia oraz o najniższym wskaźniku aktywności zawodowej. Wśród osób bezrobotnych dominują osoby wchodzące na rynek pracy, osoby po 50 roku życia, osoby niepełnosprawne, mieszkańcy obszarów wiejskich oraz osoby długotrwale bezrobotne. Kwalifikacje i kompetencje osób nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych są często niedostosowane do potrzeb pracodawców. Ponadto, istotną barierą w podjęciu zatrudnienia jest brak odpowiedniego doświadczenia zawodowego.

Stopa bezrobocia w Polsce wg danych GUS (czerwiec 2013 r.) wyniosła 13,2%. W województwie zachodniopomorskim we wskazanym okresie liczba bezrobotnych wyniosła

105,1 tysięcy osób, co daje stopę bezrobocia na poziomie 17%. Wśród województw o podobnej stopie bezrobocia znalazły się województwa: kujawsko - pomorskie (17,6%) oraz warmińsko - mazurskie (20,2%). Pozostałe województwa osiągnęły niższy poziom bezrobocia. Najwięcej bezrobotnych odnotowano w podregionie koszalińskim (41,6 tys. bezrobotnych – 19,5%), w podregionie stargardzkim (25,8 tys. bezrobotnych – 21,5%), a następnie w podregionie szczecińskim (18,3 tys. bezrobotnych – 16,8%). Powiaty o najwyższej stopie bezrobocia w województwie to: białogardzki (27,1%), łobeski (26,6%) choszczeński (26,5%), koszaliński (26%), pyrzycki (25,7%) oraz szczecinecki (25,3%). Największe miasta województwa charakteryzują się stosunkowo niską stopą bezrobocia: Szczecin - 11,1%, Koszalin - 12,0% oraz Świnoujście - 8,9%

Z analizy struktury osób bezrobotnych z województwa zachodniopomorskiego według wieku na koniec 2012 roku wynika, że najliczniejszą grupę stanowiły osoby od 25 do 34 roku życia – 27,8%, a następnie od 45 do 54 roku życia – 20,2%. Bezrobocie wśród osób starszych w wieku 55-64 lata w 2011 r. wyniosło w Polsce 10,4%, tj. 193,4 tys., zaś w województwie zachodniopomorskim 13,3%, tj. 12,4 tys. osób.

Liczba bezrobotnych niepełnosprawnych sukcesywnie rośnie w województwie zachodniopomorskim. Wg danych GUS, liczba osób niepełnosprawnych ogółem na dzień 31 grudnia 2005 roku wynosiła 2 674 osoby, co stanowiło 1,5 % ogółu bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim. Z kolei w 2011 r. liczba ta wzrosła do 4605 osób (w tym 2314 mężczyzn oraz 2291 kobiet). W 2012 r. liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych wyniosła już 4861 (w tym 2501 mężczyzn i 2360 kobiet). Prawo do zasiłku dla bezrobotnych miało zaledwie 815 osób. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych utrzymuje się na wyrównanym, stosunkowo niskim poziomie: w 2012r. pracowało niewiele ponad 15% niepełnosprawnych w wieku 15-64 lata. Dla porównania, wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w 2012 r. w całej Polsce wynosił 21,4%. Wszystkie województwa charakteryzowały się wyższą wartością w/w wskaźnika, niż województwo zachodniopomorskie. Najwyższe wskaźniki odnotowały województwo lubuskie (26,8%), łódzkie (26,5%) oraz podkarpackie (25,8%). Najniższe wartości odnotowano w województwie śląskim i dolnośląskim (w obu województwach 18,3%), warmińsko – mazurskim (16,4%) oraz zachodniopomorskim (15,6%). To pokazuje konieczność wzmocnienia tej grupy pod kątem aktywizacji zawodowej.

Bezrobocie wśród osób starszych w wieku 55-64 lata w 2011 r. wyniosło w Polsce 10,4%, tj. 193,4 tys., zaś w województwie zachodniopomorskim 13,3%, tj. 12,4 tys. osób. Jeszcze gorzej wyglądają dane dot. liczby biernych zawodowo w wieku 55-64 lata - 3282,5 tys. osób w Polsce, zaś 159,1 tys. osób w województwie zachodniopomorskim.

Z racji struktury osadniczej województwa, jego peryferyjnego i przygranicznego położenia oraz mankamentów wynikających ze zdiagnozowanej w województwie słabej elastyczności rynku pracy, a także niedostosowania struktury podaży i popytu na pracę niezbędne jest wzmocnienie mobilności zawodowej. W 2010 roku osoby pracujące w innym województwie niż województwo zamieszkania stanowiły 8,6% wszystkich pracujących poza swoją gminą. Oznacza to, iż co 50 osoba spośród wszystkich pracujących na terenie Polski w drodze do pracy przekraczała granice administracyjne swojego województwa. W województwie zachodniopomorskim 10 tysięcy osób w okresie

referencyjnym pracowało poza granicami województwa. Na niską mobilność pracowniczą wpływają również działania rekrutacyjne samych pracodawców. Przeważająca większość pracodawców w województwie zachodniopomorskim poszukiwała osób do pracy w miejscu, w których ulokowana jest siedziba firmy. Powiaty wykonywania pracy inne niż ten, w którym zlokalizowana jest siedziba firmy, wskazywali natomiast najczęściej pracodawcy z terenu Szczecina i powiatu myśliborskiego. Najczęściej wybieranymi przez te podmioty lokalizacjami były: Koszalin, Świnoujście, powiat gryficki oraz stargardzki. Z kolei przedsiębiorstwa poszukujące pracowników na terenie województwa zachodniopomorskiego, jednak posiadające siedzibę poza granicami województwa w 2011 r. wygenerowały 8,9% ogółu opublikowanych ogłoszeń o wolnych miejscach pracy. Przedsiębiorstwa te najczęściej reprezentowały branże: handlu i napraw, przetwórstwa przemysłowego, działalności finansowej i ubezpieczeniowej, budownictwa.

Województwo charakteryzuje najwyższy w skali kraju współczynnik nowo zakładanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (9-11 nowych przedsiębiorstw w przeliczeniu na 1 tys. ludności od 2005 roku). W 2011 roku w województwie 163 308 osób prowadziło własną działalność gospodarczą. Szczególnie rozwinięty jest sektor MŚP. Charakter tego sektora powoduje wrażliwość na zmiany i niekorzystne trendy w gospodarce, co ma to bezpośredni wpływ na sytuację pracowników. W 2010 roku w województwie zachodniopomorskim według rejestru REGON działalność prowadziło ponad 222 tys. przedsiębiorstw. Zdecydowaną większość stanowiły przedsiębiorstwa mikro (96%). W 2011 roku co trzecia firma w województwie specjalizowała się w handlu i naprawach, 13% firm działało w sekcji budownictwo; w dalszej kolejności wśród branż pojawia się przetwórstwo przemysłowe z 8% udziałem. W sektorze publicznym dominowała działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (51%). MŚP z udziałem kapitału zagranicznego przeważały w sekcjach handel i naprawy (26%) i przetwórstwo przemysłowe (21,6%). Co czwarta nowo utworzona firma pochodziła z branży handlowej, a 18% firm powstało w branży budowlanej. Wśród zlikwidowanych przedsiębiorstw najwięcej znalazło się również w branży handlowej (31%) i w budownictwie (17%). Bilans przedsiębiorstw nowo powstałych i zlikwidowanych sektora MŚP w województwie w większości branżach jest ujemny. Wyłącznie w branżach, które dominują w sektorze publicznym odnotowano bilans dodatni.

DEMOGRAFIA

Liczba urodzeń w województwie zachodniopomorskim utrzymuje się na stałym poziomie. W 2000 r. urodziło się 16 881 dzieci, w 2005 r. - 16 108 dzieci, 2008 r. - 18 191 dzieci, w 2009 r. - 17 848 dzieci, w 2010 r. - 17340 dzieci. W 2011 roku liczba ta nieznacznie spadła - 16 002 dzieci, zaś w 2012 odnotowano 15 970 tzw. urodzeń żywych. Liczba żłobków w Polsce oraz w samym województwie zachodniopomorskim systematycznie spada. W województwie zachodniopomorskim w 1995 roku funkcjonowało 29 placówek żłobkowych, zaś w 2012 roku 25 placówek opieki żłobkowej (liczba placówek żłobkowych w Polsce ogółem w 2012 r. to 699). Dodatkową formą wsparcia są oddziały żłobkowe

(zaledwie 13 w województwie zachodniopomorskim w 2012 r.) oraz kluby dziecięce (7 klubów w województwie zachodniopomorskim w 2012 r.). Przekłada się to na małą liczbę miejsc: w 1995 roku w województwie istniało 2155 miejsc dla dzieci w placówkach żłobkowych, w 2006 r. już tylko 1476 miejsc. Występuje więc potrzeba zwiększenia dostępności do miejsc żłobkowych na terenie województwa. Będzie to miało docelowo efekt zwiększenia aktywności zawodowej rodziców (w tym głównie kobiet), którzy będą mogli pogodzić życie rodzinne z zawodowym. W województwie zachodniopomorskim, podobnie jak w całej Polsce, obserwuje się proces starzenia się ludności. Na przestrzeni lat 2000 – 2010 nastąpił istotny wzrost odsetka osób starszych, w szczególności kobiet. Liczba kobiet w wieku 70. lat i starszych w województwie zachodniopomorskim zwiększyła się o prawie 23 tysiące i obecnie stanowią one najliczniejszą grupę mieszkańców województwa (6,54%). Odnotowano ponadto spadek liczby ludności w grupie wiekowej do 24 lat oraz w wieku 40 – 49 lat (obu płci). Zauważalnie mała liczba osób w wieku przedprodukcyjnym jest czynnikiem niepokojącym dla perspektyw demograficznych regionu. Roczники przechodzące w wiek produkcyjny są mniej liczne od roczników, które osiągną wiek emerytalny. Zmiany te widać również w medianie wieku mieszkańców regionu, która w roku 2010 wynosiła dla kobiet 40,2 lat, a dla mężczyzn 36,3 lata. W kolejnych latach nastąpi przyspieszenie procesu starzenia się ludności. W roku 2007 odsetek osób powyżej 65. roku stanowił 13,5%. W 2010 r. odsetek osób w tym wieku w województwie zachodniopomorskim wynosił 17,33% ogółu ludności województwa. W dalszej perspektywie do 2015 r., liczba ludności powyżej 65. roku życia zwiększy się o kolejny milion osób, a udział tej grupy może osiągnąć ponad 19% ogółu ludności. Co szczególnie istotne - już w roku 2030 wspomniany udział może przekroczyć nawet 25%. Konieczne staje się więc utrzymanie aktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym oraz poprodukcyjnym.

Wg danych BDL, rośnie liczba osób biernych zawodowo z powodu obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu. W Polsce liczba ta zwiększyła się od 1238 tysięcy osób w 2005 roku do 1544 tysięcy osób w 2012 roku. Podobną tendencję rosnącą wykazywało województwo zachodniopomorskie – nastąpił wzrost z 62 tysięcy w 2005 roku do 73 tysięcy osób w 2012 r. Odpowiedzią polityki regionalnej powinno być zwiększenie dostępności usług zewnętrznych związanych z opieką dzienną nad osobami zależnymi, włączając w te kategorie osoby starsze, dzieci i osoby niepełnosprawne.

OPIEKA ZDROWOTNA

Zmiany demograficzne zauważalne zarówno w kraju, jak i w województwie zachodniopomorskim warunkują zakres i formę usług w zakresie ochrony zdrowia, jakie będą najistotniejsze w kolejnych latach. Starzenie się społeczeństwa, wzrost długości życia i równoległe zauważalny spadek liczby lat przeżytych w zdrowiu będą miały wpływ na zwiększone zapotrzebowanie na określone usługi w zakresie opieki przede wszystkim nad ludźmi starszymi. Implikuje to konieczność przeprofilowania łóżek leczenia

krótkoterminowego na potrzeby opieki długoterminowej, zwłaszcza że niski odsetek wskaźnika wykorzystania łóżek w województwie potwierdza niedostosowanie profili szpitali i w konsekwencji niewykorzystywania ich potencjału.

W roku 2020 województwo zachodniopomorskie wg prognoz GUS zamieszkiwać będzie 1 675 959 osób, o 45 446 osób mniej, niż w roku 2012. Do roku 2030 ta różnica wzrośnie dwukrotnie, w porównaniu z rokiem 2012 ubędzie ponad 6% mieszkańców regionu. Jednocześnie zmieni się struktura wiekowa mieszkańców – województwo zachodniopomorskie wg prognoz GUS na rok 2020 oraz 2025 będzie drugim, po województwie lubuskim, województwem o największej dynamice przyrostu osób w wieku 65+. W roku 2020 w porównaniu z rokiem 2012 o 36% wzrośnie liczba osób w wieku powyżej 65 roku życia, i jednocześnie grupa ta stanowić będzie 18,49% ogółu populacji w województwie co oznacza wzrost o ponad 5 punktów procentowych.

Województwo charakteryzuje jeden z najniższych w Polsce współczynnik przeciętnego dalszego trwania życia we wszystkich grupach wiekowych, ale szczególnie zauważalnych w grupie wiekowej powyżej 45 oku życia – zarówno w przypadku mężczyzn i kobiet. Wskaźnik przeciętnego dalszego trwania życia w przypadku Polski dla grupy wiekowej 45 wynosi dla kobiet i mężczyzn odpowiednio: 39,8 oraz 29,67. Dla województwa zachodniopomorskiego wskaźnik ten przyjmuje wartości 36,28 i 28,92 (Dane GUS). Na obszarach wiejskich województwa zachodniopomorskiego odnotowano najniższe w Polsce wskaźniki przeciętnego dalszego trwania życia we wszystkich grupach wiekowych. Ponadto, jak wynika z danych Eurostatu, wartość wskaźnika HLY – Healthy Life Years, określającego liczbę lat przeżytych w zdrowiu obliczana dla Polski nie wykazuje tendencji wzrostowej. W efekcie zwiększone zapotrzebowanie na świadczenia zdrowotne wynikał będzie nie tylko z wydłużenia długości życia, ale również z powodu skrócenia lat przeżytych w zdrowiu. Zgodnie z inicjatywą Komisji Europejskiej Active healthy aging. mającą na celu przedłużenie o dwa lata średniej lat zdrowego życia w UE niezbędne jest podjęcie działań które poprzez zwiększenie dostępności i poprawę jakości świadczeń zdrowotnych będą temu przeciwdziałać.

Zmniejsza się również udział dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat, oraz osób młodych do 24 roku życia w ogólnej liczbie ludności województwa. Liczba osób w wieku 18-24 lata zmniejszy się w roku 2020 o ponad 25% w stosunku do stanu obecnego.

Jedyną grupą wiekową której liczebność istotnie wzrośnie w najbliższych latach są dzieci w wieku 7 – 12 lat, których liczba wzrośnie do roku 2020 o 10,95%, tj. o ponad 10 tys. dzieci w porównaniu do stanu obecnego.

Do najczęściej występujących problemów zdrowotnych u dzieci należą: alergia, choroby oka, astma, choroby kręgosłupa, bóle głowy. Dostępność prawidłowej diagnostyki i terapii warunkować będzie m.in. liczbę absencji chorobowej z tytułu opieki nad dziećmi wśród osób ubezpieczonych w ZUS, która obecnie wynosi ok. 3% ogólnej liczby dni absencji chorobowej.

Wśród mieszkańców województwa utrzymuje się wysoka nadumieralność w szczególności z powodu chorób układu krążenia oraz nowotworów. Rozpatrując strukturę przyczyn

zgonów zauważalne jest, iż najwyższy odsetek (44,8%) stanowiły zgony z powodu chorób układu krążenia. W województwie zachodniopomorskim w 2010 roku z tego powodu zmarło 7 405 osób (o 152 więcej niż w roku 2009); z czego 3 625 mężczyzn (40,4% zgonów mężczyzn), i 3 780 kobiet (50,0% zgonów kobiet). Wskaźnik liczby zgonów na choroby układu krążenia na 10 tys. ludności wynosił 43,7 i był wyższy o 0,9 niż roku poprzednim. Drugą podstawową przyczyną zgonów były choroby nowotworowe. W 2010 roku zmarło z tego powodu 4 468 osób, co stanowiło 27,0% ogólnej liczby zgonów. Wskaźnik liczby zgonów na nowotwory na 10 tys. ludności w 2010 roku wynosił 26,4 i wzrósł o 1,1 w stosunku do roku poprzedniego. Z ogólnej liczby zgonów na choroby nowotworowe 96,4% miało charakter złośliwy. Liczba wszystkich zgonów na nowotwory złośliwe w 2010 roku wynosiła 4 305 osób (o 165 osób więcej niż w 2009 r.).

Wieloletnie analizy wskaźników zapadalności i chorobowości oraz śmiertelności wśród mieszkańców województwa zachodniopomorskiego wskazują, że w wieku produkcyjnym następujące problemy zdrowotne występują najczęściej:

- choroby układu krążenia,
- nowotwory złośliwe,
- urazy i wypadki,
- choroby układu mięśniowo-kostnego, obwodowego układu nerwowego i układu trawiennego, cukrzycę,
- zaburzenia psychiczne.

Głównymi przyczynami zgonów mieszkańców województwa zachodniopomorskiego są choroby układu krążenia (wskaźnik 42,8/10 tys. ludności), nowotwory (wskaźnik 25,3/10 tys. ludności) i przyczyny zewnętrzne (7,5/10 tys. ludności). Na kolejnych miejscach są choroby układu trawiennego i oddechowego. Choroby układu krążenia i choroby nowotworowe są jednym z podstawowych powodów występowania w populacji zgonów przedwczesnych, zwłaszcza u mężczyzn.

Największe zagrożenie dla zdrowia i życia mieszkańców województwa zachodniopomorskiego wśród nowotworów stanowi rak oskrzela i płuc – 27,4% ogółu zgonów, który u mężczyzn występował częściej (32,2% ogółu zgonów) niż u kobiet (16,3%). W następnej kolejności występowały zgony z powodu nowotworów narządów trawiennych – 26,1 %, nowotworów niedokładnie określonych – 11,5%, pozostałych nowotworów złośliwych – 9%, nowotworów żeńskich narządów płciowych – 6,3 %, nowotworów układu moczowego – 6% i nowotworów sutka – 5,2%. „Atlas umieralności ludności Polski 2008 – 2010” wskazuje koncentrację w województwie zachodniopomorskim zgonów z powodu nowotworów złośliwych tchawicy, oskrzeli i płuc – zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn, szczególnie silną dla osób po 65 roku życia. Podobny związek wieku i przyczyny zgonów widoczny jest w przypadku zgonów z powodu nowotworów złośliwych szyjki macicy u kobiet po 65 roku, z powodu cukrzycy u mężczyzn po 65 roku życia. Widoczna jest również koncentracja zgonów z powodu chorób

serca, zarówno dla kobiet jak i mężczyzn, szczególnie we wschodniej i środkowej części województwa.

W województwie zauważalny jest trend malejącej umieralności niemowląt, ale nadal należy on do jednym z najwyższych w Polsce i Europie. W roku 2012 wynosił on 5,2 promila i plasował województwo na 4 miejscu w Polsce. Dodatkowo, częstość urodzeń o niskiej masie (poniżej 2500 g) która stanowi jeden z głównych czynników ryzyka umieralności niemowląt jest w województwie zachodniopomorskim jedna z najwyższych w kraju. W latach 2010 – 2012 w województwie zachodniopomorskim 6,11% urodzeń żywych były to urodzenia o niskiej masie, podczas gdy dla całego kraju odsetek ten wynosił 5,59%.

W 2010 r. w województwie zachodniopomorskim wszystkie jednostki stacjonarnej opieki zdrowotnej, łącznie z opieką psychiatryczną, rehabilitacyjną i długoterminową posiadały 9 882 łóżka (wskaźnik 58,4 łóżek/10 tys. ludności), tj. o 25 mniej w porównaniu do roku 2000 i o 342 więcej w porównaniu do roku 2008 r. Baza łóżkowa wymaga jednak przeprofilowania łóżek krótkoterminowych na miejsca dla przewlekle chorych i osób starszych. Proces przeprofilowania łóżek zachodzący w województwie, mimo iż jest nieprzerwany to jednak realizowany jest zbyt wolno, co powoduje że dostęp do tego rodzaju opieki jest mocno ograniczony. Opieka długoterminowa stacjonarna w formie oddziałów pielęgnacyjno – opiekuńczych funkcjonuje tylko w 7 powiatach, a w formie oddziałów opiekuńczo – leczniczych w 6 powiatach, a powinna być dostępna jak najbliżej miejsca zamieszkania pacjenta i jego rodziny. W roku 2011 wskaźnik liczby łóżek w stacjonarnych podmiotach opieki długoterminowej na 10 tys. ludności wynosił 4,6.

Z uwagi na zwiększającą się liczbę chorób powodujących trwałą lub przejściową niepełnosprawność, rośnie zapotrzebowanie na wszelkiego rodzaju świadczenia i usługi rehabilitacyjne. Z uwagi na szeroki zakres chorób i przyczyn niepełnosprawności właściwe jest zapewnienie zarówno rehabilitacji w odpowiednio do tego przystosowanych placówkach, wyspecjalizowanych w kierunku przyczyn, ze względu na rodzaj schorzenia i rodzaju rehabilitacji. W roku 2012 wskaźnik łóżek na oddziałach rehabilitacyjnych na 10 tys. ludności wynosił w województwie 3,2, co plasuje województwo na 13 miejscu w skali kraju.

Założenia prowadzenia polityki zdrowotnej przyjęto w strategiach regionalnych. Strategie regionalne wskazują działania służące poprawie stanu zdrowia społeczeństwa i rozwojowi regionalnej infrastruktury medycznej oraz doskonaleniu organizacji ochrony zdrowia, a przede wszystkim postępowi terapeutyczno-diagnostycznemu w poszczególnych dziedzinach medycyny, a także rozwojowi e-Zdrowia. Są to przede wszystkim:

- 1) Strategia sektorowa w zakresie ochrony zdrowia Województwa Zachodniopomorskiego. Celem strategicznym jest podniesienie jakości życia w regionie. Celem pośrednim niezbędnym do jego realizacji jest stworzenie spójnego systemu realizacji zadań ochrony zdrowia i bezpieczeństwa zdrowotnego.
- 2) Kierunki rozwoju onkologii w Województwie Zachodniopomorskim na lata 2010-2015
- 3) Kierunki rozwoju opieki długoterminowej i rehabilitacji leczniczej w Województwie Zachodniopomorskim na lata 2010-2015.

- 4) Regionalny Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2011-2015
- 5) Kierunki rozwoju e-Uслуг w ochronie zdrowia w Województwie Zachodniopomorskim na lata 2011 – 2020

Średni wiek budynków w których prowadzona jest działalność lecznicza to 47 lat. W województwie funkcjonują podmioty, które do realizacji swych celów wykorzystują obiekty wybudowane jeszcze w XIX wieku.

Wiek i liczba budynków:

- 25 budynków – powyżej 100 lat,
- 76 budynków – 60 - 100 lat,
- 98 budynków – 30-59 lat,
- 64 budynki – poniżej 30 lat.

Najstarsze budynki przeznaczone na działalność leczniczą znajdują się w powiecie łobeskim, średni wiek budynków w tym powiecie to 85 lat. W Świnoujściu i w powiecie świdwiński wykorzystywane są natomiast zabudowania, których średni wiek wynosi 26 lat. W przypadku 10 % budynków stan ogólny określany jest jako bardzo dobry, natomiast w przypadku 15% - jako bardzo zły. 146 budynków wymaga częściowego lub całkowitego remontu. Obiekty i pomieszczenia podmiotów leczniczych w województwie wymagają dostosowania do standardów technicznych, sanitarnych i warunków ogólnobudowlanych. Budynki wymagają najczęściej remontu w zakresie: pokrycia dachowego, stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji sanitarnej, odmalowania elewacji zewnętrznej budynku, instalacji grzewczej. Infrastruktura podmiotów leczniczych, w szczególności wysokospecjalistycznych jednostek, wymaga modernizacji i przebudowy dużych i starych obiektów w których funkcjonują, często o charakterze zabytkowym.

Większość podmiotów leczniczych wykazuje również bardzo duże zapotrzebowanie na zakup dodatkowej aparatury medycznej, przede wszystkim: aparaty RTG, aparaty USG, aparaty EKG, defibrylatory, aparaty KTG, gastroscopy, inkubatory, kardiomonytory, aparaty do wspomaganie oddychania u noworodków.

Zarówno działania ukierunkowane na poprawę infrastruktury, jak i poprawę bazy sprzętowej mają na celu zapewnienie wysokiej jakości świadczonych usług poprzez wyeliminowanie ryzyka jakim są zakażenia szpitalne generowane przez zły stan infrastruktury, oraz ryzyka ograniczonych możliwości zarówno diagnostycznych, jak i terapeutycznych, jakie są konsekwencją ograniczonego dostępu do aparatury medycznej oraz używania wyeksploatowanego sprzętu. Z „Oceny stanu bezpieczeństwa sanitarnego Województwa Zachodniopomorskiego za rok 2012” wynika że w przypadku aż 42,5% nadzorowanych przez Wojewódzką Stację Sanitarną Epidemiologiczną szpitali stan sanitarny został określony jako zły.

WŁĄCZENIE SPOŁECZNE

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się jednym z najwyższych w skali kraju odsetkiem ludności zagrożonej wykluczeniem społecznym, w tym korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Dotyczy to szczególnie obszaru centralnej i wschodniej części regionu. Województwo Zachodniopomorskie znajduje się na 5 miejscu w skali kraju pod względem odsetka osób objętych pomocą społeczną (11,39%). W gorszej sytuacji znajdują się województwa świętokrzyskie, kujawsko - pomorskie, podkarpackie oraz warmińsko - mazurskie. Pozostałe województwa znajdują się z znacznie lepszej sytuacji (odsetek od 6,08% do 10,73%). W samym województwie w najgorszej sytuacji pozostaje obszar centralny i południowo-wschodni, a zdecydowanie najkorzystniejsza sytuacja jest w miastach na prawach powiatu. Przestrzenny rozkład biedy w województwie pozostaje w ścisłym związku z funkcjonalnym wykorzystaniem obszaru województwa, a w zasadzie z niedostatecznym wykorzystaniem gospodarczym części jego obszaru. Najgorsza sytuacja pod tym względem została odnotowana w powiatach: świdwińskim (21,58%), białogardzkim (21,42%), drawskim (18,38%), sławieńskim (18,26%), szczecineckim (17,37%) oraz pyrzyckim (17,01%).

Na obszarze województwa odnotowuje się również znaczną liczbę osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, tj.: niepełnosprawnych, osób starszych, dzieci objętych systemem pieczy zastępczej. Największy udział osób niepełnosprawnych w województwie zachodniopomorskim występował w najstarszych grupach wieku (38,5% ludności w grupie wieku 70 lat i więcej), przy czym wśród nich największy odsetek osób wśród grup wieku deklarował niepełnosprawność wyłącznie biologiczną (34,1%). Konieczne staje się kontynuowanie, a nawet rozszerzenie działań aktywizacji społeczno – zawodowej w postaci kompleksowych problemów odpowiadających za złożone potrzeby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Przestrzenny rozkład biedy w województwie pozostaje w ścisłym związku z funkcjonalnym wykorzystaniem obszaru województwa, a w zasadzie z niedostatecznym wykorzystaniem gospodarczym części jego obszaru. Najgorsza sytuacja pod tym względem została odnotowana w powiatach: świdwińskim (21,58%), białogardzkim (21,42%), drawskim (18,38%), sławieńskim (18,26%), szczecineckim (17,37%) oraz pyrzyckim (17,01%).

W 2011 roku pieczę zastępczą w województwie zachodniopomorskim sprawowało 2736 rodzin, w których przebywało łącznie 4 108 dzieci. Najwięcej rodzin zastępczych zamieszkiwało Szczecin (655, miały pod opieką 903 dzieci), powiat stargardzki (170 rodzin i 241 dzieci), Koszalin (164 rodziny i 246 dzieci) i powiat goleniowski (162 rodziny i 250 dzieci), najmniej- powiaty pyrzycki (55 rodzin z 79 dzieci) i kamieński (56 rodzin z 80 dzieci).

W 2012 r. rodziny zastępcze w województwie opuściło łącznie 6425 pełnoletnich wychowanków, placówki opiekuńczo- wychowawcze opuściło 1914 osób. W roku 2011 pomoc pieniężną na usamodzielnienie uzyskało 185 wychowanków rodzin zastępczych i 88 wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych, a także 15 osób opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze, 4 osoby z młodzieżowych ośrodków socjoterapii, 2 osoby opuszczające specjalne ośrodki szkolno- wychowawcze oraz 8 osób,

które opuściły zakłady poprawcze. Pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki otrzymało 915 osób z rodzin zastępczych, 342 osób z placówek opiekuńczo-wychowawczych, 67 z młodzieżowych ośrodków wychowawczych, 16 z młodzieżowych ośrodków socjoterapii i 16 z zakładów poprawczych. Pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej otrzymało 222 wychowanków z rodzin zastępczych i 94 z placówek opiekuńczo – wychowawczych, 30 z młodzieżowych ośrodków wychowawczych, 4 z młodzieżowych ośrodków socjoterapii i 15 z zakładów poprawczych. Pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych w formie mieszkań chronionych udzielono w 2011 r. 9 usamodzielnianym wychowankom z rodzin zastępczych i 15 z placówek opiekuńczo – wychowawczych. Dane te, w porównaniu ze skalą liczby dzieci opuszczających pieczę zastępczą (ponad 6 tysięcy dzieci) oraz placówki opiekuńczo – wychowawcze (ponad 1900 dzieci) – pokazują, jak dalece niewystarczające są środki wsparcia przeznaczane na usamodzielnianie się pełnoletnich wychowanków.

W 2011 r. z indywidualnego programu wychodzenia z bezdomności skorzystały w województwie 102 osoby (w Szczecinie 56 osób i w powiecie białogardzkim 46 osób). 3 201 osób borykających się z problemem bezdomności zostało objętych świadczeniami (2,9% wszystkich przyznanych decyzją świadczeń). Pomoc udzielana była przede wszystkim w formie wsparcia finansowego. Z ogólnej liczby beneficjentów korzystających z pomocy społecznej w tym zakresie 41% korzystało z niej długotrwale.

W województwie zachodniopomorskim w 2012 r. funkcjonowało 47 spółdzielni pracy, 25 spółdzielni socjalnych, 17 spółdzielni inwalidów i niewidomych, 6 centrów integracji społecznej, 17 klubów integracji społecznej, 2 zakłady aktywności zawodowej, 27 warsztatów terapii zajęciowej oraz 2 spółki z ograniczoną odpowiedzialnością non-profit. Jest to bardzo niewiele w kontekście całej liczby 7 392 podmiotów ekonomii społecznej zarejestrowanych w województwie zachodniopomorskim. Wśród barier rozwoju przedsiębiorczości wyróżniono: brak kapitału; wyuczoną bezradność i postawy roszczeniowe; nastawienie na grantodawcę, a nie na klienta; opory natury etycznej. Z tą barierą wiąże się również lęk przed utratą poparcia społecznego i inne dylematy związane z zaangażowaniem się w działalność gospodarczą; niechęć wobec zmian i ograniczenia ze strony grantodawców jako bariery innowacyjności – brak otwartości na zmiany i nowości; niski poziom chęci zdobywania umiejętności biznesowych – wiąże się to ze wspomnianymi wyżej oporami względem łączenia działalności komercyjnej ze społeczną; brak realizmu i efektywnego zarządzania zasobami – a więc brak kompetencji zarządczych i ekonomicznych. Występuje potrzeba nie tylko uzupełnienia wskazanych deficytów, ale także zwiększenie profesjonalizacji i trwałości podmiotów ekonomii społecznej, poprzez włączenie ich w wykonawstwo usług publicznych.

W województwie zachodniopomorskim, w roku 2012, najwięcej osób skorzystało z ośrodków interwencji kryzysowej - ponad 7 tys. mieszkańców, przy liczbie placówek - 20. Z oceny zasobów pomocy społecznej wynika, że w kolejnych latach liczba osób korzystających z ośrodków interwencji kryzysowej wzrośnie. Potrzeby finansowe na zwiększenie zasobu instytucjonalnego w województwie zachodniopomorskim, według

danych przysłanych przez gminy i powiaty za rok 2012 oraz według prognoz na lata 2013 i 2014, będą w większości przypadków wzrastać. Największy wzrost, w porównaniu z poprzednim rokiem, dotyczyć będzie:

- ośrodków interwencji kryzysowej - 181%,
- mieszkań chronionych i zakładów aktywności zawodowej - 153%, 176%.

W zakresie mieszkań chronionych województwo zachodniopomorskie, wg raportu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej za 2012, zajmowało 9 miejsce, zapewniając 59 miejsc z których korzystało w 2012 roku 56 osób. Ponad 12 % osób ogółu osób korzystających w Polsce z ośrodków interwencji kryzysowej, przypadało na województwo zachodniopomorskie, wykorzystując 108 miejsc w tych ośrodkach.

Tendencja wzrostowa liczby korzystających dotyczyć będzie również takich instytucji jak domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy, warsztaty terapii zajęciowej, mieszkania chronione, jednostki specjalistycznego poradnictwa, zakłady aktywności zawodowej oraz kluby samopomocy. Odpowiedzią na te problemy powinny być projekty infrastrukturalne, zwiększające zarówno jakość usług, jak i ich dostępność w ujęciu terytorialnym i finansowym.

REWITALIZACJA

W związku z przekształceniami zachodzącymi w modelach działalności gospodarczej oraz nowych potrzeb rynku dochodzi do zmiany funkcji przestrzeni miejskich o tradycyjnie gospodarczym charakterze. Doszło do uwolnienia terenów kolejowych, budynków magazynowych. Na podobnej zasadzie degradacji uległo wiele zabudowań po działalności Państwowych Gospodarstw Rolnych, które najliczniej występowały na terenie dzisiejszego województwa zachodniopomorskiego. Oprócz funkcji pracodawcy, pełniły również funkcję zaplecza socjalnego zapewniając świetlice, kluby, przedszkola lub nawet szkoły, zaspakajając potrzeby mieszkaniowe i infrastrukturalne. Z przeprowadzonej przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej „*Diagnozy środowisk popegeerowskich*” wynika że w województwie zachodniopomorskim spośród 1762 miejscowości niebędących miastami, 794 miejscowości zamieszkiwane przez 299,6 tys. osób to miejscowości tzw. popegeerowskie. W 364, zamieszkiwanych przez ok. 108,7 tys. mieszkańców, występuje zjawisko kumulacji problemów społecznych, co pozwala na uogólnienie że co piąta miejscowość w województwie zachodniopomorskim to wieś popegeerowska charakteryzująca się kumulacją problemów społecznych, o szczególnie niekorzystnych uwarunkowaniach pod względem dostępności komunikacyjnej, istniejącej infrastruktury publicznej, cechujące się wysokim stopniem bezrobocia i niską atrakcyjnością gospodarczą. Potwierdza to odsetek osób korzystających z pomocy społecznej - 32,1% mieszkańców zamieszkujących obszary „popegeerowskie” korzystało w 2010 roku z pomocy społecznej, co w porównaniu z 18,7% mieszkańców mieszkających na obszarach wiejskich, i 11,4% mieszkańców w skali całego województwa świadczy o bardzo dużym nacechowaniu tych obszarów długotrwałymi, niekorzystnymi zjawiskami społecznymi.

Obszary te skoncentrowane są w środkowej i wschodniej części województwa, obejmując przede wszystkim powiaty: szczecinecki, świdwiński, białogardzki oraz drawski.

Inne zagadnienie to potrzeba zmiany funkcji terenów obciążonych dziedzictwem polityki planistycznej w okresie powojennym lub zaniku wcześniejszych funkcji użyteczności publicznej. Samorządy szukają także rozwiązań w zakresie zrównoważenia zagospodarowania obszarów zielonych oraz użytkowanych w ramach działalności działkowej. W województwie zachodniopomorskim nie brakuje miejscowości, w których opisywane zjawiska dotyczą atrakcyjnie położonych terenów. Nie zawsze znalazły one nowy sposób wykorzystania, także z racji złożonej sytuacji prawnej, jak i obaw przed prowadzeniem aktywnych działań proinwestycyjnych.

Niezbędne jest ukierunkowanie na te tereny działań rewitalizacyjnych, które docelowo pozwolą na ograniczenie ich negatywnego oddziaływania społecznego oraz pobudzą ich rozwój gospodarczy.

EDUKACJA

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje bardzo niski poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej w skali kraju. W celu zapewnienia równych szans edukacyjnych należy dążyć, poprzez optymalizację polityki oświatowej gmin odpowiadającej wyzwaniom demograficznym, do objęcia opieką przedszkolną jak największej liczby dzieci szczególnie z obszarów wiejskich, o utrudnionym dostępie do edukacji. Wskaźnik liczby dzieci objętych opieką przedszkolną (w tym w oddziałach przedszkolnych w szkołach) nadal jest na niskim poziomie: w 2008 r. opieką przedszkolną objęto 36 543 dzieci (58,5%), w 2009 r. - 40 391 dzieci (63,9%), w 2010 r. - 43 558 dzieci (65,2%), a w 2011 r. - 47 500 dzieci (67,7%). Średnie wyniki dla całego kraju to: 2008 r. - 63,1% dzieci objętych opieką przedszkolną; 2009 r. - 67,3%, 2010 r. - 68%, 2011 r. - 70,8%. Największy problem widać na obszarach wiejskich, gdzie odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną jest niemal o połowę niższy niż średnia dla województwa: w 2008 r. - 26,9% dzieci było objętych opieką przedszkolną na obszarach wiejskich, w 2009 - 34,1%, w 2010 r. - 35,2%, w 2011 r. - 38,4%. Średnia dla kraju na obszarach wiejskich wyniosła odpowiednio: 2008 r. - 42,7%, 2009 r. - 48,2%, 2010 r. - 68%, 2011 r. - 70,8%. Nieco inaczej kształtuje się obraz dostępności miejsc w podziale na subregiony. O ile w Powiecie Miasto Szczecin liczba miejsc dostępnych przewyższa liczbę dzieci przebywających w przedszkolach (9 643 miejsca dla 9 211 dzieci), o tyle już w podregionie koszalińskim sytuacja jest odwrotna (12 329 miejsc dla 12 483 dzieci). W podregionie stargardzkim w 2011 roku zapewniono liczbę miejsc w przedszkolach równą liczbie dzieci przyjętych do przedszkoli (6454 miejsc oraz dzieci), zaś w podregionie szczecińskim liczba dzieci przebywających w przedszkolach jest mniejsza niż liczba dostępnych miejsc (liczba miejsc to 6 876, zaś liczba dzieci to 6 600).

Uczniowie szkół w województwie zachodniopomorskim osiągają niskie wyniki egzaminów 6-klasistów, gimnazjalnych oraz maturalnych. Według badań UNDP dotyczących Lokalnego Wskaźnika Rozwoju Społecznego, województwo zachodniopomorskie osiągnęło najgorszy wynik spośród wszystkich województw z wyników części

matematyczno - przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego w 2010 r. W relacji lat 2007 - 2010 województwo zanotowało spadek pozycji o 1,5% w stosunku do średniej krajowej. Wyniki egzaminów gimnazjalnych w województwie zachodniopomorskim dla części przyrodniczej w 2012 r. wg danych OKE to 48,55% a dla części matematycznej to 45,14%, przy średnim krajowym wyniku części przyrodniczej 50% i matematycznej 47%. Nieco lepsze wyniki osiągnięto w województwie w zakresie egzaminów maturalnych. Średnia dla kraju z egzaminu z języka polskiego (poziom podstawowy) to 54%, zaś dla województwa to 53,73%. Egzamin z matematyki (poziom podstawowy): średnia dla kraju - 56%, średnia dla województwa - 52,45%. Egzamin z języka angielskiego (poziom podstawowy): średnia dla kraju - 68%, średnia dla województwa: 68,14%.

Niskie wyniki egzaminów końcowych – obserwowane w województwie na każdym etapie edukacji – wymagają zastosowania nowych narzędzi pracy z dziećmi i młodzieżą. Ośrodki innowacyjnej edukacji środowiskowej będą jednym z instrumentów kształtowania kompetencji przyszłości. W województwie zachodniopomorskim funkcjonuje sieć pracowni przyrodniczych (ośrodki edukacji przyrodniczej i ekologicznej prowadzone m.in. w Szczecinie, Ostoi, w Rezerwacie Przyrody Świdwie, Kliniskach, Drawnie, Przelewicach, Wolinie, Sianowie, Glinnej, Koszalinie, Nowogardzie, Barzkowicach, Wałczu, Złocieńcu, Gryfinie i Lipiu). Z uwagi na duże zainteresowanie taką ofertą ze strony przedszkoli i szkół, w chwili obecnej istniejące placówki nie są w stanie obsługiwać na bieżąco wszystkich zainteresowanych grup dzieci i młodzieży. Z tego też powodu na termin organizacji zajęć w takich miejscach nierzadko czeka się kilka miesięcy. Wzbogacenie regionalnej oferty pracowni przyrodniczych, ale również utworzenie innych – lokalnych – ośrodków edukacji pozaformalnej (m.in. z zakresu fizyki, chemii, biologii, geografii itp.) stanowić będzie wsparcie procesu edukacji na każdym jej etapie i docelowo skutkować może poprawą wyników edukacyjnych na każdym szczeblu.

W województwie zachodniopomorskim, podobnie jak na obszarze całego kraju, następuje postęp w informatyzacji szkół i programów edukacyjnych, co nie jest powiązane z przygotowaniem nauczycieli do wykorzystania nowych technologii w procesie dydaktycznym. Jednocześnie rozwój nowoczesnych technologii determinuje konieczność dostosowania wyposażenia oraz oferty dydaktycznej szkół. Liczba komputerów w szkołach zachodniopomorskich wzrosła od 2008 roku (wynosiła wtedy 17 709 sztuk, zaś w 2011 r. 19 195 sztuk). Jednocześnie, zwiększyła się liczba komputerów z dostępem do Internetu (z 9 132 sztuk w 2008 roku do 10 544 sztuk w 2011 roku) oraz z dostępem szerokopasmowym (9 774 sztuk w 2008 roku do 10 927 sztuk w 2011 roku). Należy jednak podkreślić, iż liczba ta nie jest jednoznaczna z liczbą komputerów przeznaczonych do użytku uczniów - tych było ogółem 13 410 sztuk w 2008 roku i już 14 032 sztuk w 2011 r. (wzrost o 622 sztuki). Nadal na niewystarczającym poziomie pozostaje przygotowanie kompetencyjne do wykorzystywania narzędzi TIK w procesie edukacji – zarówno po stronie nauczycieli, jak i uczniów.

Na obszarze województwa funkcjonuje 255 ponadgimnazjalnych szkół zawodowych. Programy nauczania w tych placówkach są niedostosowane do potrzeb regionalnego/lokalnego rynku pracy oraz w zakresie regionalnych specjalizacji. Ponadto brakuje kompleksowych rozwiązań i narzędzi, które powiązałyby zapotrzebowanie

przedsiębiorców na konkretne kwalifikacje zawodowe absolwentów z ofertą szkół zawodowych. W 2010 r. licea ogólnokształcące (bez liceów specjalnych) ukończyło 8988 osób, zaś w 2011 r. liczba absolwentów zmalała do wartości 8536 osób. Tymczasem liczba absolwentów zasadniczych szkół zawodowych wyniosła w 2010 r. 2951 osób, zaś w 2011 r. 2914 osób. Pokazuje to dużo większą popularność szkół ogólnokształcących niż szkół zawodowych wśród młodzieży. Można zakładać, iż preferencja szkół ogólnokształcących wynika z faktu braku atrakcyjnej oferty szkolnictwa zawodowego, które nie proponuje kompleksowej nauki zawodu w powiązaniu ze znalezieniem zatrudnienia na lokalnym/regionalnym rynku pracy. Założenie to potwierdzać mogą dane statystyczne dotyczące korelacji pomiędzy stopą bezrobocia, a poziomem wykształcenia. Wg stanu na koniec I kwartału 2013 r. najwięcej bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim było wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (40 922 osoby, co daje 34,33% ogółu bezrobotnych). Niewiele mniej zarejestrowano bezrobotnych z wykształceniem zawodowym (33 081 osób, co daje 27,75%). Osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym stanowiły 10,53% ogółu bezrobotnych (12 557 osób), zaś osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym to już 18,20% ogółu tej grupy (21 702 osoby). Najmniej odnotowano osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem – jedynie 9,16% (10 919 osób). Co istotne, pod względem wykształcenia pracodawcy z województwa zachodniopomorskiego preferują osoby posiadające zawód z konkretnymi umiejętnościami, czyli takie, których braki kwalifikacyjne można uzupełnić ewentualnym przeszkoleniem: np. absolwentów techników (37%), ZSZ (23%).

W województwie zauważalny jest bardzo niski udział osób w wieku 25-64 lat uczących się i dokończających w liczbie ludności w tym przedziale wiekowym w Polsce na tle państw UE. Według danych Eurostat, odsetek mieszkańców województwa zachodniopomorskiego, objętych kształceniem ustawicznym spada od 2008 r. (z 5,5% w 2008 r. do 3,2% w 2012 r.). Średnia ta jest niższa od średniej krajowej, która w 2012 r. wynosiła 4,5%. Województwo zachodniopomorskie znajduje się obecnie na 12. miejscu w kraju pod względem liczby osób objętych kształceniem ustawicznym.

KULTURA

Z uwagi na wysoki stopień urbanizacji województwa zauważalna jest koncentracja największych instytucji kultury w głównych ośrodkach - Szczecinie i Koszalinie. Tutaj mieszczą się niemal wszystkie teatry, 2 filharmonie oraz znaczna część muzeów. Potencjał tych instytucji jest ograniczony możliwościami infrastrukturalnymi – poza nielicznymi nowymi obiektami które powstają w województwie, pozostałe użytkowane przez instytucje kultury budynki wymagają rozbudowy bądź modernizacji.

Analizy ogólnopolskie wskazują, że ponad połowa instytucji kultury użytkuje budynki, wybudowane najczęściej w latach 1945-1989. W ciągu ostatnich 10 lat w całej Polsce modernizacji zostało poddanych 70,6% budynków, 14,5% obiektów nie było nigdy modernizowanych, z tego część stanowiły budynki nowe lub wybudowane stosunkowo niedawno i w związku z tym niewymagające remontu. Blisko 50% wszystkich obiektów przystosowanych było dla osób niepełnosprawnych, przy czym przystosowanie to w

głównej mierze dotyczyło wejścia do budynku (94,7% ogółu przystosowanych obiektów), udogodnieniami wewnątrz budynku dysponował niemalże co drugi obiekt.

Na terenie województwa znajduje się wiele obiektów istotnych w skali europejskiej i wybitnych w skali krajowej: m.in. zespół pocysterski w Kołbaczu, zespół katedralny w Kamieniu Pomorskim (posiada rangę Pomnika Historii), kościół Mariacki w Stargardzie Szczecińskim (wraz z murami obronnymi uznany za Pomnik Historii), kaplica templariuszy w Chwarszczanach, zamki książęce w Darłowie i Szczecinie, wczesnośredniowieczne kościoły granitowe i średniowieczne miejskie systemy obronne, założenia urbanistyczne Szczecina, w tym Cmentarz Centralny. W sumie na terenie województwa na dzień 31.12.2013r. znajdowało się 3408 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych, w tym m.in.: 854 obiektów sakralnych, 163 pałaców, 159 folwarków, 105 dworów, 67 obiektów architektury obronnej, 58 zespołów urbanistycznych i 23 zamki (wg danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa). Obiekty zabytkowe podlegające ustawowej ochronie w województwie to przede wszystkim obiekty sakralne (z których dwa są wpisane na listę Pomników Historii) oraz charakterystyczne dla województwa układy urbanistyczne o średniowiecznym rodowodzie, obiekty zabytkowej zieleni oraz zabudowa rezydencjonalna której zasoby stanowią wyróżnik naszego województwa na terenie Polski. Charakterystyczna dla województwa jest również wzorowana na budynkach alpejskich i bawarskich zabudowa uzdrowiskowa, występująca zarówno w paśmie nadmorskim (Świnoujście, Międzyzdroje, Kołobrzeg, kamień Pomorski) i w środkowej części województwa (Połczyn Zdrój). . Az w 26 z 64 miast województwa zachodniopomorskiego zachowały się w całości, bądź fragmentarycznie mury obronne. Stosunkowo liczne są również bramy, baszty, czatownie odznaczające się znacznym zróżnicowaniem architektonicznym. Specyfiką regionu są wynikające z miejscowych uwarunkowań, tradycji i warunków naturalnych zabytki techniki – historyczne elementy infrastruktury portowej, stoczniowej, transportu wodnego (morskiego i rzeczno) oraz przemysłu rolno – spożywczego, stanowiących często niewykorzystany potencjał, na którym można oprzeć działania zmierzające do popularyzacji dziedzictwa kulturowego poprzez zwiększenie liczby lokalnych muzeów czy izb regionalnych. Województwo zachodniopomorskie wyróżniają również unikatowe źródła archiwalne sięgające XIII wieku, zgromadzone przede wszystkim w archiwum państwowym w Szczecinie. Zabytki pomimo wysokich walorów oraz atrakcyjnego położenia w małym stopniu stanowią o natężeniu ruchu turystycznego z uwagi na niedostatek funkcjonujących turystycznych szlaków turystycznych obejmujących dziedzictwo kulturowe. Przeprowadzone przez Urząd Marszałkowski *„Badanie struktury uczestników krajowego i zagranicznego ruchu turystycznego w Województwie Zachodniopomorskim w 2013 r.”* przeprowadzonego przez Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego wynika że dominującą formą wypoczynku jest wypoczynek nad wodą, ale w następnej kolejności turyści preferują poznawanie architektury i kultury regionu.

Z danych GUS wynika, że w roku 2012 w regionie działało: 24 muzea, 10 teatrów i instytucji muzycznych, 296 Domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic, 12 galerii i salonów sztuki, 21 kin. Znamienne jest relatywnie duża ilość domów i ośrodków kultury, plasująca województwo zachodniopomorskie na wysokim 5 miejscu w Polsce.

W województwie zachodniopomorskim działa 10 teatrów i instytucji muzycznych, w tym 5 teatrów dramatycznych i 1 lalkowy, 1 opera, 2 filharmonie. Nie jest to mała liczba biorąc pod uwagę koncentrację tego typu instytucji i życia artystycznego w ogóle w kilku województwach - głównie mazowieckim, gdzie działa ich około 40.

W roku 2012 w województwie zachodniopomorskim znajdowało się 24 muzea (w roku 2010 obiektów takich było 27) – co najmniej jedno muzeum w każdym z powiatów województwa (według danych GUS), wartość ta stanowi 3,1% ogółu obiektów muzealnych w Polsce (województwo zachodniopomorskie zajmuje 13. pozycję w tym względzie). W tym samym roku zanotowano 438 268 osób zwiedzających muzea i ich oddziały, co stanowi 1,6% ogółu zwiedzających w Polsce. Wykorzystanie potencjału jakim jest dziedzictwo kulturowe województwa wymaga nakładów na działania nie tylko konserwatorskie, restauratorskie czy modernizacyjne, ale również promocyjne.

Odnosi się do tego Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013 – 2017 dla Województwa Zachodniopomorskiego, określając cele perspektywiczne odnoszące się do utrzymania zabytków budujących krajobraz kulturowy Województwa Zachodniopomorskiego, funkcjonowania zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa oraz kształtowania świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń. Uwarunkowania województwa zachodniopomorskiego mają istotny wpływ na zapisy celu dotyczącego aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa, wskazując jako cel operacyjny zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości.

Uzasadnienie wyboru celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych

Tabela 1: Uzasadnienie dla wyboru celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych.

Cel tematyczny	Priorytet Inwestycyjny	Uzasadnienie
CT 1 Wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	1.1. (EFRR) Udoskonalanie infrastruktury B+I i zwiększanie zdolności do osiągnięcia doskonałości w zakresie B+I oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności tych, które leżą w interesie Europy	<p>Na obszarze województwa zachodniopomorskiego zaplecze badawczo – rozwojowe nie jest w pełni dostosowane do potrzeb nowoczesnej gospodarki regionu, w szczególności do potrzeb inteligentnych specjalizacji Pomorza Zachodniego.</p> <p>Specyfiką regionu jest to, że cały ciężar współpracy sfery B+R z gospodarką spoczywa na uczelniach wyższych, gdzie zadanie to konkuruje z dydaktyką oraz badaniami podstawowymi. Zachodniopomorskie uczelnie i przedsiębiorstwa powinny dążyć do utworzenia wspólnych centrów innowacji i ośrodków badawczo-rozwojowych pozwalających na wykorzystanie szans i mocnych stron gospodarki i nauki regionu, w tym bogatych doświadczeń i dorobku związanego z gospodarką morską oraz zasobów biogospodarki i odnawialnych źródeł energii.</p> <p>Realizacja strategii inteligentnych specjalizacji wymaga działań na rzecz rozwoju sektora B+I poprzez wsparcie inwestycji w infrastrukturę jednostek naukowych, które umożliwią świadczenie usług w odpowiedzi na faktyczne zapotrzebowanie zachodniopomorskich przedsiębiorstw.</p>
	1.2. (EFRR) Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwijanie powiązań i synergii między przedsiębiorstwami, ośrodkami B+R i sektorem szkolnictwa wyższego (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)	<p>Poziom innowacyjności zachodniopomorskich przedsiębiorstw jest pod każdym względem zdecydowanie za niski.</p> <p>Dotyczy to przede wszystkim udziału przedsiębiorstw prowadzących prace badawczo-rozwojowe, a także przedsiębiorstw korzystających z dostępnych wyników badań. Nieliczne firmy, które zdolne są do samodzielnej, planowej działalności proinnowacyjnej (np. eksperymentowanie, patentowanie, prototypy, współpraca z nauką) działają w odosobnieniu, a motorem ich rozwoju jest jedynie zapał i wiedza ich właścicieli.</p> <p>W konsekwencji, niższy niż średnia krajowa jest poziom aktywności współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami w zakresie przedsięwzięć proinnowacyjnych. Aktywność patentowa w województwie (podobnie jak w całej Polsce) jest kilkadziesiąt razy niższa niż w krajach Europy dominujących pod tym względem</p> <p>Ma na to wpływ wiele czynników. W pierwszej kolejności bardzo istotne są wysokie koszty opracowania i wdrożenia innowacji oraz niski poziom współpracy jednostek z sektora nauki i B+R z podmiotami</p>

		<p>gospodarczymi.</p> <p>Większość przedsiębiorstw nie jest w stanie samodzielnie udźwignąć wydatków związanych z utworzeniem infrastruktury B+R i dlatego nie prowadzi własnej działalności badawczej.</p> <p>Należy zachęcić przedsiębiorstwa do zwiększania nakładów na sferę B+R, a także na realizację wspólnych przedsięwzięć badawczo – rozwojowych oraz do zacieśniania współpracy z jednostkami naukowymi. Niezbędna jest realizacja działań na rzecz wsparcia tych relacji oraz wdrożeń wypracowanych bądź zakupionych technologii.</p>
CT 2 2. Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości TIK	2.2. (EFRR) Rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK	<p>Silną stroną regionu jest jedna z najwyższych w kraju dynamika wzrostu przyłączeń do internetu wśród firm.</p> <p>Istnieje konieczność dalszego rozwoju w zakresie wykorzystywania TIK w działalności przedsiębiorstw. Jego poziom w województwie nadal jest niższy od średniej ogólnopolskiej w najczęściej wykorzystywanych przez przedsiębiorców sferach aktywności takich jak np. prezentacja katalogów wyrobów lub usług, umożliwienie użytkownikom zamawiania produktów wg własnej specyfikacji, zamawianie lub rezerwacja on-line.</p>
	2.3.(EFRR) Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia	<p>Poprawa sytuacji mieszkańców regionu wymaga stworzenia lepszych podstaw dla odpowiedniego wykorzystania dostępnych technologii. Może to stanowić wsparcie dla prowadzenia działalności gospodarczej (telegospodarka, e-gospodarka) czy edukacji i ochrony zdrowia (e-zdrowie). Ważne dla rozwoju cyfrowego jest uwzględnienie cyfrowych systemów informacji przestrzennej.</p>
CT 3 Wzmacnianie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego (w odniesieniu do EFRROW) oraz sektora rybołówstwa i akwakultury (w odniesieniu do EFMR)	3.1. Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	<p>Do mocnych stron województwa zachodniopomorskiego zaliczyć można wyraźnie ponadprzeciętną intensywność działalności informacyjnej oraz liczbę ofert inwestycyjnych. Jest ono jednym z siedmiu województw cechujących się ponadprzeciętną dostępnością transportową dla inwestorów zagranicznych, co zawdzięcza bliskości granicy zachodniej, bardzo dobrej dostępności do transportu morskiego, oraz wysokim poziomem rozwoju sektora transportu i logistyki. Jednak jak wskazuje zajmowanie 6 miejsca w rankingu atrakcyjności województw (2012 r.) potwierdza, iż potencjał regionu nie jest w pełni wykorzystywany.</p> <p>Na obszarze województwa zachodniopomorskiego znajduje się ok. 1200 ha w pełni uzbrojonych terenów inwestycyjnych, z czego 800 ha o statusie specjalnej strefy ekonomicznej (Kostrzyńsko–Słubickiej, Słupskiej, Pomorskiej oraz Euro Parku Mielec). Na terenie województwa funkcjonują (w Goleniowie, Stargardzie Szczecińskim oraz Policach) Parki Przemysłowe skupiające przedsiębiorstwa różnych branż, ułatwiając inwestorom proces zakładania firm, oferując pomoc w pozyskiwaniu zewnętrznego finansowania oraz</p>

		<p>różnego rodzaju ulgi podatkowe. Niemniej jednak istnieje potrzeba dalszego rozwoju i unowocześniania istniejącej infrastruktury tak, aby sprostać stale rosnącym oczekiwaniom potencjalnych inwestorów i skutecznie konkurować w ich pozyskiwaniu z ofertą innych regionów Europy.</p> <p>Z drugiej jednak strony na obszarze województwa jest wiele niezagospodarowanych terenów powojaskowych, przemysłowych i popegeerowskich (większość z nich znajduje się w Specjalnej Strefie Włączenia), które, odpowiednio przystosowane, stanowią atrakcyjne miejsca do aktywizacji gospodarczej w/w obszarów.</p> <p>Zasadnym jest więc uporządkowanie i przygotowanie terenów inwestycyjnych (uzbrojenie w media, budowa lub modernizacja układów komunikacyjnych, itp.) w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych, sprzyjających powstawaniu miejsc pracy i wzmocnieniu połączeń funkcjonalnych różnych części regionu.</p> <p>Rozwój gospodarczy regionu nie będzie możliwy bez kompleksowej infrastruktury na rzecz rozwoju gospodarczego, dlatego niezbędne jest dalsze wzmocnienie istniejących terenów inwestycyjnych a jednocześnie tworzenie nowej infrastruktury pod inwestycje na terenach peryferyjnych.</p>
	<p>3.2. (EFRR) Opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu umiędzynarodowienia</p>	<p>Eksport firm regionu jest w szczególności ukierunkowany na Niemcy, Danię, Francję, Szwecję, Wielką Brytanię i Norwegię. Wśród eksportowanych produktów dominują m.in. meble, prefabrykaty budynków, zabawki, produkty oświetleniowe i urządzenia domowe, a także produkty przetwórstwa rybnego.</p> <p>Zachodniopomorskie przedsiębiorstwa, pomimo systematycznego wzrostu eksportu z regionu, ciągle, w zbyt małym stopniu wykorzystują korzystne, transgraniczne położenie regionu oraz bliskość Berlina i krajów skandynawskich. Powiązania gospodarcze mierzone wielkością eksportu są zbyt małe. Jednym z głównych powodów jest nadmierne rozdrobnienie firm w regionie, niesprzyjające nawiązywaniu poważnych i trwałych kontaktów międzynarodowych, dlatego też zachodniopomorskie przedsiębiorstwa są w większym stopniu wrażliwe na wahania koniunkturalne. Perspektywy rozwoju eksportu zachodniopomorskich przedsiębiorstw są dobre, jednak rysuje się jeszcze wyraźna różnica między średnią wielkością eksportu mierzoną dla całego kraju, a wielkością eksportu z województwa.</p> <p>Poziom umiędzynarodowienia zachodniopomorskich przedsiębiorstw jest bardzo różny. W strukturze firm można wyróżnić takie, które nie posiadały jeszcze żadnych kontaktów zagranicznych, takie, które nie są jeszcze obecne na zagranicznych rynkach, ale rozważają możliwość eksportu oraz takie, które prowadzą już działalność eksportową i planują rozszerzenie rynków zbytu bądź zwiększenie eksportu na rynki dotychczasowe.</p> <p>Zasadnym jest więc wykorzystanie dotychczasowych i nowych modeli biznesowych do zbudowania</p>

		<p>kompleksowego i zróżnicowanego systemu wsparcia procesów internacjonalizacji.</p> <p>Aktywność przedsiębiorstw na rynkach międzynarodowych oraz promocja gospodarcza i turystyczna regionu ma wpływ zarówno na atrakcyjność inwestycyjną województwa jak i rozwój działalności kooperacyjnej przedsiębiorstw. Województwo powinno dążyć do wykorzystania i rozwoju istniejących potencjałów do ściągnięcia inwestycji i zwiększenia zarówno wolumenu eksportu z regionu jak i jego dywersyfikacji.</p>
	<p>3.3. (EFRR) Wspieranie tworzenia i poszerzenia zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług</p>	<p>Ilościowy rozwój przedsiębiorczości w województwie nie idzie w parze z rozwojem jakościowym, prowadzącym do wzrostu innowacyjności i konkurencyjności regionu. Jednocześnie niewystarczająca jest liczba nowych wysokoinnowacyjnych firm działających na styku gospodarka - sektor B+R lub realizujących nowatorskie przedsięwzięcia. W 2012r innowacje, zarówno procesowe jak i produktowe, wprowadziło w regionie 11,67% przedsiębiorstw z sektora usług i 18,15% przedsiębiorstw przemysłowych. Współpracę w zakresie działalności innowacyjnej podjęło 4,9% podmiotów w sektorze przemysłowym i 1,6% w sektorze usług.</p> <p>Zdecydowana większość MŚP w regionie – szczególnie działających na terenach nie charakteryzujących się rozwojem gospodarczym - nie jest w stanie realizować znaczących procesów inwestycyjnych (prowadzących np. do istotnego wzrostu zatrudnienia, do wykreowania nowego produktu lub do zmiany profilu gospodarczego) zarówno w oparciu o środki własne jak i we współpracy z komercyjnymi instytucjami finansowymi.</p>
	<p>3.4. (EFFR) Wspieranie zdolności MŚP do wzrostu na rynkach regionalnych, krajowych i międzynarodowych oraz do angażowania się w procesy innowacji</p>	<p>W regionie brakuje nadal wyspecjalizowanego środowiska biznesowego umożliwiającego innowacyjnym przedsiębiorcom wdrażanie swych pomysłów związanych z nowymi produktami lub technologiami.</p> <p>Parki i inkubatory technologiczne, akademickie inkubatory przedsiębiorczości, centra transferu technologii zlokalizowane są w okolicach Szczecina i Koszalina, co powoduje utrudniony dostęp do ich oferty dla przedsiębiorstw z południowej i środkowej części województwa.</p> <p>Należy zapewnić dostęp do specjalistycznych usług Instytucji Otoczenia Biznesu także przedsiębiorstwom z obszarów oddalonych od głównych ośrodków naukowych.</p> <p>Działalność IOB-ów jest często niedostosowana do potrzeb gospodarki, dominuje wsparcie ogólne, nieuwzględniające zróżnicowania branżowego przy jednoczesnym braku wymiany informacji i współpracy między instytucjami. Działania podejmowane przez klastry oraz inicjatywy klastrowe nadal nie stanowią istotnej wartości dodanej w wymiarze rozwoju badań i wdrażania innowacji. Priorytetem w tym obszarze powinno być stworzenie otoczenia biznesu sprzyjającego innowacjom, aby umożliwić zmianę w kierunku gospodarki opartej na innowacjach, zdolnej tworzyć miejsca pracy w kontekście zmniejszającej się przewagi</p>

		<p>kosztowej. Interwencje powinny być dopasowane do wyzwań strategicznych, w tym uwzględniać strukturę przedsiębiorstw, kontekst terytorialny (np. obszary popegeerowskie) oraz rozwijające się regionalne specjalizacje.</p> <p>Należy również wzmacniać współpracę sektora edukacji i nauki z przedsiębiorcami oraz sektorem B+R za pośrednictwem Instytucji Otoczenia Biznesu.</p> <p>Usługi świadczone przez poszczególne instytucje powinny być względem siebie komplementarne i skoordynowane tak, aby przedsiębiorcy mogli korzystać z jak najpełniejszego wachlarza usług. Należy dążyć do zwiększenia aktywności klastrów w budowaniu profesjonalnego otoczenia biznesowego.</p>
CT 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.1. Promowanie produkcji i dystrybucji OZE	<p>Województwo zachodniopomorskie ma dobre warunki dla rozwoju OZE. Region zajmuje pozycję lidera w skali kraju w produkcji elektrycznej z wiatru. Jednak na drodze dalszego dynamicznego rozwoju OZE w regionie stoją braki w infrastrukturze (sieci przesyłowe i dystrybucyjne) oraz brak źródeł wytwórczych o charakterze interwencyjnym, które zapewniłyby stabilność energetyczną systemu.</p> <p>Produkcja energii ze źródeł odnawialnych pozostaje w bezpośrednim związku z rozwojem sektora biogospodarki, który w regionie zyskuje na znaczeniu i stanowi jedną z jego specjalizacji gospodarczych. Wykorzystanie warunków dla produkcji energii z odnawialnych źródeł stworzonych przez biogospodarkę, wymaga rozwijania metod i produkcji energii z wykorzystaniem biomasy, biogazu czy też energii słonecznej.</p> <p>Krajowa strategia „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko” wskazuje na globalny charakter zmian klimatycznych, co w sposób szczególny wymusza koordynację działań w wielu sektorach. Zmniejszenie emisji, w tym przede wszystkim CO₂ jest jednym z głównych zidentyfikowanych kierunków działań mitygacyjnych. W województwie zachodniopomorskim coraz ważniejszą rolę zaczyna odgrywać stabilność dostaw energii. Rozwiązaniem tej sytuacji będzie rozwój rozproszonych źródeł energii w oparciu przede wszystkim o biomasę, biogaz i energię słoneczną. Realizacja inwestycji w obszarze energetyki rozproszonej, w powiązaniu ze znaczną poprawą efektywności energetycznej i zadań środowiskowych, sprzyjać będzie rozwojowi regionów peryferyjnych (nowe miejsca pracy, w szczególności na terenach wiejskich – Specjalnej Strefy Włączenia) i wzmocnieniu połączeń funkcjonalnych różnych części regionu.</p>
	4.2. Promowanie efektywności energetycznej i użycia OZE w przedsiębiorstwach	<p>Zidentyfikowana zasobochłonność gospodarki regionu wymaga działań ukierunkowanych na zwiększenie efektywności zasobowej, w tym energetycznej MŚP. Podejmowane kroki będą wspierały rozwój gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej, a przy tym bardziej innowacyjnej. Przyczyniają się one do realizacji celu strategii "Europa 2020" w zakresie klimatu i</p>

		energii oraz wpisują się w inicjatywę flagową - Europa efektywnie korzystająca z zasobów.
	4.3. Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania OZE w budynkach publicznych i sektorze mieszk.	<p>W województwie zauważalne są duże straty energii w istniejących budynkach mieszkalnych oraz publicznych. Aby je zmniejszyć, należy wdrożyć kompleksowe rozwiązania efektywności energetycznej budynków w oparciu o audyty energetyczne.</p> <p>Poprawa systemu racjonalizacji użytkowania i wytwarzania energii w budynkach, pozwoli na zmniejszenie zużycia węgla, co przełoży się na znaczne zmniejszenie emisji zanieczyszczeń i gazów cieplarnianych do atmosfery.</p> <p>Zmniejszenie energochłonności budynków publicznych i mieszkalnych osiągnięte będzie poprzez wsparcie ukierunkowane na kompleksowe działania modernizacyjne budynków użyteczności publicznej i mieszkalnych wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne.</p>
	4.5. Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących	<p>Badania ewaluacyjne i analizy w zakresie technologii niskoemisyjnych wskazują na to, że główną barierą we wdrożeniu „zielonych” technologii jest brak wiedzy na temat korzyści ekonomicznych wynikających z zastosowania tego rodzaju rozwiązań. Dlatego w priorytecie zaplanowane zostały działania, które mają na celu podnoszenie świadomości energetycznej, kreowanie zachowań zasobooszczędnych, w tym energooszczędnych.</p> <p>Wyniki prac analityczno-ewaluacyjnych okresu 2004-2006, zlecone przez MRR dot. Polityki Spójności, wskazują, że doprowadzenie do przekroczenia warunków brzegowych odnośnie czasu, kosztu i komfortu przejazdu, skutkujące zmianami modelu zachowań transportowych, spowoduje wzrost ilości osób korzystających z transportu publicznego, co w konsekwencji przełoży się na zmniejszenie emisji w aglomeracjach miejskich z pojazdów prywatnych.</p> <p>Wsparcie w ramach priorytetu w zakresie transportu miejskiego będzie wdrożeniem zrównoważonej mobilności miejskiej, wyrażającej się poprzez zwiększenie liczby osób rezygnujących z indywidualnego transportu samochodowego na rzecz transportu publicznego lub rowerowego, a także wymianę taboru jak również zmniejszanie ruchu samochodowego na obszarach wiejskich poprzez wdrażanie przyjaznych środowisku rozwiązań w transporcie miejskim jak np. centra przesiadkowe. Dodatkowo, działania te będą miały wpływ na ograniczenie emisji CO₂.</p>
	4.7. (EFRR) Promowanie	Wysokosprawna kogeneracja jest kierunkiem rozwoju energetyki rozproszonej. Zgodnie z założeniami

	wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe	<p>„Polityki energetycznej Polski do 2030 r.” wielkość produkcji energii w wysokosprawnej kogeneracji ma zostać podwojona w porównaniu do produkcji w roku 2006 (z poziomu 24,4 TWh w 2006 r. do 47,9 TWh w 2030 r.). Zwiększeniu ma ulec również udział w produkcji energii elektrycznej w wysokosprawnej kogeneracji w krajowym zapotrzebowaniu na energię elektryczną brutto wzrośnie z poziomu 16,2% w 2006 r. do 22% w 2030 r.</p> <p>Zaplanowane działania w priorytecie inwestycyjnym mają za zadanie racjonalizację systemów rozproszonych gospodarowania energią i ciepłem w wysokosprawnej kogeneracji.</p>
CT 5 Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem	5.2. Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi	<p>Województwo zachodniopomorskie podobnie jak teren całego kraju podlega istotnym zmianom klimatycznym, polegającym na wzroście częstotliwości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych. Wzrost temperatury powietrza pociąga za sobą występowanie zjawiska suszy, co wiąże się z wysokim zagrożeniem pożarowym. Prognozowane podniesienie się poziomu morza skutkować będzie częstym zalewaniem terenów nisko położonych, wzrośnie częstotliwość powodzi sztormowych. Występowanie tych zjawisk rodzić będzie zagrożenie dla bezpieczeństwa osób i mienia.</p> <p>Największe zagrożenie powodzią w województwie zachodniopomorskim występuje na ujściowych odcinkach rzek wpadających do Bałtyku oraz jezior przymorskich, gdzie występuje zjawisko cofki (dotyczy to także Zalewu Szczecińskiego), środkowych odcinkach niektórych rzek (Rega, Parsęta, Wieprza, Ina - co związane jest z występowaniem zwiększonych opadów lub roztopów), a także występowaniem zatorów lodowych (głównie na rzece Odrze). Na obszarach zagrożonych powodzią, istnieje potrzeba realizacji kompleksowych inwestycji związanych z oceną poziomu ryzyka wystąpienia powodzi oraz zarządzanie nim, zgodnie z mapami średniego ryzyka powodziowego.</p> <p>Mała retencja pozwala, w skali lokalnej, ograniczyć negatywne skutki występowania zjawisk związanych z niedoborem i nadmiarem wody. Obiekty małej retencji mają dodatni wpływ na bilans wodny, powodując zwiększenie zdolności retencyjnej małych zlewni, ograniczają zagrożenie powodziowe jak również występowanie zjawiska suszy.</p> <p>W związku ze wzrostem zagrożeń związanych ze zmianami klimatycznymi, kluczową rolę odgrywać będzie usprawnienie działania systemu ratownictwa, tworzenie i organizacja systemu wczesnego reagowania w sytuacji nagłego wystąpienia zjawisk katastrofalnych oraz wyposażenia służb ratowniczych w specjalistyczny sprzęt ratowniczy.</p>
CT 6 Zachowanie i ochrona	6.1. Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku	Pod względem ilości wytwarzanych odpadów komunalnych województwo od lat zajmuje jedno z najwyższych miejsc w Polsce, co jest skutkiem m.in. wysokiego, o ok. 10 punktów procentowych wyższego niż w kraju, stopnia urbanizacji. W roku 2012 ilość wytworzonych odpadów komunalnych wyniosła 578 tys.

<p>środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami</p>	<p>prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie</p>	<p>ton, co w przeliczeniu na mieszkańca (336 kg) plasowało województwo na 5 pozycji w kraju. Tak duża ilość wytwarzanych odpadów rodzi wyzwania inwestycyjne i organizacyjne wobec systemu utylizacji i składowania odpadów, a także kosztów jego funkcjonowania. W 2012 r. województwo charakteryzowało wysokim, wynoszącym 90,41% odsetkiem odpadów komunalnych zmieszanych w ogóle odpadów komunalnych wytworzonych.</p> <p>Składowanie odpadów jako dominująca w województwie zachodniopomorskim metoda unieszkodliwiania odpadów, obejmująca 77,92% zebranych odpadów komunalnych jest niezgodna z unijną hierarchią postępowania z odpadami. Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Zachodniopomorskiego, zgodnie z Krajowym Planem Gospodarki Odpadami, jako jeden z głównych celów przyjął „Zmniejszenie ilości odpadów kierowanych na składowiska odpadów”.</p> <p>Z uwagi na słabo rozwinięty system selektywnego zbierania odpadów obejmujący w 2012 r. 9,59% zebranych odpadów komunalnych, w tym również tych ulegających biodegradacji (2,94%), największym wyzwaniem w tym zakresie jest obowiązek redukcji ilości odpadów kierowanych na składowiska, w tym składowanych biodegradowalnych odpadów komunalnych.</p> <p>Moce przerobowe instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych zlokalizowanych na terenie województwa zachodniopomorskiego są wystarczające do zagospodarowania strumienia odpadów komunalnych przewidzianych do przetwarzania, w planach rozbudowy tego typu infrastruktury należy jednak uwzględnić prognozowany 10% wzrost ilości wytwarzanych odpadów komunalnych w roku 2020 w porównaniu z rokiem 2012 oraz prognozowaną zmianę struktury morfologicznej odpadów.</p> <p>Ograniczenia w funkcjonowaniu systemu gospodarowania odpadami wynikają z zapóźnień infrastrukturalnych, co bezpośrednio przekłada się na problemy z zagospodarowaniem odpadów zarówno komunalnych jak i przemysłowych, unieszkodliwianiem odpadów niebezpiecznych, w tym medycznych i weterynaryjnych oraz ich odzyskiwaniem.</p> <p>W województwie zachodniopomorskim, w porównaniu z resztą kraju, pozostało stosunkowo niewiele odpadów zawierających azbest. Zidentyfikowane problemy w zakresie unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest to niewystarczające środki finansowe przeznaczone na działania związane z usuwaniem azbestu oraz niewystarczająca pojemność funkcjonujących składowisk.</p>
	<p>6.2. Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań</p>	<p>Województwo charakteryzuje bardzo duże zużycie wody w skali kraju. Na jego 3. miejsce w skali kraju pod względem wielkości poboru (ok. 15% ogółu wody ujętej w Polsce) ma wpływ funkcjonujący przemysł</p>

	określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie	<p>energetyczny. Z ogólnego poboru wody, na cele produkcyjne pobierano w ostatnich latach (głównie ze źródeł powierzchniowych) ponad 93%, a na eksploatację sieci wodociągowej w gospodarstwach domowych jedynie 3,6%. Województwo zachodniopomorskie jest jedynym województwem o takiej strukturze zużycia wody, z taką przewagą zużycia przemysłowego.</p> <p>Stosunek długości sieci kanalizacyjnej do wodociągowej w województwie zachodniopomorskim wynosi 62%. Jednocześnie województwo charakteryzuje bardzo wysoki w skali kraju odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, w tym najwyższy w kraju, wynoszący ponad 43% odsetek osób korzystających z sieci kanalizacyjnej na wsi.</p> <p>Duży odsetek wodociągów o niskiej dobowej produkcji ma niekorzystny wpływ na jakość dostarczanej wody, co potwierdzają badania Wojewódzkiej Stacji Sanitarnej – Epidemiologicznej w Szczecinie. Wodociągi o najniższej dobowej produkcji (poniżej 100 m³ są stopniowo wyłączane z eksploatacji, poprzez zwiększanie stref zaopatrzenia ludności w wodę pochodzącą z wodociągów o dużej produkcji. Centralizacja wodociągów wymaga ponoszenia nakładów na zakup wyposażenia do pomiaru, uzdatniania i kontroli wody, które wyeliminują ryzyko awarii lub znacznego spadku jakości wody, które w przypadku wodociągów o dużej dobowej produkcji mogą być bardzo kosztowne.</p> <p>Pomimo najlepszego w kraju skanalizowania, Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych określa potrzeby w zakresie budowy i modernizacji sieci kanalizacyjnej w województwie na kilka tys. km, z czego większość zaplanowanych w KPOŚK działań dotyczy aglomeracji nie stanowiących priorytetu dla wypełnienia Traktatu Akcesyjnego.</p> <p>Zgodnie z Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych najistotniejszymi potrzebami w zakresie rozbudowy i modernizacji oczyszczalni ścieków są działania mające na celu zwiększenie ich przepustowości oraz podniesienie jakości odprowadzanych ścieków.</p> <p>Zakładane w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych prognozowane przez poszczególne aglomeracje poziomy ich skanalizowania jednoznacznie wskazują na konieczność inwestowania w przydomowe oczyszczalnie ścieków, z uwagi na aspekty ekonomiczne budowy przyłączy kanalizacyjnych.</p>
	6.3. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i	W województwie zachodniopomorskim znajdują się zabytki o międzynarodowej sławie, niestety wiele z

	kulturowego	<p>nich wymaga renowacji oraz przywrócenia dawnej świetności.</p> <p>Dużym deficytem w województwie jest niedostateczna liczba instytucji kultury o znaczeniu ponadregionalnym. Kultura jest świadectwem rozwoju społeczności, należy więc zadbać o jej możliwie jak najszerzy rozwój przynajmniej w skali regionalnej poprzez stworzenie odpowiedniej bazy materialnej.</p>
	6.4. Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także przez program Natura 2000 i zieloną infrastrukturę	<p>Województwo jest jednym z najwyższej sklasyfikowanych pod względem liczby i powierzchni obszarów Natura 2000. Przeważającym powodem wyznaczenia obszarów chronionych jest występowanie ostoi ptasich. Proces tworzenia sieci nie jest procesem zamkniętym i należy się spodziewać wyznaczania kolejnych obszarów ochrony w województwie.</p> <p>Biorąc pod uwagę różnorodność biologiczną województwa i konieczność jej zachowania, do najważniejszych należeć będą inicjatywy czynnej ochrony przyrody mające na celu ochronę gatunków, biotopów i ekosystemów poprzez działania w zakresie ochrony bioróżnorodności właściwej regionowi, ochrony i konserwacji cennych ekosystemów. Ponadto niezbędne jest podjęcie działań na rzecz zwiększenia zrozumienia przez społeczeństwo istoty ochrony bioróżnorodności i potrzeby zrównoważonego rozwoju, w celu akceptacji tych wartości.</p> <p>Specjalną, dedykowaną zachowaniu bioróżnorodności formą ochrony przyrody, są ogrody botaniczne. Łączy ona funkcję czynnej ochrony przyrody ex situ oraz edukacyjną, podnosząc świadomość mieszkańców i turystów w zakresie ochrony bioróżnorodności. W regionie funkcjonują 2 ogrody (botaniczny i dendrologiczny), o łącznej powierzchni 43,1 ha, co plasuje województwo na 9. miejscu w kraju. Wobec tak dużego potencjału regionu w zakresie bioróżnorodności konieczne jest wzmocnienie form ochrony i ich rozwój w oparciu o ogrody botaniczne.</p> <p>Ruch turystyczny w województwie ukierunkowany jest w dużej mierze na aktywny wypoczynek – najczęściej nadwodny (morze, jeziora) - a ponadto wykorzystuje potencjał przyrodniczy regionu poprzez bezpośredni kontakt z różnymi formami przyrody. Sprzyja temu sieć szlaków turystycznych, których długość (6 728,2 km) plasuje województwo na drugim miejscu w kraju. Zaobserwowany trend zwiększania się liczby turystów w regionie skutkować może wzmożoną antropopresją na tereny będące szczególnie cenne przyrodniczo i jednocześnie z tego powodu atrakcyjne turystycznie.</p> <p>Rodzi to potrzebę podejmowania interwencji na rzecz kanalizowania ruchu turystycznego w powiązaniu z rozwijaną w regionie siecią lądowych i wodnych szlaków turystycznych oraz infrastruktury turystycznej o przyjaznym dla przyrody, nieinwazyjnym charakterze (np. tarasów widokowych, ekologicznych miejsc postojowych).</p>

<p>CT 7</p> <p>Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej</p>	<p>7.2. Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi</p>	<p>Województwo cechują duże dysproporcje w przestrzennym rozmieszczeniu infrastruktury transportowej; wiele obszarów regionu charakteryzuje niska dostępność komunikacyjna oraz ograniczona dostępność do sieci TEN-T; wokół większości ośrodków miejskich brakuje obwodnic.</p> <p>Drogi wojewódzkie w niewystarczający sposób uzupełniają sieć dróg krajowych, zarówno pod względem gęstości jak i przepustowości. Dla regionu ważne są powiązania transportowe nie tylko ośrodków miejskich o znaczeniu co najmniej regionalnym, ale także stworzenie układu transportowego odpowiadającego społeczno-gospodarczym potrzebom województwa, w tym zapewniającego sprawne połączenia wykluczonym transportowo obszarom centralnym i wschodnim.</p> <p>Znaczne deficyty w sieci komunikacyjnej występują na osi wschód-zachód; brakuje dobrej klasy alternatywnych dróg prowadzących na zachodniopomorskie wybrzeże; poprawy wymaga wzajemne skomunikowanie głównych obszarów wzrostu w województwie: Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego i aglomeracji koszalińsko-kołobrzeskiej, a także lepsze ich skomunikowanie z pozostałymi obszarami województwa.</p> <p>Skuteczne funkcjonowanie sieci dróg wojewódzkich uzależnione jest od właściwego powiązania z drogami zarówno wyższej jak i niższych kategorii. Stan dróg powiatowych i gminnych będących niezbędnym uzupełnieniem dróg wojewódzkich, wpływa na zwiększenie spójności społeczno-gospodarczej regionu, w tym na poprawę dostępności do głównych ośrodków miejskich oraz obszarów inwestycyjnych.</p> <p>Niezbędna jest eliminacja tzw. wąskich gardeł, szczególnie licznych na drogach niższych kategorii a także odciążenie kluczowych odcinków dróg przez wytyczenie spójnych tras alternatywnych co przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa i zmniejszenia uciążliwości środowiskowej transportu.</p> <p>Wiele zachodniopomorskich dróg wojewódzkich ale też powiatowych i gminnych skupia ruch tranzytowy i łączy go z ruchem lokalnym, także pieszym. Należy dążyć do tego, aby jak największa liczba modernizacji dróg, nawet polegających tylko na zmianie organizacji ruchu, prowadziła do odseparowania a co za tym idzie zabezpieczenia niechronionych uczestników ruchu. Działania te doprowadzą do zmniejszenia liczby wypadków, także śmiertelnych.</p>
	<p>7.3. Rozwój i usprawnianie przyjaznych środowisku (w tym o obniżonej emisji</p>	<p>W ostatniej dekadzie, pomimo utrzymującego się na podobnym poziomie wolumenu obrotów, stopniowo spada udział portów Pomorza Zachodniego w przeładunkach polskich portów; szczególnie niepokojące jest</p>

	<p>hałasu) i niskoemisyjnych systemów transportu, w tym śródlądowych dróg wodnych i transportu morskiego, portów, połączeń multimodalnych oraz infrastruktury portów lotniczych, w celu promowania zrównoważonej mobilności regionalnej i lokalnej</p>	<p>to, że przeładunki kontenerów w Szczecinie utrzymują się na stałym poziomie, ale ich udział w przeładunkach krajowych dynamicznie spada. Porty w Szczecinie i Świnoujściu nie zdołały włączyć się w obsługę potrzeb transportowych Berlina i sąsiadujących landów niemieckich. Niezadawalające są też parametry Odrzańskiej Drogi Wodnej, co w znaczący sposób utrudniają żeglugę w kierunku Śląska i obniżają rangę logistyczną aglomeracji szczecińskiej. Rozwój multimodalnych ciągów ładunkowych w województwie uzależniony jest od konkurencyjności portów w Szczecinie i Świnoujściu jako intermodalnych centrów przeładunkowych, a także czynników związanych głównie z transportem kolejowym, w tym: jakością infrastruktury, kosztem dostępu do infrastruktury, wyposażeniu w specjalistyczny tabor.</p> <p>Małe porty na obszarze województwa zachodniopomorskiego poza siecią TEN-T zlokalizowane są w Kołobrzegu (port skomunalizowany), w Dziwnowie, Dźwirzynie, Kamieniu Pomorskim, Karsiborze, Lubinie, Mrzeżynie, Nowym Warpnie, Policach, Przytorze, Sierosławiu, Stepnicy, Trzebieży, Wapnicy i Wolinie, ponadto w Międzyzdrojach, Niechorzu i Rewalu zlokalizowane są przystanie morskie. Porty te, oprócz portu w Policach, nie mają znaczącego udziału w wolumenie obrotów przeładunkowych polskiej gospodarki morskiej. Posiadają jednak znaczenie dla lokalnej gospodarki i podtrzymania żywotności ekonomicznej miejscowości, w których są zlokalizowane. Rozwój największych z nich powinien w dalszej perspektywie służyć poprawie bilansu transportu multimodalnego w województwie.</p> <p>Niezbędne są działania inwestycyjne w zakresie zwiększenia dostępności poszczególnych portów zarówno od strony morza (lub innych akwenów) jak również od strony lądu, w szczególności ułatwiające transport drobnicowy, masowy, kontenerowy i wielkogabarytowy, w tym do przeładunków z transportu śródlądowego na transport morski oraz dostosowanie ich do potrzeb przewoźników i transportu intermodalnego.</p> <p>Zwiększenie udziału intermodalnych połączeń transportowych oraz stymulowanie działań zmierzających do przenoszenia ładunków z dróg na multimodalne połączenia morsko-lądowe wykorzystujące transport morski jako najbardziej przyjazny dla środowiska będzie w najbliższych dekadach kluczem do rozwoju transportu, a tym samym wzrostu znaczenia i potencjału gospodarczego regionu.</p> <p>Istotne są działania wspierające rozwój lądowych (drogowych i kolejowych) przeładunkowych terminali intermodalnych, w tym głównie terminali kontenerowych. Ich powstanie na Pomorzu Zachodnim zwiększy rolę województwa w rozwoju transportu intermodalnego w regionie Południowego Bałtyku.</p>
--	--	--

		Niezbędne jest stymulowanie rozwoju wodnych połączeń pasażerskich, nie tylko turystycznych, wykorzystujących bogactwo zachodniopomorskich akwenów dla zmniejszenia natężenia ruchu drogowego i kolejowego.
	7.4. Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszaniu hałasu	<p>Infrastruktura kolejowa w województwie jest w złym stanie i wymaga modernizacji, pomimo że w ostatnich latach udało się zahamować dekapitalizację części użytkowanych odcinków; zły stan infrastruktury kolejowej rzutuje na obsługę portów, w tym małych oraz ruch pasażerski w tym turystyczny.</p> <p>Oprócz oddanej do użytku w 2013 roku łącznicy do Portu Lotniczego Szczecin-Goleniów oraz projektów linii kolejowych rozprowadzających ruch po portach morskich brak jest planów budowy nowych linii; brak funduszy nie pozwala na prowadzenie prac przygotowawczych nad zewnętrzną obwodnicą kolejową Szczecina, która w zamierzeniu ma wyprowadzić ruch chemikaliów poza centrum metropolii.</p> <p>Kolejowe przewozy pasażerskie realizowane są przeważnie w ruchu regionalnym i aglomeracyjnym, w kierunku do i ze Szczecina. Ruch ten, głównie z mniejszych miast ciężących do stolicy województwa, takich jak: Stargard Szczeciński, Goleniów, Nowogard, Choszczno, Gryfino sprzyja utworzeniu Szczecińskiej Kolei Metropolitarnej czemu towarzyszyć powinny działania zmierzające do integracji taryfowej. SKM może znacząco zmniejszyć ruch samochodowy i emisję zanieczyszczeń, a także skrócić czasy dojazdu w obrębie metropolii.</p> <p>Pomimo istniejących deficytów w infrastrukturze, transport kolejowy odgrywa znaczącą rolę w obsłudze ruchu turystycznego województwa; przewozy kolejowe o charakterze turystyczno-wypoczynkowym koncentrują się na dwóch trasach: do Świnoujścia i Międzyzdrojów oraz do Koszalina i Kołobrzegu.</p> <p>Postępuje dekapitalizacja infrastruktury dworców i stacji kolejowych, zwłaszcza przy rzadziej wykorzystywanych liniach. Ponadto duża liczba niestrzeżonych przejazdów kolejowych wpływa na obniżenie bezpieczeństwa, wydłużenie czasów przejazdów i zwiększenie zużycia energii; brak inwestycji w infrastrukturę kolejową prowadzi do emisji zanieczyszczeń, hałasu i powstawania ponadnormatywnych wibracji.</p>
CT 8 Wspieranie zatrudnienia i	8.2. wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla	Bogactwo walorów naturalnych województwa tworzy jego specyfikę, a jednocześnie stanowi stale niewykorzystany w pełni potencjał. Ok. 35% ogólnej powierzchni województwa (ponad 8.000 km ²) zajmują obszary leśne. Duże, zwarte kompleksy leśne występują głównie w części południowej i środkowej

mobilności pracowników	określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój	<p>województwa. Najbardziej charakterystyczny element potencjału krajobrazowego regionu stanowi morze i obszar brzegu morskiego. Liczący blisko 185 km pas wybrzeża w regionie stanowi niemal połowę całości morskiego wybrzeża Polski. Specyficzny mikroklimat w powiązaniu ze zdrowotnymi właściwościami wody morskiej oraz obecnością źródeł wód wglębnych i złóż surowców leczniczych (źródeł solanek, torfów borowinowych) sprzyja rozwojowi funkcji sanatoryjnej i uzdrowskiej. Oprócz wybrzeża morskiego bogate zasoby wodne tworzy także sieć rzek i ponad 1.600 jezior o powierzchni powyżej 1ha skupionych głównie na pojezierzach: Drawskim, Wałęckim, Myśliborskim i Wełtyńskim.</p> <p>Doskonałe warunki naturalne, rozbudowana sieć rzek i dogodne położenie predestynują region do rozwoju turystyki w oparciu o jego endogeniczne potencjały. Rozwijany jest Zachodniopomorski Szlak Żeglarski – sieć nowoczesnych portów i przystani turystycznych. Większość jezior nadaje się doskonale do zagospodarowania pod kątem turystyki i rekreacji, ale tylko nieliczne posiadają odpowiednią infrastrukturę do uprawiania sportów wodnych. Dodatkowego impulsu rozwojowego wymaga proces zagospodarowania szlaków wodnych atrakcyjnych dla kajakarzy - Drawy, Iny, Regi, Parsęty czy Piławy. Ponadto poza pasem wybrzeża region nie posiada rozwiniętej infrastruktury służącej obsłudze ruch turystycznego. Ten deficyt jest dostrzegalny w szczególności na obszarach wiejskich.</p>
	8.5. zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	<p>Województwo zachodniopomorskie znajduje się wśród regionów o najwyższej stopie bezrobocia oraz o najniższym wskaźniku aktywności zawodowej. Wśród osób bezrobotnych dominują osoby wchodzące na rynek pracy, osoby po 50 roku życia, osoby niepełnosprawne, mieszkańcy obszarów wiejskich oraz osoby długotrwale bezrobotne. Kwalifikacje i kompetencje osób nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych są często niedostosowane do potrzeb pracodawców. Ponadto, istotną barierą w podjęciu zatrudnienia jest brak odpowiedniego doświadczenia zawodowego.</p> <p>Z racji struktury osadniczej województwa, jego peryferyjnego i przygranicznego położenia oraz mankamentów wynikających ze zdiagnozowanej w województwie słabej elastyczności rynku pracy, a także niedostosowania struktury podaży i popytu na pracę niezbędne jest wzmocnienie mobilności zawodowej.</p>
	8.7. samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	<p>Województwo charakteryzuje najwyższy w kraju współczynnik nowo zakładanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Dotychczasowe doświadczenia wskazują na wysoką efektywność narzędzi dotacyjnych umożliwiających dofinansowanie stanowisk pracy - zarówno dotacje, jak i pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej są jedną z najefektywniejszych form walki z bezrobociem. Mając na uwadze wysoki poziom bezrobocia w województwie istnieje konieczność kontynuacji tych form wsparcia, przy założeniu, że wiązać się to będzie z generowaniem dodatkowych</p>

		miejsc pracy.
	8.8. równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego	Niska dostępność opieki nad dziećmi, determinuje konieczność zarówno dostosowania form opieki do potrzeb demograficznych i społecznych, jak i propagowania odpowiednich form zatrudnienia. Konieczność sprawowania opieki nad dziećmi do lat 3 stanowi barierę w udziale w rynku pracy. Istnieje konieczność zapewnienia spójnego systemu wsparcia dla osób chcących powrócić na rynek pracy.
	8.9. adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	W województwie zachodniopomorskim szczególnie rozwinięty jest sektor MŚP. Charakter tego sektora powoduje wrażliwość na zmiany i niekorzystne trendy w gospodarce. Ma to bezpośredni wpływ na sytuację pracowników. Szczególnie istotne jest efektywne zarządzanie zmianą w przedsiębiorstwach, jak i podnoszenie kwalifikacji przedsiębiorców i ich pracowników. Istotne jest wspieranie osób zatrudnionych podlegających procesowi outplacementu w postaci zmiany kwalifikacji w kierunku regionalnych specjalizacji. Jest to niezwykle ważne w kontekście dostosowania do zmian zachodzących na regionalnym rynku pracy i wzrostu kompetencji kadr.
	8.10. aktywne i zdrowe starzenie się	W województwie zachodniopomorskim obserwuje się postępujący proces starzenia się mieszkańców oraz wzrost zachorowalności na choroby układu krążenia i nowotwory. Istnieje konieczność realizacji programów profilaktycznych w zakresie chorób będących najczęstszymi przyczynami przerwania aktywności zawodowej. Występuje potrzeba wdrożenia programów i narzędzi rehabilitacji leczniczej, ułatwiającej powrót do pracy oraz umożliwiających wydłużenie aktywności zawodowej. Istnieje również konieczność uświadomienia przedsiębiorcom i wdrożenia programów mających na celu eliminację czynników ryzyka w miejscu pracy oraz zapewnienie osobom, które z przyczyn zdrowotnych nie mogą wykonywać pracy na dotychczasowym stanowisku pracy możliwość przekwalifikowania.
CT 9 Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.1. inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i	Zmiany demograficzne zachodzące w województwie wymagają dostosowania infrastruktury i zakresu świadczeń ochrony zdrowia do potrzeb w tej dziedzinie, zwłaszcza w obszarze opieki długoterminowej stacjonarnej i domowej oraz rehabilitacji leczniczej. Szpitale na terenie województwa nie są wystarczająco wyposażone w aparaturę i sprzęt medyczny, a istniejący sprzęt nie jest dostatecznie unowocześniany. Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje najniższy w Polsce wskaźnik zatrudnienia osób z orzeczoną niepełnosprawnością. Funkcjonujące w województwie 4 Zakłady Aktywności Zawodowej nie odpowiadają potrzebom w tym zakresie. Niezbędne są działania ukierunkowane na budowę nowych

	<p>rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych</p>	<p>Zakładów Aktywności Zawodowej, rozbudowę i modernizację tych funkcjonujących oraz na dostosowanie prowadzonej przez nie działalności do potrzeb konkurencyjnego rynku na którym funkcjonują.</p> <p>Województwo charakteryzuje się wysokim w skali kraju i Europy wskaźnikiem zgonów niemowląt i umieralności okołoporodowej.</p> <p>Podmioty lecznicze realizujące świadczenia zdrowotne prowadzą swoją działalność łącznie w 268 budynkach, których średni wiek to 47 lat, przy czym część z nich zlokalizowana jest w obiektach zabytkowych lub będących pod opieką konserwatora zabytków. Niezbędne są działania modernizacyjne w tym zakresie.</p> <p>Dostępność do leczenia szpitalnego na terenie województwa jest wystarczająca, natomiast baza łóżkowa wymaga przeprofilowania łóżek krótkoterminowych na miejsca dla potrzeb opieki długoterminowej, rehabilitacji leczniczej, psychiatrii i geriatry.</p> <p>Istniejące w województwie lecznictwo uzdrowiskowe jest bardzo dobrze rozwinięte w skali kraju i Europy. Jego infrastruktura wymaga jednak modernizacji, aby stać się jedną z osi rozwoju dla regionu.</p> <p>Istniejąca infrastruktura społeczna w województwie zachodniopomorskim jest niewystarczająca, co jest istotnym problemem w zakresie prognozowanego wzrostu liczby osób korzystających z placówek. Największe potrzeby w zakresie zasobów instytucjonalnych dotyczą ośrodków interwencji kryzysowej i mieszkań chronionych.</p>
	<p>9.2. wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich</p>	<p>Rewitalizacji wymagają zarówno poszczególne dzielnice miast województwa, jak też obszary wiejskie charakteryzujące się wysoką stopą bezrobocia i słabym dostępem do usług publicznych.</p> <p>Istotne znaczenie dla potencjału inwestycyjnego miast ma zagospodarowanie terenów przemysłowych, w tym nadwodnych oraz powojkowych.</p> <p>Specyfiką województwa jest duża liczba obszarów popegeerowskich. Uwarunkowania społeczne sprawiły, że obszary te są często miejscem kumulacji różnorodnych problemów społecznych.</p>
	<p>9.4. aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności</p>	<p>Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się jednym z najwyższych w kraju odsetkiem ludności zagrożonej wykluczeniem społecznym, w tym korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Brak jest jednocześnie kompleksowych programów integracji wykorzystujących instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej oraz środowiskowej. Dotyczy to szczególnie obszaru centralnej i</p>

		wschodniej części regionu.
	9.7. ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	W województwie zachodniopomorskim występuje wysoki odsetek osób, którym należy zapewnić dostęp do pomocy i podstawowych usług społecznych i opiekuńczych. Na obszarze województwa odnotowuje się również znaczną liczbę osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, tj.: niepełnosprawnych, osób starszych i dzieci objętych systemem pieczy zastępczej, osób chorujących psychicznie, a także osób opuszczających zakłady penitencjarne.
	9.8. wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	Liczba podmiotów ekonomii społecznej w województwie stale rośnie. Wymagają one jednak wsparcia zarówno w zakresie efektywności świadczonych usług, jak i profesjonalizacji i komercjalizacji działalności.
CT 10 Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.1. ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego	Województwo cechuje bardzo niski poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej. W celu zapewnienia równych szans edukacyjnych należy dążyć, poprzez optymalizację polityki oświatowej gmin odpowiadające wyzwaniom demograficznym, do objęcia opieką przedszkolną jak największej liczby dzieci szczególnie z obszarów wiejskich, o utrudnionym dostępie do edukacji. Ograniczenie szans edukacyjnych oraz bezpośredni wpływ na możliwości aktywizacji zawodowej opiekunów, z uwagi na utrudniony dostęp do opieki przedszkolnej, dotyczy przede wszystkim osób z terenów wiejskich, które charakteryzuje najniższy w kraju poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej. Uczniowie szkół w województwie zachodniopomorskim osiągają niskie wyniki egzaminów 6-klasistów, gimnazjalnych oraz maturalnych. Średnia wyników z egzaminów zewnętrznych w województwie kształtuje się na poziomie niższym niż średnia krajowa. W województwie zachodniopomorskim, podobnie jak w całym kraju, następuje postęp w informatyzacji szkół i programów edukacyjnych, co nie jest powiązane z przygotowaniem nauczycieli do wykorzystania nowych technologii w procesie dydaktycznym. Jednocześnie rozwój nowoczesnych technologii determinuje konieczność dostosowania wyposażenia oraz oferty dydaktycznej szkół.
	10.3. poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji pracowników i osób poszukujących pracy, zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do	Podnoszenie kwalifikacji i kompetencji osób dorosłych ma kluczowe znaczenie dla poprawy konkurencyjności regionu oraz zapobiegnięcia zjawisku wykluczenia społecznego. W województwie zachodniopomorskim proces ten cechuje się niewystarczającą dynamiką. Zauważalny jest bardzo niski udział osób w wieku 25-64 lat uczących się i doksztalających w liczbie ludności w tym przedziale wiekowym w Polsce na tle państw UE. Według danych Eurostat, odsetek mieszkańców województwa

	<p>potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami</p>	<p>zachodniopomorskiego, objętych kształceniem ustawicznym spada od 2008 r. (z 5,5% w 2008 r. do 3,2% w 2012 r.). Średnia ta jest niższa od średniej krajowej, która w 2012 r. wynosiła 4,5%.</p>
	<p>10.3 bis Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwienie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami</p>	<p>Na obszarze województwa funkcjonuje 255 ponadgimnazjalnych szkół zawodowych. Programy nauczania zawodowego są niedostosowane do potrzeb regionalnego/lokalnego rynku pracy oraz w zakresie regionalnych specjalizacji. Konsekwencją tego stanu jest wysoki poziom bezrobocia w regionie, w tym bezrobocia wśród osób młodych. Brakuje kompleksowych rozwiązań i narzędzi, które powiązałyby zapotrzebowanie przedsiębiorców na konkretne kwalifikacje zawodowe absolwentów z ofertą szkół zawodowych.</p>
	<p>10.4. inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej</p>	<p>Z uwagi na wysoki stopień urbanizacji, województwo charakteryzuje duża koncentracja placówek oświatowych, co przekłada się na bardzo dużą w skali kraju liczbę uczniów dojeżdżających do szkół podstawowych i gimnazjalnych.</p> <p>Województwo charakteryzuje duża dysproporcja w dostępie do infrastruktury oświatowej: sal gimnastycznych, pracowni komputerowych, sal do nauki języka.</p> <p>Potrzeby rynku pracy determinują przystosowanie kierunków kształcenia poprzez przeprofilowanie placówek i zakup właściwego wyposażenia, zwłaszcza dla szkół zawodowych powiązanych z regionalnymi specjalizacjami. Pomimo wzrostu stanowisk warsztatowych w zasadniczych szkołach zawodowych nie można mówić o przystosowaniu kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy – co wymaga przeprofilowania szkół i zakupu właściwego wyposażenia.</p> <p>W badaniu przeprowadzonym przez MEN w 80% szkół budynki przynajmniej częściowo wymagają nakładów infrastrukturalnych, niezależnie od tego baza lokalowa 25% szkół wymaga rozbudowy, co jest</p>

		związane z planami uruchomienia kształcenia w nowych zawodach.
--	--	--

1.2 Rozkład środków finansowych

Uzasadnienie podziału środków między cele tematyczne i priorytety inwestycyjne

Matryca logiczna strategii inwestycyjnej programu

Matryca logiczna strategii inwestycyjnej programu/Oś priorytetowa	Cel tematyczny	Priorytety inwestycyjne	Cele szczegółowe priorytetów inwestycyjnych	Wskaźniki rezultatu odpowiadające poszczególnym celom szczegółowym	Fundusz	Wsparcie UE (EUR)	Udział łącznego wsparcia UE w całości środków programu (w podziale na fundusze)	
1 Gospodarka – Innowacje – Technologie	1. Wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	1.1. (EFRR) Udoskonalanie infrastruktury B+I i zwiększanie zdolności do osiągnięcia doskonałości w zakresie B+I oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności tych, które leżą w interesie Europy	Zwiększenie zdolności jednostek naukowych do prowadzenia badań i prac rozwojowych na rzecz gospodarki.	<i>do uzupełnienia</i>	EFRR	350 385 000	85,00 %	
		1.2. (EFRR) Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwijanie powiązań i synergii między przedsiębiorstwami, ośrodkami B+R i sektorem szkolnictwa wyższego (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)	Podniesienie potencjału B+R w przedsiębiorstwach					
	3. Wzmacnianie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego (w odniesieniu do EFRROW) oraz sektora rybołówstwa i akwakultury (w odniesieniu do EFMR)	3.1. Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	Wzrost przedsiębiorczości i atrakcyjności inwestycyjnej regionu					EFRR
		3.2. (EFRR) Opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu umiędzynarodowienia	Rozwój międzynarodowej współpracy gospodarczej					EFRR
	3.3. (EFRR) Wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług	Wzrost konkurencyjności i innowacyjności sektora MŚP.	EFRR					
	3.4. (EFRR) Wspieranie zdolności MŚP do wzrostu na rynkach regionalnych, krajowych i międzynarodowych oraz do angażowania się w procesy innowacji	Profesjonalizacja usług świadczonych przez Instytucje Otoczenia Biznesu	EFRR					

SEKCJA 1: WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ

2 Rozwój społeczeństwa informacyjnego	2. Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości TIK	2.2. (EFRR) Rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK	Zwiększenie wykorzystania TIK przez przedsiębiorstwa	EFRR	40 000 000	85,00%
		2.3.(EFRR) Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia	Zwiększenie stopnia wykorzystywania technologii komunikacyjnych i informacyjnych (TIK) w usługach publicznych.			
3 Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.1. Promowanie produkcji i dystrybucji OZE	Zwiększenie produkcji energii z odnawialnych źródeł energii	EFRR	189 376 416,09	85,00%
		4.2. Promowanie efektywności energetycznej i użycia OZE w przedsiębiorstwach	Zmniejszenie zasobochłonności MŚP.	EFRR		
		4.3. Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania OZE w budynkach publicznych i sektorze mieszk.	Zmniejszenie energochłonności budynków publicznych i mieszkaniowych.	EFRR		
		4.5. Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygacyjnych	Zwiększenie obywatelskiej odpowiedzialności ekologicznej oraz świadomości na temat efektywności energetycznej Zmniejszenie emisji generowanej przez transport, przede wszystkim na obszarach miejskich.	EFRR		
		4.7. (EFRR) Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe	Zwiększenie ilości energii elektrycznej wytwarzanej w wysokosprawnej kogeneracji.	EFRR		
		5.2. Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi	Zwiększenie zdolności adaptacji do zmian klimatu oraz odporności na klęski żywiołowe na terenie województwa zachodniopomorskiego.	EFRR		
4 Dostosowania do zmian klimatu	5. Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem			EFRR	45 000 000	85,00%
5 Rozwój naturalnego środowiska człowieka	6. Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami	6.1. Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie	Zapobieganie powstawaniu odpadów, przygotowanie do ponownego ich użycia oraz intensyfikacja odzysku odpadów, a tym samym ograniczenie ich ilości deponowanych na składowiskach.	EFRR	114 000 000	85,00%
		6.2. Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie	Wzrost liczby ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków zgodnego z wymogami unijnymi. Zmniejszenie strat wody w systemie dostarczania wody.	EFRR		
		6.3. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	Zwiększenie turystyczno-kulturalnej atrakcyjności regionu Zwiększenie jakości świadczonych usług przez kluczowe instytucje kultury	EFRR		
		6.4. Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także przez program Natura 2000 i zieloną infrastrukturę	Ochrona siedlisk przed ruchem turystycznym poprzez jego kanalizację w celu zmniejszenia antropopresji na obszary cenne przyrodniczo. Ochrona zasobu genetycznego ex situ. Podniesienie jakości kształtowania ładu	EFRR		
				EFRR		
				EFRR		

SEKCJA 1: WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ

6 Zrównoważony transport	7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej	7.2. Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi	przestrzennego w zakresie ochrony przyrody Zwiększenie wewnątrzregionalnej dostępności transportowej.	EFRR	291 000 000	85,00%
		7.3. Rozwój i usprawnianie przyjaznych środowisku (w tym o obniżonej emisji hałasu) i niskoemisyjnych systemów transportu, w tym śródlądowych dróg wodnych i transportu morskiego, portów, połączeń multimodalnych oraz infrastruktury portów lotniczych, w celu promowania zrównoważonej mobilności regionalnej i lokalnej	Zwiększenie udziału transportu przyjaznego środowisku w transporcie ogółem.	EFRR		
		7.4. Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu	Zwiększenie udziału pasażerskiego transportu kolejowego w transporcie ogółem.	EFRR		
7 Rynek pracy	8. Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.5: Zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	Zwiększenie zatrudnienia wśród osób bezrobotnych, poszukujących pracy i nieaktywnych zawodowo.	EFS	164 500 000	85,00%
		8.7: Samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	Zwiększenie liczby miejsc pracy w ramach nowopowstałych przedsiębiorstw, ze szczególnym uwzględnieniem inteligentnych specjalizacji.	EFS		
		8.8: Równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego	Wzrost poziomu zatrudnienia wśród osób sprawujących opiekę nad dziećmi do 3. roku życia.	EFS		
		8.9: Adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	Wzrost liczby przedsiębiorstw z sektora MŚP, których pracownicy nabyli kwalifikacje zgodne z potrzebami przedsiębiorstwa. Wzrost zdolności przystosowania się przedsiębiorstw do zmian oraz zniwelowanie ryzyka bezrobocia pracowników przedsiębiorstw przechodzących procesy adaptacyjne.	EFS		
		8.10: Aktywne i zdrowe starzenie się	Zniwelowanie ryzyka przerwania aktywności zawodowej z powodów zdrowotnych.	EFS		
8 Rozwój społeczny	9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.4. aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	Wzrost zatrudnialności poprzez realizację kompleksowych programów integracji wykorzystujące instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej.	EFS	121 180 000	85,00%
		9.7. ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	Zapewnienie mieszkańcom województwa zachodniopomorskiego dostępu do wysokiej jakości usług w zakresie integracji społecznej, zdrowotnej i zawodowej.	EFS		

SEKCJA 1: WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ

9 Infrastruktura publiczna	8. Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników	9.8. wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	Rozwijanie sektora ekonomii społecznej.		EFS	103 800 000	85,00%
		8.2 wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój	Rozwój lokalnego rynku pracy opartego o endogeniczny potencjał.		EFRR		
	9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.1. inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	Podniesienie dostępności do wysokiej jakości infrastruktury zdrowotnej i społecznej		EFRR		
		9.2. wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	Włączenie społeczności zamieszkujących obszary zdegradowane i peryferyjne.		EFRR		
10 Edukacja	10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.1: ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego	Zwiększenie dostępu do placówek wychowania przedszkolnego.		EFS	96 471 962,78	85,00%
			Wzrost efektywności kształcenia w szkołach i placówkach prowadzących kształcenie ogólne.		EFS		
		10.3: poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktykę i przyuczania do zawodu, takich jak dwutorowe systemy kształcenia	Zwiększenie udziału osób dorosłych w kształceniu ustawicznym.		EFS		
		10.3bis: lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami	Wzrost efektywności kształcenia zawodowego i jego dostosowanie do wymogów regionalnego rynku pracy.		EFS		
11 Infrastruktura edukacyjna	10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.4: inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	Poprawa jakości i dostępności oraz dostosowanie dla osób niepełnosprawnych infrastruktury edukacyjnej.		EFRR	20 000 000	85,00%
			Poprawa jakości i dostępności infrastruktury szkolnictwa zawodowego.		EFRR		
			Wzmocnienie atrakcyjności i jakości edukacji poprzez rozwój instytucji popularyzujące naukę i innowacje.		EFRR		
12 Pomoc Techniczna			Zapewnienie efektywności działania administracji zaangażowanej we wdrażanie funduszy strukturalnych w ramach RPO oraz zwiększenie potencjału administracyjnego,		EFS	63 988 057,00	85,00%
			Stworzenie efektywnego systemu promocji i informacji.		EFS		

SEKCJA 2: OPIS UKŁADU OSI PRIORYTETOWYCH

I GOSPODARKA-INNOWACJE-TECHNOLOGIE

2.A.1 Nazwa osi priorytetowej

2.A.2 Uzasadnienie utworzenia osi priorytetowej obejmującej więcej niż jedną kategorię regionu, więcej niż jeden cel tematyczny lub więcej niż jeden fundusz (w stosownych przypadkach)

Cel główny OP 1 realizowany będzie w oparciu o realizację CT 1 i 3. Połączenie dwóch CT w ramach jednej Osi priorytetowej jest uzasadnione z uwagi na komplementarność zaplanowanych do realizacji typów projektów. Wsparcie infrastruktury i działalności w zakresie B+R w ramach CT 1 jest ściśle powiązane z wdrażaniem innowacji w przedsiębiorstwach zaprogramowane w ramach CT 3. Jednocześnie zarówno w ramach CT 1 jak i w CT 3 przewidywane jest wsparcie innowacyjności i aktywności badawczo-wdrożeniowej przedsiębiorstw, co ostatecznie wpłynie na podniesienie poziomu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki województwa.

Kreowanie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości jest jednym z priorytetów w politykach Unii Europejskiej. W związku z tym, że w perspektywie finansowej 2007-2013 położono duży nacisk na instrumenty inżynierii finansowej, województwo zachodniopomorskie posiada duże doświadczenie w tym zakresie. Pilotaż Inicjatywy JEREMIE, którą wdrożyło Województwo Zachodniopomorskie dowiódł, że tego typu instrument finansowania zwrotnego spotkał się z zainteresowaniem ostatecznych odbiorców wsparcia. W perspektywie finansowej 2014-2020 planuje się kontynuację działań związanych z finansowaniem zwrotnym, jednak w szerszym zakresie i z wykorzystaniem różnych produktów, m.in. pożyczek, poręczeń, gwarancji, produktów kapitałowych i instrumentów mieszanych, w tym kredytów umarzalnych.

W ramach Osi priorytetowej Gospodarka – Innowacje – Technologie planuje się szerokie wykorzystanie instrumentów zwrotnych. Planuje się zastosowanie instrumentów finansowych w przypadku projektów obarczonych normalnym ryzykiem biznesowym, w tym projektów mających charakter wdrożeń gotowych technologii lub polegających na zakupie maszyn i urządzeń. Wsparcie w formie dotacji planowane jest w przypadku projektów, gdzie ryzyko inwestycyjne będzie znacznie wyższe - z uwagi na np. nowatorski charakter projektu.

Dokładne potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne zostaną określone po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej. Na podstawie wyników badania, zostanie określona możliwość i zasadność

wykorzystania instrumentów finansowych oraz dopasowany rodzaj i wielkość finansowania zwrotnego. Przedmiotowa analiza zostanie zakończona w sierpniu 2014 r.

PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.1: Udoskonalanie infrastruktury B+I i zwiększanie zdolności do osiągnięcia doskonałości w zakresie B+I oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności tych, które leżą w interesie Europy

2.A.5 Cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego i oczekiwane rezultaty

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie zdolności jednostek naukowych do prowadzenia badań i prac rozwojowych na rzecz gospodarki.

W obszarze wzmocnienia potencjału jednostek naukowych wsparcie zostanie skoncentrowane na przedsięwzięciach niezbędnych dla realizacji strategii inteligentnych specjalizacji Województwa Zachodniopomorskiego.

Wsparciem objęte zostaną inwestycje polegające na tworzeniu lub rozwijaniu infrastruktury badawczo - rozwojowej w jednostkach naukowych, w zakresie niezbędnym do uruchomienia lub rozszerzenia działalności badawczo - rozwojowej w obszarach kluczowych dla rozwoju gospodarczego regionu.

Realizowane projekty nie będą powielać istniejących zasobów, ale uzupełniać istniejącą infrastrukturę naukowo- badawczą, która będzie wykorzystywana do realizacji projektów badawczych.

Wspierana infrastruktura będzie dostępna dla szeregu użytkowników, w tym przedsiębiorstw, a dostęp do niej będzie przyznawany na zasadach przejrzystych i niedyskryminacyjnych. Wyłączone ze wsparcia będą inwestycje w infrastrukturę dydaktyczną szkół wyższych.

Efektem osiągniętym dzięki wsparciu będzie konsolidacja potencjału wspartych jednostek naukowych jak i wzmocnienie ich pozycji w krajowej przestrzeni badawczej, co wpłynie na ilość i jakość prowadzonych badań i prac B+R, a także wzmocnienie transferu wiedzy do gospodarki i wzrost liczby przedsiębiorstw korzystających z usług jednostek B+R.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB w województwie	%	słabiej rozwinięty	0,37	2012		GUS	raz w roku

2.	Liczba przedsiębiorstw korzystających ze wspartych laboratoriów badawczych	szt.	słabiej rozwinięty	0	2014		system monitorowania	raz w roku
----	--	------	--------------------	---	------	--	----------------------	------------

2.A.6. Przedsięwzięcie, które ma zostać objęte wsparciem w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.6.1 Opis typów i przykłady przedsięwzięć, które mają zostać objęte wsparciem, ich oczekiwany wkład w realizację celów szczegółowych oraz, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów beneficjentów, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów beneficjentów

Typy projektów:

1. Nabycie lub wytworzenie infrastruktury B+R w jednostkach naukowych niezbędnej do realizacji strategii regionalnych inteligentnych specjalizacji.

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa korzystające z usług jednostek B+R, podmioty sektora B+R rozwijające działalność badawczo-rozwojową ukierunkowaną na współpracę z sektorem przedsiębiorstw, podmioty zarządzające wspartą infrastrukturą, podmioty zaangażowane w proces transferu technologii,

Typy beneficjentów: jednostki naukowe, przedsiębiorcy, partnerstwa wymienionych podmiotów

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.6.2. Kierunkowe zasady wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- realizacja celów strategicznych,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- wpływ na rozwój potencjału badawczo-wdrożeniowego województwa,
- wpływ na realizację strategii inteligentnych specjalizacji regionu,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii, polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna.

Narzędzia realizacji: tryb pozakonkursowy - projekty strategiczne.

Wsparcie kluczowej infrastruktury badawczo-rozwojowej w jednostkach naukowych realizowane będzie poprzez projekty uzgodnione w trakcie negocjacji Kontraktu Terytorialnego. Wybór ten pozwoli na realizację projektów wyróżniających się strategicznym i kompleksowym podejściem, bezpośrednio wpisującym się inteligentne i regionalne specjalizacje regionu.

2.A.6.3. Planowane wykorzystanie instrumentów finansowych.

Nie przewiduje się zastosowania instrumentów finansowych.

2.A.6.4. Planowane wykorzystanie dużych projektów.

Nie przewiduje się dużych projektów.

2.A.6.5. Wskaźniki produktu w podziale na priorytety inwestycyjne

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu(według priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionu w odniesieniu do EFS oraz, w stosownych przypadkach, w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba jednostek naukowych objętych wsparciem w zakresie inwestycji w infrastrukturę B+R	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
2.	Nakłady inwestycyjne na zakup aparatury naukowo-badawczej	PLN	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku

PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.2: Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwijanie powiązań i synergii między przedsiębiorstwami, ośrodkami B+R i sektorem szkolnictwa wyższego (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)

2.A.5 Cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego i oczekiwane rezultaty

Cel szczegółowy 2: Podniesienie potencjału B+R w przedsiębiorstwach

W ramach celu szczegółowego przedsiębiorstwa uzyskują wsparcie w zakresie tworzenia, rozwoju infrastruktury B+R, wdrażania własnych lub zakupionych wyników badań naukowych i prac badawczo-rozwojowych, a także uzyskania ochrony własności przemysłowej dla własnych rozwiązań technicznych.

Większość przedsiębiorstw nie jest w stanie samodzielnie udźwignąć wydatków związanych z utworzeniem infrastruktury B+R i dlatego nie prowadzi własnej działalności badawczej. Należy zachęcić przedsiębiorstwa do rozwoju własnego zaplecza badawczo – rozwojowego lub też do nawiązywania współpracy w zakresie prac B+R z jednostkami naukowymi oraz z innymi przedsiębiorstwami.

Wiele nowatorskich pomysłów i technologii zatrzymuje się na etapie pomysłu, ponieważ ich wdrożenie jest zbyt kosztowne i obarczone dużym ryzykiem niepowodzenia. Wsparcie w ramach niniejszego priorytetu ma stanowić zachętę dla przedsiębiorstw do wdrażania własnych lub zakupionych wyników badań naukowych i technologii.

Przewidywane wsparcie zostanie rozszerzone w ramach finansowania krzyżowego o wsparcie w zakresie szkoleń i staży pracowników przedsiębiorstw w jednostkach naukowych, co przełoży się na wzrost kompetencji i wiedzy praktycznej pracowników, a jednocześnie na podniesienie potencjału badawczo-wdrożeniowego jednostek naukowych i przedsiębiorstw.

Wsparcie tego typu projektów w długofalowej perspektywie przyczyni się do podniesienia konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw oraz do wzrostu nakładów na B+R, a także do tworzenia miejsc pracy w sferze B+R.

Realizacja tego typu projektów przyczyni się do wzmocnienia potencjału badawczo – rozwojowego przedsiębiorstw oraz do budowania ich trwałej przewagi konkurencyjnej.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Nakłady na B+R w sektorze przedsiębiorstw w relacji do PKB w województwie (BERD)	%	słabiej rozwinięty	0,08	2012		GUS	raz w roku
2.	Liczba projektów B+R realizowanych przy wykorzystaniu wspartej infrastruktury B+R	szt.	słabiej rozwinięty	0	2014		system monitorowania	raz w roku
3.	Liczba transferów technologii dokonanych dzięki wsparciu	szt.	słabiej rozwinięty	0	2014		system monitorowania	raz w roku

2.A.6. Przedsięwzięcie, które ma zostać objęte wsparciem w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.6.1 Opis typów i przykłady przedsięwzięć, które mają zostać objęte wsparciem, ich oczekiwany wkład w realizację celów szczegółowych oraz, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów beneficjentów, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów beneficjentów

Typy projektów:

1. Tworzenie i rozwój infrastruktury B+R w przedsiębiorstwach
2. projekty B+R przedsiębiorstw wraz z uzyskaniem ochrony własności przemysłowej (ochrona krajowa, międzynarodowa)
3. projekty przedsiębiorstw polegające na wdrożeniu własnych lub zakupionych wyników badań naukowych i prac rozwojowych.

Wsparcie zostanie skierowane zarówno do przedsiębiorstw rozpoczynających prowadzenie własnej działalności B+R, jak i rozwijających działalność badawczo-rozwojową. Preferowane będą przedsięwzięcia realizowane we współpracy z podmiotami zewnętrznymi, w szczególności z innymi przedsiębiorstwami lub organizacjami badawczymi.

Zaplanowane typy projektów zapewnią możliwość realizacji kompleksowego cyklu inwestycyjnego, od fazy inwestycji w infrastrukturę B+R czy badań począwszy, przez prace rozwojowe, linie demonstracyjne, po wdrożenie wyników prac B+R w działalności przedsiębiorstwa.

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa,

Typy beneficjentów: przedsiębiorcy, partnerstwa przedsiębiorstw, partnerstwa naukowo – przemysłowe

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.6.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- wpływ na potencjał badawczo-wdrożeniowy województwa,
- wpływ na wzmacnianie inteligentnych specjalizacji regionu,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,
- wzrostu zatrudnienia w przedsiębiorstwach w obszarze B+R
- rozwiązania realizujące zasadę Społecznej Odpowiedzialności Biznesu.

Priorytetowo będą traktowane projekty realizowane przez partnerstwa, konsorcja naukowo-przemysłowe, klastry.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy

2.A.6.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania realizacji projektów w ramach przedmiotowego PI.

Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z zastosowaniem instrumentów finansowych będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania

instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania. Planuje się zakończenie przedmiotowej analizy w sierpniu 2014 r. Instrumenty inżynierii finansowej będą funkcjonowały, jako uzupełnienie wsparcia bezzwrotnego.

2.A.6.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów.

Nie przewiduje się dużych projektów.

2.A.6.5. Wskaźniki produktu w podziale na priorytety inwestycyjne

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (według priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionu w odniesieniu do EFS oraz, w stosownych przypadkach, w odniesieniu do EFRR).

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba przedsiębiorstw współpracujących z ośrodkami badawczymi (CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
2.	Nakłady inwestycyjne na zakup aparatury naukowo-badawczej [PLN]	PLN	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
3.	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla projektów w zakresie innowacji lub B+R (CI)	PLN	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
5.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku

2.A.6. Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

nie dotyczy

PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.1: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: Wzrost przedsiębiorczości i atrakcyjności inwestycyjnej regionu

Na obszarze województwa znajduje się 1200 ha w pełni uzbrojonych terenów inwestycyjnych, z czego 800 ha o statusie specjalnej strefy ekonomicznej. Istnieje potrzeba dalszego rozwoju i unowocześniania, a także odpowiedniego skomunikowania tejże infrastruktury tak, aby sprostać stale rosnącym oczekiwaniom potencjalnych inwestorów. Nie wyklucza się także inwestycji w dodatkową infrastrukturę lub inne rozwiązania konieczne ze względu na specyficzne wymagania potencjalnych inwestorów.

Z drugiej jednak strony na obszarze województwa jest wiele niezagospodarowanych terenów powojennych, poprzemysłowych, pokolejowych i popegeerowskich (większość z nich znajduje się w Specjalnej Strefie Włączenia), które, odpowiednio przystosowane, stanowią atrakcyjne miejsca do lokowania nowych pomysłów biznesowych i tworzenia nowych firm.

Zasadnym jest, więc uporządkowanie i przygotowanie terenów inwestycyjnych w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych, sprzyjających powstawaniu miejsc pracy i wzmocnieniu połączeń funkcjonalnych różnych części regionu. Kompleksowe zagospodarowanie może obejmować wyposażenie w podstawowe media (gaz, prąd, woda, kanalizacja, itp.), modernizację układów komunikacyjnych oraz drogi dojazdowe.

Dzięki wsparciu wzrośnie liczba terenów kompleksowo przygotowanych pod inwestycje (zwłaszcza na obszarach objętych SSW), z zastrzeżeniem, iż nie przewiduje się tworzenia nowych stref inwestycyjnych.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Stopa inwestycji w sektorze prywatnym (nakłady brutto na środki trwałe w sektorze	%	slabiej rozwinięty				GUS	raz w roku

I GOSPODARKA – INNOWACJE – TECHNOLOGIE
PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.1

	<i>prywatnym jako % PKB)</i>							
2.	<i>Wartość inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach inwestycyjnych</i>	<i>PLN</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>	<i>0</i>	<i>2014</i>		<i>system monitorowania</i>	<i>raz w roku</i>

2.A.6. Przedsięwzięcie, które ma zostać objęte wsparciem w ramach priorytetu inwestycyjnego 2.A.6.1 typów i przykłady przedsięwzięć, które mają zostać objęte wsparciem, ich oczekiwany wkład w realizację celów szczegółowych oraz, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów beneficjentów, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów beneficjentów

Typy projektów: Tworzenie/rozbudowa terenów pod inwestycje:

1. Wzmocnienie dotychczasowych terenów inwestycyjnych,
2. Tworzenie nowych obszarów aktywności gospodarczej na terenach popegeerowskich, powojсковych, przemysłowych, kolejowych

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa, w szczególności przedsiębiorstwa gospodarcze realizujące inwestycje na obszarach powojсковych, przemysłowych, kolejowych i popegeerowskich.

Typy beneficjentów: podmioty zarządzające terenami inwestycyjnymi, jednostki samorządu terytorialnego, jednostki organizacyjne jst, związki jst, przedsiębiorcy, partnerstwa wymienionych podmiotów.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- wpływ na realizację strategii inteligentnych specjalizacji regionu,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,
- rozwiązania realizujące zasadę Społecznej Odpowiedzialności Biznesu,
- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna.

Narzędzia realizacji: tryb pozakonkursowy, tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego²

Zastosowany zostanie mechanizm kontraktu samorządowego, który pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (według priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionu w odniesieniu do EFS oraz, w stosownych przypadkach, w odniesieniu do EFRR).

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Powierzchnia wspartych (przygotowanych) terenów inwestycyjnych	ha	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku

²szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.2: Opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu umiędzynarodowienia

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 4: Rozwój międzynarodowej współpracy gospodarczej

Planowane wsparcie ma na celu zwiększenie aktywności przedsiębiorstw na rynkach międzynarodowych oraz promocję turystyczną i gospodarczą regionu, która wpłynie na wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw Pomorza Zachodniego w skali międzynarodowej.

Efektom wsparcia będzie nawiązanie przez grupy przedsiębiorstw z Pomorza Zachodniego trwałych kontaktów międzynarodowych, co przełoży się za wzrost wielkości eksportu, a także jego zmianę struktury poprzez wzrost udziału eksportu na rynki poza europejskie.

Wsparcie zostanie ukierunkowane na kompleksowe przedsięwzięcia ułatwiające ekspansję na rynkach zagranicznych przedsiębiorstwom z Pomorza Zachodniego

Planowane do realizacji projekty przyczynią się także do budowania wizerunku Pomorza Zachodniego na arenie krajowej i międzynarodowej, jako miejsca o dobrym klimacie gospodarczym, przyjaznym inwestorom, i atrakcyjnego dla turystów.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Stopa inwestycji w sektorze prywatnym (nakłady brutto na środki trwałe w sektorze prywatnym jako % PKB)	%	stąbiej rozwinięty				GUS	raz w roku
2.	Wielkość eksportu per capita w województwie	szt.	stąbiej rozwinięty		2012		GUS	raz w roku
3.	Liczba kontraktów handlowych zagranicznych podpisanych przez przedsiębiorstwa wsparte w zakresie internacjonalizacji	szt.	stąbiej rozwinięty	0	2014		system monitorowania	raz w roku

2.A.6. Przedsięwzięcie, które ma zostać objęte wsparciem w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.6.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych Opis typów i przykłady przedsięwzięć, które mają zostać objęte wsparciem, ich oczekiwany wkład w realizację celów szczegółowych oraz, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów beneficjentów, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów beneficjentów

Typy projektów:

1. Wsparcie działalności przedsiębiorstw nastawionych na wzrost eksportu i zdobywanie nowych rynków zbytu (np. doradztwo, certyfikacja).
2. Wsparcie międzynarodowej współpracy gospodarczej (np. udział w giełdach kooperacyjnych, międzynarodowych targach bądź misjach gospodarczych).
3. Promocja gospodarcza i turystyczna regionu (w wymiarze zarówno krajowym jak i międzynarodowym)

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa, instytucje otoczenia biznesu, turyści, mieszkańcy regionu

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa, Instytucje otoczenia biznesu, jednostki samorządu terytorialnego, jednostki organizacyjne jst, związki jst, partnerstwa wymienionych podmiotów

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na realizację strategii inteligentnych specjalizacji regionu,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,
- rozwiązania realizujące zasadę Społecznej Odpowiedzialności Biznesu.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy - projekty systemowe

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (według priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionu w odniesieniu do EFS oraz, w stosownych przypadkach, w odniesieniu do EFRR).

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
2.	Liczba wspartych przedsięwzięć informacyjno-promocyjnych o charakterze międzynarodowym	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
3.	Liczba wspartych przedsięwzięć informacyjno-promocyjnych o charakterze krajowym	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku

PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.3: Wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 5: Wzrost konkurencyjności i innowacyjności sektora MŚP.

Realizacja priorytetu inwestycyjnego przyczyni się do tworzenia warunków sprzyjających budowie konkurencyjnego i innowacyjnego sektora MŚP w regionie, jako warunku niezbędnego dla dynamicznego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Realizowane będą projekty przyczyniające się do rozwoju mikro, małych oraz średnich przedsiębiorstw z regionu, przede wszystkim projekty koncentrujące się na pozyskaniu i wdrożeniu innowacji produktowych, procesowych i organizacyjnych, a także skutkujące zwiększeniem zatrudnienia.

Przewidywane wsparcie będzie ukierunkowane na wzmocnienie potencjału innowacyjnego sektora MŚP, w szczególności w obszarze regionalnych specjalizacji Pomorza Zachodniego. Priorytetowo będą traktowane projekty służące realizacji strategii Inteligentnych specjalizacji województwa zachodniopomorskiego.

W sposób szczególny wspierane będą przedsięwzięcia wysokoinnowacyjne oraz spółki powstające na styku gospodarka - sektor B+R lub realizujące nowatorskie przedsięwzięcia.

Interwencja zostanie także skierowana na projekty stymulujące powstawanie nowych miejsc pracy, w tym w przedsiębiorstwach społecznych. Inwestycje realizowane przez przedsiębiorstwa społeczne przełożą się na zmniejszenie liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W ramach priorytetu inwestycyjnego 3.3 dopuszcza się możliwość finansowania inwestycji w technologie informacyjno – komunikacyjne (TIK), wyłącznie jako element szerszego projektu zgodnego z celem priorytetu inwestycyjnego.

Projekty realizowane przez MŚP polegające wyłącznie na inwestycji w TIK będą realizowane w ramach priorytetu inwestycyjnego 2.2.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	docelowa (2023)	Zródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Stopa inwestycji w sektorze prywatnym (nakłady brutto na środki trwałe w sektorze	%	stabilniej rozwinięty				GUS	raz w roku

I GOSPODARKA – INNOWACJE – TECHNOLOGIE
PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.3

	prywatnym jako % PKB)							
2.	Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach O/K/M (CI)	EPC	słabiej rozwinięty	0	2014		system monitorowania	raz w roku
3.	Produktywność przedsiębiorstw (Przychody minus nabycia bieżące/liczby zatrudnionych)	PLN	słabiej rozwinięty	0	2014		system monitorowania	raz w roku

2.A.2. Przedsięwzięcie, które ma zostać objęte wsparciem w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.6.1 typów i przykłady przedsięwzięć, które mają zostać objęte wsparciem, ich oczekiwany wkład w realizację celów szczegółowych oraz, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów beneficjentów, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów beneficjentów

Typy projektów:

1. Inwestycje w przedsiębiorstwach.

Wsparcie zostanie ukierunkowane na procesy inwestycyjne w przedsiębiorstwach, skutkujące wdrażaniem innowacyjnych rozwiązań prowadzących m.in. do wykreowania nowego produktu/ usługi, do zmiany profilu gospodarczego lub do istotnego wzrostu zatrudnienia.

2. Inwestycje w wysokoinnowacyjnych przedsiębiorstwach.

W ramach tego typu projektów wspierane będą przedsięwzięcia wysokoinnowacyjne, nowatorskie,, które charakteryzują się wysokim poziomem ryzyka inwestycyjnego oraz przedsiębiorstwa powstające na styku świata nauki i biznesu (np. spin off). Wsparcie uzyskają także nowe przedsiębiorstwa znajdujące się w fazie załóżkowej działające w sektorach zaawansowanych technologii.

Efektym udzielonego wsparcia będzie wzrost innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw Pomorza Zachodniego.

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na realizację strategii inteligentnych specjalizacji regionu,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,
- stopień ryzyka biznesowego,
- rozwiązania realizujące zasadę Społecznej Odpowiedzialności Biznesu.

Preferencyjnie będą traktowane projekty realizowane na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia, zgodne z kontraktami samorządowymi, a także sprzyjające powstawaniu trwałych miejsc pracy.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania inwestycji w MŚP. Zastosowanie tego typu instrumentów przyczyni się do wzrostu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki.

Planuje się zastosowanie instrumentów finansowych w przypadku projektów obarczonych normalnym ryzykiem biznesowym, w tym projektów mających charakter wdrożeń gotowych technologii lub polegających na zakupie maszyn i urządzeń. Wsparcie w formie dotacji planowane jest w przypadku projektów, gdzie ryzyko inwestycyjne będzie znacznie wyższe - z uwagi na np. nowatorski charakter projektu. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania. Przedmiotowa analiza zostanie zakończona w sierpniu 2014 r.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (według priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionu w odniesieniu do EFS oraz, w stosownych przypadkach, w odniesieniu do EFRR).

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
2.	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla projektów w zakresie innowacji lub B+R (CI)	PLN	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku

PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.4: Wspieranie zdolności MŚP do wzrostu na rynkach regionalnych, krajowych i międzynarodowych oraz do angażowania się w procesy innowacji

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 6: Profesjonalizacja usług świadczonych przez Instytucje Otoczenia Biznesu

Aby sprostać wyzwaniom nowoczesnej gospodarki w zakresie zwiększania konkurencyjności, wdrożeń innowacji, transferu technologii i rozwoju działalności badawczo – rozwojowej konieczne jest wspieranie działalności przedsiębiorstw poprzez silne i zintegrowane otoczenie około biznesowe.

Z uwagi na niską skłonność do wprowadzania innowacyjnych rozwiązań oraz niski poziom świadomości innowacyjnej i świadomości potrzeb rozwojowych przedsiębiorstw Pomorza Zachodniego niezwykle istotne są usługi świadczone przez Instytucje Otoczenia Biznesu.

Dzięki skorzystaniu z usług świadczonych przez IOB przedsiębiorstwa zostaną przygotowane do angażowania się w procesy innowacji, nawiązywania współpracy i reagowania na pojawiające się trendy (globalne), co będzie miało pozytywny wpływ na rozwój kultury innowacyjności i konkurencyjność przedsiębiorstw Pomorza Zachodniego.

Instytucje Otoczenia Biznesu muszą dostosować swoją ofertę usługową do oczekiwań i faktycznych potrzeb przedsiębiorstw, tj. koncentrować się na świadczeniu wyspecjalizowanych usług – w tym zakresie należy wzmocnić potencjał IOB. Wsparcie będzie mogło być także przeznaczone na niezbędną infrastrukturę w związku z realizacją strategii inteligentnych specjalizacji (np. wzorcownie, laboratoria, pracownie) – jednakże w minimalnym zakresie.

Instytucje Otoczenia Biznesu powinny być ogniwem kojarzącym i łączącym świat biznesu ze światem nauki. Należy wzmocnić proces wymiany informacji i współpracy zarówno pomiędzy instytucjami i przedsiębiorcami, jak i samymi instytucjami. Wsparcie w tym zakresie będzie ukierunkowane, więc na rozwój współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami, jednostkami sektora B+R czy podmiotami publicznymi mających znaczenie dla rozwoju współpracy, specjalizacji i wykorzystania wszystkich dostępnych zasobów i talentów.

W tym celu będą realizowane wspólne projekty Instytucji Otoczenia Biznesu polegające m.in. na organizacji giełd kooperacyjnych, wyjazdów studyjnych, platform wymiany informacji, współpracy i promocji innowacyjności, seminariów branżowych, w szczególności na potrzeby branż stanowiących specjalizacje regionu.

Działania podejmowane przez klastry oraz inicjatywy klastrowe nadal nie stanowią istotnej wartości dodanej w wymiarze rozwoju badań i wdrażania innowacji. Należy dążyć do zwiększenia aktywności klastrów w budowaniu profesjonalnego otoczenia biznesowego.

Należy zapewnić dostęp do specjalistycznych usług Instytucji Otoczenia Biznesu także przedsiębiorstwom z obszarów oddalonych od głównych ośrodków naukowych

Dzięki projektom siecującym IOB i współpracy horyzontalnej nastąpi także aktywizacja i rozwój obszarów peryferyjnych jak i dotkniętych kryzysem strukturalnym. Dzięki planowanej interwencji przedsiębiorstwa będą mogły korzystać z profesjonalnych wyspecjalizowanych usług IOB dopasowanych do potrzeb przedsiębiorstw.

Typy usług, których świadczenie będzie wsparte w ramach niniejszego priorytetu inwestycyjnego będą komplementarne do usług proinnowacyjnych finansowanych z poziomu krajowego.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Stopa inwestycji w sektorze prywatnym (nakłady brutto na środki trwałe w sektorze prywatnym jako % PKB)	%	slabiej rozwinięty				GUS	raz w roku
2.	Liczba przedsiębiorstw wspartych przez instytucje otoczenia biznesu	szt.	slabiej rozwinięty	0	2014		system monitorowania	raz w roku
3.	Liczba nowych i ulepszonych usług świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu	szt.	slabiej rozwinięty	0	2014		system monitorowania	raz w roku

2.A.6. Przedsięwzięcie, które ma zostać objęte wsparciem w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.6.1 Opis typów i przykłady przedsięwzięć, które mają zostać objęte wsparciem, ich oczekiwany wkład w realizację celów szczegółowych oraz, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów

beneficjentów, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów beneficjentów

Typy projektów:

1. Bony na specjalistyczne usługi (koszyk usług IOB opracowany zostanie po dokonaniu rozstrzygnięć podziału między poziomem krajowym a regionalnym).
2. Zwiększenie zdolności Instytucji Otoczenia Biznesu do budowania konkurencyjności i innowacyjności gospodarki regionu w oparciu o specjalizację.
3. Wsparcie powiązań kooperacyjnych sektora przedsiębiorstw, finansowego, edukacji i nauki, badań i rozwoju

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa, instytucje otoczenia biznesu

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa, instytucje otoczenia biznesu

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- wpływ na realizację strategii inteligentnych specjalizacji regionu,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,
- rozwiązania realizujące zasadę Społecznej Odpowiedzialności Biznesu.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy - projekty systemowe.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (według priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionu w odniesieniu do EFS oraz, w stosownych przypadkach, w odniesieniu do EFRR).

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba wspartych instytucji otoczenia biznesu - ośrodki innowacji	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
2.	Liczba wspartych instytucji otoczenia biznesu - ośrodki przedsiębiorczości	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
3.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW	Jednostka pomiaru(w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
Wskaźnik produktu								
Wskaźnik postępu finansowego								
Wskaźnik rezultatu								

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego												
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8		
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondary theme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)		
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	
01 Ogólne inwestycje produkcyjne w małych i średnich przedsiębiorstwach (MŚP)02 Procesy badawcze i innowacyjne w dużych przedsiębiorstwach 056 Inwestycje w infrastrukturę, zdolności i wyposażenie w MŚP, związane bezpośrednio z działaniami badawczymi i innowacyjnymi 057 Inwestycje w infrastrukturę, zdolności i wyposażenie w dużych przedsiębiorstwach, związane bezpośrednio z działaniami badawczymi i innowacyjnymi 058 Infrastruktura na rzecz badań naukowych i innowacji (publiczna) 059 Infrastruktura na rzecz badań naukowych i innowacji (prywatna, w tym parki nauki) 061 Działania badawcze i innowacyjne w prywatnych ośrodkach badawczych,		01 Dotacja bezzwrotna 02 Dotacja zwrotna 03 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: kapitał podwyższonego ryzyka i inwestycje kapitałowe lub środki równoważne 04 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: pożyczki lub środki równoważne 05 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: gwarancje lub środki równoważne 06 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: dotacje na spłatę odsetek, dotacje na opłaty gwarancyjne, wsparcie techniczne lub środki		01 Duże obszary miejskie (o ludności >50 000 i dużej gęstości zaludnienia) 02 Małe obszary miejskie (o ludności >5 000 i średniej gęstości zaludnienia) 03 Obszary wiejskie (o małej gęstości zaludnienia) 07 Nie dotyczy		01 Zintegrowane inwestycje terytorialne – miejskie 05 Inne zintegrowane podejścia do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich/wiejskich 07 Nie dotyczy		08 nie dotyczy		01 Wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji 03 Wzmacnianie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP)		

<p>w tym tworzenie sieci</p> <p>062 Transfer technologii i współpraca między uczelniami a przedsiębiorstwami, z korzyścią głównie dla MŚP</p> <p>063 Wsparcie dla klastrów i sieci przedsiębiorstw, z korzyścią głównie dla MŚP</p> <p>064 Procesy badawcze i innowacyjne w MŚP (w tym systemy bonów, innowacje procesowe, projektowe, innowacje w obszarze usług i innowacje społeczne</p> <p>065 Infrastruktura na potrzeby badań i rozwoju, transfer technologii i współpraca w przedsiębiorstwach koncentrujących się na gospodarce niskoemisyjnej i odporności na zmiany klimatu</p> <p>066 Zaawansowane usługi wsparcia dla MŚP i grup MŚP (w tym usługi w zakresie zarządzania, marketingu i projektowania)</p> <p>067 Rozwój działalności MŚP, wsparcie przedsiębiorczości i tworzenia przedsiębiorstw (w tym wsparcie dla przedsiębiorstw typu spin-off i spin-out)</p> <p>072 Infrastruktura biznesowa dla MŚP (w tym parki przemysłowe i obiekty)</p> <p>074 Rozwój i promowanie komercyjnych walorów turystycznych w MŚP</p> <p>075 Rozwój i promowanie komercyjnych usług turystycznych w MŚP lub na ich</p>	<p>równoważne</p> <p>07 Nagroda</p>					
---	-------------------------------------	--	--	--	--	--

<i>rzecz</i>										
<i>101 Finansowanie krzyżowe w ramach EFRR (wsparcie dla przedsięwzięć typowych dla EFS, koniecznych dla zadowalającego wdrożenia części przedsięwzięć związanej bezpośrednio z EFRR)</i>										

2.A.6. Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

nie dotyczy

2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

II ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

PRIORYTET INWESTYCYJNY 2.2: Rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie wykorzystania TIK przez przedsiębiorstwa.

Dzięki realizacji celu priorytetu inwestycyjnego wzrośnie liczba przedsiębiorstw wykorzystujących TIK w swojej działalności, co przełoży się m.in. na wzrost konkurencyjności zachodniopomorskich przedsiębiorstw.

Z uwagi na postępujący rozwój technologiczny i zwiększającą się konkurencją w oparciu o wykorzystanie sieci internet koniecznym jest zaprogramowanie wsparcia dla przedsiębiorców (głównie MŚP) w zakresie rozwoju produktów i usług opartych na TIK, sprzedaży produktów i usług w internecie (handel elektroniczny), tworzenia i udostępniania usług elektronicznych odpowiadających ich potrzebom.

Stosowanie systemów informatycznych wspomagających funkcjonowanie przedsiębiorstwa umożliwi uporządkowanie wewnętrznych procesów organizacji, przetwarzania, gromadzenia, rejestracji i selekcji danych oraz integracji z kluczowymi kooperantami i klientami przedsiębiorstwa lub grupy przedsiębiorstw.

Dzięki działaniom zrealizowanym w ramach tego priorytetu inwestycyjnego przedsiębiorstwa regionu w większej mierze będą wykorzystywać TIK do prowadzenia działalności gospodarczej (np. jako dodatkowy kanał sprzedaży) a także do zarządzania przedsiębiorstwem, co przełoży się na zwiększoną efektywność sektora przedsiębiorstw.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Odsetek przedsiębiorstw stosujących automatyczną wymianę danych	(%)	Ślabiej rozwinięty		2012		GUS	raz w roku
2.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	szt.	Ślabiej rozwinięty	0	2014		system monitorowania Programu	raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego.

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. wdrożenie w przedsiębiorstwach kompleksowych rozwiązań informatycznych pozwalających na interakcję on-line z klientami i kooperantami, np. projekty mające na celu otwarcie kanału informatycznego, jako nowego kanału sprzedaży.
Typ projektu umożliwi zastosowanie automatycznej wymiany danych z podmiotami zewnętrznymi za pomocą TIK.
2. przeniesienie części funkcjonowania przedsiębiorstwa do sfery wirtualnej np. praca zdalna, zdalne zarządzanie kadrami czy przedsiębiorstwem, budowanie systemów komunikacji VPN.
Wdrożenie TIK poprzez zastosowanie systemów umożliwiających automatyczną wymianę danych wewnątrz przedsiębiorstwa przyczyni się do zwiększenia efektywności zarządzania przedsiębiorstwem.

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa, ich klienci i kooperanci

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do dofinansowania będzie realizowany w trybie konkursowym. Ten tryb jest konieczny z uwagi na spodziewaną dużą liczbę potencjalnych wnioskodawców i projektów przewyższających dostępną alokację. Tryb konkursowy zapewni wybór najlepszych projektów, najbardziej odpowiadających potrzebom grup docelowych oraz przynoszących największe efekty w odniesieniu do poniesionych nakładów. System wyboru będzie uwzględniał mechanizmy odwoławcze zgodnie z obowiązującymi regulacjami w tym zakresie.

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków, opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet Monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- zwiększenie efektywności przedsiębiorstwa,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna.

W związku z dużym znaczeniem projektów o zintegrowanym charakterze, w celu osiągnięcia oczekiwanych efektów dla zaplanowanych typów przedsięwzięć istnieje potrzeba zastosowania finansowania krzyżowego.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania realizacji projektów w ramach przedmiotowego PI. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z zastosowaniem instrumentów finansowych będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania. Planuje się zakończenie przedmiotowej analizy w sierpniu 2014 r. Instrumenty inżynierii finansowej będą funkcjonowały jako uzupełnienie wsparcia bezzwrotnego.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1	Liczba przedsiębiorstw, które stosują automatyczną wymianę danych z podmiotami zewnętrznymi	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku
2	liczba przedsiębiorstw, które stosują automatyczną wymianę danych wewnątrz przedsiębiorstwa	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku
3	Liczba zainstalowanych aplikacji komputerowych w ramach kompleksowych rozwiązań informatycznych	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku

PRIORYTET INWESTYCYJNY 2.3: Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Zwiększenie stopnia wykorzystywania technologii komunikacyjnych i informacyjnych (TIK) w usługach publicznych.

Dzięki realizacji celu priorytetu inwestycyjnego nastąpi zwiększenie liczby osób korzystających z internetu w kontaktach z administracją publiczną, usprawnienie oraz obniżenie kosztów funkcjonowania usług publicznych.

Zastosowanie technologii komunikacyjnych i informacyjnych pozwala na zwiększenie dostępności zasobów gromadzonych przez wszelkie służby publiczne oraz na tanie lub bezpłatne udostępnianie ich mieszkańcom. Oczekiwany efektem wsparcia w ramach priorytetu inwestycyjnego będzie umożliwienie zdalnego załatwienia większej ilości spraw przez mieszkańców regionu. Zmniejszy to ponoszone przez mieszkańców koszty związane z koniecznością udania się na miejsce świadczenia usługi oraz zaoszczędzi czas z tym związany. Dodatkowym efektem będzie zmniejszenie kosztów funkcjonowania służb publicznych.

Szerokie udostępnienie zasobów publicznych pozwoli na większe wykorzystanie ich przez podmioty gospodarcze. Odnosi się to zarówno do wykorzystania informacji publicznej w podstawowej działalności firmy jak i budowania przedsiębiorczości w oparciu o dane publiczne.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach celu tematycznego powinny zakładać interoperacyjność systemów informatycznych, która pozwala na szybką i sprawną wymianę danych pomiędzy różnymi podmiotami .

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	wartosc docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Odsetek osób korzystających z internetu w kontaktach z administracją publiczną	%	slabiej rozwinięty	32 (kraj)	2012		GUS	raz w roku

2.	Odsetek instytucji publicznych, które usprawniły funkcjonowanie dzięki awansowi cyfrowemu	%	slabiej rozwinięty				GUS/Eurostat	raz w roku
----	---	---	--------------------	--	--	--	--------------	------------

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. wsparcie rozwoju elektronicznych usług publicznych szczebla regionalnego/lokalnego oraz zwiększenie do nich dostępu dla obywateli, w tym m.in. projektów z zakresu e-administracji, e-zdrowia, e-edukacji, e-kultury, systemów informacji przestrzennej.

Realizacja przedsięwzięć polegających na rozwoju elektronicznych usług publicznych przyczyni się do wzrostu liczby uruchomionych systemów teleinformatycznych oraz zainstalowanych aplikacji w instytucjach publicznych, co w bezpośredni sposób przełoży się na wzrost liczby mieszkańców korzystających z internetu w kontaktach z administracją publiczną.

2. wsparcie digitalizacji zasobów kulturowych, naukowych i edukacyjnych będących w posiadaniu instytucji szczebla regionalnego/lokalnego, a także zapewnienie powszechnego, otwartego dostępu w postaci cyfrowej do tych zasobów.

Typ projektu zwiększy podaż zasobów będących w posiadaniu instytucji publicznych, co przełoży się na zwiększenie stopnia wykorzystania TIK w instytucjach publicznych oraz na wzrost liczby mieszkańców/przedsiębiorców korzystających z internetu w kontaktach z administracją.

3. rozwój infrastruktury informatycznej, w tym aplikacji i systemów bazodanowych, służących poprawie efektywności zarządzania oraz upowszechnianiu komunikacji elektronicznej w instytucjach publicznych (np. podpis elektroniczny, elektroniczny obieg dokumentów itp.) oraz instytucji publicznych z klientami.

Realizacja przedsięwzięć polegających na rozwoju infrastruktury informatycznej przyczyni się do zwiększenia zastosowania komunikacji elektronicznej w instytucjach publicznych, co w bezpośredni i pośredni sposób przełoży się na wzrost liczby mieszkańców korzystających z internetu w kontaktach z administracją publiczną.

W ramach RPO WZ 2014-2020 wsparcie będą mogły uzyskać jedynie projekty które będą zgodne z demarkacją przeprowadzoną pomiędzy poszczególnymi programami operacyjnymi.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe, instytucje kultury.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- zmniejszenie zasobochłonności,
- zwiększenie efektywności organizacji,
- udostępnienie obywatelom zasobów publicznych oraz zmniejszenie kosztów dla ostatecznego odbiorcy usługi,
- polityki horyzontalne, przede wszystkim dostępność i ograniczenie wykluczenia społecznego oraz rozwój społeczeństwa informacyjnego,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na wizerunek podmiotu publicznego.

Narzędzia realizacji: tryb pozakonkursowy - projekty systemowe, tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego³, tryb konkursowy.

W związku z dużym znaczeniem projektów o zintegrowanym charakterze, w celu osiągnięcia oczekiwanych efektów dla zaplanowanych typów przedsięwzięć, istnieje potrzeba zastosowania finansowania krzyżowego.

Wybór trybu pozakonkursowego wynika z kompetencji potencjalnych wnioskodawców w danym obszarze, a także ze strategicznego charakteru obszaru tematycznego.

Planowany do zastosowania mechanizm kontraktu samorządowego pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

Wybór kontraktów samorządowych nastąpi spośród złożonych przez związki/stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego (JST) propozycji takich kontraktów, zawierających opis planowanych do zrealizowania projektów. Kluczową ideą

³ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

kontraktu jest realizacja założeń płynących ze strategii rozwoju województwa oraz programów strategicznych, jak również budowa współpracy pomiędzy samorządami.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1	Liczba instytucji publicznych, które usprawniły funkcjonowanie dzięki awansowi cyfrowemu	szt.	EFRR	ślabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku
2	Liczba osób objętych pomocą doradczą-szkoleniową w zakresie rozwoju kompetencji cyfrowych	osoby	EFRR	ślabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu		EFRR	ślabiej rozwinięty					

III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ
PRIORYTET INWESTYCYJNY 2.3

		<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinęty</i>					
		<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinęty</i>					

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
048 TIK: Inne rodzaje infrastruktury TIK / zasobów lub wyposażenia komputerowego o dużej skali (w tym e-infrastruktura, centra danych i sensory, również wbudowane w innego rodzaju infrastrukturę, np. obiekty badawcze, infrastrukturę społeczną lub służącą ochronie środowiska)		01 Dotacja bezzwrotna		01 Duże obszary miejskie (o ludności >50 000 i dużej gęstości zaludnienia)		05 Inne zintegrowane podejścia do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich/wiejskich		08 Nie dotyczy		11 Wzmacnianie zdolności instytucjonalnych instytucji publicznych i zainteresowanych stron oraz sprawności administracji publicznej	
078 Usługi i aplikacje w zakresie e-administracji (w tym elektronicznych zamówień publicznych, informatycznych środków wsparcia reformy administracji publicznej, bezpieczeństwa cybernetycznego, środków na rzecz zaufania i ochrony prywatności, e-sprawiedliwości i demokracji elektronicznej)		04 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: pożyczki lub środki równoważne		02 Małe obszary miejskie (o ludności >5 000 i średniej gęstości zaludnienia)						2 Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjnych i komunikacyjnych	
079 Dostęp do informacji sektora publicznego (w tym otwartych danych w zakresie e-kultury,				03 Obszary wiejskie (o małej gęstości zaludnienia)							

<p><i>bibliotek cyfrowych, zasobów cyfrowych i turystyki elektronicznej)</i></p> <p><i>080 Usługi i aplikacje w zakresie włączenia cyfrowego, e-dostępności, e-uczenia się i e-edukacji, umiejętności cyfrowe</i></p> <p><i>081 Rozwiązania informatyczne na rzecz aktywnego i zdrowego starzenia się oraz usługi i aplikacje w zakresie e-zdrowia (w tym e-opieka i nowoczesne technologie w służbie osobom starszym)</i></p> <p><i>082 Usługi i aplikacje TIK dla MŚP (w tym handel elektroniczny, e-biznes i sieciowe procesy biznesowe), żywych laboratoriów, przedsiębiorstw internetowych i nowych przedsiębiorstw TIK</i></p> <p><i>101 Finansowanie krzyżowe w ramach EFRR (wsparcie dla przedsięwzięć typowych dla EFS, koniecznych dla zadowalającego wdrożenia części przedsięwzięć związanej bezpośrednio z EFRR)</i></p>																									
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

2.A.6. Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

nie dotyczy

2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.1: Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie produkcji energii z odnawialnych źródeł energii. Jak wynika z krajowej strategii „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko” globalny charakter zmian klimatycznych w sposób szczególnie wyraźny wymusza koordynację działań w wielu sektorach. Zmniejszenie emisji, w tym przede wszystkim CO₂ jest jednym z głównych zidentyfikowanych kierunków działań mitygacyjnych. Dla regionu coraz ważniejszą rolę zaczyna odgrywać stabilność dostaw energii, co może być osiągnięte poprzez rozwój rozproszonych źródeł energii w oparciu przede wszystkim o biomasę i biogaz. Tego typu źródła wytwarzają energię niezależnie od warunków zewnętrznych (odpowiednia siła wiatru, nasłonecznienie, itp.).

Produkcja energii z promieniowania słonecznego jest technologią, która na przestrzeni ostatnich lat cechuje się największą dynamiką rozwoju i dostępności. Realizacja inwestycji w obszarze energetyki rozproszonej, w powiązaniu ze znaczną poprawą efektywności energetycznej i zadań środowiskowych, sprzyjać będzie rozwojowi regionów peryferyjnych (nowe miejsca pracy, w szczególności na terenach wiejskich – Specjalnej Strefy Włączenia) i wzmocnieniu połączeń funkcjonalnych różnych części regionu.

Realizacja przedsięwzięć zwiększających potencjał wytwórczy produkcji energii ze źródeł odnawialnych wpłynie na osiągnięcie poziomu referencyjnego udziału OZE w konsumpcji energii ogółem w skali kraju tj. minimum 15% w 2020 roku. Województwo zachodniopomorskie ze względu na swój rolniczy charakter posiada potencjalnie duże możliwości pozyskiwania energii z biomasy i biogazu. Tego typu źródła charakteryzuje stabilność dostaw energii. Rozwój energii z biomasy i biogazu i energii słonecznej jest możliwy w stosunkowo małych jednostkach wytwarzających energię, co pozwoli na realizację przedsięwzięć bez konieczności budowy lub rozbudowy kosztownych inwestycji w infrastrukturę przesyłową. Z drugiej strony zastępowanie konwencjonalnych źródeł energią z biomasy i biogazu da impuls dla rozwoju sektora biogospodarki w województwie zachodniopomorskim. Sektor ten stanowi regionalną specjalizację województwa. Dodatkowo realizacja przedsięwzięć związanych z wytwarzaniem energii w oparciu o biomasę i biogaz w źródłach rozproszonych nie będzie wymagała transportu surowca na duże odległości, co przełoży się na wzrost zatrudnienia w rolnictwie na obszarach z dużym poziomem bezrobocia tj. na obszarze centralnym Specjalnej Strefy Włączenia⁴.

⁴ Opis SSW zgodnie z typologią OSI przedstawiono w sekcji 4

W celu uzyskania stabilności dostaw energii możliwe jest konstruowanie modeli hybrydowych łączących energię z różnych źródeł adekwatnie do lokalnych potrzeb. Takie rozwiązanie, oprócz poprawy lokalnego zaopatrzenia w energię poprzez jej produkcję bliżej odbiorcy końcowego, spowoduje zmniejszenie strat energii związanych z przesyłem.

W celu uzyskania stabilności dostaw energii możliwe jest konstruowanie modeli hybrydowych łączących energię z różnych źródeł adekwatnie do lokalnych potrzeb. Takie rozwiązanie, oprócz poprawy lokalnego zaopatrzenia w energię poprzez jej produkcję bliżej odbiorcy końcowego, ograniczy straty energii związane z przesyłem.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto	%	slabiej rozwinięty	11,04 (kraj)	2012		GUS	Raz w roku
2.	Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej (CI)	MW	slabiej rozwinięty	0	2014		System monitorowania	Raz w roku
3.	Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych (CI)	tony ekwiwalentu CO2	slabiej rozwinięty	0	2014		System monitorowania	Raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Zastępowanie konwencjonalnych źródeł energii źródłami odnawialnymi przede wszystkim z biomasy, biogazu i energii słonecznej,

Wsparcie zastępowania konwencjonalnych źródeł energii energią produkowaną przede wszystkim z biomasy, biogazu i energii słonecznej przyczyni się do osiągnięcia obu celów działania/priorytetu inwestycyjnego.

W ramach tego typu projektów możliwe będzie wsparcie na zasadach finansowania krzyżowego. Wsparcie to przyczyni się do podniesienia kwalifikacji zawodowych pracowników podmiotów zmieniających źródło wytwarzania energii. Realizacja przedsięwzięć polegających na zwiększeniu wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych będzie możliwa także w przypadku wytwarzania energii na własne potrzeby.

Realizacja przedmiotowego typu projektu będzie uzupełnieniem działań wspieranych na poziomie krajowym.

- 2.** Budowa, rozbudowa, modernizacja jednostek wytwarzających energię elektryczną i/lub ciepłą z odnawialnych źródeł energii, przede wszystkim w oparciu o biomasę, biogaz i energię słoneczną, w tym z niezbędną infrastrukturą przyłączeniową do sieci dystrybucyjnych.

Tak jak i pierwszy typ projektu poprzez budowę, rozbudowę i modernizację jednostek wytwarzających energię w oparciu przede wszystkim o biomasę, biogaz i energię słoneczną osiągnięte zostaną dwa cele szczegółowe działania /priorytetu.

Dzisiejszy poziom zapotrzebowania na energię w przemyśle jest w województwie stosunkowo niewielki, jednak rozwojowi województwa w kierunku przemysłowym i innowacyjnego rolnictwa będzie towarzyszyć wzrost zapotrzebowania na energię. W ramach przedsięwzięć zwiększających wykorzystanie energii z odnawialnych źródeł możliwa będzie realizacja inwestycji w budowę źródeł kogeneracyjnych opartych o odnawialne źródła energii.

Realizacja przedsięwzięć polegających na zwiększeniu wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych będzie możliwa także w przypadku wytwarzania energii na własne potrzeby.

Realizacja przedmiotowego typu projektu będzie uzupełnieniem działań wspieranych na poziomie krajowym

- 3.** Zwiększenie potencjału sieci energetycznej do odbioru energii z odnawialnych źródeł energii.

Poprzez realizację projektu na terenach wskazanych do aktywizacji gospodarczej osiągnięte zostaną dodatkowe możliwości powstawania podłączania niewielkich źródeł energii elektrycznej.

Zgodnie z Programem rozwoju sektora energetycznego w województwie zachodniopomorskim do 2015 roku z częścią prognostyczną do 2030 roku, budowa farm wiatrowych napotyka na bariery wynikające z ograniczonych zdolności przesyłowych sieci elektroenergetycznych różnych napięć oraz ze względów ekologicznych (obszary

chronione). Dodatkowo podział na krajowy i regionalny poziom wsparcia w zakresie odnawialnych źródeł energii ukierunkowuje wsparcie na poziomie regionalnego programu operacyjnego wyłącznie na relatywnie małe źródła energii. Z tego względu wsparcie w ramach programu koncentruje się na energii z biomasy, biogazu i energii słonecznej.

Ze względu na konieczność zapewnienia demarkacji wsparcia między programami operacyjnymi, ustalono zasady nienakładania się pomocy w poszczególnych priorytetach inwestycyjnych. Opisane powyżej typy projektów zostały wyznaczone w taki sposób, aby co do zasady nie przekraczać ograniczeń wynikających z demarkacji. Barrierami wsparcia, które stanowią punkt wyjściowy przy konstruowaniu Programu są:

- dla energii wodnej (moc do 2 MWe),
- dla energii wiatru (moc do 10 MWe),
- dla energii słonecznej (moc do 1 MWe),
- dla energii geotermalnej (moc do 2 MWth),
- dla energii z biogazu (moc do 1 MWe),
- dla energii z biomasy (moc do 5 MWth).

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa

Typy beneficjentów: przedsiębiorcy, przedsiębiorcy energetyczni, jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, jednostki sektora finansów publicznych, szkoły wyższe, kościoły i związki wyznaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, spółdzielnie mieszkaniowe, instytucje oświatowe i opiekuńcze, zakłady opieki zdrowotnej, rolnicy, grupy producentów rolnych, organy administracji rządowej prowadzące szkoły, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, partnerstwa wymienionych podmiotów..

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna, w szczególności w ramach wsparcia dla przedsiębiorstw.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- efekty środowiskowe projektu,
- zapewnienie stabilności dostaw energii,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych technologii,
- zwiększenie zatrudnienia.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy - zintegrowane inwestycje terytorialne ZIT, tryb pozakonkursowy- tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego⁵.

Zastosowany zostanie mechanizm kontraktu samorządowego, który pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania realizacji projektów w ramach przedmiotowego PI. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z zastosowaniem instrumentów finansowych będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania. Planuje się zakończenie przedmiotowej analizy w sierpniu 2014 r. Instrumenty inżynierii finansowej będą funkcjonowały jako uzupełnienie wsparcia bezzwrotnego.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty		System monitorowania	Raz w roku
2.	Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii ciepłej z OZE	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty		System monitorowania	Raz w roku

⁵ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.2: promowanie efektywności energetycznej i korzystania z odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Zmniejszenie zasobochłonności MŚP.

Wobec prognozowanego wzrostu zużycia energii elektrycznej w sektorze przemysłowym, wprowadzone zostaną rozwiązania mające na celu zwiększenie efektywności zasobowej, tj. zoptymalizowane zostanie zużycie energii elektrycznej, ciepłej i wody w oparciu o przeprowadzone przemysłowe audyty energetyczne. Oczekiwany efektem będzie:

- zmniejszenie zużycia energii przypadającej na jednostkę PKB,
- zmniejszenie wodochłonności przemysłu,
- zmniejszenie emisji, w tym CO₂.

Podejmowane kroki będą wspierały rozwój gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej, a przy tym bardziej innowacyjnej. Przyczyniają się one do realizacji celu strategii "Europa 2020" w zakresie klimatu i energii oraz wpiszą się w inicjatywę flagową „Europa efektywnie korzystająca z zasobów”.

Oczekowaną zmianą będzie zmniejszenie zapotrzebowania na energię elektryczną i ciepłą wytwarzaną w konwencjonalnych źródłach, zastępowanie ich energią ze źródeł odnawialnych oraz zmniejszenie ilości zużywanej wody w procesach technologicznych. Dodatkowo poprzez wsparcie rozpowszechnienia informacji o zastosowaniu zasobooszczędnych technologii zwiększających efekty ekonomiczne prowadzonej działalności osiągnięty zostanie rezultat w postaci zwiększenia zainteresowania innowacyjnymi technologiami służącymi ograniczaniu zużycia zasobów.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Zużycie energii elektrycznej na 1 mln zł PKB	GWh	słabiej rozwinięty	0,10 (region)			GUS	Raz w roku
2.	Zużycie energii pierwotnej	GWh	słabiej rozwinięty	94,79 (kraj)			GUS	Raz w roku

3.	<i>Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych (Cl)</i>	<i>tony ekwiwalentu CO2</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>	0	2014		System monitorowania	Raz w roku
-----------	--	-----------------------------	---------------------------	---	------	--	----------------------	------------

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Termomodernizacja budynków przemysłowych, handlowych i usługowych.

Kompleksowa termomodernizacja budynków przemysłowych w obiektach, w których prowadzona jest działalność gospodarcza, będzie realizowana na podstawie wcześniej przeprowadzonych audytów energetycznych. Przedsięwzięcia takie będą wspierane, jeśli zaplanowana w ramach projektu termomodernizacja zaspokoi znaczące potrzeby w tym zakresie i w dającym się przewidzieć horyzoncie czasowym nie będzie potrzebna dalsza modernizacja wspieranych budynków.

Termomodernizacja budynków przemysłowych spowoduje zmniejszenie zapotrzebowania w energię. Realizacja tego celu szczegółowego przełoży się na obniżenie zużycia paliw konwencjonalnych, a to w konsekwencji spowoduje ograniczenie emisji do powietrza zanieczyszczeń oraz gazów cieplarnianych.

Przewidziana w ramach pierwszego typu projektu termomodernizacja budynków przemysłowych jest możliwa w sytuacji, gdy elementem kompleksowego projektu dotyczącego interwencji, jest promowanie efektywności energetycznej i użycia OZE w przedsiębiorstwach

2. Wdrożenie technologii oszczędzających zużycie energii elektrycznej, ciepłej i/lub wody.

Wdrożenie technologii oszczędzających zużycie energii elektrycznej, ciepłej i/lub wody będzie możliwe po wykazaniu znaczącego wpływu na oszczędność tych zasobów w procesach produkcyjnych/usługowych. W tym typie projektów wspierane będzie zastępowanie procesów wysokoenergetycznych i wysokowodochłonnych procesami zmniejszającymi zużycie paliw do produkcji energii oraz zużycie wody proporcjonalnie do dotychczasowej skali produkcji. Realizacja niniejszego celu szczegółowego wpłynie korzystnie na zachowanie zasobów, z w przypadku zasobów wodnych da możliwość ich regeneracji.

Grupy docelowe: mikro, małe i średnia przedsiębiorstwa województwa zachodniopomorskiego charakteryzujące się dążące do zmniejszenia zasobochłonności, w tym energochłonności

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa inne niż duże

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna w ramach wsparcia dla przedsiębiorców.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- efekty środowiskowe projektu,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- zastosowanie innowacyjnych technologii,
- kompleksowość projektu.

Naczelną zasadą wyboru projektów będzie konieczność wykonania wcześniej audytów energetycznych przez przedsiębiorstwo. Wsparcie będzie kierowane do projektów, które kompleksowo przyczyniają się do znaczącej poprawy zasobochłonności prowadzonej działalności.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych⁶

Zastosowany zostanie mechanizm kontraktu samorządowego, który pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania realizacji projektów w ramach przedmiotowego PI. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z zastosowaniem instrumentów finansowych będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu

⁶ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

wdrażania. Planuje się zakończenie przedmiotowej analizy w sierpniu 2014 r. Instrumenty inżynierii finansowej będą funkcjonowały jako uzupełnienie wsparcia bezzwrotnego.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	<i>Powierzchnia zmodernizowanych energetycznie budynków</i>	<i>m3</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>		System monitorowania	Raz w roku
2.	<i>Liczba przedsiębiorstw, które w wyniku wsparcia poprawiły efektywność energetyczną</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>		System monitorowania	Raz w roku
3.	<i>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>		System monitorowania	Raz w roku

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.3: Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i sektorze mieszkaniowym.

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: Zmniejszenie energochłonności budynków publicznych i mieszkaniowych.

Efektywność energetyczna ma zasadnicze znaczenie dla polityki UE. Ponad 40 % finalnego zużycia energii (i 36 % emisji gazów cieplarnianych) ma miejsce w domach, biurach, sklepach i innych budynkach. Istnieje wciąż duży popyt na inwestycje termomodernizacyjne w budynkach publicznych i mieszkalnych. W budynkach tych szacuje się znaczący potencjał w zakresie oszczędności energii.

Zmniejszenie energochłonności budynków publicznych i mieszkaniowych osiągnięte będzie poprzez wsparcie ukierunkowane na kompleksowe działania modernizacyjne budynków użyteczności publicznej i mieszkaniowych wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne.

Dodatkowo wsparciem objęte zostanie przygotowanie audytów energetycznych.

Realizacja celu priorytetu znacząco przyczyni się do poprawy systemu racjonalizacji użytkowania i wytwarzania energii w budynkach oraz pozwoli na zmniejszenie zużycia konwencjonalnych nośników energii, co przełoży się na znaczne zmniejszenie emisji zanieczyszczeń i gazów cieplarnianych do atmosfery.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Zużycie energii pierwotnej	Mtoe	ślabiej rozwinięty	94,79 (kraj)	2012		GUS	Raz w roku
2.	Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych (CI)	tony ekwiwalentu CO2	ślabiej rozwinięty	0	2014		System monitorowania	Raz w roku
3.	Zmniejszenie zużycia energii pierwotnej w	kWh/rok	ślabiej rozwinięty	0	2014		System monitorowania	Raz w roku

budynkach publicznych (CI)								
----------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Kompleksowa modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej
Kompleksowa termomodernizacja budynków użyteczności publicznej będzie realizowana na podstawie wcześniej przeprowadzonych audytów energetycznych.

Przedsięwzięcia takie będą wspierane, jeśli zaplanowana w ramach projektu termomodernizacja zaspokoi znaczące potrzeby w tym zakresie i w dającym się przewidzieć horyzoncie czasowym nie będzie potrzebna dalsza modernizacja wspartych budynków.

Działania termomodernizacyjne będą obejmować m.in. ocieplenie obiektów, wymianę okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne, przebudowę systemów grzewczych (wraz z wymianą i podłączeniem do źródła ciepła), modernizację systemów wentylacji i klimatyzacji, instalację OZE w modernizowanych energetycznie budynkach. W ramach przedsięwzięcia możliwa będzie wymiana źródła ciepła opartego na paliwach konwencjonalnych na źródła ciepła wytwarzające energię ze źródeł odnawialnych lub na podłączeniu do sieci ciepłowniczej. Sensowność podłączenia do sieci ciepłowniczej powinna wynikać z przeprowadzonego audytu energetycznego.

Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej spowoduje zmniejszenie zapotrzebowania na energię. Realizacja tego celu szczegółowego przełoży się na obniżenie zużycia paliw konwencjonalnych, co w konsekwencji spowoduje ograniczenie emisji do powietrza zanieczyszczeń oraz gazów cieplarnianych.

Wsparcie na audyty energetyczne dla sektora publicznego, jako element kompleksowy projektu.

2. Kompleksowa modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkaniowych,

Maksymalna wartość wydatków kwalifikowalnych w projekcie nie może przekroczyć 2 mln zł.

Kompleksowa termomodernizacja budynków mieszkalnych będzie realizowana na podstawie wcześniej przeprowadzonych audytów energetycznych.

Przedsięwzięcia takie będą wspierane, jeśli zaplanowana w ramach projektu termomodernizacja zaspokoi znaczące potrzeby w tym zakresie i w dającym się przewidzieć horyzoncie czasowym nie będzie potrzebna dalsza modernizacja wspartych budynków.

Działania termomodernizacyjne będą obejmować m.in. ocieplenie obiektów, wymianę okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne, przebudowę systemów grzewczych (wraz z wymianą i podłączeniem do źródła ciepła) i modernizację systemów wentylacji i klimatyzacji, instalację OZE w modernizowanych energetycznie budynkach, W ramach przedsięwzięcia możliwa będzie wymiana źródła ciepła opartego na paliwach konwencjonalnych na źródła ciepła wytwarzające energię ze źródeł odnawialnych lub na podłączeniu do sieci ciepłowniczej. Sensowność podłączenia do sieci ciepłowniczej powinna wynikać z przeprowadzonego audytu energetycznego. Termomodernizacja budynków będzie musiała obejmować cały obiekt, co umożliwi realizację przedsięwzięcia w partnerstwie.

Termomodernizacja budynków mieszkalnych spowoduje zmniejszenie zapotrzebowania na energię. Realizacja tego celu szczegółowego przełoży się na obniżenie zużycia paliw konwencjonalnych, co w konsekwencji spowoduje ograniczenie emisji do powietrza zanieczyszczeń oraz gazów cieplarnianych.

W celu uzyskania efektu skali możliwe będzie realizowanie przedsięwzięć o charakterze termomodernizacyjnym na zasadach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Wsparcie na audyty energetyczne dla sektora mieszkaniowego, jako element kompleksowy projektu.

Ze względu na konieczność zapewnienia demarkacji wsparcia między programami operacyjnymi, ustalono zasady nienakładania się pomocy w poszczególnych priorytetach inwestycyjnych. Opisane powyżej typy projektów zostały wyznaczone w taki sposób, aby co do zasady nie przekraczać ograniczeń wynikających z demarkacji. Bariery wsparcia, które stanowią punkt wyjściowy przy konstruowaniu Programu są:

- Projekty dotyczące budynków użyteczności publicznej tylko jednostek samorządu terytorialnego oraz ich związków.
- Projekty dotyczące budynków mieszkaniowych – poniżej 2 mln zł kosztów kwalifikowalnych.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów:

w zakresie typu 1: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, osoby prawne jst, partnerstwa wymienionych podmiotów.

w zakresie typu 2: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, TBS, wspólnoty mieszkaniowe, spółdzielnie mieszkaniowe, organizacje pozarządowe, partnerstwa wymienionych podmiotów.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego. W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna w ramach wsparcia dla przedsiębiorców.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- efektywność podjętych działań,
- Komplementarność z projektami realizowanymi w ramach priorytetu inwestycyjnego 9.2.
- W przypadku budynków użyteczności publicznej takich jak szkoły, szpitale, zakłady opieki zdrowotnej, kluczowym w wyborze będzie kwestia tendencji demograficznych. Wsparcie realizowanych przedsięwzięć będzie musiało uwzględniać wyludnianie się obszarów a także starzenie się społeczeństwa i zwiększone zapotrzebowanie na łatwo dostępne usługi medyczne. W związku z tym weryfikowane będzie, czy zmniejszenie ilości mieszkańców mogących korzystać z infrastruktury publicznej będzie uwzględniać planowane ograniczenie ilości i pojemności obiektów publicznych.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych⁷, zintegrowane inwestycje terytorialne ZIT.

Zastosowany zostanie mechanizm kontraktu samorządowego, który pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

W zakresie termomodernizacji budynków mieszkalnych przewiduje się możliwość realizacji zadań w formule kontraktu samorządowego.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania realizacji projektów w ramach przedmiotowego PI. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z zastosowaniem instrumentów finansowych będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania

⁷ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania. Planuje się zakończenie przedmiotowej analizy w sierpniu 2014 r. Instrumenty inżynierii finansowej będą funkcjonowały jako uzupełnienie wsparcia bezzwrotnego.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie jest planowana realizacja dużych projektów..

A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	wartosc docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1	Powierzchnia zmodernizowanych energetycznie budynków	m ³	EFRR	stabilizacja rozwinięty		System monitorowania	Raz w roku
2	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.)	szt	EFRR	stabilizacja rozwinięty		System monitorowania	Raz w roku

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.5: Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 4: Zwiększenie obywatelskiej odpowiedzialności ekologicznej oraz świadomości na temat efektywności energetycznej

Badania ewaluacyjne i analizy w zakresie technologii cechujących się niskim poziomem emisji wskazują na to, że główną barierą we wdrożeniu „zielonych” technologii jest brak wiedzy na temat korzyści ekonomicznych wynikających z zastosowania tego rodzaju rozwiązań. Projekty demonstracyjne mające na celu podnoszenie świadomości energetycznej przyczynią się do kreowania zachowań zasobooszczędnych w tym energooszczędnych i przyczyniających się w długofalowej perspektywie do zmniejszenia emisji.

Cel szczegółowy 5: Zmniejszenie emisji generowanej przez transport, przede wszystkim na obszarach miejskich.

Skrócenie czasu przejazdu, zmniejszenie kosztu oraz poprawa komfortu przejazdu komunikacją miejską, spowoduje wzrost liczby osób korzystających z transportu publicznego, co w konsekwencji przełoży się na zmniejszenie emisji w aglomeracjach miejskich z pojazdów prywatnych (Wnioski z realizacji Polityki Spójności w świetle wyników prac analityczno-ewaluacyjnych okresu 2004-2006, MRR, Warszawa 2011).

Efektom wsparcia infrastruktury transportu miejskiego będzie wdrożenie zrównoważonej mobilności miejskiej, wyrażającej się poprzez zwiększenie liczby osób rezygnujących z indywidualnego transportu samochodowego na rzecz transportu publicznego lub rowerowego.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Emisja gazów cieplarnianych		stabiliej rozwinięty					raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Demonstracyjne projekty z zakresu budownictwa pasywnego, którym towarzyszą działania informacyjno-promocyjne,
2. Działania informacyjno-promocyjne dotyczące np. oszczędności energii, kampanie promujące budownictwo zeroemisyjne,
3. Budowa, przebudowa obiektów/systemu infrastruktury zintegrowanego systemu transportu publicznego w celu ograniczenia ruchu drogowego w centrach miast np.:
 - a. Budowa systemów P&R oraz B&R,
 - b. Budowa centrów przesiadkowych,
 - c. Wdrożenie inteligentnych systemów transportowych,
 - d. Wdrożenie systemu roweru miejskiego,
 - e. Budowa zintegrowanego systemu tras rowerowych odciążających ruch drogowy na obszarach funkcjonalnych miast.,
4. Zakup taboru do transport miejskiego, jeśli jest uzupełnieniem systemu,
5. Modernizacja oświetlenia miejskiego w kierunku jego energooszczędności,
6. Wdrożenie wspólnego biletu.

Dzięki wsparciu w ramach pierwszego i drugiego typu projektów osiągnięty zostanie znaczący wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców. Realizacja projektów wzorcowych, przykładowych, demonstracyjnych, promujących dobre praktyki w zakresie efektywności energetycznej, przyczyni się do realizacji pierwszego i drugiego celu szczegółowego.

Drugi cel szczegółowy zostanie osiągnięty również dzięki typom projektów z zakresu modernizacji oświetlenia miejskiego

Efektem wsparcia infrastruktury zintegrowanego systemu transportu miejskiego będzie osiągnięcie drugiego celu szczegółowego - zmniejszenie emisji generowanej przez transport, przede wszystkim na obszarach miejskich.

Planowane projekty muszą wynikać z planów gospodarki niskoemisyjnej.

W ramach RPO WZ 2014-2020 wsparcie będą mogły uzyskać jedynie projekty które będą zgodne z demarkacją przeprowadzoną pomiędzy poszczególnymi programami operacyjnymi.

W ramach 3-5 typów projektów planowany jest mechanizm finansowania krzyżowego w ramach którego finansowane będą działania promocyjne i informacyjne.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa, przedsiębiorstwa świadczące usługi publicznego transportu zbiorowego, jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, organizacje pozarządowe, zarządcy infrastruktury kolejowej, państwowe jednostki budżetowe.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna. Będą to projekty realizowane przez podmioty świadczące usługi w publicznym transporcie zbiorowym.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Projekty realizowane w ramach priorytetu będą musiały w pierwszym rzędzie wykazać efekty środowiskowe. Projekty z zakresu transportu będą musiały również wskazywać na zwiększenie atrakcyjności publicznego transportu zbiorowego. Podczas wyboru projektów będą brane pod uwagę również zastosowane innowacyjne technologie wspierające zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych.

Wsparcie w zakresie transportu miejskiego muszą przyczyniać się do ograniczenia transportu indywidualnego w centrach miast.

Narzędzia realizacji: W ramach priorytetu inwestycyjnego planuje się przede wszystkim mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych oraz tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych⁸, który pozwoli na komplementarne rozwiązanie szeregu problemów na danym obszarze. W uzasadnionych przypadkach zastosowany zostanie również tryb konkursowy jako tryb najbardziej konkurencyjny.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania realizacji projektów w ramach przedmiotowego PI. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z zastosowaniem instrumentów finansowych będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania. Planuje się zakończenie przedmiotowej analizy w sierpniu 2014 r. Instrumenty inżynierii finansowej będą funkcjonowały jako uzupełnienie wsparcia bezzwrotnego.

⁸ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie jest planowana realizacja dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba wybudowanych obiektów "Park&Ride"	szt.	EFRR	ślabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku
2.	Liczba wybudowanych obiektów "Bike&Ride"	szt.	EFRR	ślabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku
3.	Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg dla rowerów	km	EFRR	ślabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku
4.	Liczba zakupionych lub zmodernizowanych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskim	szt.	EFRR	ślabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.7: Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 6: Zwiększenie ilości energii elektrycznej wytwarzanej w wysokosprawnej kogeneracji.

Realizacja celu priorytetu przyczyni się do poprawy racjonalizacji rozproszonych systemów gospodarowania energią i ciepłem użytkowym oraz oszczędnością w zużyciu energii pierwotnej.

Budowa instalacji nowych źródeł produkcji energii w kogeneracji lub modernizacja starych źródeł ciepła na źródła kogeneracje stanowi istotny elementu sprawniający pracę systemu energetycznego, jednocześnie zaspokajając lokalne zapotrzebowanie na energię i ciepło. Wysokosprawna kogeneracja jest kierunkiem rozwoju energetyki rozproszonej, bowiem zgodnie z założeniami „Polityki energetycznej Polski do 2030 r.” wielkość produkcji energii w wysokosprawnej kogeneracji ma zostać podwojona w porównaniu do produkcji w roku 2006 (z poziomu 24,4 TWh w 2006 r. do 47,9 TWh w 2030 r.), natomiast udział produkcji energii elektrycznej w wysokosprawnej kogeneracji w krajowym zapotrzebowaniu na energię elektryczną brutto wzrośnie z poziomu 16,2% w 2006 r. do 22% w 2030 r.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Dodatkowa moc energii zainstalowana w kogeneracji	MW	slabiej rozwinięty	0	2014		System monitorowania	Raz w roku
2.	Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych (CI)	tony ekwiwalentu CO2	slabiej rozwinięty	0	2014		System monitorowania	Raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa lub przebudowa jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w wysokosprawnej kogeneracji wraz z budową przyłączy do sieci ciepłowniczej i elektroenergetycznej (jeśli budowa tej sieci jest niezbędna dla projektu kogeneracyjnego).

Źródła kogeneracyjne najlepiej sprawdzają się w układach małej mocy, z uwagi na ułatwiony dobór zapotrzebowania na ciepło dla określonego odbiorcy. Realizacja projektów polegających na budowie lub przebudowie jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w wysokosprawną kogenerację przyczyni się do zwiększenia efektywności wykorzystania dostępnych paliw konwencjonalnych. Pozwoli to na zmniejszenie zużycia paliw kopalnych, przez co ograniczona zostanie emisja zanieczyszczeń i gazów cieplarnianych do powietrza. W ramach tego typu projektów możliwe będzie modernizowanie jednostki kogeneracyjnej w celu podniesienia jej sprawności.

2. Przebudowa jednostek wytwarzania ciepła, w wyniku której zostaną one zastąpione jednostkami wytwarzania energii w wysokosprawnej kogeneracji.

Przebudowa jednostek wytwarzających ciepło na jednostki wytwarzające energię w wysokosprawnej kogeneracji przyczyni się do zwiększenia efektywności wykorzystania dostępnych źródeł energii, w tym przede wszystkim paliw konwencjonalnych. Pozwoli to na zmniejszenie zużycia paliw kopalnych, przez co ograniczona zostanie emisja zanieczyszczeń i gazów cieplarnianych do powietrza.

W ramach projektów przewiduje się komponent finansowany na zasadach finansowania krzyżowego. Będą to szkolenia podnoszące kwalifikacje pracowników wspieranego podmiotu związane ze zmianą jednostek wytwarzania energii.

Ze względu na konieczność zapewnienia demarkacji wsparcia między programami operacyjnymi, ustalono zasady nienakładania się pomocy w poszczególnych priorytetach inwestycyjnych. Opisane powyżej typy projektów zostały wyznaczone w taki sposób, aby co do zasady nie przekraczać ograniczeń wynikających z demarkacji. Barrierami wsparcia, które stanowią punkt wyjściowy przy konstruowaniu Programu jest realizacja przedsięwzięć do 1 MW mocy energii elektrycznej.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, jednostki organizacyjne jst, przedsiębiorstwa, jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe, partnerstwa wymienionych podmiotów.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- efektywność podjętych działań wpływ na poprawę jakości powietrza poprzez zmniejszenie emisji zanieczyszczeń oraz gazów cieplarnianych do powietrza.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjnej pożyczki, kredyty umarzalne, instrumenty mieszane.

Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne, będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
2.	Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania	szt.	EFRR	słabiej		System	Raz w roku

III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.7

	<i>energii elektrycznej i ciepłej w ramach kogeneracji</i>			<i>rozwinięty</i>		<i>monitorowania</i>	
3.	<i>Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej w ramach kogeneracji</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>		<i>System monitorowania</i>	<i>Raz w roku</i>

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
Wskaźnik produktu		<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>					
Wskaźnik postępu finansowego		<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>					
Wskaźnik rezultatu		<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>					

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
009 Energia odnawialna: wiatrowa		01 Dotacja bezzwrotna		01 Duże obszary miejskie (o ludności >50 000 i dużej gęstości zaludnienia)		01 Zintegrowane inwestycje terytorialne – miejskie		08 Nie dotyczy		04 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	
010 Energia odnawialna: słoneczna		02 Dotacja zwrotna		02 Małe obszary miejskie (o ludności >5 000 i średniej gęstości zaludnienia)		05 Inne zintegrowane podejścia do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich/wiejskich					
011 Energia odnawialna: z biomasy		03 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: kapitał podwyższonego ryzyka i inwestycje kapitałowe lub środki równoważne		03 Obszary wiejskie (o małej gęstości zaludnienia)		07 Nie dotyczy					
012 Pozostałe rodzaje energii odnawialnej (w tym hydroelektryczna, geotermalna i morska) oraz integracja energii odnawialnej (w tym magazynowanie, zamiana energii elektrycznej na gaz oraz infrastruktura wytwarzania energii odnawialnej z wodoru)		04 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: pożyczki lub środki równoważne		07 Niedotyczy							
013 Renowacja infrastruktury publicznej dla celów efektywności energetycznej, projekty demonstracyjne i środki wsparcia		05 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: gwarancje lub środki równoważne									
014 Renowacja istniejących budynków mieszkalnych dla celów efektywności energetycznej, projekty demonstracyjne i środki wsparcia		06 Wsparcie za pośrednictwem									
016 Wysokosprawna kogeneracja i centralne ogrzewanie											
043 Infrastruktura na potrzeby czystego											

III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.7

<p><i>transportu miejskiego i jego promocja (w tym wyposażenie i tabor)</i></p> <p><i>044Inteligentne systemy transportowe (w tym wprowadzenie zarządzania popytem, systemy poboru opłat, informatyczne systemy monitorowania, kontroli i informacji)</i></p> <p><i>068Projekty w zakresie efektywności energetycznej i projekty demonstracyjne w MŚP oraz środki wsparcia</i></p> <p><i>069Wsparcie ekologicznych procesów produkcyjnych oraz efektywnego wykorzystywania zasobów w MŚP</i></p> <p><i>090Ścieżki rowerowe i piesze</i></p> <p><i>101Finansowanie krzyżowe w ramach EFRR (wsparcie dla przedsięwzięć typowych dla EFS, koniecznych dla zadowalającego wdrożenia części przedsięwzięć związanej bezpośrednio z EFRR)</i></p>		<p><i>instrumentów finansowych: dotacje na spłatę odsetek, dotacje na opłaty gwarancyjne, wsparcie techniczne lub środki równoważne</i></p> <p><i>07 Nagroda</i></p>															
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

2.A.6. Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych.

nie dotyczy

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

IV DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU

PRIORYTET INWESTYCYJNY 5.2: Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski żywiołowe i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami żywiołowymi i katastrofami

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: Zwiększenie zdolności adaptacji do zmian klimatu oraz odporności na klęski żywiołowe na terenie województwa zachodniopomorskiego.

Problematyka obserwowanych zmian klimatu, częstotliwości i nasilenia ekstremalnych zjawisk pogodowych jest kluczowym elementem polityki Unii Europejskiej. Od kilku lat problematyka ta jest uzupełniana o zagadnienia związane m.in. z działaniami mającymi na celu dostosowanie społeczne i gospodarcze do zmian klimatu, zapobieganie i łagodzenie skutków występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego zdiagnozowane wyzwania związane są z oddziaływaniem strefy wybrzeża oraz zwiększeniem częstotliwości i nasileniem ekstremalnych zjawisk meteorologicznych. Dlatego ważnym będzie podjęcie działań mających na celu poprawę bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, przywrócenie dobrego stanu infrastruktury retencjonującej wodę, a także poprawę gospodarowania wodami opadowymi na terenach miejskich. Integralnym dla podejmowanych działań będzie usprawnienie organizacji systemów wczesnego ostrzegania i prognozowania zagrożeń oraz systemów ratownictwa i służb ratowniczych w sytuacjach wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub poważnych awarii.

Rezultatem interwencji będzie zwiększenie odporności na zagrożenia naturalne, zwiększenie efektywności systemów zarządzania klęskami żywiołowymi.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

I.p.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Pojemność obiektów małej retencji wodnej	dam ³	słabiej rozwinięty	65 000	2012		GUS	corocznie

2.	Liczba ludności korzystającej ze środków ochrony przeciwpowodziowej (CI)	osoby	słabiej rozwinięty					
3.	Liczba ludności korzystającej ze środków ochrony przed pożarami lasów (CI)	osoby	słabiej rozwinięty					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego.

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa lub modernizacja urządzeń wodnych małej retencji

Realizacja tego typu przedsięwzięć ma na celu poprawę stanu infrastruktury retencjonującej wodę w obrębie danej zlewni wód tj. urządzeń wodnych służących małej retencji np. zastawki, stopnie wodne, przepusty piętrzące, progi wodne. Warunkiem budowy lub modernizacji urządzeń wodnych będzie zapewnienie zgodności z wymogami prawa UE, w tym uwzględnieniem w dokumentach strategicznych przygotowywanych w celu wypełnienia wymogów RDW i tzw. Dyrektywy Powodziowej.

2. Rozwój systemów wczesnego ostrzegania i prognozowania zagrożeń.

Projekty przyczynią się do uzyskania możliwości wczesnego ostrzegania i prognozowania zagrożeń, co pozwoli planować i podejmować odpowiednie działania, celem ochrony ludności, środowiska, infrastruktury na terenie województwa .

3. Wsparcie systemu i służb ratownictwa w sytuacji wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub poważnych awarii.

Celem planowanych do realizacji przedsięwzięć jest poprawa bezpieczeństwa ludności województwa, wypracowanie szybkiej i skutecznej pomocy w sytuacji wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub poważnych awarii. Wsparcie będzie polegało na podniesieniu sprawności służb ratowniczych poprzez doposażenie w sprzęt niezbędny w przeciwdziałaniu i usuwaniu skutków klęsk żywiołowych.

4. Realizacja kompleksowych inwestycji na obszarach średniego ryzyka powodziowego

Celem przedsięwzięć jest ograniczanie ryzyka wystąpienia powodzi na obszarach wyznaczonych mapami średniego ryzyka powodziowego oraz planem zarządzania ryzykiem powodziowym.

5. Zabezpieczenie obszarów miejskich przed niekorzystnymi zjawiskami pogodowymi.

Inwestycje realizowane w ramach tego typu projektów mają na celu poprawę gospodarowania wodami opadowymi na terenach miejskich o zmniejszonej retencji, zurbanizowanych.

W ramach RPO WZ 2014-2020 wsparcie będą mogły uzyskać jedynie projekty, które będą zgodne z demarkacją przeprowadzoną pomiędzy poszczególnymi programami operacyjnymi.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, administracja rządowa, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, parki narodowe i krajobrazowe, organizacje pozarządowe, RZGW, jednostki sektora finansów publicznych (pozostałe), rolnicy, przedsiębiorcy, Ochotnicza Straż Pożarna i jej związki i oddziały.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

Nie przewiduje się realizacji projektów podlegających zasadom pomocy publicznej.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet Monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- zapewnienie płynności działań systemów ratownictwa w warunkach wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub poważnych awarii,
- zgodność z właściwym Planem Gospodarowania Wodami w Dorzeczu/Master Planami,
- zgodność z mapami średniego ryzyka powodziowego i planem zarządzania ryzykiem powodziowym,
- zgodność z Planem adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030.

Narzędzia realizacji: W ramach priorytetu inwestycyjnego planuje się przede wszystkim tryb konkursowy oraz tryb pozakonkursowy - projekty systemowe w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych⁹.

W ramach priorytetu inwestycyjnego możliwa jest również realizacja w ramach mechanizmu zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

⁹ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparcie będzie udzielane w formie dotacji.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

I.p.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Pojemność nowych obiektów retencji	osoby	EFRR	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba wprowadzonych do użycia systemów monitorowania zagrożeń i systemów wczesnego ostrzegania	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba wybudowanych urzędzeń dla celów ochrony przeciwpowodziowej	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba wybudowanych urzędzeń dla celów ochrony przed pożarami lasów	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
5.	Długość wybudowanej sieci kanalizacji deszczowej	km	EFRR	slabiej rozwinięty			

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
		EFRR	<i>slabiej rozwinięty</i>					
		EFRR	<i>slabiej rozwinięty</i>					
		EFRR	<i>slabiej rozwinięty</i>					

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
087 Środki w zakresie dostosowania do zmiany klimatu oraz ochrona przed zagrożeniami związanymi z klimatem, np. erozją, pożarami, powodziami, burzami, suszami, oraz zarządzanie ryzykiem w tym zakresie, w tym zwiększanie świadomości, ochrona ludności oraz systemy i infrastruktura do celów zarządzania klęskami i katastrofami		01 Dotacja bezzwrotna		01 Duże obszary miejskie (o ludności >50 000 i dużej gęstości zaludnienia)		01 Zintegrowane inwestycje terytorialne – miejskie		08 Nie dotyczy		05 Promowanie dostosowania do zmiany klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem	
088 Zapobieganie zagrożeniom naturalnym niezwiązanym z klimatem (np. trzęsieniami ziemi) oraz wywołanym działalnością człowieka, np. awariami przemysłowymi, oraz zarządzanie ryzykiem w				02 Małe obszary miejskie (o ludności >5 000 i średniej gęstości zaludnienia)		05 Inne zintegrowane podejścia do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich/wiejskich					
				03 Obszary wiejskie (o małej gęstości zaludnienia)		07 Nie dotyczy					
				07 Nie dotyczy							

V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.1: Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Zapobieganie powstawaniu odpadów, przygotowanie do ponownego ich użycia oraz intensyfikacja odzysku odpadów, a tym samym ograniczenie ich ilości deponowanych na składowiskach.

Poprzez realizację celu priorytetu inwestycyjnego wzrośnie masa odpadów poddanych innym niż składowanie formom zagospodarowania, co wpłynie znacząco na poprawę środowiska naturalnego, jak również, na ochronę zasobów naturalnych.

Zgodnie z Wojewódzkim Planem Gospodarki Odpadami ilość odpadów będzie sukcesywnie wzrastać. Ponadto pod względem ilości wytwarzanych odpadów komunalnych województwo zajmuje jedno z najwyższych miejsc w Polsce, co jest skutkiem wysokiego stopnia urbanizacji. W związku z tym konieczne jest wdrożenie działań zmierzających do zabezpieczenia odpowiedniej infrastruktury do przyjmowania i przetwarzania odpadów komunalnych z głównym naciskiem na odpady nadające się do recyklingu oraz odpady ulegające biodegradacji. Ponadto z uwagi na rozwijający się przemysł niezbędny jest również odpowiedni system gospodarowania odpadami przemysłowymi i niebezpiecznymi. W konsekwencji ulegnie zmniejszeniu udziału odpadów przekazywanych na składowiska w odniesieniu do masy odpadów wytworzonych.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Udział odpadów komunalnych niepodlegających składowaniu w ogólnej masie odpadów komunalnych	%	slabiej rozwinięty	24	2011		GUS/Eur ostat	raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego.

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Kompleksowe inwestycje w zakresie rozwoju systemu gospodarki odpadami komunalnymi realizowane w regionach gospodarki odpadami komunalnymi, w których nie przewidziano komponentu dotyczącego termicznego przekształcenia odpadów, zapewniające zintegrowane podejście zgodnie z hierarchią sposobów postępowania z odpadami na poziomie wynikającym ze zobowiązań akcesyjnych.

Kompleksowe inwestycje w zakresie rozwoju systemu gospodarki odpadami komunalnymi podejmowane w ramach RPO będą mogły być realizowane w regionach gospodarki odpadami, w których nie przewidziano instalacji termicznego przekształcania odpadów,

Warunkiem wsparcia inwestycji będzie ich uwzględnienie w planach inwestycyjnych w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi zatwierdzonymi przez Ministra Środowiska.

Celem realizowanych przedsięwzięć będzie przede wszystkim usprawnienie systemu przyjmowania i przetwarzania odpadów komunalnych, w tym wzrost ilości odpadów komunalnych podlegających przygotowaniu do ponownego użycia, recyklingu i innych metod odzysku oraz ograniczenie masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji, przekazywanych do składowania w stosunku do masy tych odpadów wytworzonych. Działania te przyczynią się do poprawy stanu środowiska oraz zasobów naturalnych, a także wpłyną na efektywność i racjonalność systemu przetwarzania odpadów komunalnych w regionie oraz zniwelują słabo rozwinięty system selektywnego zbierania odpadów przeznaczonych do recyklingu, w województwie.

W pierwszej kolejności zapewnione zostaną systemy selektywnego zbierania, które umożliwią wydzielanie „u źródła” materiałów wysokiej jakości, nadających się do recyklingu. Należy przy tym pamiętać, że frakcje wydzielone w instalacjach do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych są instalacjami unieszkodliwiania odpadów, czyli są położone najniżej w hierarchii sposobów postępowania z odpadami.

2. Poprawa gospodarowania odpadami innymi niż komunalne oraz niebezpieczne (w tym unieszkodliwianie wyrobów zawierających azbest).

Przedsięwzięcia planowane do realizacji mają na celu poprawę systemu gospodarowania odpadami na terenie województwa, w tym budowę (przebudowę) zakładów oraz instalacje i urządzenia odzysku, unieszkodliwiania odpadów innych niż komunalne oraz niebezpieczne, jak również kompleksowe oczyszczanie terenu z odpadów zawierających azbest wraz z zapewnieniem ich bezpiecznego unieszkodliwiania (budowa kwater na

składowisku odpadów). Realizacja tego typu przedsięwzięć zapobiegnie negatywnemu wpływowi na środowisko naturalne, w szczególności na wody powierzchniowe, podziemne, glebę, powietrze oraz zdrowie ludzkie, a także zminimalizuje niepożądane oddziaływanie. Realizacja przedsięwzięć powinna być prowadzona zgodnie z hierarchią postępowania z odpadami.

Ze względu na konieczność zapewnienia demarkacji wsparcia między programami operacyjnymi, ustalono zasady nienakładania się pomocy w poszczególnych priorytetach inwestycyjnych. Opisane powyżej typy projektów zostały wyznaczone w taki sposób, aby co do zasady nie przekraczać ograniczeń wynikających z demarkacji. Barrierami wsparcia, które stanowią punkt wyjściowy przy konstruowaniu Programu są:

- kompleksowe inwestycje w zakresie rozwoju systemu gospodarki odpadami komunalnymi realizowane w regionach gospodarki odpadami komunalnymi, w których nie przewidziano komponentu dotyczącego termicznego przekształcania odpadów, zapewniające zintegrowane podejście zgodne z hierarchią sposobów postępowania z odpadami na poziomie wynikającym ze zobowiązań akcesyjnych
- kompleksowa poprawa gospodarki odpadami niebezpiecznymi, przede wszystkim w zakresie usuwania i unieszkodliwiania azbestu (działania dedykowane głównie jednostkom samorządu terytorialnego – nie będzie możliwe wspieranie racjonalizacji gospodarki odpadami oraz wykorzystywanie w procesach produkcyjnych przez przedsiębiorców.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, jednostki sektora finansów publicznych, zakłady opieki zdrowotnej, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowej ich jednostki organizacyjne, partnerstwa wymienionych podmiotów.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego. W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna, w szczególności w ramach wsparcia dla przedsiębiorców.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- wdrażanie nowych technologii w zakresie gospodarki odpadami,
- zgodność z Planem Gospodarki Odpadami dla WZ.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych¹⁰, zintegrowane inwestycje terytorialne, który pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjna pożyczka, instrumenty mieszane.

Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne, będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie ,ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1	Dodatkowe możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów (CI)	Mg/rok	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku
2	Liczba rozbudowanych / zmodernizowanych zakładów zagospodarowania odpadów	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku
3	Liczba wybudowanych zakładów zagospodarowania odpadów	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku

¹⁰ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.2: Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Wzrost liczby ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków zgodnego z wymogami unijnymi.

Cel szczegółowy 3: Zmniejszenie strat wody w systemie dostarczania wody.

Realizacja celu będzie polegać na zmniejszeniu dysproporcji w dostępie do infrastruktury kanalizacyjnej.

Efektom wsparcia będzie również zmniejszenie strat wody poprzez modernizację sieci wodno-kanalizacyjnych oraz urządzeń gospodarki wodnej.

W województwie zachodniopomorskim zdiagnozowano obszary (białe plamy), które są w minimalnym stopniu skanalizowane oraz zwodociągowane. W związku z powyższym oraz mając na uwadze zagrożenia środowiskowe wynikające z takiej sytuacji, zaplanowane zostały działania mające na celu budowę i modernizację sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych oraz budowę sieci kanalizacji deszczowej, jak również budowę i modernizację systemów zaopatrzenia w wodę. Działania te będą służyć poprawie jakości wód powierzchniowych i zapobieganiu odprowadzaniu zanieczyszczeń do wody i gruntów. Realizowane projekty powinny wiązać się z dążeniem do efektywnego wykorzystania potencjału już istniejącej infrastruktury (np. oczyszczalnie ścieków). Zmianą będzie wzrost liczby ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków zgodnego z wymogami unijnymi, poprawa jakości ścieków (do poziomu wynikającego z prawa unijnego), zmniejszenie ilości nieoczyszczonych (nieodpowiednio oczyszczonych) ścieków, zmniejszenie strat wody.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków	%	słabiej rozwinięty	80,9	2012		GUS	Raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnych

Realizowane projekty mają na celu ochronę środowiska naturalnego poprzez ograniczenie odpływu ścieków do wód podziemnych lub wód powierzchniowych. Elementem projektu może być także budowa lub modernizacja sieci kanalizacji deszczowej, zwłaszcza na terenach miejskich. Inwestycje te zapewnią sprawność sieci. Dzięki realizacji tego typu przedsięwzięć nastąpi również poprawa jakości usług publicznych.

2. Budowa lub modernizacja oczyszczalni ścieków.

Celem tego typu projektów jest budowa, modernizacja, rozbudowa infrastruktury oczyszczalni ścieków celem dostosowania jej do wypełnienia zobowiązań wynikających z prawa unijnego. W ramach projektu możliwe wsparcie dla gospodarki osadami ściekowymi, jednocześnie mając na uwadze konieczność uwzględnienia hierarchii postępowania z osadami ściekowymi, zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach.

3. Budowa i modernizacja linii wodociągowych

Inwestycje realizowane w ramach tego typu projektów mają na celu poprawę jakości życia mieszkańców regionu, poprzez podjęcie kompleksowych działań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej. Realizacja tego typu projektów możliwa jedynie na obszarach skanalizowanych i/lub w połączeniu z budową sieci kanalizacyjnej.

4. Budowa indywidualnych systemów oczyszczania ścieków

Realizacja tego typu projektów przyczyni się do ochrony środowiska naturalnego poprzez stopniowe ograniczenie możliwości przedostawania się zanieczyszczeń do wód. Przedsięwzięcia te będą polegały na budowie przydomowych lub przyzakładowych oczyszczalni ścieków, na obszarach gdzie budowa sieci kanalizacyjnej jest ekonomicznie lub technicznie niezasadna. Dzięki działaniom tego typu nastąpi poprawa jakości życia mieszkańców regionu. W ramach Programu umożliwiono realizację (w ograniczonym zakresie) w ramach RPO inwestycji wodno-kanalizacyjnych w gminach nie wchodzących w skład aglomeracji objętych KPOŚK (w aglomeracjach poniżej 10 000 RLM), pod warunkiem zapewnienia ekonomicznie uzasadnionych i trwałych finansowo rozwiązań (np. oczyszczalnie przydomowe zamiast kanalizacji sieciowej). Należy jednak podkreślić, że priorytetem są inwestycje na terenach objętych KPOŚK.

5. Inteligentne systemy zarządzania sieciami wodociągowymi

Planowane do realizacji projekty mają charakter kompleksowy i umożliwiają zdalne i stałe monitorowanie, diagnozowanie problemów oraz zarządzanie dystrybucją wody w sieci. W ramach projektu możliwy będzie zakup urządzeń do pomiaru, uzdatniania i kontroli jakości wody. Konsekwencją wdrożenia tego typu przedsięwzięć będzie poprawa jakości świadczonych usług, poprawa jakości wody pitnej, infrastruktury, optymalizacja kosztów utrzymania.

Wszystkie typy projektów powinny charakteryzować się kompleksowym podejściem do rozwiązania problemów związanych z infrastrukturą wodno-ściekową.

Ze względu na konieczność zapewnienia demarkacji wsparcia między programami operacyjnymi, ustalono zasady nienakładania się pomocy w poszczególnych priorytetach inwestycyjnych. Opisane powyżej typy projektów zostały wyznaczone w taki sposób, aby co do zasady nie przekraczać ograniczeń wynikających z demarkacji. Bariery wsparcia, które stanowią punkt wyjściowy przy konstruowaniu Programu jest realizacja przedsięwzięć w aglomeracjach do 10 000 RLM.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, przedsiębiorcy, rolnicy, osoby fizyczne, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, partnerstwa wymienionych podmiotów.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary w ramach których może wystąpić pomoc publiczna, w szczególności w ramach wsparcia dla przedsiębiorców.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- wdrażanie nowych technologii w zakresie gospodarki wodnej oraz oczyszczania ścieków,
- zgodność z KPOŚK.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych¹¹, który pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia, zintegrowane inwestycje terytorialne.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjnej pożyczki, instrumenty mieszane.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonych zaopatrzenia w wodę	osoby	EFRR	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba rozbudowanych lub zmodernizowanych oczyszczalni ścieków komunalnych	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba wybudowanych oczyszczalni ścieków komunalnych	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba nowych przydomowych oczyszczalni ścieków		EFRR	slabiej rozwinięty			
50.	Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej	km	EFRR	slabiej rozwinięty			
6.	Długość wybudowanej sieci wodociągowej	km	EFRR	slabiej rozwinięty			

¹¹ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.3: Zachowanie, ochronę, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego;

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 4: Zwiększenie turystyczno-kulturalnej atrakcyjności regionu

Udzielone wsparcie przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności województwa dla turystów oraz mieszkańców regionu.

W województwie zachodniopomorskim znajdują się zabytki o międzynarodowej sławie, niestety wiele z nich wymaga renowacji oraz przywrócenia dawnej świetności. W związku z tym planowane są działania z zakresu prac konserwatorskich, restauratorskich oraz promocyjnych, które mają na celu zwiększenie atrakcyjności województwa poprzez udostępnienie obiektów zabytkowych oraz łączących walory zabytkowe z przyrodniczymi (naturalnymi) dla mieszkańców województwa oraz turystów. Posiadanie dużej liczby zabytków w województwie wymaga ukierunkowania wsparcia na ochronę dziedzictwa kulturowego na obszary, które będzie można udostępnić turystom. Pozwoli to na poszerzenie oferty turystycznej, co przyczyni się do rozwoju jednej z regionalnych specjalizacji, którą jest turystyka. Działania te umożliwią dywersyfikację oraz poprawę jakości oferty turystycznej oraz przyczynią się do wzrostu roli turystyki, jako czynnika sprzyjającego rozwojowi społeczno-gospodarczemu regionu.

Cel szczegółowy 5: Zwiększenie jakości świadczonych usług przez kluczowe instytucje kultury

Dużym deficytem w województwie jest niedostateczna liczba instytucji kultury o znaczeniu ponadregionalnym. Kultura jest świadectwem rozwoju społeczności, należy więc zadbać o jej możliwie jak najszerzy rozwój przynajmniej w skali regionalnej poprzez stworzenie odpowiedniej bazy materialnej. W celu zwiększenia udziału w kulturze mieszkańców regionu planowane jest wsparcie dla kluczowych instytucji kultury w województwie.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Wzrost dochodów z turystyki	PLN	słabiej rozwinięty				GUS	raz w roku

2.	Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne (CI)	szt.	słabiej rozwinięty	0	2014		System monitorowania	raz w roku
----	---	------	--------------------	---	------	--	----------------------	------------

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Prace konserwatorskie, restauratorskie przy zabytkach, historycznych zespołach budowlanych, prowadzące do dostosowania tych obiektów na cele użytkowe, wraz z promocją tych obiektów.
2. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury przemysłów kultury o znaczeniu ponadregionalnym.

Realizacja prac konserwatorskich, restauratorskich przyczyni się realizacji drugiego celu szczegółowego z uwagi na fakt dostosowania obiektów na cele użytkowe oraz ich udostępnienia dla mieszkańców regionu oraz turystów. Dzięki realizacji tego typu projektu zwiększy się potencjał turystyczny tj. miejsca ciekawe i cenne kulturowo.

Realizacja drugiego typu projektów przyczyni się do rozwoju i wzmocnienia znaczenia instytucji kultury o zasięgu ponadregionalnym. Dzięki realizacji tego typu projektów zwiększy się uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych.

Zmianą przewidywaną w PI 6.3 będzie wzrost liczby turystów, jak również uczestnictwa mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych.

W ramach RPO WZ 2014-2020 wsparcie będą mogły uzyskać jedynie projekty które będą zgodne z demarkacją przeprowadzoną pomiędzy poszczególnymi programami operacyjnymi.

Planuje się użycie mechanizmu finansowania krzyżowego w ramach projektów z zakresu pierwszego typu projektów, aby wzmocnić potencjalnego wnioskodawcę w zakresie obsługi turystów i świadczenia wysokiej jakości usług.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia oraz podmioty podległe jst, instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i inne związki wyznaniowe, przedsiębiorcy, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, jednostki sektora finansów publicznych, zarządcy infrastruktury kolejowej.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary w ramach których może wystąpić pomoc publiczna.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się przede wszystkim określeniu ich wpływu na rozwój gospodarczy województwa. Ponadto planuje się terytorializację w ramach projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Narzędzia realizacji: W ramach priorytetu inwestycyjnego planuje się tryb konkursowy z uwagi na jego konkurencyjny charakter. W uzasadnionych przypadkach zastosowany zostanie również tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych¹², który pozwoli na komplementarne rozwiązanie likwidacji szeregu problemów na danym obszarze, w ramach których jednym z elementów będzie wsparcie renowacji/konserwacji obiektów zabytkowych, zintegrowane inwestycje terytorialne, projekty strategiczne.

Ponadto planuje się w ramach trybu pozakonkursowego realizację projektu strategicznego.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania realizacji projektów w ramach przedmiotowego PI. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z zastosowaniem instrumentów finansowych będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania. Planuje się zakończenie przedmiotowej analizy w sierpniu 2014 r. Instrumenty inżynierii finansowej będą funkcjonowały jako uzupełnienie wsparcia bezzwrotnego.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

¹² szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1	Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku
2	Liczba instytucji kultury objętych wsparciem	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.4: Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program Natura 2000 oraz zieloną infrastrukturę

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 6: Ochrona siedlisk przed ruchem turystycznym poprzez jego kanalizację w celu zmniejszenia antropopresji na obszary cenne przyrodniczo.

Cel szczegółowy 7: Ochrona zasobu genetycznego ex situ.

Cel szczegółowy 8: Podniesienie jakości kształtowania ładu przestrzennego w zakresie ochrony przyrody

Efektem, który zostanie osiągnięty poprzez wsparcie, będzie udostępnienie obszarów chronionych, przy jednoczesnej ich ochronie. Planowane wsparcie zwiększy zasoby banków genetycznych oraz wspomogę rozwój roślinności rodzimej.

Z uwagi na położenie geograficzne, województwo zachodniopomorskie jest unikatowe w skali Europy pod względem różnorodności biologicznej. Znaczny procent obszaru regionu stanowią rezerваты, torfowiska oraz enklawy przyrodnicze o bezcennym znaczeniu dla środowiska naturalnego. Podkreślić należy, że ze względu na szczególne walory przyrodnicze w województwie zachodniopomorskim wyznaczono wiele obszarów Natura2000. W celu ochrony różnorodności biologicznej zaplanowane zostały działania budowy i rozbudowy ogrodów botanicznych, w ramach których będą tworzone banki genowe, jak również powiązane z nimi działania z zakresu edukacji ekologicznej. Ponadto, z uwagi na dużą liczbę obszarów chronionych planowane są działania z zakresu skanalizowania ruchu turystycznego tak, aby zapobiec niszczeniu poszczególnych siedlisk, a jednocześnie aby udostępnić dane obszary dla ruchu turystycznego.

Zmianą będzie ochrona siedlisk przed ruchem turystycznym poprzez jego kanalizację w celu zmniejszenia antropopresji na obszary cenne przyrodniczo, a także ochrona zasobu genetycznego roślin endogenicznych, na bazie np. banków genowych lub ogrodów botanicznych, oraz ochrona dziko żyjących zwierząt jako walorów województwa zachodniopomorskiego.

Niezbędne jest również prowadzenie działań edukacyjnych nt. zasad prowadzenia działań gospodarczych i życia na terenach Natura 2000 – dostarczanie mieszkańcom terenów i przedsiębiorców rzetelnych informacji nt. zasad funkcjonowania obszarów Natura 2000, szans i ograniczeń wynikających z funkcjonowania tych terenów.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba opracowanych planów ochrony	szt.	słabiej rozwinięty					raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Projekty w zakresie tworzenia centrów ochrony różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich w oparciu o gatunki rodzime np. banki genowe, parki miejskie, ogrody botaniczne, ekoparki.

Poprzez projekty w zakresie tworzenia centrów ochrony różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich w oparciu o gatunki rodzime, zostanie osiągnięty cel szczegółowy - Ochrona zasobu genetycznego ex situ. Dzięki inwestycjom w infrastrukturę zostanie stworzona i uzupełniona baza do ochrony zasobu genetycznego roślin, jak również baza dla rozwoju gatunków rodzimych.

2. Kanalizacja ruchu turystycznego dzięki budowie, rozbudowie infrastruktury turystycznej z zakresu m.in. ścieżek tematycznych, tras rowerowych, tarasów widokowych, przystani jachtowych w celu ochrony siedlisk przed nadmiernym ruchem turystycznym.

Istotą interwencji w ramach kształtowania przestrzennego ruchu turystycznego, który nie będzie zagrażać środowisku naturalnemu, nie jest budowa czy rozbudowa infrastruktury turystycznej jako cel sam w sobie. Przede wszystkim powinny to być inwestycje, które ograniczają degradację środowiska przyrodniczego w miejscach wypoczynku, na szlakach turystycznych i spacerowych, przebiegających przez cenne zbiorowiska oraz ostoje gatunków rzadkich i chronionych. Inwestycje te powinny polegać na regulacji ruchu turystycznego (tablice informacyjne, oznaczenia szlaków, centra przystankowe z wiatami turystycznymi i bezpiecznymi paleniskami, itp). Inwestycje tego typu powinny być realizowane w oparciu o rozwiązania i metody adekwatne do istniejących warunków terenowych i przyrodniczych, tak aby w pełni wypełniły potrzeby ludzi uprawiających turystykę w regionie i jednocześnie zabezpieczyły środowisko naturalne. Powyższy typ

projektu przyczyni się do osiągnięcia celu Ochrona siedlisk przed ruchem turystycznym poprzez jego kanalizację w celu zmniejszenia antropopresji na obszary cenne przyrodniczo

3. Budowa, rozbudowa ośrodków rehabilitacji dla dziko żyjących zwierząt.

Realizacja typu . projektów przyczyni się do stworzenie lub poprawy warunków rehabilitacji dziko żyjących zwierząt w celu przywrócenia ich do środowiska naturalnego.

Planuje się użycie mechanizmu finansowania krzyżowego w ramach przedsięwzięć z zakresu pierwszego typu projektów, aby wzmocnić potencjał naukowy ogrodów botanicznych poprzez wsparcie projektów badawczych i kadry naukowej.

4. Sporządzenia inwentaryzacji przyrodniczej gmin (w porozumieniu z GDOŚ).

Realizacja typu projektu 4. przyczyni się do zwiększenia liczby planów ochrony, a dzięki temu podniesiona zostanie jakość kształtowania ładu przestrzennego w zakresie ochrony przyrody.

Plany ochrony stanowią podstawę działań ochronnych, ponieważ zawierają m.in.:

- cele ochrony przyrody oraz przyrodnicze, społeczne i gospodarcze uwarunkowania ich realizacji
- identyfikację oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków;
- wskazanie obszarów realizacji działań ochronnych;
- określenie zakresu prac związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem krajobrazu;
- wskazanie obszarów udostępnianych dla celów naukowych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, amatorskiego połowu ryb i dla innych form gospodarowania oraz określenie sposobów korzystania z tych obszarów.

Dzięki przeprowadzeniu inwentaryzacji przyrodniczej gmin pogłębiana i udostępniana zostanie wiedza o zasobach przyrodniczych województwa. Działanie takie przyczyni się także, do racjonalnego planowania przez inwestorów planowanych inwestycji.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, parki krajobrazowe i rezerваты przyrody, szkoły wyższe, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, instytucje naukowe, partnerstwa wymienionych podmiotów...

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego nie zidentyfikowano obszarów w ramach których może wystąpić pomoc publiczna.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- wykorzystanie potencjału endogenicznego dla rozwoju gospodarki,
- projekty partnerskie.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych¹³, zintegrowane inwestycje terytorialne.

W ramach priorytetu inwestycyjnego planuje się tryb konkursowy z uwagi na jego konkurencyjny charakter. W uzasadnionych przypadkach zastosowany zostanie również tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych, który pozwoli na komplementarne rozwiązanie likwidacji szeregu problemów na danym obszarze. W ramach priorytetu inwestycyjnego możliwa jest również realizacja w ramach mechanizmu zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Powierzchnia siedlisk wspartych w zakresie uzyskania lepszego	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			

¹³ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.4

	<i>statusu ochrony (CI)</i>						
2.	<i>Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
3.	<i>Długość utworzonych szlaków turystycznych</i>	<i>km</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
4.	<i>Długość przebudowanych szlaków turystycznych</i>	<i>km</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
5.	<i>Liczba wspartych ogrodów botanicznych</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
11	<i>Liczba opracowanych dokumentów planistycznych z zakresu ochrony przyrody [szt.]</i>	<i>Szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej**Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów**

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
		EFRR	słabiej rozwinięty					
		EFRR	słabiej rozwinięty					
		EFRR	słabiej rozwinięty					

V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA

<p>076 Rozwój i promowanie komercyjnych dóbr kultury i dóbr kreatywnych w MŚP</p> <p>077 Rozwój i promowanie komercyjnych usług kulturalnych i kreatywnych w MŚP lub na ich rzecz</p> <p>085 Ochrona i zwiększanie różnorodności biologicznej, ochrona przyrody i zielona infrastruktura</p> <p>086 Ochrona, regeneracja i zrównoważone wykorzystanie obszarów Natura 2000</p> <p>092 Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych</p> <p>093 Rozwój i promowanie publicznych usług turystycznych</p> <p>094 Ochrona, rozwój i promowanie dóbr publicznych w dziedzinie kultury i dziedzictwa</p> <p>095 Rozwój i promowanie usług publicznych w dziedzinie kultury i dziedzictwa</p> <p>101 Finansowanie krzyżowe w ramach EFRR (wsparcie dla przedsięwzięć typowych dla EFS, koniecznych dla zadowalającego wdrożenia części przedsięwzięć związanej bezpośrednio z EFRR)</p>		<p>finansowych: dotacje na spłatę odsetek, dotacje na opłaty gwarancyjne, wsparcie techniczne lub środki równoważne</p> <p>07 Nagroda</p>														
---	--	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT

PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.2: Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie wewnątrzregionalnej dostępności transportowej.

Dzięki realizacji działań w ramach tego priorytetu inwestycyjnego zwiększona zostanie spójność sieci transportu drogowego wewnątrz regionu. Zachodniopomorskie jest jednym z najslabiej skomunikowanych regionów Polski, jednak wynika to nie tyle z mało rozwiniętej sieci drogowej, ale z niedostatecznej jej przepustowości. Ponadto ze względu na niekorzystną sieć osadniczą, konieczne są działania mające na celu poprawę jakości głównych szlaków drogowych poza siecią TEN-T. Działania będą podejmowane głównie w obszarze łączenia obszarów o niskiej dostępności z siecią transportową włączoną w sieć TEN-T. Rezultatem podejmowanych działań będzie poprawa dostępności mieszkańców regionu do głównych ośrodków miejskich, a co za tym idzie do szeroko rozumianych usług, co przełoży się na zwiększenie spójności społeczno-gospodarczej regionu. Poprawie rozwoju społeczno-gospodarczego regionu w kontekście transportu drogowego służyć będzie także poprawa połączeń drogowych do obszarów inwestycyjnych. Dodatkowo poprawa skomunikowania węzłów sieci TEN-T z obszarami o niskiej dostępności komunikacyjnej pozwoli lepiej wykorzystać istniejącą i powstającą w regionie sieć, a także skomunikować ponad regionalne, regionalne i subregionalne ośrodki wzrostu. Odbędzie się to przede wszystkim poprzez modernizację sieci dróg wojewódzkich oraz budowę obwodnic na trasach o dużym natężeniu ruchu.

Drugim rezultatem będzie zmniejszenie presji środowiskowej transportu samochodowego, poprzez eliminację wąskich gardeł systemu transportowego, powodujących zwiększoną kongestię, emisję spalin i hałasu.

Wspierane będą projekty łączenia ośrodków subregionalnych lub mniejszych ośrodków miejskich z infrastrukturą transportową sieci TEN-T, zarówno drogową, jak i morską, lotniczą czy kolejową, tak by poprawić dostępność transportową tych obszarów.

Projekty budowy obwodnic ośrodków miejskich w ciągach dróg regionalnych i lokalnych ograniczą presję transportu samochodowego. W celu zmniejszenia uciążliwości ruchu samochodowego na obszarach turystycznych, wspierane będą projekty eliminacji wąskich gardeł na kluczowych kierunkach tego ruchu, przede wszystkim w powiązaniu z rozwojem alternatywnych środków dojazdu do obszarów turystycznych.

Ważnym elementem będzie wsparcie dostępu drogowego do obszarów inwestycyjnych stanowiących o potencjale rozwojowym województwa. Te działania będą komplementarne z podejmowanymi w ramach priorytetu inwestycyjnego 3.1.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej	miara syntetyczna	słabiej rozwinięty	0,2322	2010		Badanie IGiPZ	

2.A.2 Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego.

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa dróg regionalnych (wojewódzkich) i lokalnych (gminnych i powiatowych). Budowa nowych dróg, będzie miała miejsce wyłącznie na obszarach o zwiększonym (także sezonowo) natężeniu ruchu, w celu odciążenia kluczowych odcinków drogowych. Planowana jest budowa obwodnic co pozwoli na wyprowadzenia ruchu tranzytowego z centrów miast a tym samym poprawę bezpieczeństwa ruchu, zmniejszenie uciążliwości środowiskowej transportu (hałas, zanieczyszczenie powietrza, drgania). Realizacja tych projektów pozwoli na zmniejszenie zatorów, co wpłynie na zwiększenie wewnątrzregionalnej spójności transportowej.

2. Przebudowa, rozbudowa dróg regionalnych (wojewódzkich) i lokalnych (gminnych i powiatowych).

Projekty modernizacji odcinków dróg lokalnych w celu utworzenia szlaków alternatywnych (np. tras turystycznych w kierunku brzegu morskiego) przyczynią się do rozładowania sezonowo tworzących się zatorów, co pozwoli zaoszczędzić czas przewozu osób i towarów.

Efektom realizacji projektu będzie stworzenie infrastruktury drogowej o wyższych niż pierwotnie parametrach.

3. Projekty z zakresu poprawy bezpieczeństwa na drogach.

Projekty tego typu nie muszą poprawiać dostępności transportowej ośrodków, ich głównym celem jest zwiększenie bezpieczeństwa kierowców oraz niechronionych uczestników ruchu drogowego (pieszych, rowerzystów).

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego, turyści spoza regionu.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, w przypadku projektów poprawiających bezpieczeństwo ruchu także policja i organizacje pozarządowe.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Głównym kryterium wyboru operacji będzie komplementarność z istniejącą infrastrukturą transportową – łączenie obszarów o niedostatecznym skomunikowaniu z siecią TEN-T oraz łączenie systemu drogowego z innymi rodzajami transportu (transportem rowerowym, lotniczym, kolejowym i wodnym). Wpisywanie się projektu w kompleksowe rozwiązanie obszarowe.

Przyczynianie się do wypełniania luk w istniejącym systemie drogowym pomiędzy ośrodkami wojewódzkimi, pozawojewódzkimi/ regionalnymi i subregionalnymi, w tym kontynuacja ciągu.

Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego, szczególnie na odcinkach o zwiększonym natężeniu ruchu.

Funkcja drogi, a więc wpływ na rozwój gospodarczy regionu, ze szczególnym uwzględnieniem Specjalnej Strefy Włączenia.

Narzędzia realizacji: tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych¹⁴, mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych, projekty systemowe w zakresie dróg wojewódzkich.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów zwrotnych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

¹⁴ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Całkowita długość nowych dróg (CI)	km	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
2.	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg (CI)	km	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku

PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.3: Rozwój i usprawnianie przyjaznych środowisku (w tym o obniżonej emisji hałasu) i niskoemisyjnych systemów transportu, w tym śródlądowych dróg wodnych i transportu morskiego, portów, połączeń multimodalnych oraz infrastruktury portów lotniczych, w celu promowania zrównoważonej mobilności regionalnej i lokalnej

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Zwiększenie udziału transportu przyjaznego środowisku w transporcie ogółem.

Ze względu na położenie geograficzne oraz szereg istotnych z punktu widzenia gospodarki portów morskich, władze samorządowe Pomorza Zachodniego przykładają dużą wagę do rozwoju tego sektora transportu. Na skutek realizacji działań w ramach priorytetu inwestycyjnego 7.3 wsparty zostanie rozwój małych (znajdujących się poza siecią TEN-T) portów morskich, rzecznych i przystani, a także infrastruktury szlaków żeglownych, zwiększającej bezpieczeństwo i atrakcyjność tego sektora transportu. Systemy i techniki zarządzania i monitoringu ruchu a drogach wodnych.

Oczekiwane rezultaty podejmowanych inwestycji przyczynią się do zwiększenia atrakcyjności transportu wodnego i multimodalnego w stosunku do transportu drogowego. Inwestycje w ogólnodostępną infrastrukturę portową, jak: tory podejściowe, falochrony, nabrzeża, oznakowanie, itp. zwiększą funkcjonalność tych portów i przystani. Poprawa stanu urządzeń portowych służących przeładunkom zwiększy rentowność funkcjonujących tam przedsiębiorstw oraz przyczyni się do większej intermodalności transportu w skali regionu i kraju.

Utrzymanie drogi wodnej, w tym inwestycje mające na celu poprawę bezpieczeństwa żeglugi oraz poprawę oznakowania nawigacyjnego przyczynią się do zmniejszenia strat spowodowanych zdarzeniami na szlakach żeglownych. Prognozowany wzrost ruchu wymaga wdrożenia skutecznych technik zarządzania i monitorowania ruchu na tych drogach.

Przeniesienie części osób i towarów przewożonych transportem samochodowym na drogi wodne zmniejszy oddziaływanie sektora transportu na środowisko. Będzie to miało także pozytywny wpływ na dynamicznie rozwijającą się w regionie turystykę wodną, szczególnie w ramach Zachodniopomorskiego Szlaku Żeglarskiego.

Podejmowane działania będą komplementarne do działań planowanych w ramach PO RYBY.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT
PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.3

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej	miara syntetyczna	słabiej rozwinięty	0,2322	2010		Badanie IGiPZ	
2.	Udział ładunków przewożonych transportem wodnym w przewozach ładunków ogółem	%	słabiej rozwinięty	0,27 (kraj)	2011		GUS	raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa, rozbudowa lub modernizacja ogólnodostępnej infrastruktury portów morskich i rzecznych oraz przystani poza siecią TEN-T, utrzymanie dróg wodnych prowadzących do portów spoza sieci TEN-T, monitoring dróg wodnych, w tym związany z systemami zarządzania ruchem.

Małe porty morskie i przystanie województwa wymagają wsparcia w celu przywrócenia ich roli w systemie transportowym, a co za tym idzie zwiększenie udziału dóbr transportowanych drogami wodnymi, zamiast transportem samochodowym.

2. Poprawa dostępu do portów i przystani od strony lądu, budowa dróg doprowadzających transport oraz wewnętrznych, budowa łącznic kolejowych oraz rozprowadzenie ruchu kolejowego w portach poza siecią TEN-T

Aby osiągnąć cel w postaci zwiększonego udziału transportu wodnego w transporcie ogółem, konieczne jest poprawienie dostępu innych środków transportu do portów i przystani. Dzięki temu porty mogą stać się ośrodkami przeładunku towarów.

3. Budowa terminali intermodalnych i urządzeń przeładunkowych, przede wszystkim w portach handlowych poza siecią TEN-T.

Dzisiejsze wyposażenie portów morskich poza siecią TEN jest często niedostosowane do potrzeb przewoźników z innych gałęzi transportu. Brakuje także terminali intermodalnych w obszarach innych niż porty np. w centrach logistycznych. Intermodalność transportu przyczynia się do zmniejszenia jego kosztów oraz oddziaływania na środowisko.

4. Zakup środków pasażerskiego transportu wodnego

Pasażerski transport wodny w województwie zachodniopomorskim może stanowić alternatywę dla innych rodzajów transportu, w szczególności transportu samochodowego. Spowodowane jest to specyficznym położeniem geograficznym, gdzie wielokrotnie

najkrótsza droga prowadzi w poprzek dużego akwenu wodnego (Zalew Szczeciński, Jezioro Dąbie, Jezioro Jamno, itp). Dodatkowo rozbudowany system transportu wodnego może stanowić atrakcję turystyczną co jeszcze bardziej przyczyni się do osiągnięcia celu.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: podmioty zarządzające portami i przystaniami, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki i stowarzyszenia, Urzędy Morskie, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej, przedsiębiorcy.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Głównym kryterium wyboru operacji będzie komplementarność z istniejącą infrastrukturą transportową – łączenie transportu wodnego z innymi rodzajami transportu (transport samochodowy, lotniczy, kolejowy). Wpisywanie się projektu w kompleksowe rozwiązanie obszarowe. Przyczynianie się do przenoszenia transportu osób i towarów z dróg na drogi wodne.

Osiągnięcie rezultatów projektu najniższym kosztem.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb projektów strategicznych, tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego¹⁵, mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

¹⁵ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Całkowita długość ulepszonych lub utworzonych śródlądowych dróg wodnych (CI)	km	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
3.	Długość zbudowanych lub zmodernizowanych nabrzeży w portach morskich	mb	EFRR	słabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku

PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.4: Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: Zwiększenie udziału pasażerskiego transportu kolejowego w transporcie ogółem.

W województwie po okresie ograniczania działalności kolejowej, znów notowany jest wzrost zainteresowani pasażerów tym środkiem transportu. Doświadczenia perspektywy 2007-2013 pokazują dobre efekty ponownego uruchomienia części linii kolejowych oraz wiązania kolei z innymi środkami transportu w tym z transportem rowerowym poprzez rozbudowę infrastruktury park&ride i bike&ride. Niedostateczny stan techniczny wielu odcinków regionalnych linii kolejowych oraz taboru kolejowego to jedna z istotnych barier rozwojowych województwa. Taka sytuacja ma m.in. niekorzystny wpływ na mobilność mieszkańców regionu, możliwość rozwoju poszczególnych jego obszarów, środowisko. Dla poprawy tej sytuacji konieczne jest wsparcie dalszej modernizacji i rehabilitacji regionalnej linii infrastruktury kolejowej, a także istniejącej infrastruktury dworcowej z uwzględnieniem potrzeb osób o ograniczonej możliwości poruszania się. Kolejnym obszarem jest zakup i modernizacja taboru kolejowego do obsługi połączeń regionalnych. Tego typu działania powodują wzrost atrakcyjności kolei jako środka transportu zarówno w kontekście codziennych dojazdów do pracy jak i w odniesieniu do turystycznego wykorzystania, szczególnie weekendowego.

Podniesienie komfortu podróży oraz skrócenie czasów przejazdu powoduje zastępowanie, przede wszystkim indywidualnego transportu samochodowego, transportem kolejowym co przekłada się na zmniejszenie presji środowiskowej transportu.

Oczekiwaną zmianą jest zmniejszenie lub zatrzymanie wzrostu ilości samochodowych podróży indywidualnych na rzecz transportu kolejowego. Przekłada się to także na większą rentowność przewoźnika i operatora systemu kolejowego.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Udział pasażerów przewożonych transportem kolejowym w przewozach pasażerów ogółem	%	słabiej rozwinięty	32,66 (kraj)	2011		GUS	Raz w roku
2.	Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej		słabiej rozwinięty	0,2322	2010		Bada nie IGiPZ	

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa, przebudowa, modernizacja i rehabilitacja regionalnych linii kolejowych oraz infrastruktury dworcowej.

Aby zwiększyć konkurencyjność transportu kolejowego wobec transportu drogowego konieczne jest zwiększenie średnich prędkości pociągów na tych liniach. W wielu przypadkach wystarczy rehabilitacja linii (np. wymiana podkładów) w innych konieczna będzie korekta łuków. Rehabilitacja linii pozwoli na przywrócenie im wartości użytkowych, tam gdzie linie zatraciły swoje parametry. Na skrzyżowaniach mniej uczęszczanych szlaków kolejowych z drogami o mniejszym natężeniu ruchu, planowane są działania modernizacyjne w obrębie przejazdów kolejowych oraz ich wyposażenie w nowoczesne urządzenia sygnalizacyjne. Przebudowa lub zmiana sposobu użytkowania budynków dworcowych podniesie atrakcyjność korzystania z infrastruktury i zwiększy rentowność systemu. Dworce będą mogły stać się centrami przesiadkowymi lub miejscami integracji różnych rodzajów transportu z koleją.

2. Modernizacja lub instalacja systemów automatycznego sterowania ruchem kolejowym w celu podniesienia parametrów podróży, w szczególności bezpieczeństwa na styku z innymi środkami transportu.

Systemy automatycznego sterowania ruchem kolejowym, uzupełniając infrastrukturę torową, pozwalają na znaczne podniesienie bezpieczeństwa ruchu, co pozwala na zwiększenie średniej prędkości pociągów. Zwiększają także bezpieczeństwo i zmniejszają awaryjność systemu.

3. Zakup i modernizacja taboru kolejowego na potrzeby przewozów regionalnych. Nowoczesny i komfortowy tabor kolejowy z jednej strony zachęca do rezygnacji z indywidualnych środków transportu, z drugiej jest tańszy w eksploatacji co zwiększa rentowność przewozów regionalnych.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego oraz mieszkańcy województw ościennych.

Typy beneficjentów: zarządcy infrastruktury kolejowej, przedsiębiorstwa, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki i stowarzyszenia.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Głównym kryterium wyboru operacji będzie komplementarność z istniejącą infrastrukturą transportową – łączenie transportu kolejowego z innymi rodzajami transportu (transport samochodowy, lotniczy, wodny). Wpisywanie się projektu w kompleksowe rozwiązanie obszarowe.

Przyczynianie się do przenoszenia transportu osób i towarów z dróg na linie kolejowe.

Łączenie obszarów o niskiej dostępności z węzłami transportowymi, mające na celu poprawę dostępności komunikacyjnej.

Osiąganie rezultatów projektu najniższym kosztem.

Narzędzia realizacji: tryb pozakonkursowy – projekty systemowe w zakresie zakupu taboru kolejowego, projekty strategiczne uzgodnione z PKP PLK i Kontrakcie Terytorialnym.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów zwrotnych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Projekt modernizacji linii kolejowej nr 210 może spełniać warunki dla dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Całkowita długość nowych linii kolejowych (CI)	km	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
2.	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych linii kolejowych (CI)	km	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku
3.	Liczba zakupionych lub zmodernizowanych jednostek taboru kolejowego	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania	raz w roku

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej**Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów**

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru(w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondary theme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
026 Inne koleje		01 Dotacja bezzwrotna		01 Duże obszary miejskie (o ludności >50 000 i dużej gęstości zaludnienia)		01 Zintegrowane inwestycje terytorialne – miejskie		00 Nie dotyczy		07 Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych.	
027 Tabor kolejowy			02 Małe obszary miejskie (o ludności >5 000 i średniej gęstości zaludnienia)		05 Inne zintegrowane podejścia do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich/wiejskich						
030 Drugorzędne połączenia drogowe z siecią drogową i węzłami TEN-T (nowo budowane)			03 Obszary wiejskie (o małej gęstości zaludnienia)		07 Nie dotyczy						
031 Pozostałe drogi krajowe i regionalne (nowo budowane)											
032 Lokalne drogi dojazdowe (nowo budowane)											
034 Inne drogi przebudowane lub zmodernizowane (autostrady, drogi krajowe, regionalne lub lokalne)											
03 Transport											

VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT

<i>multimodalny</i>												
<i>040 Inne porty morskie</i>												
<i>042 Śródlądowe drogi wodne i porty (regionalne i lokalne)</i>												

2.A.6. Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

nie dotyczy

VII RYNEK PRACY

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.5: zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie zatrudnienia wśród osób bezrobotnych, poszukujących pracy i nieaktywnych zawodowo.

W województwie zachodniopomorskim stwierdzono najniższy w kraju poziom zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata, jeden z najwyższych w kraju poziom bezrobocia wg BAEL oraz bezrobocia długookresowego. Zaobserwowano wysoki wzrost udziału osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych oraz najniższy w kraju poziom zatrudnienia. Województwo znajduje się wśród województw o najniższym wskaźniku aktywności zawodowej. Wśród osób bezrobotnych dominują osoby wchodzące na rynek pracy, osoby po 50 roku życia, osoby niepełnosprawne, mieszkańcy obszarów wiejskich oraz osoby długotrwale bezrobotne. Specyfika województwa zachodniopomorskiego, stosunkowo duże odległości pomiędzy głównymi ośrodkami miejskimi zmuszają do większej intensywności działań wspomagających mobilność zawodową pracowników.

Należy podkreślić, iż niski wskaźnik zatrudnienia oraz niedostateczna mobilność zawodowa są jedną z podstawowych barier rozwoju województwa. Mankamentem rynku pracy jest też słaba jego elastyczność i niedostosowanie struktury podaży do popytu na pracę.

Jednym z podstawowych problemów w obszarze zatrudnienia w Polsce jest niski poziom aktywności zawodowej i wciąż niewielki udział w rynku pracy osób w wieku 55+ na tle UE oraz OECD.

W obliczu zmieniającej się gospodarki ważne są również działania mające na celu reorientację zawodową rolników i rybaków, które umożliwią im zdobycie nowego zatrudnienia i wykonywania nowego zawodu.

Wsparcie będzie służyło niwelowaniu barier utrudniających podjęcie zatrudnienia. W wyniku realizacji programu osoby bezrobotne, poszukujące pracy i nieaktywne zawodowo poprawią swoją sytuację na rynku pracy poprzez kompleksowe wsparcie aktywizacyjne oraz nabycie kwalifikacji, co będzie prowadziło do podejmowania przez te osoby zatrudnienia. Reorientacja zawodowa rolników i rybaków przyspieszy zmiany strukturalne w tych sektorach poprzez zaprzestanie prowadzenia działalności rolniczej/rybackiej i podjęcie alternatywnego zajęcia. Wsparcie przyczyni się do wzrostu efektywności wykorzystania zasobów ludzkich na regionalnym rynku pracy, szczególnie wśród grup,

których udział w zatrudnieniu jest niski oraz będzie służyło uwalnianiu zasobów pracy z restrukturyzowanego rolnictwa i rybactwa.

Głównym efektem będzie wzrost poziomu zatrudnienia w regionie, co przyczyni się do wzrostu konkurencyjności zachodniopomorskiej regionalnej gospodarki.

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.5

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

Lp.	Wskaźnik	Kategoria regionu	Jednostka pomiaru wskaźnika	Wspólny wskaźnik produktu stosowany jako podstawa do ustalania celu	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa ¹⁶ (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba osób pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
2.	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
3.	Liczba osób pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
4.	Liczba utworzonych mikroprzedsiębiorstw działających 30 miesięcy po uzyskaniu wsparcia finansowego	slabiej rozwinięty	sztuki							
5.	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej	slabiej rozwinięty	sztuki							

¹⁶ Wykaz ten obejmuje wspólne wskaźniki rezultatu, dla których ustalono wartość docelową, oraz wszystkie specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu. Wartości docelowe dla wspólnych wskaźników rezultatu muszą być wyrażone ilościowo, natomiast dla specyficznych dla programu wskaźników rezultatu mogą być wyrażone jakościowo lub ilościowo. Wartość docelową można przedstawić łącznie (mężczyźni + kobiety) lub w podziale na płeć, przy czym wartości bazowe mogą zostać odpowiednio dostosowane. „M” = mężczyźni, „K” = kobiety, „O” = ogółem.

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Kompleksowe wsparcie dla osób bezrobotnych, nieaktywnych zawodowo i poszukujących pracy obejmujące pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy oraz działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji zawodowych, a także pomoc w zdobywaniu doświadczenia zawodowego.
2. Wsparcie dla tworzenia nowych miejsc pracy poprzez m.in. refundację kosztów zatrudnienia, środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej, organizację staży/praktyk zawodowych oraz prac interwencyjnych.
3. Wspieranie mobilności zawodowej, poprzez działania ułatwiające podejmowanie zatrudnienia poza miejscem zamieszkania oraz zwiększenie dostępności informacji o ofertach zatrudnienia.
4. Reorientacja zawodowa rolników i rybaków.

Planowane wsparcie będzie obejmować identyfikację potrzeb osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy oraz diagnozę możliwości ich rozwoju zawodowego, wsparcie poszczególnych grup z zastosowaniem odpowiednich instrumentów i form wsparcia, wspieranie mobilności zawodowej, w tym finansowanie usług świadczonych w ramach sieci EURES, które ze względu na przygraniczny charakter regionu odgrywać mogą istotną rolę kształtującą sytuację na rynku pracy.

Refundacja kosztów zatrudnienia obejmować będzie refundację kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy.

Wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej udzielane będzie wyłącznie osobom znajdującym się w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy (w tym m.in. niepełnosprawne, długotrwale bezrobotne, powyżej 50. roku życia). Natomiast pozostałe osoby będą obejmowane systemem instrumentów zwrotnych w ramach PI 8.7.

Grupy docelowe:

- osoby powyżej 24. roku życia poszukujące pracy i nieaktywne zawodowo lub bezrobotne, a także osoby kwalifikujące się do reorientacji zawodowej rolników lub rybaków;
- w zakresie usług EURES – osoby poszukujące pracy, nieaktywne zawodowo lub bezrobotne oraz pracodawcy.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2.Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet Monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na realizację strategii inteligentnych specjalizacji regionu,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy: projekty systemowe, mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych. Tryb pozakonkursowy uzasadniony będzie przedmiotem i charakterem wsparcia, typem beneficjenta lub skalą przedsięwzięcia.

2.A.2.3.Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania realizacji projektów w ramach przedmiotowego PI. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z zastosowaniem instrumentów finansowych będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania. Planuje się zakończenie przedmiotowej analizy w sierpniu 2014 r. Instrumenty inżynierii finansowej będą funkcjonowały jako uzupełnienie wsparcia bezzwrotnego.

2.A.2.4.Opis planowanego zastosowania dużych projektów

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.5

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie (C)	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie (C)	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba osób w wieku 25-30 lat objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
5.	Liczba osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.7: samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Zwiększenie liczby miejsc pracy w ramach nowopowstałych przedsiębiorstw, ze szczególnym uwzględnieniem inteligentnych specjalizacji.

Dotychczasowe doświadczenia wskazują na wysoką efektywność narzędzi umożliwiających dofinansowanie stanowiska pracy. Jednocześnie doświadczenie wskazuje, że instrumenty na rozpoczęcie działalności gospodarczej są jedną z najefektywniejszych form walki z bezrobociem. Mając na uwadze wysoki poziom bezrobocia w województwie istnieje konieczność kontynuowania wsparcia dla osób planujących rozpoczęcie własnej działalności oraz wsparcia nowopowstałych firm. Główną formą wsparcia przewidzianą w ramach tego PI są niskooprocentowane pożyczki. Częstą barierą dla założenia własnej firmy jest: ograniczony dostęp do kapitału finansowego, brak możliwości pozyskania finansowania ze źródeł komercyjnych ze względu na brak odpowiedniej historii kredytowej, niedysponowanie wystarczającymi zabezpieczeniami, czy zbyt wysokie ryzyko planowanego przedsięwzięcia gospodarczego. Forma pożyczki ma odpowiadać na to zapotrzebowanie i przyczynić się do wzrostu przedsiębiorczości w regionie.

Efekty realizacji ww. przedsięwzięć wpłyną na zwiększenie liczby nowopowstałych przedsiębiorstw, zwiększenie liczby osób, które podjęły zatrudnienie oraz przyczynią się do utworzenia nowych miejsc pracy w województwie. Rezultatem będzie również wzrost przedsiębiorczości i samozatrudnienia w regionie oraz podniesienie poziomu aktywności zawodowej. Efektem wsparcia towarzyszącego dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz w pierwszym okresie prowadzenia tej działalności będzie zwiększenie, w wymiarze ilościowym i jakościowym, przeżywalności przedsiębiorstw oraz poprawa jakości zarządzania ich rozwojem.

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.7

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

Lp.	Wskaźnik	Kategoria regionu	Jednostka pomiaru wskaźnika	Wspólny wskaźnik produktu stosowany jako podstawa do ustalania celu	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba utworzonych mikroprzedsiębiorstw działających 30 miesięcy po uzyskaniu wsparcia finansowego	ślabiej rozwinięty	szt.							
2.	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej	ślabiej rozwinięty	szt.							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Wsparcie przedsiębiorczości, samozatrudnienia oraz tworzenia nowych miejsc pracy, poprzez instrumenty finansowe na rozpoczęcie działalności gospodarczej.
2. wsparcie dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz w pierwszym okresie prowadzenia tej działalności.

Wsparcie dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej udzielane będzie poprzez instrumenty finansowe (w tym preferencyjne pożyczki), finansowanie wsparcia pomostowego na utworzenie dodatkowego miejsca pracy, wsparcie doradczo-szkoleniowe oraz poprzez centra coworkingowe.

W ramach programu wspierane będzie tworzenie nowych przedsiębiorstw, a także zapewnianie trwałości i rozwoju nowopowstałych podmiotów. Główna forma wsparcia w postaci pożyczek będzie uzupełniona kompleksowym wsparciem dla osób zainteresowanych założeniem działalności, w tym wysokiej jakości wsparciem szkoleniowo-doradczym (w tym trenera osobistego) przygotowującym do samodzielnego prowadzenia działalności gospodarczej, a także wspomagającym ostatecznego odbiorcę wsparcia w początkowej fazie prowadzenia działalności gospodarczej zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami. Formy wsparcia będą indywidualnie dostosowane do zapotrzebowania poszczególnych odbiorców. Wsparcie w centrach co-workingowych będzie miało na celu ułatwienie startu nowym przedsiębiorcom.

Grupy docelowe:

- osoby pozostające bez pracy, poszukujące zatrudnienia, zagrożone jego utratą lub w innych aspektach defaworyzowanych na rynku pracy z wyłączeniem osób zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym, Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej lub prowadzących działalność na podstawie odrębnych przepisów (w tym m.in. działalność adwokacką, komorniczą lub oświatową) w okresie 12 miesięcy poprzedzających dzień przystąpienia do projektu;
- MŚP w pierwszym okresie prowadzenia działalności gospodarczej.

Typy beneficjentów:

- wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych);

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2.Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na realizację strategii inteligentnych specjalizacji regionu,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy: mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych. Tryb pozakonkursowy uzasadniony będzie przedmiotem i charakterem wsparcia, typem beneficjenta lub skalą przedsięwzięcia.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania realizacji projektów w ramach przedmiotowego PI. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z zastosowaniem instrumentów finansowych będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania. Planuje się zakończenie przedmiotowej analizy w sierpniu 2014 r.

2.A.2.4Opis planowanego zastosowania dużych projektów

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5Układ wskaźników produktu

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.7

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie	osoby	EFS	słabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.8: równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: Wzrost poziomu zatrudnienia wśród osób sprawujących opiekę nad dziećmi do 3. roku życia.

Konieczność sprawowania opieki nad dziećmi do 3 r.ż. stanowi barierę w udziale w rynku pracy. Istnieje konieczność zapewnienia spójnego systemu wsparcia dla osób chcących powrócić na rynek pracy po przerwie związanej z wychowaniem dziecka. Niska dostępność usług opieki nad dziećmi, w połączeniu ze specyficzną dla województwa siatką osiedleńczą determinuje konieczność zarówno dostosowania form opieki do potrzeb demograficznych, jak i propagowanie odpowiednich form zatrudnienia.

Efektem wsparcia będzie powrót na rynek pracy osób sprawujących opiekę nad dziećmi do 3 roku życia dzięki działaniom obejmującym m. in. utworzenie nowych miejsc w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennego opiekuna, jak również trwałemu upowszechnieniu przedmiotowych form opieki nad dzieckiem, co ma szczególne znaczenie w przypadku form nieinstytucjonalnych. Osoby opiekujące się dziećmi do 3 r.ż. zostaną objęte wsparciem aktywizującym mającym na celu ułatwienie powrotu na rynek pracy po przerwie związanej z wychowaniem dziecka, co ma się przyczynić do ich większej aktywności zawodowej. Dzięki udzielonemu wsparciu wybrane zakłady pracy umożliwią swoim pracownikom godzenie życia zawodowego z prywatnym poprzez wdrożenie do stosowania elastycznych form zatrudnienia.

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.8

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

Lp.	Wskaźnik	Kategoria regionu	Jednostka pomiaru wskaźnika	Wspólny wskaźnik produktu stosowany jako podstawa do ustalania celu	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba osób, które powróciły na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/ wychowaniem dziecka, po opuszczeniu programu	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Wsparcie dla tworzenia i funkcjonowania podmiotów opieki nad dziećmi do lat 3 oraz działania na rzecz zwiększania liczby miejsc w istniejących instytucjach.
2. Tworzenie warunków dla rozwoju opieki nieinstytucjonalnej nad dziećmi do lat 3 (opiekun dzienny).
3. Finansowanie opieki nad dziećmi do lat 3 oraz wspieranie aktywizacji dla osób powracających na rynek pracy po przerwie związanej z wychowywaniem dziecka (m. in. po urlopach macierzyńskich/wychowawczych).
4. Wdrożenie elastycznych form zatrudnienia polegające na opracowaniu regulacji dla nowych form zatrudnienia, szkoleniu kadry zarządzającej oraz pracowników, a także tworzeniu odpowiednich warunków technicznych do efektywnego wdrożenia w zakładzie pracy nowych form zatrudnienia.

Wsparcie będzie polegać na tworzeniu warunków do godzenia ról rodzinnych i zawodowych, m.in. poprzez rozwój opieki instytucjonalnej i nieinstytucjonalnej nad dziećmi do 3. roku życia. W ramach pierwszego typu projektów możliwe będzie tworzenie nowych miejsc w funkcjonujących instytucjonalnych podmiotach opieki nad dziećmi, a także ich tworzenie wraz z finansowaniem działalności przez pierwszy okres funkcjonowania. Dostęp do usług opieki nad dziećmi do lat 3 powinien zostać zwiększony w wymiarze jakościowym i ilościowym. Tworzenie warunków do rozwoju nieinstytucjonalnych form opieki nad dziećmi będzie odbywało się poprzez m.in. programy nabywania kwalifikacji wymaganych przy tego typu pracy, skierowane do osób pozostających bez zatrudnienia.

Przedsięwzięcia będą koncentrować się również na wsparciu finansowym osób znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej, które ze względu na konieczność opieki nad dziećmi do 3. roku życia, mają utrudnioną możliwość wykonywania obowiązków zawodowych, bądź znajdują się poza rynkiem pracy i nie mają możliwości korzystania z różnych form aktywizacji zawodowej. Osoby te będą mogły również skorzystać ze wsparcia mającego na celu aktywizację zawodową.

Ponadto realizowane będzie wprowadzenie zmian w funkcjonowaniu zakładów pracy, które planują ułatwienie pracownikom godzenia życia prywatnego z zawodowym.

Grupa docelowa: pracodawcy i pracownicy oraz osoby powracające na rynek pracy po przerwie związanej z wychowywaniem dziecka (m.in. po urlopach macierzyńskich/wychowawczych).

Typ beneficjenta: wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów.

W ramach pierwszego i drugiego typu projektu premiowane będą projekty zakładające współpracę z podmiotem, który będzie finansował usługi opieki nad dziećmi np. gminą czy zakładem pracy. Jest to szczególnie istotne przy nieinstytucjonalnych formach opieki nad dziećmi, których finansowanie jest zadaniem gmin. Ponadto w ramach pierwszego i drugiego typu operacji do dofinansowania warunkiem udzielenie dofinansowania będzie zapewnienie trwałości projektu.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy: projekty systemowe, tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego¹⁷. Tryb pozakonkursowy uzasadniony będzie przedmiotem i charakterem wsparcia, typem beneficjenta lub skalą przedsięwzięcia.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

¹⁷ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.8

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	<i>Liczba osób opiekujących się zależnymi dziećmi w wieku do 3 lat objętych wsparciem w programie</i>	<i>osoby</i>	<i>EFS</i>	<i>slabiej rozwinięty</i>			
2.	<i>Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat</i>	<i>sztuki</i>	<i>EFS</i>	<i>slabiej rozwinięty</i>			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.9: adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 4: Wzrost liczby przedsiębiorstw z sektora MŚP, których pracownicy nabyli kwalifikacje zgodne z potrzebami przedsiębiorstwa.

Cel szczegółowy 5: Wzrost zdolności przystosowania się przedsiębiorstw do zmian oraz zniwelowanie ryzyka bezrobocia pracowników przedsiębiorstw przechodzących procesy adaptacyjne.

Współczesna konkurencyjna gospodarka wymusza na dostawcach produktów i usług stałe utrzymanie ich na wysokim, satysfakcjonującym nabywców, poziomie. W województwie zachodniopomorskim szczególnie rozwinięty jest sektor MŚP, którego specyfika powoduje wrażliwość na zmiany i niekorzystne trendy w gospodarce co w konsekwencji ma bezpośredni wpływ na sytuację przedsiębiorców oraz ich pracowników. W związku z tym szczególnie istotne jest nie tylko stałe podnoszenie kwalifikacji przedsiębiorców i ich pracowników, ale również rozwijanie umiejętności efektywnego zarządzania zmianą w przedsiębiorstwach. W przypadku przedsiębiorstw przechodzących procesy restrukturyzacji istotne jest także wspieranie pracowników podlegających procesowi outplacementu, które prowadzić będzie do zmiany, bądź uzupełnienia kwalifikacji oraz ponownego odnalezienia się na rynku pracy.

Przedsięwzięcia te przyczynią się w głównej mierze do zwiększenia adaptacyjności przedsiębiorstw do zmian, w szczególności w zakresie restrukturyzacji oraz zmniejszeniu liczby pracowników zagrożonych zwolnieniem z pracy.

W wyniku nabywania i podnoszenia przez pracowników kwalifikacji wzrośnie poziom konkurencyjności i kondycji zachodniopomorskich przedsiębiorstw.

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.9

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

Lp.	Wskaźnik	Kategoria regionu	Jednostka pomiaru wskaźnika	Wspólny wskaźnik produktu stosowany jako podstawa do ustalania celu	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba osób, które nabyły kwalifikacje kompetencje w ramach lub po opuszczeniu programu	slabiej rozwinięty	osoby							
2.	Liczba osób, które po opuszczeniu programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie	slabiej rozwinięty	osoby							
3.	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Szkolenia wspierające rozwój kwalifikacji przedsiębiorców i ich pracowników zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami przedsiębiorstw.
2. Kompleksowe usługi odpowiadające na potrzeby przedsiębiorstw.
3. Usługi diagnostyczne, doradztwo, szkolenia dla przedsiębiorstw odczuwających negatywne skutki zmiany gospodarczej, mające na celu zapobieganie sytuacji kryzysowej.
4. Doradztwo w zakresie opracowania i/lub wdrożenia planu rozwoju działalności bądź planu restrukturyzacji oraz szkolenia w tym zakresie.
5. Doradztwo dla przedsiębiorstw w zakresie opracowania programu zwolnień monitorowanych i/lub jego wdrożenie.

Powyższy zakres działań przyczyni się do poprawy wsparcia przedsiębiorstw i ich pracowników w zakresie usług rozwojowych oraz zdolności przystosowania się przedsiębiorstw i pracowników do zmian i tym samym realizacji celu szczegółowego dla Priorytetu 8.9. W ramach kompleksowych usług możliwe będą usługi szkoleniowe, doradcze, diagnostyczne, wdrożeniowe z zakresu zarządzania strategicznego i nowoczesnych metod zarządzania przedsiębiorstwem. W zakresie zwolnień monitorowanych planowane jest zastosowanie instrumentów wsparcia takich jak: szkolenia i poradnictwo zawodowe, poradnictwo psychologiczne, pośrednictwo pracy, staże i praktyki zawodowe przygotowujące do podjęcia pracy w nowym zawodzie oraz subsydiowane zatrudnienie uczestnika projektu u nowego pracodawcy.

Środki UE będą skupiać się na wsparciu przedsiębiorstw dla działań modernizacyjnych i dostosowawczych do nowych trendów w gospodarce poprzez adaptację stanowisk pracy, systemów organizacyjnych, urządzeń biurowych czy polityki kadrowej, w tym warunków zatrudnienia pozwalających na efektywne wykorzystanie zasobów pracy. Wsparcie zakładające wzrost kompetencji pracowników przedsiębiorstw w zakresie prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej przyczyni się do wzrostu nakładów B+R przedsiębiorstw oraz zatrudnienia w sektorze B+R poprzez wzrost kompetencji i wiedzy praktycznej pracowników, a jednocześnie potencjału badawczo-wdrożeniowego przedsiębiorstw. W zakresie kształcenia i szkolenia przedsiębiorców i pracowników

przedsiębiorstw będzie opracowany i wdrożony system dystrybucji środków oparty na podejściu popytowym, uwzględniający potrzeby odbiorców wsparcia.

Natomiast przedsięwzięcia ukierunkowane na wsparcie przedsiębiorstw i ich pracowników w zakresie dostosowania się do zmian gospodarczych będą obejmować: wsparcie na rzecz zapobiegania sytuacjom kryzysowym przedsiębiorstw, które odczuwają negatywne skutki zmiany gospodarczej (szybkie reagowanie); zapewnianie przedsiębiorcy, który znalazł się w sytuacji kryzysowej wsparcia doradczego w zakresie opracowania i wdrażania planu rozwoju działalności/planu restrukturyzacji; wsparcie outplacementowe dla pracowników zwalnianych/zagrożonych zwolnieniem w przedsiębiorstwach przechodzących proces restrukturyzacji.

Grupa docelowa:

- Przedsiębiorcy i ich pracownicy,
- W zakresie działań outplacementowych również osoby zwolnione z przyczyn dotyczących zakładu pracy w okresie nie dłuższym niż 6 miesięcy przed dniem przystąpienia do projektu;

Typ beneficjenta: Wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób pracujących objętych wsparciem w programie (łącznie z pracującymi na własny rachunek) (C)	osoby	EFS	słabiej rozwinięty			
2.	Liczba osób pracujących (łącznie z pracującymi na własny rachunek) w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	słabiej rozwinięty			
3.	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem w programie (w tym przedsiębiorstw spółdzielczych i przedsiębiorstw gospodarki społecznej) (C)	szt.	EFS	słabiej rozwinięty			
4.	Liczba pracowników zagrożonych zwolnieniem z pracy oraz osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	słabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.10: aktywne i zdrowe starzenie się

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 6: Zniwelowanie ryzyka przerwania aktywności zawodowej z powodów zdrowotnych.

Jedną z istotniejszych przyczyn wykluczenia z rynku pracy jest zły stan zdrowia. W związku z tak zdiagnozowanymi problemami regionu, istnieje potrzeba realizacji programów profilaktycznych w zakresie chorób będących najczęstszymi przyczynami przerwania aktywności zawodowej. W województwie zachodniopomorskim, obserwuje się wzrost zachorowalności na choroby układu krążenia i nowotwory. Zapewnienie właściwej opieki zdrowotnej osobom pracującym pozwoli na wydłużenie czasu aktywności zawodowej oraz ograniczy wyłączenie osób z rynku pracy z powodów zdrowotnych.

Najczęstszymi przyczynami niezdolności do pracy są: choroby układu krążenia, nowotwory, choroby układu kostno-stawowego i mięśniowego, zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania, urazy kości, stawów i tkanej miękkich oraz choroby układu nerwowego.

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.10

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

Lp.	Wskaźnik	Kategoria regionu	Jednostka pomiaru wskaźnika	Wspólny wskaźnik produktu stosowany jako podstawa do ustalania celu	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba osób, które po opuszczeniu programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Opracowanie i wdrożenie projektów profilaktycznych dotyczących chorób będących istotnym problemem zdrowotnym regionu;
2. Opracowanie i wdrożenie programów rehabilitacji leczniczej ułatwiających powroty do pracy oraz umożliwiających wydłużenie aktywności zawodowej;
3. Wdrożenie programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy.

Planowane do realizacji działania w ramach programów profilaktycznych to m.in.: profilaktyka zdrowotna związana z nowotworami płuc, prostaty, wątroby i jajników poprzez realizację profilaktycznych przesiewowych badań płuc (TK) oraz jamy brzusznej (USG). Z uwagi na wzrastającą zachorowalność na raka piersi i szyjki macicy planowane są również badania przesiewowe piersi (mammografia) oraz szyjki macicy (cytologia). W ramach opracowania i wdrożenia programów rehabilitacji leczniczej możliwe będzie np. opracowanie indywidualnego planu rehabilitacji, profilaktyka zespołów bólowych i zmian zwyrodnieniowych kręgosłupa, których głównym celem będzie wydłużenie aktywności zawodowej ze szczególnym uwzględnieniem osób w wieku 50 lat i więcej. Wszystkie działania mają na celu wydłużenie aktywności zawodowej oraz niwelowanie ryzyka jej przerwania z powodów zdrowotnych.

W związku z istotnymi problemami zdrowotnymi mieszkańców województwa zachodniopomorskiego planowane działania powinny uwzględniać programy zdrowotne w zakresie promocji zdrowia psychicznego, przeciwdziałania następstwom cukrzycy, profilaktyki chorób kostno-stawowych oraz otyłości.

Grupy docelowe: osoby w wieku produkcyjnym, pracodawcy.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez

Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do kwestii polityk horyzontalnych.

Premiowane będą działania mające na celu utrzymanie aktywności zawodowej lub powrót do pracy po przerwie związanej z problemami zdrowotnymi. Przedsięwzięcia powinny obejmować opracowanie i wdrożenie programów rehabilitacji leczniczej ułatwiających powroty do pracy oraz opracowanie i wdrożenie programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy. Planowane działania powinny obejmować również populacyjne programy profilaktyczne w kierunku wczesnego wykrywania nowotworu jelita grubego, piersi i szyjki macicy oraz projekty profilaktyczne dotyczące chorób będących istotnym problemem zdrowotnym regionu, jakimi są m. in.: wzrost zaburzeń psychicznych, przeciwdziałania następstwom cukrzycy, profilaktyki chorób kostno-stawowych oraz otyłości.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy: projekty systemowe. Tryb pozakonkursowy uzasadniony będzie przedmiotem i charakterem wsparcia, typem beneficjenta lub skalą przedsięwzięcia.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	stabilnej rozwinięty			
2.	Liczba osób objętych wsparciem w ramach programów zdrowotnych współfinansowanych z EFS	osoby	EFS	stabilnej rozwinięty			

2.A.3. Opis przedsięwzięć EFS z zakresu innowacji społecznych, współpracy transgranicznej oraz wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się działań w zakresie innowacji społecznej. Natomiast w ramach działań EURES w PI 8.5, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług dla bezrobotnych, poszukujących pracy i pracodawców planowana jest współpraca ponadnarodowa.

W zakresie komplementarności z działaniami realizowanymi w ramach celów tematycznych 1-7, finansowanych ze środków EFRR, występuje ona w ramach:

I Osi Priorytetowej – Priorytet Inwestycyjny 3.1, 3.2 i 3.3 poprzez realizację projektów szkoleniowych ukierunkowanych na konkretne potrzeby przedsiębiorców (EFS), którzy uzyskali dofinansowanie na rozwój przedsiębiorstwa w ramach wskazanych PI (procesy modernizacyjne - EFRR) i w przypadku potrzeby stworzenia nowych miejsc pracy, pozwolą na jednoczesne dopasowanie kwalifikacji nowych pracowników bądź pracowników już zatrudnionych, co do których konieczne jest podjęcie działań adaptacyjnych do inwestycji w firmie; w przypadku natomiast inwestycji w nowoczesne maszyny i sprzęt produkcyjny w ramach PI 3.3 możliwe są działania przekwalifikujące pracowników, jeśli tego typu inwestycja może wiązać się z redukcją zatrudnienia;

II Osi Priorytetowej:

- a) Priorytet Inwestycyjny 2.2 poprzez wsparcie usług adresowanych do przedsiębiorców przechodzących procesy adaptacyjne i modernizacyjne oraz ich pracowników (EFS), a polegających np. na zakupie sprzętu i oprogramowania umożliwiającego wprowadzenie nowej e-usługi w ramach działalności przedsiębiorstwa (EFRR);
- b) Priorytet Inwestycyjny 2.3 poprzez wykorzystanie TIK jako źródła informacji o programach profilaktycznych, np. mailing do firm, bank usług profilaktycznych (EFRR) realizowanych w ramach działań na rzecz opracowania, realizacji i wdrożenia programów profilaktycznych – PI 8.10 (EFS);

V Osi Priorytetowej - Priorytet Inwestycyjny 6.5 poprzez realizację:

- a) projektów szkoleniowych ukierunkowanych na konkretne potrzeby przedsiębiorców (EFS), którzy uzyskali dofinansowanie na rozwój przedsiębiorstwa w celu przeprowadzenia procesów modernizacyjnych (EFRR) i w przypadku potrzeby stworzenia nowych miejsc pracy, pozwolą na jednoczesne dopasowanie kwalifikacji nowych pracowników bądź pracowników już zatrudnionych, co do których konieczne jest podjęcie działań adaptacyjnych do inwestycji w firmie;
- b) działań w zakresie opracowania i wdrożenia programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy (EFS) uzupełniająco do wsparcia przedsiębiorstw w zakresie inwestycji dot. eliminowania hałasu oraz

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.10

poprawy jakości powietrza dla sektora MŚP, w tym instalacje i urządzenia (np. filtry) do redukcji zanieczyszczeń powietrza (pyłowe, gazowe), systemy monitoringu powietrza (EFRR).

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru(w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
		EFS	słabiej rozwinięty					
		EFS	słabiej rozwinięty					
		EFS	słabiej rozwinięty					

2.A.5 Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Fundusz i Kategoria regionu : Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Społeczny														
Tabela 7: Wymiar 1			Tabela 8: Wymiar 2			Tabela 9: Wymiar 3			Tabela 10: Wymiar 6			Tabela 11: Wymiar 7		
Zakres interwencji			Forma finansowania			Typ terytorium			Terytorialne mechanizmy wdrażania			EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		
Oś priorytetowa	Kod	€	Oś priorytetowa	Kod	€	Oś priorytetowa	Kod	€	Oś priorytetowa	Kod	€	Oś priorytetowa	Kod	€
Rynek Pracy	102 Dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i osób biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych i oddalonych od rynku pracy, m.in. poprzez lokalne inicjatywy na rzecz zatrudnienia i wspieranie mobilności pracowników		Rynek Pracy	01 Dotacja bezwrotna		Rynek Pracy	01 Duże obszary miejskie (o ludności >50 000 i dużej gęstości zaludnienia)		Rynek Pracy	01 Zintegrowane inwestycje terytorialne – miejskie		Rynek Pracy	01 Wspieranie przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i zasobooszczędną	
				03 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: kapitał podwyższonego ryzyka i inwestycje kapitałowe lub środki równoważne			02 Małe obszary miejskie (o ludności >5 000 i średniej gęstości zaludnienia)			05 Inne zintegrowane podejścia do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich/wiejskich			03 Wzmacnianie konkurencyjności MŚP	
				04 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: pożyczki lub środki równoważne			07 Nie dotyczy			04 Wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji				
				03 Obszary wiejskie (o										

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY

				05Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: gwarancje lub środki równoważne								05 Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjnych i komunikacyjnych
				06 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: dotacje na spłatę odsetek , dotacje na opłaty gwarancyjne, wsparcie techniczne lub środki równoważne								06 Niedyskryminacja
												07 Równość płci
												08 Nie dotyczy
	104 Praca na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw, w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw											
	105 Równość kobiet i mężczyzn we wszystkich dziedzinach, w tym pod względem dostępu do zatrudnienia, rozwoju kariery zawodowej, godzenia życia zawodowego i prywatnego, a także promowanie równego wynagrodzenia za taką samą pracę											
	106 Przystosowanie pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian											
	107Aktywne i zdrowe starzenie się											
	108 Modernizacja instytucji działających na rynku pracy, np. publicznych i prywatnych służb zatrudnienia, oraz											

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY

<p><i>lepsze dostosowanie do potrzeb rynku pracy, w tym poprzez przedsięwzięcia służące ponadnarodowej mobilności pracowników, a także systemy mobilności i lepszą współpracę pomiędzy instytucjami a właściwymi zainteresowanymi podmiotami</i></p>																												
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.4: aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności

2.A.1 Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1

Wzrost poziomu zatrudnienia i aktywności wśród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i wykluczonych społecznie.

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się jednym z najwyższych w skali kraju odsetkiem ludności zagrożonej wykluczeniem społecznym, w tym korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Brak jest jednocześnie kompleksowych programów integracji wykorzystujących instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej oraz środowiskowej. W związku z powyższym istnieje potrzeba realizacji komplementarnych usług różnych służb publicznych, w szczególności publicznych służb zatrudnienia jednostek pomocy i integracji społecznej, a także organizacji obywatelskich na rzecz włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa. Konieczna będzie zmiana polegająca na zintegrowaniu usług oferowanych przez różne lokalne/regionalne instytucje wsparcia, w tym wzmocnienie współpracy w celu zapewnienia kompleksowego wsparcia jednostce, rodzinie i społeczności. Kompleksowe programy będą miały na celu eliminowanie różnego rodzaju barier (organizacyjnych, prawnych czy psychologicznych), na jakie napotykają osoby zagrożone wykluczeniem społecznym lub wykluczone społecznie, borykające się z problemem dyskryminacji na rynku pracy. Efektem realizacji wsparcia w ramach danego priorytetu inwestycyjnego będzie wdrożenie i realizacja komplementarnych usług różnych służb publicznych (wykorzystujących instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej oraz środowiskowej), prowadzących do integracji społecznej oraz do zwiększenia szans na zatrudnienie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i wykluczonych społecznie. Realizacja działań przyczyni się do wzrostu kompetencji społecznych, zawodowych, samodzielności i samoorganizacji ww. grup społecznych. W rezultacie działania powyższe będą odpowiadały na cel szczegółowy, jakim jest wzrost poziomu zatrudnienia wśród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i wykluczonych społecznie.

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.4

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

Lp.	Wskaźnik	Kategoria regionu	Jednostka pomiaru wskaźnika	Wspólny wskaźnik produktu stosowany jako podstawa do ustalania celu	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba osób w niekorzystnej sytuacji społecznej poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
2.	Liczba osób pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
3.	Liczba osób pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) (C)	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typ projektu:

1. Programy na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowane na aktywizację społeczno - zawodową wykorzystującą instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej i środowiskowej.

2. Usługi reintegracji i rehabilitacji społeczno – zawodowej

Z uwagi na wielopłaszczyznowy charakter wykluczenia społecznego oraz na potrzebę wsparcia otoczenia osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym konieczne jest dostarczanie kompleksowych działań, których celem jest przywrócenie na rynek pracy i do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. W ramach przedmiotowego priorytetu inwestycyjnego planowana interwencja ukierunkowana będzie przede wszystkim na aktywizację społeczno - zawodową z wykorzystaniem m.in. instrumentów aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej czy środowiskowej. Działania **aktywizacji zawodowej** uwzględniać powinny m.in. wsparcie osób i rodzin wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w ramach usług Centrum Integracji Społecznej oraz Klubu Integracji Społecznej. Ponadto, w ramach **aktywizacji edukacyjnej** możliwe będzie finansowanie m.in. zajęć szkolnych oraz stypendia w celu uzupełnienia wykształcenia na poziomie podstawowym, gimnazjalnym, ponadgimnazjalnym lub policealnym. Jednocześnie dla zwiększenia skuteczności polityki publicznej w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa niezbędne jest prowadzenie działań wykorzystujących również instrumenty **aktywizacji zdrowotnej** uwzględniające m.in.: terapię psychologiczną, rodzinną lub psychospołeczną dla rodzin lub indywidualnych osób. W ramach aktywizacji zdrowotnej możliwe będą do realizacji programy edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie, programy psychoterapii dla osób uzależnionych od alkoholu czy programy terapeutyczne dla osób uzależnionych od narkotyków lub innych środków odurzających. Inną pożądaną formą wsparcia będą turnusy rehabilitacyjne i zajęcia fizyczne usprawniające psychoruchowo lub zajęcia rehabilitacyjne odpowiadające na zdiagnozowane potrzeby osób niepełnosprawnych. Skuteczność wsparcia uzależniona jest od włączenia obok aktywizacji zawodowej, edukacyjnej i zdrowotnej działań z zakresu **aktywizacji społecznej** uwzględniającej m.in.: rozwój usług społecznych przezwyciężających indywidualne bariery w integracji społecznej w tym w powrocie na rynek pracy. W ramach danego instrumentu realizowane będą działania wspierające osoby niepełnosprawne, usamodzielniane i opuszczające pieczę zastępczą oraz usługi wspierające rodziny marginalizowane i osoby bezdomne. Jednocześnie dla lepszego rozwoju potencjału społeczności lokalnych istotne będzie realizowanie **działań środowiskowych**, które pozwolą na wdrożenie długofalowych zmian na rzecz walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, umożliwiającymi tworzenie i wdrażanie długofalowych programów edukacyjno – wspierających na poziomie regionalnym.

Grupy docelowe:

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.4

- osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym;
- otoczenie osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym (w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne dla udzielanego wsparcia osobom wykluczonych społecznie).

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, podmioty, którym jednostki samorządu terytorialnego powierzyły zadania w zakresie wspierania rodziny i sprawowania pieczy zastępczej, organizacje pozarządowe zajmujące się aktywizacją społeczno – zawodową osób i rodzin wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Podstawą zasadą wyboru projektów do dofinansowania będzie ocena dokonywana w oparciu o kryteria wyboru zatwierdzone przez Komitet Monitorujący, zapewniające wybór projektów optymalnych z punktu widzenia realizacji celów wynikających ze strategii Europa 2020 oraz wynikających ze Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Ponadto zasady na jakich oparty będzie wybór działań przyczynić się powinny do osiągnięcia celu, jakim jest wzrost poziomu zatrudnienia wśród osób zagrożonych i wykluczonych społecznie.

Preferencyjnie będą traktowane projekty partnerskie, realizowane we współpracy instytucji integracji i pomocy społecznej z instytucjami rynku pracy i/lub organizacjami pozarządowymi/podmiotami ekonomii społecznej/przedsiębiorstwami społecznymi oraz sprzyjające powstawaniu trwałych miejsc pracy.

Jednocześnie istotna przy wyborze projektów będzie ocena realizacji zasad horyzontalnych takich jak skuteczność, efektywność i trwałość udzielanego wsparcia oraz zasada niedyskryminacji. Premiowane będzie podejmowanie działań zapobiegających nierównemu traktowaniu oraz dyskryminacji m.in. ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy: tryb systemowy, , mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

W ramach priorytetu inwestycyjnego przewiduje się wykorzystanie zarówno konkursowej ścieżki wyboru, jak i trybu pozakonkursowego. Z uwagi na charakter wsparcia w ramach danego priorytetu może zostać zastosowany tryb pozakonkursowy.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.4

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	Osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie (C)	Osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba osób biernych zawodowo, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, objętych wsparciem w programie (C)	Osoby	EFS	slabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.7: ułatwienie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym

2.A.1 Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2:

Wzrost dostępności do wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych dla mieszkańców województwa

W województwie zachodniopomorskim występuje wysoki odsetek osób, którym należy zapewnić dostęp do pomocy i podstawowych usług społecznych. Jednocześnie na obszarze województwa odnotowuje się znaczną liczbę osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji tj.: niepełnosprawnych, osób starszych, dzieci objętych systemem pieczy zastępczej, osób chorujących psychicznie, osób opuszczających zakłady penitencjarne. W związku z powyższym należy dążyć do ułatwienia dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym. Należy podjąć działania mające na celu rozwijanie instrumentów ukierunkowanych na wsparcie rodzin, w tym profilaktykę pomagającą przeciwdziałać dziedziczeniu biedy oraz zwiększenie dostępności i jakości usług opiekuńczych oraz opieki zdrowotnej. Należy mieć na względzie, że brak lub ograniczenie dostępu do tych usług powoduje trwałe, często nieodwracalne pogorszenie zdolności do uczestnictwa w życiu społecznym, w tym do podjęcia i utrzymania zatrudnienia, co bezpośrednio przyczynia się do zwiększenia ryzyka wystąpienia ubóstwa.

Oczekiwany efektem planowanych interwencji będzie ograniczenie istniejących nierówności w zakresie dostępu do usług opiekuńczych, społecznych i zdrowotnych, jak również podwyższenie standardu świadczonych usług. W rezultacie przyczyni się to do przeciwdziałania i łagodzenia efektów negatywnych zjawisk, w tym: ubóstwa, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży żyjących w rodzinach wielodzietnych, niepełnych, opiekujących się osobami zależnymi, w tym również osobami niepełnosprawnymi. Taka wielowymiarowa interwencja pozwoli zmniejszyć oraz wyeliminować zjawisko wykluczenia społecznego, wyrównać dysproporcje, stwarzając warunki do podjęcia pracy. Wartością dodaną będzie rozwój sektora ekonomii społecznej, który będzie mógł świadczyć ww. usługi na rzecz osób znajdujących się w trudnej sytuacji.

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.7

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

Lp.	Wskaźnik	Kategoria regionu	Jednostka pomiaru wskaźnika	Wspólny wskaźnik produktu stosowany jako podstawa do ustalania celu	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba osób w niekorzystnej sytuacji społecznej poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu (C)	słabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typ projektu:

1. Świadczenie wysokiej jakości zindywidualizowanych usług społecznych (pomocy społecznej, wsparcia rodziny i pieczy zastępczej) i zdrowotnych w celu zwiększenia ich dostępności.
2. Świadczenie usług opieki nad osobami zależnymi oraz poprawa dostępu do usług opiekuńczych w wymiarze jakościowym i ilościowym.

W ramach przedmiotowego priorytetu inwestycyjnego duży nacisk położony zostanie na indywidualizację wsparcia oraz dostosowanie go w jak największym stopniu do zdiagnozowanych potrzeb konkretnych osób lub grup. Dla zwiększenia efektywności i kompleksowości oferowanego wsparcia istotna będzie realizacja przedsięwzięć integrujących usługi różnych służb publicznych, a także innych podmiotów działających na rzecz włączenia społecznego i walki z ubóstwem. Działania w ramach przedmiotowego priorytetu inwestycyjnego będą ukierunkowane na rozwój usług wspierających funkcjonowanie rodziny w szczególności wykluczonej bądź zagrożonej wykluczeniem społecznym (m.in. pomoc rodzinom dotkniętym problemem przemocy). Wśród interwencji skierowanej do rodzin z dziećmi ważne będzie wsparcie rodzin w rozwoju i samodzielnym wypełnianiu funkcji społecznych, w tym pieczy zastępczej. Kluczowe będzie również podjęcie działań mających na celu profilaktykę oraz przeciwdziałanie niepożądanym zjawiskom społeczno - wychowawczym wśród młodzieży. Ponadto, działania w ramach przedmiotowego priorytetu inwestycyjnego powinny skoncentrować się na rozwoju usług opiekuńczych (w tym miejsc pobytu dziennego) dla osób niepełnosprawnych i starszych; usług w mieszkaniach chronionych, wspomaganych, treningowych; usług poradnictwa prawnego i obywatelskiego oraz usług interwencji kryzysowej. Wsparcie będzie również kierunkowane na zwiększenie dostępu do usług publicznych o charakterze społecznym i zdrowotnym, uwarunkowanych w głównej mierze trendami demograficznymi. Rozwój usług w formie instytucjonalnej jak i deinstytucjonalnej w sferze opieki zdrowotnej i rehabilitacji medycznej nad osobami zależnymi będzie istotnie przyczyniać się do przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu tych osób oraz ich rodzin.

Grupy docelowe: Mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty, z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Preferowane będą projekty, w których realizatorem usług społecznych będą podmioty ekonomii społecznej. Jednocześnie istotna przy wyborze projektów będzie ocena realizacji zasad horyzontalnych takich jak skuteczność, efektywność i trwałość udzielanego wsparcia oraz zasada niedyskryminacji. Premiowane będzie podejmowanie działań zapobiegających nierównemu traktowaniu oraz dyskryminacji m.in. ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy: tryb systemowy, tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego¹⁸.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

I.p.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi lub zdrowotnymi w programie	osoby	EFS	słabiej rozwinięty			

¹⁸ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.8: wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: Wzrost poziomu zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej

Ekonomia społeczna została wskazana jako innowacyjny instrument wpływający na zwiększenie integracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych społecznie oraz kapitału społecznego, a także rozwoju lokalnego. Podmioty ekonomii społecznej odgrywają ważną rolę w realizowaniu celu wspierania włączenia społecznego i walki z ubóstwem. Działalność taka pozwala na rozwiązywanie zróżnicowanych problemów społecznych w wielu obszarach życia publicznego. W województwie zachodniopomorskim zauważa się wzrost liczby podmiotów ekonomii społecznej, jednak ich rozmieszczenie nie odpowiada strukturze demograficznej i zidentyfikowanym potrzebom społecznym. W związku z powyższym podmioty ekonomii społecznej wymagają wsparcia zarówno w zakresie efektywności świadczonych usług, jak i profesjonalizacji i komercjalizacji działalności. Efektem realizowanych działań będzie stworzenie warunków dla funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej, co wzmocni ich pozycję konkurencyjną. Ponadto efekty tych działań będą sprzyjać tworzeniu nowych miejsc pracy, a tym samym ograniczy to ryzyko bezrobocia wśród osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.8

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

Lp.	Wskaźnik	Kategoria regionu	Jednostka pomiaru wskaźnika	Wspólny wskaźnik produktu stosowany jako podstawa do ustalania celu	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	slabiej rozwinięty	szt.							
2.	Liczba miejsc pracy istniejących co najmniej 30 miesięcy, utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	slabiej rozwinięty	szt.							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typ projektu:

1. Tworzenie regionalnych i lokalnych partnerstw na rzecz rozwoju ekonomii społecznej mających na celu zwiększenia dostępności do usług na rzecz podmiotów ekonomii społecznej.

Tworzenie regionalnych i lokalnych partnerstw na rzecz ekonomii społecznej ma na celu wzmocnienie roli otoczenia podmiotów ekonomii społecznej. Aby sprostać tym wyzwaniom, w ramach przedmiotowego priorytetu inwestycyjnego planuje się skierować wsparcie na wzmocnienie tego sektora poprzez zapewnienie dostępu do wyspecjalizowanych usług, kapitału, tworzenie możliwości wzrostu oraz dostęp do wiedzy przez zbudowanie regionalnej sieci wymiany wiedzy. Poprzez niniejszy typ projektu wspierane będą również działania animacyjne, mające na celu pobudzanie aktywności obywatelskiej oraz rozwój partycypacji społecznej.

Grupy docelowe:

- osoby fizyczne w zakresie doradztwa i szkoleń umożliwiających uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej;
- podmioty uprawnione do założenia spółdzielni socjalnej w zakresie doradztwa i szkoleń umożliwiających uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej, w tym w formie spółdzielni socjalnej;
- podmioty ekonomii społecznej;
- instytucje rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej w obszarze promocji ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej oraz rozwoju partnerstwa;
- jednostki samorządu terytorialnego, przedstawiciele lokalnych przedsiębiorstw i mediów w zakresie promocji ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej oraz rozwoju partnerstwa.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

Typ projektu:

2. Wsparcie dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym za pośrednictwem podmiotów ekonomii społecznej (w tym poprzez tworzenie i/lub działalność podmiotów integracji społecznej).

Mając na uwadze rolę podmiotów integracji społecznej, istotne jest tworzenie warunków sprzyjających ich rozwojowi. W ramach przedmiotowego priorytetu inwestycyjnego prowadzone będą działania wykorzystujące i wzmacniające potencjał społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych oraz podmiotów ekonomii społecznych, które dysponują skutecznymi instrumentami aktywizacji społecznej i zawodowej. Działalność tych podmiotów łączy cele społeczne z ekonomicznymi, stanowi skuteczny instrument aktywizacji osób doświadczających trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy. Wsparcie poprzez tworzenie i/lub działalność podmiotów integracji społecznej przekładać się będzie na zwiększenie spójności społecznej i poprawę sytuacji na rynku pracy.

Grupy docelowe:

- osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym;
- otoczenie osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym (w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne dla udzielanego wsparcia osobom wykluczonych społecznie).

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty, - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

Typ projektu:

3. Tworzenie miejsc pracy w sektorze przedsiębiorczości społecznej m.in. poprzez wsparcie tworzenia przedsiębiorstw społecznych i spółdzielni socjalnych.

Aby móc zrealizować cel szczegółowy, jakim jest wzrost poziomu zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej, niezbędne jest tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju tego sektora w regionie. Cel ten ma być osiągnięty m.in. poprzez wsparcie dla zakładania przedsiębiorstw społecznych i spółdzielni socjalnych, obejmujące wsparcie szkoleniowo - doradcze, dotacyjne i pomostowe (w trakcie rozpoczynania prowadzenia przedsiębiorstwa i w początkowym okresie jego rozwijania) dla osób zainteresowanych założeniem lub przystąpieniem do przedsiębiorstwa społecznego lub spółdzielni socjalnej. Istotnym

będzie również wsparcie inicjatyw związanych z tworzeniem nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych.

Grupy docelowe:

- osoby fizyczne uprawnione do założenia spółdzielni socjalnej lub ukierunkowane na założenie przedsiębiorstwa społecznego;
- podmioty uprawnione do założenia spółdzielni socjalnej lub ukierunkowane na założenie przedsiębiorstwa społecznego;
- spółdzielnie socjalne oraz przedsiębiorstwa społeczne.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

Typ projektu:

4. Koordynacja rozwoju sektora ekonomii społecznej w województwie.

Efektywna realizacja działań związanych z rozwojem potencjału ekonomii społecznej wymaga bieżących analiz ich sytuacji w regionie. W związku z powyższym w ramach przedmiotowego typu projektu zaplanowano rozwój systemu koordynacji, w tym monitorowania sytuacji PES w regionie. Jednocześnie wsparcie ukierunkowane zostanie na działania animacyjne i promocyjne w zakresie ekonomii społecznej (w tym promocja zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej oraz upowszechnianie idei klauzul społecznych). Nieodzownym elementem wsparcia będą usługi doradcze dla instytucji wspierających podmioty ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych.

Grupy docelowe:

- podmioty ekonomii społecznej;
- jednostki sektora finansów publicznych;
- partnerzy społeczni i gospodarczy.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Premiowane będą projekty o charakterze integracyjnym, które jednocześnie będą miejscem reintegracji zawodowej i społecznej osób będących w szczególnej sytuacji, ale także przyczynią się do integracji społecznej członków ich rodzin. Ważnym kryterium wyboru będzie budowanie i wzmacnianie struktur partnerskich działających na rzecz rozwoju ekonomii społecznej oraz wzmacnianie potencjału instytucji wspierających podmioty ekonomii społecznej. Działania realizowane w ramach priorytetu inwestycyjnego cechować będzie spójność społeczna. Służyć temu mają działania w zakresie równego dostępu kobiet i mężczyzn do usług, ale również zwiększenie udziału osób niepełnosprawnych we wsparciu.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy (typy projektu 2, 3 i 4) tryb pozakonkursowy – systemowy (typ projektu 1,4), tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego.

Z uwagi na odrębne uregulowania systemowe - możliwego do realizacji tylko przez jeden podmiot (który statutowo realizuje interwencję w danym obszarze), działania w ramach pierwszego typu projektu (tj. *Tworzenie regionalnych i lokalnych partnerstw na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, zwiększające dostępność do usług doradczych na rzecz podmiotów ekonomii społecznej*) oraz czwartego typu projektu (*Koordinacja rozwoju sektora ekonomii społecznej*) realizowane będą w trybie pozakonkursowym. Natomiast w przypadku kolejnych typów projektów (tj. wsparcie dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym za pośrednictwem podmiotów ekonomii społecznej o charakterze integracyjnych oraz tworzenie miejsc pracy w sektorze przedsiębiorczości społecznej poprzez m.in. wsparcie tworzenia przedsiębiorstw społecznych) przewidziano tryb konkursowy w formie preselekcji.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.8

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	słabiej rozwinięty			
2.	Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem	szt.	EFS	słabiej rozwinięty			

2.A.3. Opis przedsięwzięć EFS z zakresu innowacji społecznych, współpracy transgranicznej oraz wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

Nie planuje się działań w zakresie innowacji społecznej i współpracy ponadnarodowej.

Powiązanie z celami 1-7:

W zakresie komplementarności z działaniami realizowanymi w ramach celów tematycznych 1-7, finansowanych ze środków EFRR, występuje ona w ramach:

I Osi Priorytetowej – Priorytet Inwestycyjny 3.3 poprzez zapewnienie dostępu do finansowania zwrotnego dla przedsiębiorstw społecznych oraz podmiotów ekonomii społecznej (PES), które prowadzą działalność gospodarczą na rzecz ich rozwoju.

II Osi Priorytetowej - Priorytet Inwestycyjny 2.3 poprzez wykorzystanie TIK jako platformy wymiany informacji (mailing do firm, bank usług profilaktycznych) i w ramach wzmocnienia zastosowania technologii komunikacyjno-informacyjnych dla e-administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia (EFRR) w zakresie działań polegających na świadczeniu spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych (EFS),

V Osi Priorytetowej:

- a) Priorytet Inwestycyjny 6.3 poprzez realizację programów na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, ukierunkowanych na aktywizację społeczno-zawodową wykorzystującą instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej i zawodowej (EFS) bezpośrednio powiązanych z działaniami ukierunkowanymi na wsparcie i rozwój centrów informacji kulturalnej i promocji kultury;
- b) Priorytet Inwestycyjny 6.5 poprzez realizację działań mających na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów przemysłowych i redukcja zanieczyszczenia powietrza (inwestycje dotyczące hałasu - monitoringu hałasu), stanowiących część wsparcia operacji prowadzonych w ramach PI 9.2, a dotyczących kompleksowej rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.8

ubogich społeczności i obszarów miejskich oraz wiejskich (EFRR), na których to terenach będą realizowane programy ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową mieszkańców (EFS).

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru(w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
		EFS	słabiej rozwinięty					
		EFS	słabiej rozwinięty					
		EFS	słabiej rozwinięty					

2.A.5 Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Fundusz i Kategoria regionu : Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Społeczny														
Tabela 7: Wymiar 1			Tabela 8: Wymiar 2			Tabela 9: Wymiar 3			Tabela 10: Wymiar 6			Tabela 11: Wymiar 7		
Zakres interwencji			Forma finansowania			Typ terytorium			Terytorialne mechanizmy wdrażania			EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		
Oś priorytetowa	Kod	€	Oś priorytetowa	Kod	€	Oś priorytetowa	Kod	€	Oś priorytetowa	Kod	€	Oś priorytetowa	Kod	€
Rozwój społeczny	109 Aktywne włączenie, w tym w celu promowania równości szans i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie szans na zatrudnienie		Rozwój społeczny	01 Dotacja bezzwrotna		Rozwój społeczny	01 Duże obszary miejskie (o ludności >50 000 i dużej gęstości zaludnienia)		Rozwój społeczny	01 Zintegrowane inwestycje terytorialne – miejskie		Rozwój społeczny	03 Wzmacnianie konkurencyjności MŚP	
							02 Małe obszary miejskie (o ludności >5 000 i średniej gęstości zaludnienia)			05 Inne zintegrowane podejścia do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich/wiejskich			05 Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjnych i komunikacyjnych	
							03 Obszary			07 Nie dotyczy			06 Niedyskryminacja	

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY

	113 Promowanie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz gospodarki społecznej i gospodarki solidarnej w celu ułatwienia dostępu do zatrudnienia													
--	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

2. A Opis osi priorytetowych innych niż pomoc techniczna

IX INFRASTRUKTURA PUBLICZNA

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

Cel główny OP 9 realizowany będzie w oparciu o realizację CT 8 i 9. Połączenie dwóch CT w ramach jednej Osi priorytetowej jest uzasadnione z uwagi na komplementarność zaplanowanych do realizacji typów projektów. Wsparcie infrastruktury i działalności w zakresie usług społecznych oraz ich dostępności (CT 9) wraz z rozwojem infrastruktury publicznej wzmacniającej rynek pracy (CT 8). Jednocześnie zarówno w ramach CT 8 jak i w CT 9 przewidywane jest kompleksowe wsparcie z EFS, co ostatecznie wpłynie na podniesienie poziomu usług społecznych oraz publicznych wpływających na tworzenie miejsc pracy.

Kreowanie korzystnych warunków dla zrównoważonego rozwoju oraz równego dostępu do usług jest jednym z priorytetów w politykach Unii Europejskiej. W perspektywie finansowej 2014-2020 planuje się kompleksowe wsparcie obszarów zagrożonych wyłączeniem wspierając nie tylko usługi społeczne z zakresu ochrony zdrowia i pomocy społecznej, ale również wzmacniając działania opierające się na potencjale endogenicznym kreujące rynek pracy. Uwzględniając szczególnie niekorzystną pod względem społecznym i ekonomicznym sytuację części województwa zachodniopomorskiego, dostrzega się potrzebę podejmowania równoległych i komplementarnych względem siebie działań na rzecz włączenia społecznego, zwłaszcza poprzez pobudzanie i kreowanie rynku pracy. Z tego względu zasadne jest połączenie w ramach jednej osi priorytetowej interwencji EFRR ukierunkowanej na infrastrukturę publiczną wykorzystującą i wspierającą endogeniczne potencjały, przyczyniającą się do likwidowania nierówności w dostępie do usług społecznych oraz wspierającą rewitalizację ubogich społeczności.

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.2: wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Rozwój lokalnego rynku pracy opartego o endogeniczny potencjał.

Regiony poszukując źródeł przewag intensywnie wykorzystują zasoby endogeniczne. Dobre położenie, zasoby energii, surowce stają się znowu bardzo istotnym czynnikiem przewagi regionów. Rośnie rola jakości środowiska jako zasobu regionu.

Zasoby endogeniczne stanowią potencjał własny obszarów, składający się z zespołu czynników wynikających z położenia obszaru (województwa) oraz cech zamieszkujących go mieszkańców. Województwo zachodniopomorskie cechuje duży zakres potencjałów endogenicznych przede wszystkim z uwagi na położenie regionu w obszarze nadmorskim, jak również z uwagi na uwarunkowania polodowcowe. Biorąc pod uwagę powyższe można zauważyć, że poszczególne obszary odznaczają się wysoką zdolnością do tworzenia nowych produktów turystycznych. Należy zauważyć, że atrakcyjne położenie geograficzne i dobrze zachowane środowisko naturalne sprzyja rozwojowi i efektywnie „przyciąga” wysoko wykwalifikowane kadry gospodarki,

Ze względu na położenie Województwa Zachodniopomorskiego i jego zasoby endogeniczne szacuje się dynamiczny rozwój w branżach potocznie uważanych za tradycyjne, które mogą generować innowacje, jak: turystyka, rolnictwo, logistyka, przetwórstwo spożywcze.

Celem priorytetu jest wsparcie działań z zakresu wykreowania produktów /usług niszowych (mających potencjał do bycia produktem regionalnym, marką województwa lub produktem turystycznym) opartych na endogenicznych zasobach.

Podjęte działania przyczynią się do wzmocnienia lokalnego rynku pracy oraz kreowania nowych miejsc pracy. Interwencja w ramach priorytetu 8.2 będzie stanowiła komplementarne wsparcie wobec interwencji zaplanowanej z EFS, przede wszystkim priorytet 8.7 oraz 9.7.

Wspierane w ramach priorytetu projekty muszą cechować się prozatrudnieniowym charakterem oraz wynikać ze strategii lokalnej lub regionalnej, być elementem planu działań zawierającego spójną zintegrowaną koncepcję rozwoju danego terytorium wskazującego powiązane ze sobą projekty.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata	%	słabiej rozwinięty	55,9	2012		WUP	Raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Wsparcie projektów z zakresu infrastruktury turystyki aktywnej i uzdrowiskowej, bazującej na endogenicznych potencjałach obszaru, mającej charakter prozatrudnieniowy.

Poprzez realizację przedsięwzięć tego typu zostanie wzmocniony lokalny rynek pracy, jak również zmniejszone zostaną efekty zmian demograficznych. Poprawa oraz rozszerzenie lokalnego rynku pracy w sposób bezpośredni wpływa na zmniejszenie odpływu ludności z danego obszaru.

Ponadto wsparte przedsięwzięcia będą promować włączenie społeczne oraz walkę z ubóstwem poprzez przekazywanie odpowiednich wzorców i wskazywanie możliwości podejmowania aktywności zawodowej.

Z uwagi na fakt, że Specjalna Strefa Włączenia charakteryzuje się dużym potencjałem endogenicznym, wsparcie działań w ramach priorytetu przyczyni do zapobiegania problemom marginalizacji, których duże skupisko zauważalne jest w centralnym regionie województwa. Poprzez działania wzmacniające potencjał dla powstawania nowych miejsc pracy poprawi się dostępność do rynku pracy dla osób z obszarów wiejskich.

Projekty realizowane w ramach tego priorytetu inwestycyjnego będą stanowić uzupełnienie działań współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego ze zdiagnozowanymi potencjałami endogenicznymi.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary w ramach których może wystąpić pomoc publiczna.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Premiowane będą przedsięwzięcia polegające na realizacji strategii określonych obszarów poprzez wykorzystanie ich endogenicznych potencjałów, jak też przedsięwzięcia stanowiące element zaplanowanej grupy działań. Warunkiem wyboru projektu do dofinansowania będzie wykazanie oddziaływania przedsięwzięcia na wzrost zatrudnienia.

Planuje się ukierunkowanie wsparcia w ramach tego priorytetu inwestycyjnego na obszary o szczególnie niekorzystnej sytuacji w regionie stanowiące specjalną strefę włączenia w ścisłym powiązaniu z programem działań dla tej strefy..

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – projekty o strategicznym znaczeniu dla rozwoju województwa oraz projekty systemowe..

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania realizacji projektów w ramach przedmiotowego PI. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z zastosowaniem instrumentów finansowych będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania. Planuje się zakończenie przedmiotowej analizy w sierpniu 2014 r. Instrumenty inżynierii finansowej będą funkcjonowały jako uzupełnienie wsparcia bezzwrotnego.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1	<i>Liczba nowych produktów (w tym turystycznych) powstałych w oparciu o endogeniczny potencjał regionu wytworzonych/rozbudowanych w wyniku udzielonego wsparcia.</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>		<i>system monitorowania Programu</i>	<i>raz w roku</i>

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.1: inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Podniesienie dostępności do wysokiej jakości infrastruktury zdrowotnej i społecznej.

Efektem wsparcia będzie poprawa jakości i dostępności infrastruktury publicznej oraz równy dostęp do tego typu infrastruktury na poziomie regionalnym.

Województwo zachodniopomorskie cechuje niekorzystna sieć osadnicza, znaczne rozproszenie siedlisk ludzkich, relatywnie niska gęstość zaludnienia oraz wciąż niewystarczająca dostępność infrastruktury usług publicznych dla mieszkańców regionu. Znaczna część mieszkańców regionu, w tym zwłaszcza terenów najslabiej zaludnionych, obejmujących centralną część regionu, ma utrudniony dostęp do podstawowych funkcji publicznych, w tym infrastruktury zdrowotnej i społecznej. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest pogłębianie zjawiska wykluczenia społecznego kolejnych grup mieszkańców regionu i nierówność w dostępie do usług.

Województwo Zachodniopomorskie cechuje się najwyższymi w Polsce wskaźnikami: liczby rozwodów, liczby rodzin niepełnych, liczby dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej oraz nasilającymi się zjawiskami uzależnień, przemocy w rodzinie i niewydolności opiekuńczo- wychowawczej. Zjawiska te, w kontekście słabej sieci zaludnienia, wymagają kompleksowego, zintegrowanego i specjalistycznego systemu wsparcia rodziny.

Zmiany demograficzne zachodzące w województwie wymagają dostosowania infrastruktury i zakresu świadczeń ochrony zdrowia do potrzeb w tym zakresie, zwłaszcza w obszarze opieki długoterminowej stacjonarnej i domowej, opieki paliatywno-hospicyjnej oraz rehabilitacji leczniczej. Należy też wskazać, że baza łóżek szpitalnych na terenie województwa wymaga przeprofilowania łóżek krótkoterminowych na miejsca przeznaczone do opieki długoterminowej, rehabilitacji leczniczej, psychiatrii i geriatrici. Szpitale na terenie województwa nie są wystarczająco wyposażone w aparaturę i sprzęt medyczny, a istniejący sprzęt nie jest dostatecznie unowocześniany. Dotyczy to zwłaszcza głównych zdiagnozowanych na terenie regionu schorzeń stanowiących przyczynę umieralności, tj. chorób układu krążenia oraz nowotworów. Wsparcia wymaga także rozwój infrastruktury w obszarze budowy i rozwoju domów hospicyjnych, w tym ich wyposażenie, oraz innych ośrodków świadczących opiekę paliatywną. Ponadto województwo charakteryzuje się wysokim w skali kraju i Europy wskaźnikiem zgonów niemowląt i umieralności okołoporodowej. Województwo charakteryzuje jeden z najniższych w Polsce współczynników przeciętnego dalszego trwania życia we wszystkich grupach wiekowych

Interwencja w ramach priorytetu 9.1 będzie stanowiła komplementarne wsparcie wobec interwencji zaplanowanej z EFS. Działania te będą odpowiadały zmianom demograficznym

zachodzącym w regionie, a dotyczącym m. in. starzenia się społeczeństwa. W obszarze ochrony zdrowia będą one ukierunkowane zwłaszcza na zapobieganie przedwczesnej umieralności spowodowanej zachorowalnością na schorzenia stanowiące główną przyczynę umieralności w regionie. Ponadto podejmowane działania będą miały na celu zmniejszanie niekorzystnych skutków wysokiej zachorowalności na choroby nowotworowe oraz choroby układu krążenia. Celem tych działań będzie poprawa dostępności do placówek ochrony zdrowia prowadzących działalność leczniczą w zakresie zdiagnozowanych w regionie schorzeń stanowiących główną przyczynę umieralności.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Czas oczekiwania na przyjęcie do oddziału specjalistycznego / zakładu stacjonarnej pomocy społecznej		slabiej rozwinięty				badanie na podstawie danych NFZ, GUS	
2.	Wydłużenie przeciętnej długości życia mieszkańców województwa	lata	slabiej rozwinięty				GUS	Raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa(w wyjątkowych, uzasadnionych przypadkach), przebudowa, modernizacja obiektów infrastruktury publicznej, w tym zwłaszcza obiektów ochrony zdrowia

Poprzez realizację przedsięwzięć tego typu poprawi się dostępność do wysokiej jakości infrastruktury zdrowotnej. Przedsięwzięcia polegać będą na modernizacji, w tym dostosowaniu obiektów ochrony zdrowia do wymaganych przepisami prawa krajowego i europejskiego standardów, jak też będą służyły unowocześnianiu świadczonych usług w obszarze ochrony zdrowia. Poprzez tego typu działania zwiększy się dostępność mieszkańców regionu do wysokiej jakości świadczeń medycznych. Głównymi beneficjentami będą zakłady opieki zdrowotnej, organy prowadzące zakłady opieki zdrowotnej. W przypadku obiektów infrastruktury publicznej chodzi o poprawę dostępności tego typu obiektów dla mieszkańców zwłaszcza obszarów marginalizowanych. Przedsięwzięcia te będą realizowane jako działania komplementarne w stosunku do działań realizowanych przy współfinansowaniu z Europejskiego Funduszu Społecznego, których zasadniczym celem jest włączenie społeczne. Obiektami infrastruktury publicznej innymi niż obiekty ochrony zdrowia, które otrzymają wsparcie w

ramach projektów będą m. in. obiekty publiczne, których funkcjonowanie będzie zapobiegać lub odpowiadać na problemy związane ze zmianami demograficznymi zachodzącymi w regionie, a dotyczącymi m. in. starzenia się społeczeństwa.

2. Odbudowa, przebudowa, modernizacja i wyposażenie obiektów infrastruktury społecznej, w tym mieszkalnictwo chronione, infrastruktura społeczna wspierająca osoby bezdomne;

Planowane do realizacji projekty przyczynią się do włączenia społecznego grup marginalizowanych i zagrożonych marginalizacją. Będą to przedsięwzięcia polegające np. na aranżowaniu obiektów z przeznaczeniem na mieszkania dla usamodzielniających się wychowanków domów dziecka, dostosowaniu infrastruktury dla celów wsparcia na rzecz wychodzenia z bezdomności, utworzeniu regionalnego ośrodka wsparcia rodziny. Ponadto planuje się wsparcie procesów usamodzielniania się osób niepełnosprawnych poprzez dostosowywanie infrastruktury społecznej do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz poprawę warunków usług publicznych świadczonych na rzecz osób niepełnosprawnych.

3. Inwestycje w infrastrukturę zakładów aktywności zawodowej.

Celem realizowanych przedsięwzięć jest budowa, modernizacja, rozbudowa i dostosowanie do potrzeb odbiorców infrastruktury zakładów aktywności zawodowej. Dzięki wsparciu powstaną nowe zakłady aktywności zawodowej, co poprawi dostępność do rynku pracy osób niepełnosprawnych oraz będzie sprzyjało ich rehabilitacji zawodowej oraz społecznej.

W ramach RPO WZ 2014–2020 wsparcie będą mogły uzyskać jedynie projekty które będą zgodne z demarkacją przeprowadzoną pomiędzy poszczególnymi programami operacyjnymi.

Projekty realizowane w ramach tego priorytetu inwestycyjnego będą stanowić uzupełnienie działań współfinansowanych przez Europejski Fundusz Społeczny.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jsł, zakłady opieki zdrowotnej, uzdrowiska, organizacje pozarządowe, szkoły wyższe, spółdzielnie mieszkaniowe, TBS.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary w ramach których może wystąpić pomoc publiczna.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Głównym kryterium wyboru operacji będzie odniesienie do zidentyfikowanych na poziomie krajowym i regionalnym obszarów deficytowych. Działania wspierane w ramach priorytetu będą musiały być powiązane z interwencją dla specjalnej strefy włączenia.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy systemowy, projekty strategiczne.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba wspartych podmiotów leczniczych	szt.	EFRR	ślabiej rozwinięty		System monitorowania	Raz w roku
2.	Liczba wspartych obiektów infrastruktury społecznej	szt.	EFRR	ślabiej rozwinięty		System monitorowania	Raz w roku

PRIORYTET 9.2: wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: włączenie społeczności zamieszkujących obszary zdegradowane i peryferyjne.

Efektom wsparcia będzie wyprowadzenie obszarów zdegradowanych i ludności zamieszkującej te obszary z sytuacji problemowych.

Specyfiką województwa zachodniopomorskiego jest duża liczba obszarów popegeerowskich. Uwarunkowania społeczne sprawiły, że tzw. obszary popegeerowskie są często miejscem kumulacji różnorodnych problemów społecznych. Transformacja gospodarcza odcisnęła swoje piętno najsilniej wśród tych miejscowości, w wyniku czego do dziś pozostają nierozwiązane problemy wykluczenia społecznego, lokalnego rynku pracy, wysokiego bezrobocia, niedoinwestowania infrastrukturalnego oraz pauperyzacji. Obszary objęte specjalną strefą włączenia w sposób szczególny wymagają rewitalizacji fizycznej, społecznej i gospodarczej. Są to obszary o szczególnie niekorzystnych uwarunkowaniach pod względem dostępności komunikacyjnej, istniejącej infrastruktury publicznej, cechujące się wysokim stopniem bezrobocia i niską atrakcyjnością gospodarczą ale przede wszystkim odznaczające się dużymi problemami w zakresie wykluczenia społecznego. W województwie zachodniopomorskim występuje koncentracja powiatów marginalizowanych, o najwyższej stopie bezrobocia w centralnej i wschodniej części województwa.

Podejmowane działania mają służyć wspieraniu rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej obszarów zdegradowanych. Obszary takie na terenie województwa zachodniopomorskiego występują zarówno na terenach wiejskich, jak i na terenach miejskich. Na terenach wiejskich obszary zdegradowane obejmują przede wszystkim tereny na których do 1992 r. funkcjonowały Państwowe Gospodarstwa Rolne. W miastach problem obszarów zdegradowanych dotyczy głównie terenów przemysłowych, powojkowych jak i niedoinwestowanych oraz zaniedbanych starych dzielnic miejskich. Rewitalizacja fizyczna służyć ma odbudowie tkanki miejskiej, a na obszarach wiejskich przyczynić się ma do odbudowy potencjału tych terenów. Rewitalizacja fizyczna będzie przeprowadzana komplementarnie do działań służących rewitalizacji społecznej. Skutkiem tych działań będzie zniwelowanie zjawisk związanych z problemami społecznymi .

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	%	słabiej rozwinięty	27,1 (NTS 2)	2012		Eurostat	Raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Kompleksowa realizacja działań na podstawie planów rewitalizacji obszarów zdegradowanych jako zintegrowane przedsięwzięcia dotyczące wszystkich aspektów rewitalizacji danego obszaru

W ramach tego typu projektów realizowane będą przedsięwzięcia oparte na planach rewitalizacji obszarów zdegradowanych. Będą to zintegrowane przedsięwzięcia obejmujące zarówno rewitalizację fizyczną oraz gospodarczą danego obszaru. Działania te będą wspierały realizowane przy współudziale Europejskiego Funduszu Społecznego działania na rzecz rewitalizacji społecznej. Przedsięwzięcia będą skupiały się zwłaszcza na rewitalizacji obszarów po byłych Państwowych Gospodarstwach Rolnych, a także obszarów przemysłowych, powojkowych oraz niedoinwestowanych i zaniedbanych obszarów miejskich.

Rezultatem interwencji będzie włączenie społeczne marginalizowanych grup z obszarów zdegradowanych oraz/i peryferyjnych, jak również poprzez kompleksowe działania niwelowanie wszystkich zjawisk związanych z problemami społecznymi dotyczącymi danych obszarów.

Ponadto działania podejmowane w ramach priorytetu będą realizowane kompleksowo z działaniami podejmowanymi w ramach PI 4.3

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, jednostki sektora finansów publicznych, kościoły i związki wyznaniowe, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, instytucje kultury, osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, TBS, rolnicy.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

W ramach priorytetu będzie konieczna realizacja wspólnych działań z EFS. Wszystkie podejmowane interwencje będą musiały być realizowane kompleksowo (działania infrastrukturalne i miękkie), tak aby realizować wspólny cel na rzecz poprawy środowiska życia i otoczenia marginalizowanych grup społecznych. Ponadto wszystkie działania będą musiały wpływać z zaplanowanej interwencji w ramach lokalnych planach rewitalizacji. W ramach priorytetu będą premiowane partnerstwa wielu podmiotów zawiązywane w celu realizacji wspólnego celu.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary w ramach których może wystąpić pomoc publiczna, w szczególności w ramach wsparcia dla przedsiębiorców.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania realizacji projektów w ramach przedmiotowego PI. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z zastosowaniem instrumentów finansowych będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania. Planuje się zakończenie przedmiotowej analizy w sierpniu 2014 r. Instrumenty inżynierii finansowej będą funkcjonowały jako uzupełnienie wsparcia bezzwrotnego.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	<i>Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją</i>	<i>ha</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>		System monitorowania	Raz w roku
2.	<i>Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>		System monitorowania	Raz w roku
3.	<i>Liczba mieszkańców obszaru objętego rewitalizacją</i>	<i>osoby</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>		System monitorowania	Raz w roku

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
013Renowacja infrastruktury publicznej dla celów efektywności energetycznej, projekty demonstracyjne i środki wsparcia		01 Dotacja bezzwrotna		01 Duże obszary miejskie (o ludności >50 000 i dużej gęstości zaludnienia)		07 Nie dotyczy		08Nie dotyczy		08 Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz mobilności pracowników	
014Renowacja istniejących budynków mieszkalnych dla celów efektywności energetycznej, projekty demonstracyjne i środki wsparcia		02 Dotacja zwrotna		02 Małe obszary miejskie (o ludności >5 000 i średniej gęstości zaludnienia)						09Promowanie włączenia społecznego oraz walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją	
032Lokalne drogi dojazdowe (nowo budowane)		03 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: kapitał podwyższonego ryzyka i inwestycje kapitałowe lub środki równoważne		03 Obszary wiejskie (o małej gęstości zaludnienia)							
034Inne drogi przebudowane lub zmodernizowane (autostrady, drogi krajowe, regionalne lub lokalne)		04 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: pożyczki lub środki równoważne		07 Nie dotyczy							
053 Infrastruktura ochrony		05 Wsparcie za pośrednictwem									

IX INFRASTRUKTURA PUBLICZNA

<p>zdrowia</p> <p>054Infrastruktura mieszkalnictwa</p> <p>055Pozostała infrastruktura społeczna przyczyniająca się do rozwoju regionalnego i lokalnego</p> <p>074Rozwój i promowanie komercyjnych walorów turystycznych w MŚP</p> <p>075 Rozwój i promowanie komercyjnych usług turystycznych w MŚP lub na ich rzecz</p> <p>076 Rozwój i promowanie komercyjnych dóbr kultury i dóbr kreatywnych w MŚP</p> <p>077 Rozwój i promowanie komercyjnych usług kulturalnych i kreatywnych w MŚP lub na ich rzecz</p> <p>089Rewaloryzacja obszarów przemysłowych i rekultywacja skażonych gruntów</p> <p>091 Rozwój i promowanie potencjału turystycznego obszarów przyrodniczych</p> <p>092 Ochrona, rozwój i promowanie publicznych</p>		<p>instrumentów finansowych: gwarancje lub środki równoważne</p> <p>06 Wsparcie za pośrednictwem instrumentów finansowych: dotacje na splotę odsetek , dotacje na opłaty gwarancyjne, wsparcie techniczne lub środki równoważne</p> <p>07 Nagroda</p>															
--	--	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

IX INFRASTRUKTURA PUBLICZNA

walorów turystycznych												
093 Rozwój i promowanie publicznych usług turystycznych												
094 Ochrona, rozwój i promowanie dóbr publicznych w dziedzinie kultury i dziedzictwa												
095 Rozwój i promowanie usług publicznych w dziedzinie kultury i dziedzictwa												

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

X EDUKACJA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.1: ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego

2.A.1 Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie dostępu do placówek wychowania przedszkolnego.

W województwie zachodniopomorskim, pomimo pozytywnych zmian na przestrzeni ostatnich lat, dostęp do placówek wychowania przedszkolnego jest nadal ograniczony, bądź to ze względu na brak odpowiedniej placówki na danym obszarze (tzw. „białe plamy”), bądź niewystarczającą ilość miejsc w placówkach funkcjonujących. Zaobserwować można w regionie niedostosowanie przestrzenne sieci placówek wychowania przedszkolnego do istniejących potrzeb – występują znaczne różnice pomiędzy miastami a terenami wiejskimi, gdzie wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej jest na dużo niższym poziomie. Ponadto, rodzice dzieci, głównie z terenów wiejskich, często nie rozumieją, jak ważna dla rozwoju dziecka jest wczesna edukacja. Dzieci takie, jeśli mają zapewnioną opiekę w domu, nie są w ogóle wysyłane do placówek przedszkolnych, a tymczasem, większość wrodzonych predyspozycji rozwija się intensywnie w wieku przedszkolnym, dotyczy to także zdolności uczenia się.

Z uwagi na zmiany systemu oświaty i objęcie obowiązkiem przedszkolnym dzieci w wieku 5 lat, wsparcie w zakresie zwiększenia dostępu do wychowania przedszkolnego kierowane będzie do grupy wiekowej 3-4 lata..

Pomimo, iż obecnie w demografii mamy do czynienia z trendem niszowym, nadal problemem województwa, jest niski wskaźnik uprzedzskolnienia, dlatego też efektem działań założonych dla realizacji celu będzie wzrost tego wskaźnika.

Nie należy zapominać również, że niezadowalający poziom rozwoju systemu opieki nad dziećmi, stanowi jeden z ważniejszych czynników niekorzystnie wpływających na poziom aktywności zawodowej w regionie, szczególnie wśród kobiet. Promowanie godzenia życia zawodowego i prywatnego staje się zatem jednym z kluczowych obszarów, który należy wspierać oraz stanowi dodatkowy efekt poprawy dostępności do placówek wychowania przedszkolnego.

Poza powyższym, należy zwrócić uwagę, iż wiele budynków przedszkolnych jest w złym stanie technicznym, a wyposażenie i brak dodatkowych zajęć nie pozwala na efektywną i atrakcyjną opiekę. Niemniej jednak, priorytetem jest objęcie jak największej liczby dzieci edukacją przedszkolną i dlatego wszelkie inne aspekty działania i funkcjonowania placówki uzyskają wsparcie i będą stanowić niejako wartość dodaną podejmowanych działań, pod warunkiem wygenerowania dodatkowych miejsc przedszkolnych.

Cel szczegółowy 2:

Wzrost efektywności kształcenia w szkołach i placówkach prowadzących kształcenie ogólne.

Ze względu na niskie średnie wyniki egzaminów w województwie zachodniopomorskim (niższe od średniej krajowej), niezwykle istotne jest podejmowanie działań zmierzających do wyrównywania i stałego podnoszenia poziomu kształcenia w szkołach prowadzących kształcenie ogólne. Dążąc do zapewnienia efektu, jakim będą wyższe średnie wyniki egzaminów, konieczne jest opracowanie przez szkoły kompleksowych programów rozwojowych, obejmujących swym zakresem nauczycieli, psychologów, uczniów i rodziców (w miarę potrzeby).

Wyzwaniem szkół i placówek oświatowych w województwie jest konieczność rozwoju pracy w obszarach związanych z indywidualizacją podejścia do ucznia. System klasowo-lekcyjny utrudnia przebieg procesu indywidualizacji, a tylko taki proces zapewni wysoką efektywność pracy szkoły czy placówki oświatowej. Niezwykle istotne jest wsparcie procesu nauczania zarówno najzdolniejszych uczniów, jak i tych, którzy osiągają najniższe wyniki bądź z innych przyczyn potrzebują szczególnego wsparcia, wykorzystując i rozwijając ich indywidualne możliwości. Skuteczne przeprowadzenie indywidualizacji bezpośrednio przyczyni się także do przeciwdziałania występującemu w szkołach i placówkach oświatowych w województwie zjawisku segregacji i rozwarstwienia społecznego w wymiarze różnic w wynikach edukacyjnych. W kontekście natomiast niwelowania nierówności ekonomicznych czy społecznych, pomocnym narzędziem będą programy stypendialne.

Problemem regionu jest także to, że uczniowie szkół gimnazjalnych i ponagimnazjalnych nie korzystają z pomocy profesjonalnego doradcy przy wyborze ścieżki edukacyjnej czy zawodowej. Rozwiązaniem problemu będzie rozwój systemu poradnictwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach oświatowych, a efektem - dokonywanie właściwych i odpowiednich wyborów zawodowych i edukacyjnych w zgodzie z predyspozycjami i umiejętnościami ucznia.

Nie mniej istotne są deficyty szkół w województwie w zakresie wyposażenia w nowoczesne pomoce dydaktyczne, w szczególności w sprzęt komputerowy oraz narzędzia do nauczania przedmiotów przyrodniczych z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK). Tymczasem, kompetencje informatyczne wskazywane są jako jedne z kluczowych dla samorealizacji i rozwoju osobistego każdego człowieka. Zamierzonym efektem doposażenia laboratoriów i wyposażenia szkół w odpowiedni sprzęt komputerowy będzie budowanie lub podniesienie kompetencji w zakresie przyrody, biologii, chemii i fizyki oraz zwiększenie kompetencji cyfrowych uczniów. Dodatkowym efektem będzie także budowa kompetencji cyfrowych nauczycieli, w tym rozwijanie umiejętności wykorzystania nowoczesnych technologii w nauczaniu. Działania te będą stanowiły kontynuację wsparcia realizowanego w ramach rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych „Cyfrowa szkoła”, a w szczególności komponentu „e-szkoła” (doposażenie szkół w nowoczesne pomoce dydaktyczne) oraz „e-nauczyciel” (budowanie kompetencji nauczycieli).

X EDUKACJA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.1

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

Lp.	Wskaźnik	Kategoria regionu	Jednostka pomiaru wskaźnika	Wspólny wskaźnik produktu stosowany jako podstawa do ustalania celu	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba przedszkoli, które funkcjonują 2 lata po uzyskania dofinansowania ze środków EFS	slabiej rozwinięty	szt.							
2.	Liczba nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK dzięki EFS	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typ projektów:

1. Upowszechnienie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej.

Przewidywane wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie miejsc przedszkolnych, głównie poprzez wsparcie istniejących placówek wychowania przedszkolnego w tym zakresie (m.in. modernizacja, adaptacja, zakup sprzętu i materiałów niezbędnych do pracy z większym gronem dzieci). Możliwe będzie także finansowanie działań zmierzających do powstawania nowych placówek wychowania przedszkolnego, jednakże przede wszystkim na bazie istniejącej infrastruktury lokalowej, w tym zwłaszcza oświatowej (np. budynki likwidowanych szkół). Ponadto, wspierana będzie organizacja i prowadzenie dodatkowych zajęć (w szczególności w środowiskach wiejskich), niemniej jednak w powiązaniu z działaniami prowadzonymi do wygenerowania dodatkowych miejsc wychowania przedszkolnego.

Grupa docelowa:

- Dzieci w wieku przedszkolnym, w szczególności w wieku 3-4 lata;
- Rodzice dzieci w wieku przedszkolnym;
- Nauczyciele i pracownicy pedagogiczni placówek wychowania przedszkolnego;
- Istniejące przedszkola, w tym przedszkola specjalne;
- Inne formy wychowania przedszkolnego.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Typ projektów:

2. Wsparcie szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne oraz uczniów uczestniczących w kształceniu podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym.

W ramach tego typu projektów realizowane będą przedsięwzięcia uwzględniające zróżnicowane potrzeby edukacyjne uczniów, m.in. służące indywidualizacji podejścia do ucznia (w tym zakup sprzętu specjalistycznego, pomocy dydaktycznych koniecznych do rozpoznawania potrzeb, wspomaganie rozwoju i prowadzenia terapii dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, organizowanie i udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej), a także ukierunkowane na wsparcie uczniów zagrożonych przedwczesnym zakończeniem nauki szkolnej. Planowane jest w szczególności wsparcie szkół i placówek z obszarów/środowisk defaworyzowanych w ramach przeciwdziałania rozwarstwieniu społecznemu i segregacji. W tym celu realizowane będą m. in. programy stypendialne.

Niezwykle istotne będzie także popieranie działań prowadzących do budowania kompetencji w zakresie matematyki, informatyki i nauk przyrodniczych jako podstawy do uczenia się przez całe życie.

W celu zapewnienia jak najwyższej efektywności działań podejmowanych w szkołach i placówkach oświatowych, niezwykle istotne będą przedsięwzięcia o charakterze kompleksowym (szeroko pojęte programy rozwojowe), przewidującym zarówno powyżej

wskazane działania kierowane do uczniów, jak również wsparcie nauczycieli prowadzących kształcenie ogólne w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego, w szczególności w zakresie wykorzystania nowoczesnych technologii w nauczaniu (kontynuacja rządowego programu „Cyfrowa szkoła” w ramach komponentu „e-nauczyciel”) oraz wdrażania do pracy z uczniem nowych metod i technik sprzyjających kształtowaniu postaw kreatywnych, innowacyjności oraz pracy zespołowej. Metody i techniki te powinny być stosowane w codziennej pracy metodycznej nauczyciela i dlatego muszą być wykorzystywane przy realizacji programu rozwojowego w jednostce oświatowej.

Dodatkowo, jako uzupełnienie programów rozwojowych, planowane jest doposażenie bazy dydaktycznej i naukowej szkół i placówek oświatowych zarówno w nowoczesne pomoce dydaktyczne, zwłaszcza w mobilny sprzęt komputerowy (kontynuacja rządowego programu „Cyfrowa szkoła” w zakresie komponentu „e-szkoła”), jak również wyposażenie laboratoriów szkolnych w nowoczesne, współpracujące z urządzeniami TIK narzędzia do nauczania przyrody, biologii, chemii i fizyki, a to przede wszystkim w związku z wdrażaniem w placówkach innowacyjnego nauczania przedmiotów przyrodniczych w oparciu o dochodzenie i rozumowanie naukowe (metodą eksperymentu uczniowskiego) oraz jako narzędzie służące budowaniu/rozwijaniu kompetencji uczniów.

Przewidywany jest również rozwój i wsparcie systemu poradnictwa edukacyjno-zawodowego.

Grupa docelowa:

- Uczniowie i wychowankowie szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne (z wyłączeniem słuchaczy szkół dla dorosłych);
- Rodzice uczniów i wychowanków szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne (z wyłączeniem słuchaczy szkół dla dorosłych);
- Szkoły oraz placówki systemu oświaty (instytucje i kadra pedagogiczna) realizujące kształcenie ogólne (z wyłączeniem szkół dla dorosłych) i ich organy prowadzące;
- Nauczyciele i pracownicy pedagogiczni szkół i placówek systemu oświaty.

Typy beneficjentów:

- Organy prowadzące szkół i placówek systemu oświaty realizujących kształcenie ogólne (z wyłączeniem szkół dla dorosłych);
- Organizacje pozarządowe prowadzące działalność statutową w zakresie edukacji.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Co do zasady, projekty będą wybierane w trybie konkursowym, z wykorzystaniem obiektywnej oceny wniosków, opartej o kryteria wyboru ustalone na etapie tworzenia Uszczegółowienia Programu i zatwierdzone uprzednio przez Komitet Monitorujący. Premiowane będą przede wszystkim projekty przewidujące kompleksowe wsparcie szkół i placówek oświatowych, wykorzystujące jak najszersze spektrum możliwych do realizacji działań. W zakresie natomiast rozwoju i wsparcia systemu poradnictwa edukacyjno-zawodowego, programów stypendialnych i działań zmierzających do opracowania spójnego i kompletnego modelu doradztwa edukacyjno-zawodowego, zaplanowany został tryb pozakonkursowy, który zapewni lepsze dostosowanie interwencji do potrzeb i potencjałów określonych grup odbiorców, co przyczyni się do zapewnienia większej efektywności podejmowanych inicjatyw.

Preferowane będą ponadto projekty realizowane w partnerstwie organów prowadzących szkół i placówek oświatowych z innymi instytucjami stanowiącymi system oświaty bądź różnego rodzaju jednostkami edukacyjnymi.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy: projekty systemowe, mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w zakresie TIK w ramach programu	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
5.	Liczba szkół, których pracownie przedmiotowe zostały doposażone w programie	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			
6.	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
7.	Liczba uczniów objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3. wyrównywanie dostępu do uczenia się przez całe życie dla wszystkich grup wiekowych o charakterze formalnym, nieformalnym i pozaformalnym, poszerzanie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia również dzięki doradztwu i uznawaniu nabytych kompetencji

2.A.1 Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: Zwiększenie udziału osób dorosłych w kształceniu ustawicznym.

Współczesny model kariery edukacyjnej i zawodowej zakłada stałe doskonalenie kompetencji i kwalifikacji. Uczenie się w różnych formach, miejscach i przez całe życie staje się kluczem do sukcesu zarówno dla poszczególnych osób, jak i dla całego społeczeństwa.

Rynek pracy jest obszarem reagującym na sytuację gospodarczą i wymuszającym od potencjalnych uczestników ciągłą gotowość do zmian w obszarze potencjału zawodowego. Większe szanse na rynku pracy mają osoby, które chcą inwestować w swój rozwój zawodowy wykorzystując możliwości, jakie daje kształcenie ustawiczne. Również wśród pracodawców najbardziej cenione są osoby o określonych, potwierdzonych kwalifikacjach zawodowych bądź takie, które gotowe są na podjęcie działań służących ich podnoszeniu lub uzupełnieniu.

Problemem województwa zachodniopomorskiego jest bardzo niski udział osób w wieku 25-64 lat uczących się i doksztalających w ogólnej liczbie ludności – wskaźnik ten kształtuje się na znacznie niższym poziomie w porównaniu do średniej dla kraju. Ponadto, wzrost stopy bezrobocia w regionie oraz rosnąca liczba osób, które żyją w ubóstwie zmusza do podjęcia działań, wpisujących się w oczekiwania rynku pracy. I to właśnie rynek pracy będzie wpływał na ukształtowanie obszaru odnoszącego się do kształcenia osób dorosłych – system dystrybucji środków oparty zostanie na podejściu popytowym. Szczególny nacisk będzie położony na dbałość o dostosowywanie ofert szkoleniowych do potrzeb regionu, w szczególności w branżach istotnych dla rozwoju regionu i w zakresie inteligentnych specjalizacji. Projekty realizowane dla osiągnięcia założonego celu mogą obejmować wszelkie formy kształcenia, tj.: formalne, nieformalne i pozaformalne, z wyjątkiem studiów wyższych I i II stopnia oraz studiów doktoranckich. Ponadto, ze względu na starzenie się społeczeństwa i wydłużanie wieku aktywności zawodowej, konieczne jest, aby wdrażana strategia uczenia się przez całe życie zapewniała większy udział osób starszych i osób o niskich kwalifikacjach. Niemniej jednak, niezależnie od grupy do której kierowane będą przedsięwzięcia służące realizacji założonego celu, potrzeba kształcenia powinna zawsze być wynikiem realnej potrzeby danej osoby, co pozostaje w zgodzie z popytowym mechanizmem dystrybucji środków.

Efektom planowanego wsparcia w ramach tego celu będzie wzrost uczestnictwa tych osób w uczeniu się przez całe życie w powiązaniu z potrzebami rynku pracy, jak również wzrost poziomu kompetencji, wiedzy i umiejętności wśród osób dorosłych, w tym w szczególności osób starszych i osób o niskich kwalifikacjach.

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

Lp.	Wskaźnik	Kategoria regionu	Jednostka pomiaru wskaźnika	Wspólny wskaźnik produktu stosowany jako podstawa do ustalania celu	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
2.	Liczba osób, które nabyły kompetencje w ramach lub po opuszczeniu programu	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typ projektów:

Wsparcie osób dorosłych w zakresie kształcenia formalnego i pozaformalnego.

Przedsięwzięcia podejmowane w ramach tego typu projektów mają zapewnić wsparcie dla osób dorosłych chcących podnosić swoje umiejętności, wiedzę i kompetencje poprzez udział w edukacji formalnej i pozaformalnej, ukierunkowane na zdobycie nowych, podwyższenie lub zmianę kwalifikacji zawodowych bądź wykształcenia ogólnego, w szczególności w zakresie inteligentnych specjalizacji.

Wspierane będą także działania na rzecz poszerzenia oferty kursów zawodowych dla osób dorosłych realizowane we współpracy z pracodawcami poprzez organizację tradycyjnych pozaszkolnych form kształcenia ustawicznego (m.in. kwalifikacyjne kursy zawodowe) oraz przewidujące wdrażanie programów potwierdzania kwalifikacji zawodowych, a w konsekwencji pozwalających na nabycie uprawnień zawodowych.

Przewidziany został także rozwój doradztwa w zakresie planowania i wyboru ścieżki kształcenia dla osób dorosłych.

Dodatkowo, możliwe będzie wsparcie placówek prowadzących kształcenie ustawiczne i zawodowe, które będą oferowały różne formy kształcenia oraz współpracę z pracodawcami poprzez m.in. podniesienie jakości usług świadczonych przez te placówki, przy czym potrzeby w tym zakresie muszą być poprzedzone wnikliwą diagnozą.

Wszelkie działania podejmowane w zakresie kształcenia i szkolenia osób dorosłych muszą cechować się podejściem popytowym – powinny wynikać z realnych i rzeczywistych potrzeb odbiorców wsparcia.

Grupa docelowa: osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu formalnym, pozaformalnymi nieformalnym, w szczególności osoby starsze i osoby o niskich kwalifikacjach.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

2.A.2.2 Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Planowane jest zastosowanie trybu spójnego z opracowanym na późniejszym etapie systemem dystrybucji środków w oparciu o podejście popytowe. To przyjęty w regionie mechanizm zdeterminuje wybór odpowiedniej ścieżki wyłaniania projektów. Niemniej jednak, przy wyborze projektów wykorzystana zostanie obiektywna ocena wniosków, oparta o kryteria wyboru ustalone na etapie tworzenia Uszczegółowienia Programu i zatwierdzone uprzednio przez Komitet Monitorujący. Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy lub pozakonkursowy – projekt systemowy (w zależności od przyjętego popytowego mechanizmu dystrybucji środków)

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób uczestniczących w pozaszkolnych formach kształcenia realizowanych we współpracy z pracodawcami	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba osób w wieku 25-64 lata o niskich kwalifikacjach, które uczestniczyły w edukacji pozaformalnej w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie w zakresie uzyskiwania kompetencji kluczowych	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3bis: lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami

2.A.1 Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 4: Wzrost efektywności kształcenia zawodowego i jego dostosowanie do wymogów regionalnego rynku pracy.

Rozwój technologiczny i idące za nim zmiany w regionalnej gospodarce zwiększają zapotrzebowanie na wykwalifikowanych pracowników, legitymujących się wykształceniem zawodowym. Niezwykle istotne w tym kontekście jest dążenie do tego, aby programy nauczania w szkołach zawodowych były częścią procesu transformacji gospodarczej, ponieważ kwestią problemową w województwie zachodniopomorskim jest niedostosowanie szkolnictwa zawodowego (absolwentów) do potrzeb regionalnego rynku pracy, co przekłada się na wysoki wskaźnik bezrobocia wśród osób posiadających wykształcenie zawodowe. Poprzez realizację działań na rzecz szkolnictwa zawodowego, planowane jest osiągnięcie efektu synergii pomiędzy wdrażanym procesem kształcenia a wymaganiami stawianymi absolwentom przez rynek pracy. Niezwykle istotne jest zatem wypracowanie sposobów, a następnie wprowadzenie gotowych, konkretnych rozwiązań łączących zapotrzebowanie przedsiębiorców z ofertą szkół zawodowych, które to rozwiązania będą włączane do programu nauczania. Poprzez wzmacnianie współpracy szkół

i placówek kształcenia zawodowego z pracodawcami oraz szkołami wyższymi, a także poprzez inwestycje mające na celu tworzenie w tych jednostkach warunków zbliżonych do rzeczywistego środowiska pracy zawodowej planowany jest wzrost poziomu aktywności zawodowej wśród osób posiadających wykształcenie zasadnicze i średnie zawodowe z korzyścią dla regionalnego rynku pracy, którego zasoby wzbogacą wykwalifikowani specjaliści.

Ponadto, dzięki wzmocnieniu kształcenia ogólnego realizowanego równoległe z kształceniem zawodowym i uelastycznieniu tego drugiego, absolwenci będą posiadali cenione przez pracodawców kompetencje ogólne oraz potwierdzone w systemie egzaminów zewnętrznych umiejętności zawodowe.

Poza wsparciem systemowym procesu dydaktycznego i rozwojem współpracy szkół z otoczeniem społeczno-gospodarczym, należy także mieć na uwadze uczniów, którzy często uzyskują bardzo słabe wyniki z egzaminów potwierdzających kwalifikacje, w ogóle nie przystępują do egzaminów maturalnych potwierdzających posiadanie wiedzy ogólnej (co spowodowane jest niską jakością kształcenia) oraz są grupą szczególnie zagrożoną wypadnięciem z systemu edukacji. Dlatego też, niezwykle istotne jest realizowanie szeroko pojętych programów rozwojowych szkół i placówek kształcenia zawodowego, które mają na celu także wdrożenie indywidualizacji nauczania i zapewnienie wsparcia doradcy edukacyjno-zawodowego. Tego typu działania wpłyną pozytywnie na osiągnięte przez uczniów wyniki w nauce oraz wyposażą uczniów w

X EDUKACJA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3bis

umiejętność prawidłowego doboru dalszej ścieżki kształcenia i radzenia sobie na rynku pracy po zakończeniu edukacji.

Proces formalnej edukacji zawodowej, jak również kształcenia ustawicznego wspierany będzie przez tworzenie i rozwój centów kształcenia ustawicznego i zawodowego, co sprzyjało będzie integracji i bardziej efektywnemu wykorzystaniu potencjału technicznego i kadrowego szkół i placówek kształcących w zawodach, a zainteresowanym osobom, które chcą podnosić swoje kompetencje w określonej branży, ułatwi identyfikację miejsc, gdzie mogą uzyskać określone wykształcenie i kwalifikacje. Branżowe centra przyczynią się do podniesienia efektywności kształcenia w zawodach i lepszego dostosowania kształcenia zawodowego do potrzeb regionalnego rynku pracy, a co za tym idzie do zwiększenia szans na zatrudnienie osób kształcących się w tych centrach.

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

Lp.	Wskaźnik	Kategoria regionu	Jednostka pomiaru wskaźnika	Wspólny wskaźnik produktu stosowany jako podstawa do ustalania celu	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
2.	Liczba osób świadczących usługi doradztwa edukacyjno-zawodowego po opuszczeniu programu	slabiej rozwinięty	osoby							
3.	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typ projektów:

Wsparcie szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe oraz uczniów uczestniczących w kształceniu zawodowym.

W ramach tego typu projektów realizowane będą przedsięwzięcia uwzględniające zróżnicowane potrzeby edukacyjne uczniów, m.in. służące indywidualizacji podejścia do ucznia, a także ukierunkowane na wsparcie uczniów zagrożonych przedwczesnym zakończeniem nauki szkolnej. W celu uzupełnienia realizowanego przez szkołę lub placówkę kształcenia zawodowego procesu dydaktycznego, planowane jest również wdrażanie programów potwierdzania kwalifikacji zawodowych zdobywanych przez uczniów w ramach programu nauczania.

Dla wysokiej efektywności podejmowanych działań, niezwykle istotne będą inicjatywy o charakterze kompleksowym, przewidującym zarówno powyżej wskazane działania kierowane do uczniów, jak również doskonalenie umiejętności nauczycieli prowadzących kształcenie ogólne i nauczycieli zawodu w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego, w tym poprzez organizację dla tej drugiej grupy pedagogów staży i praktyk w przedsiębiorstwach, co zapewni im możliwość aktualizowania swojej wiedzy przez bezpośredni kontakt z rzeczywistym środowiskiem pracy.

Realizowane w ramach tego typu projekty mają koncentrować się także na rozwoju współpracy szkół i placówek kształcenia zawodowego z ich otoczeniem, w tym zwłaszcza z pracodawcami i szkołami wyższymi poprzez włączenie tych podmiotów w pracę szkół i placówek, w tym m.in. w opracowywanie programów nauczania czy też definiowanie kierunków, w których powinno być prowadzone kształcenie zawodowe, organizowanie edukacji praktycznej, wspólne prowadzenie kwalifikacyjnych kursów zawodowych z pracodawcami czy wypracowanie wspólnych działań z uczelniami w obszarze doradztwa zawodowego.

Wsparcie w tym zakresie ukierunkowane będzie na wszelkie formy podwyższające kwalifikacje i kompetencje uczniów na rynku pracy oraz zwiększające ich szanse na znalezienie pracy, tj. praktyki, staże. Aby zapewnić wsparcie instytucjonalne takich rozwiązań, konieczne będzie inwestowanie w tworzenie i rozwój ukierunkowanych branżowo centrów kształcenia ustawicznego i zawodowego, które będą oferowały młodzieży i dorosłym różne formy kształcenia oraz współpracę z pracodawcami.

Dodatkowo, wsparcie otrzymają przedsięwzięcia zakładające modernizację oferty kształcenia zawodowego oraz dostosowanie jej do potrzeb regionalnego i lokalnego rynku pracy jak również projekty uwzględniające tworzenie w szkołach i placówkach kształcenia zawodowego warunków zbliżonych do rzeczywistego środowiska pracy zawodowej poprzez ich wyposażenie/doposażenie w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne zapewniające wysoką jakość praktycznej nauki zawodu.

Przewidziane jest również inwestowanie w projekty zakładające rozwój doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach kształcenia zawodowego i ułatwienie dostępu do odpowiedniej informacji edukacyjno-zawodowej.

Grupa docelowa:

- Uczniowie i słuchacze szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe (z wyłączeniem słuchaczy szkół dla dorosłych);
- Młodociani pracownicy;
- Szkoły i placówki (instytucje i kadra pedagogiczna) prowadzące kształcenie zawodowe (z wyłączeniem szkół dla dorosłych);
- Nauczyciele prowadzący kształcenie ogólne w szkołach i placówkach kształcenia zawodowego;
- Nauczyciele przedmiotów zawodowych;
- Instruktorzy praktycznej nauki zawodu;
- Partnerzy społeczno – gospodarczy;
- Pracodawcy.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

2.A.2.2 Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Co do zasady, projekty będą wybierane w trybie konkursowym, z wykorzystaniem obiektywnej oceny wniosków, opartej o kryteria wyboru ustalone na etapie tworzenia Uszczegółowienia Programu i zatwierdzone uprzednio przez Komitet Monitorujący. Premiowane będą przede wszystkim projekty przewidujące kompleksowe wsparcie szkół i placówek oświatowych, wykorzystujące jak najszersze spektrum możliwych do realizacji działań. Planuje się, aby wsparcie działań nakierowanych na budowę i rozwój modelu doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach kształcenia zawodowego realizowane było w trybie pozakonkursowym, który zapewni lepsze dostosowanie interwencji do potrzeb i potencjałów określonych grup odbiorców, co przyczyni się do zapewnienia większej efektywności podejmowanych inicjatyw

Ze względu na konieczność zapewnienia jak największej współpracy szkół i placówek kształcenia zawodowego ze społeczno-gospodarczym otoczeniem, w szczególności z pracodawcami i szkołami wyższymi oraz z uwagi na tworzenie w tych jednostkach warunków zbliżonych do rzeczywistego środowiska pracy zawodowej, preferowane będą projekty realizowane w partnerstwie organów prowadzących z ww. podmiotami. Wspieranie rozwoju centrów kształcenia zawodowego i ustawicznego, które z zasady składają się z różnych typów szkół i placówek, jak również ściśle współpracują z pracodawcami, będzie stanowiło naturalny determinant realizacji projektów partnerskich.

Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy: tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych¹⁹, mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

¹⁹ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

X EDUKACJA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3bis

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Zródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba podmiotów realizujących zadania centrum kształcenia zawodowego i ustawicznego objętych wsparciem w programie	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			
5.	Liczba szkół i placówek objętych wsparciem w zakresie realizacji zadań w obszarze doradztwa edukacyjno-zawodowego	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			

2.A.3. Opis przedsięwzięć EFS z zakresu innowacji społecznych, współpracy transgranicznej oraz wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się działań w zakresie innowacji społecznych i współpracy ponadnarodowej.

W Osi Priorytetowej X Edukacja zachodzi silna komplementarność działań realizowanych w obszarze edukacji przedszkolnej i kształcenia zawodowego z działaniami realizowanymi w ramach XI Osi Priorytetowej Infrastruktura edukacyjna (Priorytet Inwestycyjny 10.4).

W zakresie komplementarności z działaniami realizowanymi w ramach celów tematycznych 1-7, finansowanych ze środków EFRR, występuje ona w ramach:

I Osi Priorytetowej – Priorytet Inwestycyjny 1.2 poprzez podejmowanie działań edukacyjnych (EFS) na rzecz wzrostu innowacyjności przedsiębiorstw (EFRR);

II Osi Priorytetowej – Priorytet Inwestycyjny 2.2 poprzez realizację i rozwój w szkołach programów edukacji cyfrowej oraz organizację szkoleń dedykowanych podnoszeniu kompetencji cyfrowych społeczeństwa (EFS);

III Osi Priorytetowej – Priorytet Inwestycyjny 3.3 poprzez łączenie realizacji projektów zakładających wsparcie dla przedszkoli lub form wychowania przedszkolnego (EFS) z projektami, w których przewidziano wsparcie rozwoju przedsiębiorstw (o ile z rozwojem skorelowany jest wzrost poziomu zatrudnienia - EFRR).

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru(w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
		EFS	slabiej rozwinięty					
		EFS	slabiej rozwinięty					
		EFS	slabiej rozwinięty					

X EDUKACJA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3bis

2.A.5 Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Fundusz i Kategoria regionu : Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Społeczny														
Tabela 7: Wymiar 1			Tabela 8: Wymiar 2			Tabela 9: Wymiar 3			Tabela 10: Wymiar 6			Tabela 11: Wymiar 7		
Zakres interwencji			Forma finansowania			Typ terytorium			Terytorialne mechanizmy wdrażania			EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		
Oś priorytetowa	Kod	€	Oś priorytetowa	Kod	€	Oś priorytetowa	Kod	€	Oś priorytetowa	Kod	€	Oś priorytetowa	Kod	€
X Edukacja	115 Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki, zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych		X Edukacja	01 Dotacja bezzwrotna		X Edukacja	01 Duże obszary miejskie (o ludności >50 000 i dużej gęstości zaludnienia)		X Edukacja	01 Zintegrowane inwestycje terytorialne – miejskie		X Edukacja	01 Wspieranie przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i zasobooszczędną	
							02 Małe obszary miejskie (o ludności >5 000 i średniej gęstości zaludnienia)			05 Inne zintegrowane podejścia do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich/wiejskich			03 Wzmacnianie konkurencyjności MŚP	
							03 Obszary			07 Nie dotyczy			04 Wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	

X EDUKACJA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3bis

ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia												05 Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjnych i komunikacyjnych	
												06 Niedyskryminacja	
117 Wyrównywanie dostępu do uczenia się przez całe życie o charakterze formalnym, nieformalnym i pozaformalnym wszystkich grup wiekowych, poszerzanie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kompetencji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia, w tym poprzez doradztwo												07 Równość płci	
												08 Nie dotyczy	

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

XI INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.4: inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej

Efektem wsparcia w priorytecie inwestycyjnym 10.4 będzie poprawa jakości i dostępności infrastruktury edukacyjnej oraz umożliwienie równego dostępu do tego typu infrastruktury na poziomie regionalnym, dostosowanie do potrzeb rynku pracy. Spowoduje to zmniejszenie bezrobocia wśród osób młodych oraz wydłużenie aktywności zawodowej.

2.A.1 Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Poprawa jakości i dostępności oraz dostosowanie dla osób niepełnosprawnych infrastruktury edukacyjnej.

Podstawowym instrumentem polityki wsparcia podażowej strony kształcenia w województwie zachodniopomorskim, jest system oświaty publicznej, obejmujący swoim oddziaływaniem dzieci i młodzież poddane powszechnemu obowiązkowi kształcenia. Zarządzanie szkołami publicznymi, w tym ich utrzymanie, znajduje się w gestii samorządów (przede wszystkim gmin), które często posiadają niewystarczające na ten cel środki. Ponadto, region charakteryzuje duża dysproporcja w dostępie do infrastruktury edukacyjnej na wszystkich szczeblach kształcenia formalnego i pozaformalnego, np. sale gimnastyczne, sale do nauki języków obcych, dlatego planowane są działania polegające na przebudowie, rozbudowie i funkcjonalnym dostosowaniu szkół i placówek oświatowych... Działania będą skierowane przede wszystkim na poprawę dostępu dla osób niepełnosprawnych oraz dostosowanie infrastruktury do potrzeb wszystkich uczniów. Wyposażenie i tworzenie laboratoriów w szkołach będzie wspierane z EFS.

Cel szczegółowy 2: Poprawa jakości i dostępności infrastruktury szkolnictwa zawodowego.

Od kilku lat obserwujemy systematyczny spadek zainteresowania młodzieży szkolnictwem zawodowym. Dla młodych ludzi szkoła zawodowa stała się synonimem pewnej nieudolności intelektualnej. Prowadzona w całym kraju kampania społeczna – próbująca przełamać ten stereotyp jest jedną z prób odwrócenia tej sytuacji. Jest to szczególnie istotne w kontekście zmian zachodzących na rynku pracy i potrzeb pracodawców. W związku z tym niezbędne jest zwiększenie potencjału szkół zawodowych i dalsze propagowanie korzyści płynących z wyboru tej ścieżki kształcenia. Jednocześnie, konieczna jest modernizacja szkół zawodowych pod kątem infrastrukturalnym, gdyż zaobserwować można duże niedobory w tym zakresie. Zgodnie z reformą oświaty dla szkół ponadgimnazjalnych w zasadniczej szkole zawodowej szczególny nacisk ma być położony na kształcenie praktyczne. Przyjęto, iż kształcenie praktyczne obejmie ponad 60% całego

czasu przeznaczanego na kształcenie zawodowe. Praktyczna nauka zawodu odbywać się ma u pracodawcy, w centrach kształcenia praktycznego czy w warsztatach szkolnych.

Wszystkie działania powinny przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności wyboru kształcenia zawodowego jako ścieżki edukacyjnej, a także dostosowania jego oferty do potrzeb rynku pracy (szczególnie w wymiarze lokalnym i regionalnym). Dzięki temu system szkolnictwa zawodowego powinien być w stanie dostarczyć na rynek pracy większą liczbę wykwalifikowanych specjalistów o kwalifikacjach odpowiadających aktualnym wymogom pracodawców.

Cel szczegółowy 3: Wzmocnienie atrakcyjności i jakości edukacji poprzez rozwój instytucji popularyzujące naukę i innowacje.

Dziecko uczy się przede wszystkim nie z książki, nie w trakcie słuchania objaśnień czy instrukcji. Dziecko uczy się samodzielnie doświadczając, w trakcie działania. W tym celu właśnie, a także aby stymulować innowacyjność dzieci, jak i również młodzieży, konieczne są inwestycje nakierowane na tworzenie instytucji popularyzujących naukę i innowacje. Przyczyni się to do zwiększenia atrakcyjności przekazywanych treści edukacyjnych oraz zainteresowania nauką i karierą naukową.

Ponadto, województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się najniższymi w Polsce wynikami egzaminów końcowych – na każdym etapie edukacji. Dodatkowo, niepokojące jest zjawisko rozwarstwienia pomiędzy szkołami zlokalizowanymi w dużych miastach (Szczecin, Koszalin), a tymi w małych miastach i na obszarach wiejskich, a zatem aby móc pracować nad jakością kapitału kulturowego i społecznego należy skupić się na zapewnieniu równego startu już na wczesnym etapie edukacji. Nie mniej istotna jest także potrzeba zmniejszenia zjawiska wykluczenia cyfrowego, jednak nie poprzez zapewnienie dostępu do internetu, ale stworzenie trwałego mechanizmu absorbowania przez społeczeństwo nowych technologii.

W odpowiedzi na powyższe potrzeby planowane jest uruchomienie innowacyjnych rozwiązań w dziedzinie edukacji, które przyczynią się do kształtowania kluczowych kompetencji (zaufanie, ciekawość, twórcze myślenie, kooperacja) oraz rozbudzenia zainteresowania naukami ścisłymi wśród najmłodszych dzieci poprzez tworzenie multimedialnych centrów edukacyjnych. Ośrodki te mają przede wszystkim na celu inspirowane do odkrywania i zrozumienia świata poprzez samodzielne doświadczenia oraz uczestnictwo

w procesie twórczym, jak również kształtowanie umiejętności szczególnie istotnych: komunikowania się, współpracy, myślenia krytycznego i kreatywnego oraz rozwiązywania problemów i działania innowacyjnego w szczególności dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

W związku ze zdiagnozowanym zjawiskiem nierówności edukacyjnych proponuje się zlokalizowanie multimedialnych centrów edukacyjnych w miastach powiatowych. W ten sposób gwarantuje się dostęp do innowacyjnej oferty edukacyjnej jak najszerszemu gronu odbiorców.

Trwałość przedmiotowych projektów zostanie zapewniona ze środków własnych beneficjentów, którzy będą zobowiązani do kontynuowania działalności multimedialnych centrów edukacyjnych.

Tabela 3: Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu w podziale na poszczególne cele (w odniesieniu do EFRR i Funduszu Spójności)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1.	Wskaźnik wyników egzaminów końcowych (sprawdzian w klasie VI, egzamin gimnazjalny, egzamin maturalny)		słabiej rozwinięty					raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. inwestycje w infrastrukturę edukacyjną

Celem realizacji przedsięwzięć tego typu jest poprawa dostępności do oferty edukacyjnej na wszystkich poziomach powszechnej edukacji. Wspierane będą działania zmierzające do modernizacji i unowocześnienia istniejącej infrastruktury. Projekty będą w głównej mierze polegały na rozbudowie, przebudowie, dostosowaniu istniejącej infrastruktury przede wszystkim dla osób niepełnosprawnych. Działania realizowane w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju regionalnego będą musiały być komplementarne z działaniami realizowanymi z Europejskiego Funduszu Społecznego. Nie będzie możliwości wsparcia modernizacji obiektów jeśli nie zostaną zaplanowane działania służące wyrównywaniu szans edukacyjnych uczniów realizowane w ramach EFS.

Przykłady działań planowanych do wsparcia:

- 1) Rozbudowa, przebudowa i funkcjonalne dostosowanie szkół.

Grupa docelowa :

- Uczniowie i wychowankowie szkół i placówek (w rozumieniu art. 2 pkt 3, 5 ustawy o systemie oświaty) prowadzących kształcenie ogólne (z wyłączeniem słuchaczy szkół dla dorosłych);

- Szkoły oraz placówki w rozumieniu art. 2 pkt 3, 5 ustawy o systemie oświaty (instytucje i kadra pedagogiczna) realizujące kształcenie ogólne (z wyłączeniem szkół dla dorosłych) i ich organy prowadzące;
- Nauczyciele i pracownicy pedagogiczni szkół;

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst,

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

Typy projektów:

2. inwestycje w infrastrukturę szkolnictwa zawodowego (w tym wyższego) służące dostosowaniu jej do potrzeb rynku pracy i regionalnych inteligentnych specjalizacji.

Wspierane będą projekty, których celem jest dostosowanie istniejącej infrastruktury szkolnictwa zawodowego do aktualnych potrzeb rynku pracy oraz inteligentnych specjalizacji regionu. Istniejąca infrastruktura szkolnictwa zawodowego jest często niedostosowana do aktualnego stanu gospodarki i wymogów rynku pracy, przez co szkolnictwo zawodowe jawi się jako nieatrakcyjne. Z tych względów dostrzega się konieczność realizacji takich przedsięwzięć, które dzięki modernizacji istniejącej infrastruktury, jej rozbudowie lub przebudowie..

Wobec powyższego, celem zwiększenia potencjału i lepszego dopasowania kształcenia zawodowego do potrzeb pracodawców, w ramach Priorytetu wsparcie otrzymają projekty polegające na budowie (jedynie o znaczeniu regionalnym), przebudowie i modernizacji infrastruktury służącej kształceniu zawodowemu. Remont laboratoriów, dostosowanie oraz wyposażenie sal do praktycznej nauki zawodu, będzie finansowane z EFS.

Ponadto, planowane są inwestycje w infrastrukturę Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych, z uwzględnieniem konieczności wsparcia działań wynikających z inteligentnych specjalizacji, przy czym wsparcie to będzie uwarunkowane uzyskaniem pozytywnej opinii Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na etapie wdrażania Programu.

Działania realizowane w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego będą musiały być komplementarne z działaniami realizowanymi z Europejskiego Funduszu Społecznego

Przykłady działań planowanych do wsparcia:

- 1) Rozbudowa, przebudowa i funkcjonalne dostosowanie placówek kształcenia zawodowego.
- 2) Inwestycje w infrastrukturę Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych, z uwzględnieniem konieczności wsparcia działań wynikających z inteligentnych specjalizacji.
- 3) Tworzenie infrastruktury o zasięgu co najmniej regionalnym, na potrzeby kształcenia zawodowego

Grupa docelowa:

- Uczniowie i słuchacze szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe (z wyłączeniem słuchaczy szkół dla dorosłych);
- Młodociani pracownicy;
- Szkoły i placówki (instytucje i kadra pedagogiczna) prowadzące kształcenie zawodowe (z wyłączeniem szkół dla dorosłych);
- Instruktorzy praktycznej nauki zawodu, zgodnie z § 10 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz. U. z 2010 r., Nr 244, poz. 1626 ze zm.);
- przedsiębiorcy.

Typy beneficjentów: szkoły zawodowe, państwowe wyższe szkoły zawodowe, jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, podmioty prowadzące działalność oświatową.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

Typy projektów:

3. inwestycje w infrastrukturę popularyzującą naukę i innowacje.

Dostępność do nowoczesnych metod nauczania, a zwłaszcza urządzeń i środków wykorzystujących techniki multimedialne, jest w aktualnych placówkach edukacyjnych regionu bardzo niewielka. Celem realizacji projektów tego typu jest poprawa dostępności do nowoczesnego nauczania na wszystkich poziomach edukacji, a przez to dostosowanie treści edukacyjnych do aktualnego stanu wiedzy, stanu techniki oraz warunków sytuacji społeczno-gospodarczej. Projekty te mają prowadzić do wprowadzania na każdym etapie nauczania możliwości uzupełniania wiedzy teoretycznej zajęciami praktycznymi wykorzystującymi najnowsze możliwości nauki i techniki.

Przykłady działań planowanych do wsparcia:

- multimedialne centra edukacyjne

Grupa docelowa: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, podmioty prowadzące działalność oświatową

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

W związku z planowanym wsparciem infrastruktury edukacyjnej w kryteriach wyboru projektów premiuwane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju.

Szczególną uwagę należy poświęcić rozwojowi szkolnictwa zawodowego, Dzięki wzmocnieniu kształcenia zawodowego absolwenci szkół zawodowych będą posiadali cenione przez pracodawców kompetencje ogólne oraz potwierdzone w systemie egzaminów zewnętrznych umiejętności zawodowe. Zwiększy to szanse młodych ludzi na odnalezienie się na rynku pracy, rozszerzy możliwości zatrudnienia i zminimalizuje problem bezrobocia, w szczególności gdy uczniowie będą mieli dostęp do nowoczesnych, dobrze wyposażonych warsztatów praktycznej nauki zawodu.

Narzędzia realizacji: W ramach priorytetu inwestycyjnego planuje się tryb konkursowy z uwagi na jego konkurencyjny charakter. W uzasadnionych przypadkach zastosowany zostanie również tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych²⁰, który pozwoli na komplementarne rozwiązanie likwidacji szeregu problemów na danym obszarze, w ramach których jednym z elementów będzie wsparcie infrastruktury edukacyjnej oraz mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych, projekty strategiczne.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się realizacji dużego projektu.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Wspólne i specyficzne dla programu wskaźniki produktu (wg priorytetu inwestycyjnego, w podziale na kategorie regionów - w odniesieniu do EFS oraz w stosownych przypadkach w odniesieniu do EFRR)

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1	Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty		system monitorowania Programu	raz w roku

2.A.3. Opis przedsięwzięć EFS z zakresu innowacji społecznych, współpracy transgranicznej oraz wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

²⁰ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

nie dotyczy

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
		EFRR	slabiej rozwinięty					

2.A.5 Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Regiony słabiej rozwinięte i EFRR											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondary theme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
050Infrastruktura edukacyjna na potrzeby kształcenia i szkolenia zawodowego oraz kształcenia osób dorosłych		01 Dotacja bezzwrotna		01 Duże obszary miejskie (o ludności >50 000 i dużej gęstości zaludnienia)		01 Zintegrowane inwestycje terytorialne – miejskie		08 Nie dotyczy		10Inwestowanie w kształcenie, szkolenie i szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie	
051Infrastruktura edukacyjna na potrzeby edukacji szkolnej (na poziomie podstawowym i średnim ogólnokształcącym)				02 Małe obszary miejskie (o ludności >5 000 i średniej gęstości zaludnienia)		05 Inne zintegrowane podejścia do zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich/wiejskich					
				03 Obszary wiejskie (o małej gęstości zaludnienia)		07 Nie dotyczy					

Sekcja 2.B. Opis osi priorytetowej dla pomocy technicznej ze wskazaniem realizowanych priorytetów inwestycyjnych oraz wyznaczonych celów szczegółowych

2.B.0 Nazwa osi priorytetowej

XII POMOC TECHNICZNA

Celem głównym Priorytetu jest stworzenie sprawnego systemu wdrażania i zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020.

2.B.1. Cele szczegółowe osi priorytetowej oraz oczekiwane rezultaty

Cel szczegółowy 1:zapewnienie efektywności działania administracji zaangażowanej we wdrażanie funduszy strukturalnych w ramach RPO oraz zwiększenie potencjału administracyjnego,

Cel szczegółowy 2:stworzenie efektywnego systemu promocji i informacji

2.B.2. Lista wskaźników rezultatu strategicznego

Tabela 13: Wskaźniki rezultatu dla EFRR/FS/EFS.

I.p.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (na rok 2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania

2.B.3. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych w podziale na poszczególne osie priorytetowe

2.B.3.1. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

W ramach Priorytetu XII Pomoc Techniczna podejmowane będą działania ukierunkowane na wsparcie procesów zarządzania, wdrażania, monitorowania, ewaluacji, kontroli, audytu, certyfikacji oraz działalności informacyjno-promocyjnej upowszechniającej efekty realizacji RPO 2014-2020.

Prawidłowe zarządzanie RPO wiąże się z systematyczną oceną działań związanych z realizacją Programu, analizą postępu jego realizacji, oceną przydatności podejmowanych działań oraz oceną oddziaływania zaangażowanych środków na rozwój społeczno-gospodarczy województwa. Instytucja Zarządzająca RPO deklaruje pełne uczestnictwo w

krajowym, jednolitym komputerowym systemie monitoringu. Dofinansowaniem zostanie objęty również rozwój stałej bazy danych o projektach gotowych do realizacji. Należy zapewnić sprawny system informatyczny służący obsłudze procesu realizacji RPO i jego monitorowania.

Zapewnienie odpowiedniego potencjału i zdolności administracyjnych instytucji odpowiedzialnych za efektywne i sprawne zarządzanie i wdrażanie Programu odbywać się będzie poprzez finansowanie wynagrodzeń pracowników instytucji zaangażowanych w realizację RPO oraz podnoszenie ich kwalifikacji zawodowych (m.in. warsztaty, szkolenia, seminaria, konferencje, kursy językowe, studia podyplomowe i inne formy doskonalenia zawodowego). Należy zapewnić także zaplecze techniczne i organizacyjne, w tym: odpowiednią powierzchnię biurową i magazynową poprzez m.in. zakup, najem, adaptację, remont, modernizację pomieszczeń oraz odpowiednie wyposażenie stanowisk pracy (np. systemy informatyczne, sprzęt komputerowy, meble, materiały biurowe).

Ze środków pomocy technicznej finansowane będą działania związane z przeprowadzaniem badań ewaluacyjnych, analiz, ekspertyz, ocen oraz audytów, których celem będzie usprawnienie systemu wdrażania i zarządzania RPO w obecnym i przyszłym okresie programowania. Finansowane będą również działania związane z utworzeniem i obsługą Komitetów Monitorujących oraz innych grup doradczych.

W celu zapewnienia skutecznej koordynacji działań komunikacyjnych prowadzonych przez poszczególne instytucje, Polska, zgodnie z art. 106 rozporządzenia ogólnego, opracowuje horyzontalny dokument - wspólną strategię komunikacji polityki spójności. W oparciu o ww. strategię instytucja zarządzająca, zgodnie z art. 106 rozporządzenia ogólnego, opracuje dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego *strategię komunikacji*, będącą podstawą prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych dla tego programu. Strategia komunikacji podlega zarówno uzgodnieniom z Instytucją Koordynującą Umowę Partnerstwa oraz jej akceptacji w zakresie zgodności ze wspólną strategią komunikacji i wytycznymi w zakresie informacji i promocji, a następnie akceptacji Komitetu Monitorującego dany program.

Raz do roku na forum Komitetu Monitorującego przedstawiana jest informacja nt. realizacji przedmiotowej strategii dla Programu Regionalnego oraz planowanych działań w roku następnym.

IZ przygotowuje również roczne plany działań o charakterze wykonawczym.

Działania informacyjne i promocyjne wspierają realizację Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego.

Wsparcie to będzie realizowane w szczególności poprzez:

- informowanie potencjalnych beneficjentów o możliwościach finansowania projektów w ramach programu oraz sposobach pozyskania wsparcia,
- dostarczanie beneficjentom informacji potrzebnych do realizacji projektów na różnych etapach ich realizacji,
- upowszechnianie wśród mieszkańców województwa roli i osiągnięć polityki spójności i funduszy w regionie przez działania informacyjne i promocyjne na temat

efektów samego programu, jak i poszczególnych projektów, a także w stosownym zakresie Umowy Partnerstwa.

Ze środków Priorytetu finansowane będą także działania związane z procesem oceny i selekcji projektów dofinansowanych w ramach Programu oraz przygotowaniem projektów strategicznych.

W ramach Pomocy Technicznej podjęte zostaną prace mające na celu zamknięcie perspektywy finansowej 2007-2013, jak i zmierzające do opracowania dokumentów strategicznych związanych z kolejnym okresem programowania 2021-2027.

Główni beneficjenci:

- Instytucja Zarządzająca RPO,
- Instytucje Pośredniczące,
- inne instytucje biorące udział w systemie wdrażania i realizacji RPO.

2.B.3.2 Wskaźniki produktu oraz ich powiązanie z rezultatami

Tabela 13: Wskaźniki produktu dla EFRR/FS/EFIS(w podziale na osie priorytetowe)

I.p.	Nazwa wskaźnika	Jednostka pomiaru	Wartość docelowa (na rok 2023)(opcjonalnie)	Źródło danych
1.	Liczba etatomiesięcy finansowanych ze środków pomocy technicznej	szt.		
2.	Liczba przeprowadzonych ewaluacji	szt.		
3.	Liczba wspartych ZIT	szt.		
4.	Liczba działań informacyjno-promocyjnych o szerokim zasięgu	szt.		

2.B.4 Kategoryzacja interwencji osi priorytetowych

Tabela 14: Wymiar 1 Zakres interwencji		Tabela 15: Wymiar 2 Forma finansowania		Tabela 16: Wymiar 3 Typ terytorium	
Kod	€	Kod	€	Kod	€
102 – przygotowanie, wdrażanie, monitorowanie oraz kontrola					
103 – ewaluacja					
104 – informacja i promocja					

SEKCJA 3: PLAN FINANSOWY PROGRAMU

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 jest programem operacyjnym finansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Obszarem realizacji programu jest obszar województwa. Województwo jest zaliczone do regionów słabiej rozwiniętych.

Zgodnie z Umową Partnerstwa alokacja środków unijnych na Program wynosi 1 153,6 mln EUR EFRR i 446,1 mln EUR EFS. Minimalne zaangażowanie środków krajowych - szacowane na podstawie art. 110 rozporządzenia ramowego zakładającego maksymalny poziom dofinansowania każdej osi priorytetowej EFRR i EFS w regionach słabiej rozwiniętych na poziomie 85% - wynosi w momencie programowania 282,3 mln EUR. W realizację programu zaangażowane będą środki krajowe publiczne i prywatne. Zakłada się, że ostateczne zaangażowanie środków krajowych, głównie prywatnych w momencie zamknięcia programu będzie mogło być wyższe w zależności od zakresu i stopnia udzielania pomocy publicznej w ramach programu²¹.

Podstawa certyfikacji

Podstawę obliczania wkładu UE w ramach Programu stanowią całkowite wydatki kwalifikowalne.

Kategorie regionów

Program jest realizowany na obszarze jednego województwa zaliczanego do kategorii regionów słabiej rozwiniętych.

Rezerwa wykonania

W Programie wyodrębniona została rezerwa wykonania w wysokości 6% jego całkowitej alokacji EFRR oraz 6% jego całkowitej alokacji EFS.

Udział rezerwy wykonania w podziale na lata dla każdego roku wynosi 6% EFRR i 6% EFS (tabela 17).

Rezerwa wykonania ustanawiana jest w każdej osi priorytetowej Programu w jednakowej proporcji do jej wartości, z wyjątkiem osi Pomoc techniczna (finansowane wyłącznie z EFS), dla której zgodnie z przepisami nie ustanowiono rezerwy (wyłączenie osi pomocy technicznej wymaga dla zachowania wymaganego poziomu na funduszu w programie odpowiedniego zwiększenia rezerwy na inną/inne osie EFS) (tabela 18a).

²¹Przepisy rozporządzenia ramowego, w szczególności art. 119 gwarantuje, że niezależnie od poziomu stopy dofinansowania przyjętej dla osi priorytetowej w tabeli 18a, wartość środków ostatecznie wypłaconych przez Komisję Europejską na moment zamknięcia programu nigdy nie będzie wyższa niż wkład publiczny przekazany beneficjentom. Art. 121.2 dodatkowo zapewnia, że w ramach płatności pośrednich KE zawsze będzie wypłacać kwotę niższą z dwóch kwot: kwoty wynikającej z pomnożenia podstawy certyfikacji z wniosku o płatność przez stopę dofinansowania na osi priorytetowej z tabeli 18a lub kwoty wykazanych we wniosku wydatków publicznych. Wielkość płatności pośrednich będzie uwzględniała także zasady związane z systemem rocznego badania i akceptacji kont, polegającym m.in. na udzielaniu zaliczek rocznych, wypłacaniu w trakcie roku jedynie 90% należnych płatności i rocznym rozliczaniu kont poprzez bilansowanie zaliczki rocznej wypłaconych środków i 10% zatrzymanych płatności pośrednich.

Koncentracja tematyczna

Założone w Programie poziomy koncentracji wynikają z Umowy Partnerstwa i pozwalają zachować wymagane na poziomie UP przez rozporządzenia unijne poziomy koncentracji.

Sekcja 3.1 Tabela przedstawiająca - zgodnie z przepisami dot. wyznaczania i modulowania stopy współfinansowania - całkowitą kwotę środków finansowych przewidzianych jako wkład każdego z funduszy do programu, w podziale na lata i kategorie regionów

Tabela 17 Tabela przedstawiająca całkowitą kwotę środków finansowych przewidzianych jako wkład każdego z funduszy do programu, w podziale na lata i kategorie regionów (mln EUR)

	Fundusz	Kategoria regionu	2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020		Razem		
			podstawowa alokacja	rezerwa wykonania	podstawowa alokacja	rezerwa wykonania	podstawowa alokacja	rezerwa wykonania	podstawowa alokacja	rezerwa wykonania	podstawowa alokacja	rezerwa wykonania	podstawowa alokacja	główna wykonania	podstawowa alokacja	rezerwa wykonania	podstawowa alokacja	rezerwa wykonania	
(1)	EFRR	Reg. słabiej rozwinięte	132,0	8,4	139,7	8,9	147,8	9,4	155,2	9,9	162,5	10,4	169,9	10,8	177,2	11,3	1084,3	69,2	
(2)		Reg. przejściowe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(3)		Reg. lepiej rozwinięte	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(4)		Razem	132,0	8,4	139,7	8,9	147,8	9,4	155,2	9,9	162,5	10,4	169,9	10,8	177,2	11,3	1084,3	69,2	
(5)	EFS	Reg. słabiej rozwinięte	51,0	3,3	54,0	3,4	57,2	3,6	60,0	3,8	62,9	4,0	65,7	4,2	68,5	4,4	419,4	26,8	
(6)		regiony przejściowe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(7)		Reg. lepiej rozwinięte	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(8)		Razem	51,0	3,3	54,0	3,4	57,2	3,6	60,0	3,8	62,9	4,0	65,7	4,2	68,5	4,4	419,4	26,8	
(9)	YEI - dodatkowa alokacja	Nie dotyczy	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
(10)	FS	Nie dotyczy	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
(11)	EFRR	Specjalna alokacja dla obszarów peryferyjnych lub słabo zaludnionych																	
(12)		Razem	183,0	11,7	193,8	12,4	205,0	13,1	215,2	13,7	225,4	14,4	235,6	15,0	245,8	15,7	1503,7	96,0	

Sekcja 3.2 Plan finansowy określający całkowitą kwotę środków finansowych przewidzianych jako wkład każdego z funduszy do programu oraz współfinansowanie krajowe, dla całego okresu programowania i każdej osi priorytetowej

Tabela 18a: Plan finansowy programu (mln EUR)

Oś priorytetowa	Fundusz	Kategoria Regionu	Podstawa kalkulacji wsparcia UE (Całkowite koszty kwalifikowalne albo koszty kwalifikowalne publiczne)	Wkład UE	Wkład krajowy	Szacunkowy podział wkładu krajowego		Finansowanie Ogółem	Poziom współfinansowania	Dla celów informacyjnych	Główna alokacja		Rezerwa wykonania		Udział rezerwy wykonania (wsparcie UE) w łącznej kwocie wsparcia UE na oś priorytetową
						Krajowe środki publiczne	Krajowe środki prywatne				Wkład UE	Wkład krajowy	Wkład UE	Wkład krajowy	
				a	b=c+d	c	d	e=a+b	f=a/e	g	h=a-j	i=b-k	j	k=b*j/a	l=j/a*100
I Gospodarka – Innowacje – Technologie	EFRR	słabiej rozwinięty	412,2	350,4	61,8	16,8	45,0	412,2	85%	-	329,4	58,1	21,0	3,7	6,00%
II Rozwój społeczeństwa informacyjnego	EFRR	słabiej rozwinięty	47,1	40,0	7,1	3,5	3,5	47,1	85%	-	37,6	6,6	2,4	0,4	6,00%
III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	EFRR	słabiej rozwinięty	222,8	189,4	33,4	19,4	14,0	222,8	85%	-	178,0	31,4	11,4	2,0	6,00%
IV Dostosowania do zmian klimatu	EFRR	słabiej rozwinięty	52,9	45,0	7,9	7,9	0,0	52,9	85%	-	42,3	7,5	2,7	0,5	6,00%
V Rozwój naturalnego środowiska człowieka	EFRR	słabiej rozwinięty	134,1	114,0	20,1	15,5	4,6	134,1	85%	-	107,2	18,9	6,8	1,2	6,00%
VI Transport	EFRR	słabiej rozwinięty	342,4	291,0	51,4	50,2	1,2	342,4	85%	-	273,5	48,3	17,5	3,1	6,00%
VII Rynek pracy	EFS	słabiej rozwinięty	193,5	164,5	29,0	20,1	8,9	193,5	85%	-	153,0	27,0	11,5	2,0	7,00%
VIII Rozwój społeczny	EFS	słabiej rozwinięty	142,6	121,2	21,4	15,7	5,6	142,6	85%	-	112,7	19,9	8,5	1,5	7,00%
IX Infrastruktura publiczna	EFRR	słabiej rozwinięty	122,1	103,8	18,3	12,5	5,8	122,1	85%	-	97,6	17,2	6,2	1,1	6,00%
X Edukacja	EFS	słabiej rozwinięty	113,5	96,5	17,0	11,3	5,8	113,5	85%	-	89,7	15,8	6,8	1,2	7,00%
XI Infrastruktura edukacyjna	EFRR	słabiej rozwinięty	23,5	20,0	3,5	3,0	0,5	23,5	85%	-	18,8	3,3	1,2	0,2	6,00%
XII Pomoc Techniczna	EFS	słabiej rozwinięty	75,3	64,0	11,3	11,3	0,0	75,3	85%	-	64,0	11,3	0,0	0,0	0,00%
Razem	EFRR	słabiej rozwinięty	1357,1	1153,6	203,6	129,0	74,6	1357,1	85%	-	1084,3	191,4	69,2	12,2	6,00%
Razem	EFS	słabiej rozwinięty	524,9	446,1	78,7	58,4	20,3	524,9	85%	-	419,4	74,0	26,8	4,7	6,00%
Razem	YEI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Razem	FS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ŁĄCZNIE		-	1882,0	1599,7	282,3	187,4	94,9	1882,0	85%	-	1503,7	265,4	96,0	16,9	6,00%

Tabela 18b: Inicjatywa na rzecz zatrudnienia ludzi młodych – szczególna alokacja na EFS i Inicjatywę na rzecz zatrudnienia ludzi młodych 5

	Fundusz	Kategoria Regionu	Podstawa kalkulacji wsparcia UE (Całkowite koszty kwalifikowalne albo koszty kwalifikowalne publiczne)	Wkład UE	Wkład krajowy	Szacunkowy podział wkładu krajowego		Finansowanie ogółem	Stopa współfinansowania	Dla celów informacyjnych
						Krajowe środki publiczne	Krajowe środki prywatne			Wład EBI
						a	b=c+d			
1	YEI	nd.								
2	EFS	słabiej rozwinięty								
3	RAZEM	słabiej rozwinięty		0	0	0	0	0		0
4			Stosunek EFS do alokacji dla YEI							
5			Stosunek EFS do Reg. Słabiej rozwiniętych							

Tabela 18b nie dotyczy Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020.

Tabela 18c: Plan finansowy w podziale na osie priorytetowe, fundusze, kategorie regionu i cele tematyczne (mln EUR)

Oś priorytetowa	Fundusz	Kategoria regionu	Cel tematyczny	Wsparcie UE	Wkład krajowy	Finansowanie ogółem
I Gospodarka – Innowacje – Technologie	EFRR	słabiej rozwinięty	1	350,4	61,8	412,2
			3			
II Rozwój społeczeństwa informacyjnego	EFRR	słabiej rozwinięty	2	40,0	7,1	47,1
III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	EFRR	słabiej rozwinięty	4	189,4	33,4	222,8
IV Dostosowania do zmian klimatu	EFRR	słabiej rozwinięty	5	45,0	7,9	52,9
V Rozwój naturalnego środowiska człowieka	EFRR	słabiej rozwinięty	6	114,0	20,1	134,1
VI Transport	EFRR	słabiej rozwinięty	7	291,0	51,4	342,4
VII Rynek pracy	EFS	słabiej rozwinięty	8	164,5	29,0	193,5
VIII Rozwój społeczny	EFS	słabiej rozwinięty	9	121,2	21,4	142,6
IX Infrastruktura publiczna	EFRR	słabiej rozwinięty	9	103,8	18,3	122,1
X Edukacja	EFS	słabiej rozwinięty	10	96,5	17,0	113,5
XI Infrastruktura edukacyjna	EFRR	słabiej rozwinięty	10	20,0	3,5	23,5
XII Pomoc Techniczna	EFS	słabiej rozwinięty		64,0	11,3	75,3
RAZEM				1599,7	282,3	1882,0

Tabela 19: Szacunkowa kwota wsparcia, która ma być wykorzystana na cele związane ze zmianami klimatu (mln EUR)

Oś priorytetowa	Szacunkowa wysokość środków na cele związane ze zmianą klimatu (EUR)	Udział w całości alokacji na PO (%)
I Gospodarka – Innowacje – Technologie	12,1	0,76%
II Rozwój społeczeństwa informacyjnego	0,0	0,00%
III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	161,9	10,12%
IV Dostosowania do zmian klimatu	22,5	1,41%
V Rozwój naturalnego środowiska człowieka	15,6	0,98%
VI Transport	47,8	2,99%
VII Rynek pracy	0,0	0,00%
VIII Rozwój społeczny	0,0	0,00%
IX Infrastruktura publiczna	8,6	0,53%
X Edukacja	0,0	0,00%
XI Infrastruktura edukacyjna	0,0	0,00%
XII Pomoc Techniczna	0,0	0,00%
Razem	268,5	16,78%

SEKCJA 4: ZINTEGROWANE PODEJŚCIE TERYTORIALNE

W europejskim układzie odniesienia Pomorze Zachodnie²² jest jedną z „bram do Polski” od zachodu i północy, w tym poprzez ważny port bałtycki (zespół portowy Szczecin – Świnoujście). Województwo jest ważnym ogniwem korytarza transportowego CETC-ROUTE65, pretendującego do miana europejskiego zielonego korytarza, łączącego Bałtyk z Adriatykiem, oraz jednym z nielicznych w Europie węzłem logistycznym zapewniającym transport multimodalny (integrację transportu morskiego, drogowego, kolejowego z żegluga śródlądową). Jest także regionem współpracy transgranicznej Polski, Niemiec, Szwecji i Danii (szczególnie w kontekście Szczecina – jednego z niewielu europejskich nadgranicznych miast metropolitalnych).

Region cechuje koncentracja terenów i obiektów cennych przyrodniczo o znaczeniu kontynentalnym. To miejsce masowego wypoczynku (zwłaszcza mieszkańców zachodniej części Polski i turystów zagranicznych²³) oraz lecznictwa uzdrowiskowego i rehabilitacyjnego. Województwo charakteryzują szczególnie korzystne warunki do wytwarzania energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii i wybranych produktów przemysłowych (nawozy, meble, opony i in.).

Jednocześnie jest to obszar nakładania się w ciągu stuleci kulturowych wpływów pomorskich, niemieckich, szwedzkich i polskich, ale także kompletnej wymiany ludności po 1945 r. i ważne ogniwo współpracy nadgranicznej z Niemcami (m.in. poprzez Partnerstwo Odry, Euroregion Pomerania, Łuk Południowego Bałtyku, Polsko-Niemiecki Dom), oraz Skandynawią (m.in. poprzez CETC-ROUTE65, Euroregion Pomerania, Pro Europa Viadrina),

Zachodniopomorskie jest również nośnikiem potencjałów istotnych dla rozwoju całej Polski Zachodniej, w następujących dziedzinach: transport i logistyka, turystyka i rekreacja, usługi medyczne i prozdrowotne, szkolnictwo wyższe i badania naukowe, energetyka, wytwarzanie żywności, oceanotechnika, wytwarzanie niektórych wyspecjalizowanych produktów przemysłowych.

Pomorze Zachodnie to obszar lokalizacji i oddziaływania Europejskiego Metropolitalnego Obszaru Wzrostu (MEGA), który podlega większemu oddziaływaniu metropolii berlińskiej niż warszawskiej.

Jednocześnie Pomorze Zachodnie dotyka wiele barier rozwojowych. Peryferyjne położenie względem centrum kraju powoduje, że znaczne obszary charakteryzują się najniższą dostępnością transportową do ośrodków wojewódzkich. Obserwuje się proces ugruntowania deficytów rozwojowych obszarów problemowych, będących przede wszystkim wynikiem osłabienia bazy ekonomicznej i zaniku miejsc pracy (w szczególności

²² Zob. raport regionalny przygotowany na potrzeby Strategii Rozwoju Polski Zachodniej 2020: M.Dutkowski, *Województwo Zachodniopomorskie. Raport Regionalny 2011*, Uniwersytet Szczeciński, Katedra Badań Miast i Regionów, Szczecin 2011

²³ Zob. *Badanie struktury krajowego i zagranicznego ruchu turystycznego w województwie zachodniopomorskim w roku 2010, 2011, 2012, 2013*.

na stanowiących 94% województwa obszarach wiejskich). Wciąż nieprzezwyciężone są problemy strukturalne spowodowane likwidacją Państwowych Gospodarstw Rolnych, ograniczenia wynikające ze specyfiki tworzenia obszarów funkcjonalnych podzielonych granicą państwa i uwzględniających granicę morską.

W efekcie na Pomorzu Zachodnim występują m.in. duże bezrobocie oraz postępujący odpływ ludności do większych ośrodków miejskich w kraju i za granicą.

W skali regionalnej, województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się niejednorodnym poziomem rozwoju gospodarczego, społecznego i infrastrukturalnego. Obszary usytuowane wokół aglomeracji Szczecina i Koszalina cechuje wyższy poziom rozwoju, a jednocześnie obok nich występują obszary problemowe o relatywnie niższym poziomie rozwoju, w tym o postępującej marginalizacji. Powyższe uwarunkowania rozwojowe województwa wynikają z peryferyjnego usytuowania względem centrum regionu głównych ośrodków wzrostu tj. Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego oraz obszaru funkcjonalnego Koszalina, oraz ograniczonymi endogenicznymi potencjałami rozwojowymi obszarów wiejskich, które mogłyby stanowić podstawę do podjęcia działań naprawczych i efektywnego prowadzenia polityki rozwoju.

W celu przestrzennego odzwierciedlenia potencjałów i problemów rozwojowych województwa zachodniopomorskiego oraz zaplanowania odpowiadającego im w ramach RPO WZ 2014 – 2020 wsparcia, wyznaczone zostały obszary²⁴: o wysokiej zdolności rozwojowej (I) oraz o niższej zdolności rozwojowej (II). Podział ten pozwolił na przestrzenne zobrazowanie obszarów wzrostu i obszarów problemowych regionu i w dalszej kolejności na zaplanowanie działań strategicznych na rzecz wzmocnienia potencjałów i/lub przezwyciężenia barier rozwojowych.

Wsparcie RPO WZ 2014 – 2020 w układzie terytorialnym, uwzględniające Obszary Strategicznej Interwencji z punktu widzenia zarówno kraju, jak i regionu, skoncentrowane będzie na następujących obszarach:

- I. O wysokiej zdolności rozwojowej (obszary wzrostu Pomorza Zachodniego):
 1. Szczeciński Obszar Metropolitalny (SOM)²⁵
 2. Koszalińsko – KołobrzESCO – Białogardzki Obszar Funkcjonalny (KKBOF)²⁶.
- II. O niskiej zdolności rozwojowej (obszary problemowe Pomorza Zachodniego):
 1. Specjalna Strefa Włączenia (SSW)²⁷.

²⁴ Wskazanie obszarów nastąpiło w oparciu o prace analityczne oraz zapisy Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego i Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego

²⁵ Miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne, Umowa Partnerstwa, str. 148

²⁶ Inne obszary interwencji w układzie terytorialnym, Umowa Partnerstwa, str. 150

²⁷ Obszary wiejskie, w szczególności o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług

Realizacja zintegrowanego podejścia terytorialnego w ramach RPO WZ 2014 – 2020 odbywać się będzie za pomocą narzędzi: Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, na terenie obszarów o wysokiej zdolności rozwojowej oraz m.in. Kontraktu Samorządowego, jak również planowane jest organizowanie konkursów skoncentrowanych tematycznie i terytorialnie. Oba narzędzia ukierunkowane będą na realizację terytorialnych strategii rozwojowych przygotowanych przez JST we współpracy z lokalnymi partnerami procesów rozwojowych, co pozwoli na wsparcie ze środków RPO WZ 2014 – 2020 zintegrowanych projektów realizujących cele rozwojowe odpowiadające zdiagnozowanym terytorialnym potencjałom, jednocześnie niwelując istniejące bariery.

Realizacja komplementarnych projektów realizowanych w ramach SOM powinna przyczynić się do zintegrowania transportu publicznego, co wpłynie na skrócenie czasu dojazdu pomiędzy ośrodkami tworzącymi obszar aglomeracyjny oraz na osiągnięcie celów RPO WZ dotyczących ograniczenia emisji gazów cieplarnianych. Ponadto zakłada się, że realizowane w ramach SOM działania wpłyną na wzmocnienie zintegrowanego podejścia do stref aktywnego inwestowania co pozwoli na optymalizację kosztów infrastruktury, wykreowanie wspólnej oferty inwestycyjnej SOM, co z kolei przełoży się na wzrost atrakcyjności inwestycyjnej obszaru, mierzonej wielkością sprzedaży (w tym eksportu), wielkością inwestycji zewnętrznych oraz wzrostem zatrudnienia. Wspólne działania w ramach SOM powinny dotyczyć również zagadnień innowacji i edukacji oraz zwiększenia efektywności instytucji otoczenia biznesu (w tym uczelni wyższych) – dopasowanie oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnego rynku pracy, zintegrowanie oferty IOB i podniesienia jej jakości, przyspieszenie procesów tworzenia nowych innowacyjnych firm, transferu technologii, co w efekcie przyczyni się do osiągnięcia rezultatów RPO WZ odnoszących się m.in. do nakładów na B+R, czy tworzenia nowych miejsc pracy.

Realizacja wspólnej terytorialnej strategii rozwojowej dla KKBOF ukierunkowana będzie przede wszystkim na połączenie potencjału gospodarczo-naukowego Koszalina z potencjałem gospodarczo-uzdrowiskowo-turystycznym Kołobrzegu oraz pozostałych ośrodków miejskich i wiejskich wchodzących w zakres obszaru funkcjonalnego co powinno przyczynić się do dyfuzji procesów rozwojowych na cały obszar KKBOF. Ponadto zintegrowane inwestycje w tym obszarze wzmocnią realizację celów RPO WZ odnoszących się do ochrony środowiska, a jednocześnie stanowią istotne wzmocnienie potencjału gospodarczego, w tym turystycznego, charakterystycznego dla tego obszaru funkcjonalnego.

Specjalna Strefa Włączenia natomiast jest typowym obszarem problemowym, o przeważającym charakterze wiejskim, a interwencja kierowana do tego obszaru ma cel konwergencyjny i dotyczy w głównej mierze działań na rzecz zwiększenia

warunkujących możliwości rozwojowe, Umowa Partnerstwa, str. 149; Specjalną Strefę Włączenia wyznaczają gminy wskazane w ekspertyzie pt. *Specjalna Strefa Włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego oraz planowane kierunki działań interwencyjnych*.

wewnątrzregionalnej dostępności transportowej, zapewnienia mieszkańcom obszaru dostępu do wysokiej jakości usług w zakresie integracji społecznej, zdrowotnej i zawodowej, wsparcia rozwiązań zmierzających do tworzenia nowych miejsc pracy, w tym z wykorzystaniem progospodarczego potencjału OZE, przystosowania się przedsiębiorstw i pracowników do zmian oraz ograniczenia zjawiska wykluczenia społecznego mieszkańców tego obszaru. Zintegrowane podejście terytorialne na obszarze SSW realizowane będzie m.in. przez zastosowanie Kontraktów Samorządowych przygotowanych przez lokalne partnerstwa oraz poprzez dedykowane terytorialnie i tematycznie konkursy.

4.1 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność

W RPO WZ 2014-2020 nie przewiduje się zastosowania instrumentu „Rozwój lokalny kierowany przez społeczność” (RLKS).

Zakłada się, że wsparcie LGD będzie udzielane w zakresie komplementarnym do pomocy udzielanej w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich. Oczekuje się jednakże, że LGD zaangażują się w szerokim zakresie w kształtowanie partycypacyjnego narzędzia wdrażania RPO WZ 2014 – 2020 jakim jest Kontrakt Samorządowy oraz będą aktywnymi realizatorami projektów zaplanowanych w jego ramach. Takie podejście pozwoli na zoptymalizowanie i skoordynowanie planowania strategicznego na danych obszarach w ramach Kontraktu Samorządowego i uniknięcie sytuacji, w której na jednym terytorium jest realizowanych kilka horyzontalnych strategii rozwojowych (np. strategia LGD, LGR i gminy).

4.2 Zrównoważony rozwój obszarów miejskich

Miasta oraz otaczające je obszary funkcjonalne odgrywają podstawową rolę w kreowaniu rozwoju gospodarczego i społecznego, jednocześnie zapewniając dostęp do usług publicznych nie tylko dla mieszkańców, ale również społeczności okolicznych gmin oraz turystów. W województwie zachodniopomorskim mieszkańcy miast stanowią blisko 69% ogółu ludności (68,84% wg danych za rok 2012). Pod względem współczynnika urbanizacji województwo plasuje się na 3. pozycji w kraju za województwami śląskim i dolnośląskim. W miastach regionu zlokalizowana jest przeważająca część rynku pracy, z ogólnej liczby pracujących w województwie aż 85% to osoby pracujące w miastach. Liczba miast w województwie wynosi 64 (2012 r.), z czego: dwa miasta liczą więcej niż 100 tys. mieszkańców (Szczecin – 409 tys., Koszalin – 109 tys.), 9 miast mieści się w przedziale od 20 tys. do 100 tys., 18 miast mieści się w przedziale od 7 tys. do 20 tys., pozostałe 35 miast to ośrodki liczące od 1250 do 7 tys. mieszkańców, z czego 30 miast zamieszkuje do 5 tys. osób.

Sieć osadnicza województwa jest stosunkowo równomierna, jednak dwa największe obszary aglomeracyjne (Szczecina i Koszalina), zamieszkiwane przez ponad 950 tys. mieszkańców (55% ogółu ludności województwa), usytuowane są w północnej części regionu przy jego granicach zewnętrznych. Pozostała, centralna i południowa część województwa, charakteryzuje się mniejszym potencjałem demograficznym i niższym

poziomem urbanizacji. Miasta usytuowane na tym obszarze to głównie ośrodki o znaczeniu subregionalnym i lokalnym.

Podstawowym narzędziem realizacji działań na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich będą Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) realizowane na obszarze metropolitalnym miasta wojewódzkiego (SOM), których celem jest realizacja zintegrowanych projektów odpowiadających kompleksowo na potrzeby i problemy miasta i powiązanego z nim obszaru funkcjonalnego, sprzyjanie integracji całego obszaru oraz promowanie partnerskiego modelu współpracy różnych jednostek administracyjnych. Instrument ZIT dla obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego wdrażany będzie na terenie gmin tworzących Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego (SSOM), tj: Szczecina, Gryfina, Starego Czarnowa, Kobylanki, Stargardu Szczeciński (gm. miejska), Stargardu Szczecińskiego (gm. wiejska), Goleniowa, Kołbaskowa, Dobrej (Szczecińskiej), Polic, Nowego Warpno, Stepnicy oraz Świnoujścia.

Nadrzędnym celem rozwojowym Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego (SOM) jest wzmocnienie roli miasta wojewódzkiego – Szczecina i jego obszaru funkcjonalnego, jako ośrodka wzrostu oraz dyfuzji procesów rozwojowych, poprzez rozwój potencjału gospodarczego i społecznego w samym mieście oraz wzmocnienie współpracy i koordynacji procesów rozwojowych w ramach otaczających Szczecina obszarów funkcjonalnych²⁸.

Wsparcie zrównoważonego rozwoju SOM w ramach RPO WZ 2014–2020 skoncentrowane będzie na realizacji celów rozwojowych określonych w Strategii ZIT, wpisujących się w następujące kierunki interwencji:

- wzmocnieniem rozwoju gospodarczego i potencjału B+R oraz sektora MŚP; wsparcie w ramach Osi Priorytetowej I Gospodarka – Innowacje – Technologie,
- rozwojem zrównoważonego transportu; wsparcie w ramach Osi Priorytetowej VI Zrównoważony transport oraz Osi Priorytetowej III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej,
- poprawą oferty systemów kształcenia i szkolenia do zapotrzebowania przedsiębiorców na konkretne kwalifikacje i umiejętności zawodowe; wsparcie w ramach Osi Priorytetowej X Edukacja.

W ramach RPO WZ 2014–2020 przewiduje się powierzenie SSOM (pełniącemu funkcję Związku ZIT) uczestniczącemu w realizacji ZIT zakresu zadań obejmującego w szczególności wybór projektów do dofinansowania (negocjacyjna ścieżka wdrażania w trybie pozakonkursowym) oraz udział w procesie przygotowania i akceptacji kryteriów

²⁸ Zgodnie z art. 7 rozporządzenia EFRR - działania służące rozwiązywaniu problemów gospodarczych, środowiskowych, klimatycznych, demograficznych i społecznych.

wyboru projektów w obszarach dedykowanych ZIT poprzez udział przedstawicieli SSOM w Komitecie Monitorującym RPO WZ 2014 – 2020. Ponadto przewiduje się w ramach zadań SSOM: monitoring wskaźników i ewaluację realizacji Strategii ZIT dla SOM, sprawozdawczość dotyczącą wdrażania ZIT, przygotowanie i zarządzanie budżetem ZIT.

W zakresie wyboru projektów ZIT przewidziane są obydwa tryby wyboru projektów, tj. konkursowy i pozakonkursowy.

Wstępnie oszacowane nakłady na realizację przedsięwzięć mających na celu zintegrowane działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru funkcjonalnego Szczecina zostały zamieszczone w tabeli 20. Przewiduje się, że podstawowa alokacja na realizację Strategii ZIT w Szczecińskim Obszarze Metropolitalnym wyniesie co najmniej 109 100 000 EUR, z czego 97 900 000 EUR stanowią środki EFRR a 11 200 000 EUR środki EFS.

Tabela 20: Zintegrowane działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich – szacunkowa alokacja wsparcia z EFRR (art. 7.2 rozporządzenia EFRR) i szacunkowa alokacja EFS

1. Fundusz	2. szacunkowa kwota wsparcia EFRR dla zintegrowanych przedsięwzięć z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich (art. 7.2 rozporządzenia EFRR) oraz szacunkowa alokacja EFS (EUR)	2. udział alokacji z kolumny 2 w całości alokacji funduszu na program
Łącznie EFRR	97 900 000	8,49%
Łącznie EFS	11 200 000	2,51%
Razem EFRR + EFS	109 100 000	6,82%

Tabela 20a: Tabela opis realizacji ZIT wojewódzkiego w programie

Fundusz	Oś priorytetowa	Cel tematyczny	Priorytet inwestycyjny	Szacunkowa alokacja (EUR)
Razem EFRR + EFS				

4.3 Ramy realizacji ZIT poza zintegrowanymi przedsięwzięciami z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich oraz szacunkowa alokacja poszczególnych osi priorytetowych.

Poza realizacją ZIT na terenie SOM, przewiduje się realizację zintegrowanego podejścia terytorialnego na obszarze funkcjonalnym Koszalina, tj. Koszalińsko – Kołobrzeko – Białogardzkiego Obszarze Funkcjonalnym. Zasięg KKBOF wyznaczają zachodzące na siebie i powiązane obszary funkcjonalne trzech miast: Koszalina, Kołobrzegu i Białogardu, spośród których naturalną funkcję ośrodka centralnego pełni najsilniej oddziaływały na otoczenie Koszalin, drugie co do wielkości miasto w województwie zachodniopomorskim.

Instrument ZIT dla KKBOF wdrażany będzie na terenie gmin: Koszalin, Kołobrzeg gm. miejska, Kołobrzeg gm. wiejska, Białogard gm. miejska, Białogard gm. wiejska, Siemyśl, Gościno, Dygowo, Ustronie Morskie, Karlino, Będzino, Biesiekierz, Świeszyno, Mielno, Manowo, Sianów, Polanów, Bobolice i Tychowo.

Wsparcie zrównoważonego rozwoju KKBOF skoncentrowane będzie na realizacji celów rozwojowych określonych w Strategii ZIT, wpisujących się w następujące kierunki interwencji:

- wzmocnieniem rozwoju gospodarczego i potencjału B+R oraz sektora MŚP; wsparcie w ramach Osi Priorytetowej I Gospodarka – Innowacje – Technologie,
- rozwojem zrównoważonego transportu; wsparcie w ramach Osi Priorytetowej VI Zrównoważony transport oraz Osi Priorytetowej III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej,
- poprawą oferty systemów kształcenia i szkolenia do zapotrzebowania przedsiębiorców na konkretne kwalifikacje i umiejętności zawodowe; wsparcie w ramach Osi Priorytetowej X Edukacja.

W ramach RPO WZ 2014-2020 przewiduje się powierzenie podmiotowi pełniącemu funkcję Związku ZIT uczestniczącemu w realizacji ZIT zakresu zadań obejmującego w szczególności wybór projektów do dofinansowania (negocjacyjna ścieżka wdrażania w trybie pozakonkursowym) oraz udział w procesie przygotowania i akceptacji kryteriów wyboru projektów w obszarach dedykowanych ZIT poprzez udział przedstawicieli Związku ZIT

w Komitecie Monitorującym RPO WZ 2014 – 2020. Ponadto przewiduje się w ramach zadań Związku ZIT KKBOF: monitoring wskaźników i ewaluację realizacji Strategii ZIT dla KKBOF, sprawozdawczość dotyczącą wdrażania ZIT, przygotowanie i zarządzanie budżetem ZIT.

W zakresie wyboru projektów ZIT przewidziane są obydwa tryby wyboru projektów, tj. konkursowy i pozakonkursowy.

Tabela 21: Szacunkowa alokacja na ZIT inne niż wymienione w pkt. 4.2 – do uzupełnienia na następnym etapie prac.

Oś priorytetowa	Fundusz	Szacunkowa alokacja (wsparcie unijne) (EUR)

Na obecnym etapie prac związanych z przygotowaniem założeń strategicznych dla realizacji ZIT na obszarze KKBOF nie jest możliwe wskazanie łącznej alokacji przeznaczonej na realizację zintegrowanych przedsięwzięć z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich.

Dostrzegając wartość dodaną wynikającą z planowania procesów rozwojowych w oparciu o wymiar terytorialny planuje się realizację w ramach RPO WZ 2014 – 2020 narzędzia terytorializacji wsparcia jakim jest Kontrakt Samorządowy (KS).

Założeniem KS jest urzeczywistnienie idei planowania i realizowania procesów rozwojowych w oparciu o ich wymiar terytorialny. Kontrakt Samorządowy będzie narzędziem negocjacyjnym dla planowania i realizacji zintegrowanych przedsięwzięć istotnych dla rozwoju regionu tworzonych w oparciu o współpracę wszystkich partnerów procesów rozwojowych (samorząd, przedsiębiorcy, sektor edukacji i nauki, organizacje pozarządowe, w tym Lokalne Grupy Działania/Lokalne Grupy Rybackie) obecnych na danym obszarze. KS realizowany będzie na obszarach, na których zidentyfikowano potencjał do partnerskiej i międzysektorowej współpracy na rzecz zdiagnozowanych potencjałów rozwojowych i zidentyfikowanych barier, pozwalając tym samym na określenie zintegrowanych przedsięwzięć mających na celu wzmocnienie rozwoju gospodarczego danego obszaru, a w efekcie zapewnienie spójności społecznej i infrastrukturalnej.

Celem wdrożenia Kontraktów samorządowych jest przede wszystkim:

- realizacja powiązanych ze sobą (zintegrowanych) projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby i problemy lub wzmacniających potencjały gospodarcze powiązanych obszarów regionu;
- sprzyjanie rozwojowi współpracy, integracji i koordynacji działań jst i innych partnerów na obszarach powiązanych funkcjonalnie, zaimplementowanie zintegrowanego terytorialnego podejścia w praktyce;

- zwiększenie efektywności i skuteczności wydatkowania środków publicznych, w tym w szczególności udostępnionych regionowi w ramach funduszy strukturalnych UE.

Kontrakt samorządowy stanowił będzie umowę pomiędzy samorządem województwa a podmiotem (np. stowarzyszeniem, związkiem, porozumieniem, partnerstwem) zawiązanym przez grupę samorządów lokalnych (powiaty, gminy) reprezentujących funkcjonalnie powiązane obszary regionu (np. obszary miejsko-wiejskie, wiejskie, pojezierza, strefa nadmorska, itp.).

W zakresie wyboru projektów w ramach Kontraktu Samorządowego przewidziane są obydwie tryby wyboru projektów, tj. konkursowy i pozakonkursowy.

Oprócz Kontraktów Samorządowych planuje się realizację równolegle konkursów ukierunkowanych terytorialnie – w tym dedykowanych wyłącznie Specjalnej Strefie Włączenia.

Zakłada się, że zarówno KS, jak i poszczególne konkursy będą w sposób szczególnie uwzględniały problematykę obszarów wiejskich, w tym w zakresie wynikającym z Umowy Partnerstwa: przedsiębiorczość i lepsze wykorzystanie kapitału ludzkiego; szeroko rozumiana rewitalizacja społeczna i infrastrukturalna. Specyficzne rozwiązania dedykowane obszarom wiejskim znajdą odzwierciedlenie w Szczegółowych Opisach Osi Priorytetowych RPO WZ 2014-2020. Przewiduje się, że podstawowa łączna alokacja na obszary wiejskie wyniesie co najmniej 11% alokacji RPO WZ 2014-2020, tj. 175 967 000 EUR (środki EFRR i EFS).

4.4. Rozwiązania dotyczące przedsięwzięć międzyregionalnych i transnarodowych w ramach RPO WZ 2014-2020, z udziałem beneficjentów znajdujących się w co najmniej jednym innym państwie członkowskim.

W ramach RPO WZ 2014-2020 nie wyklucza się pośredniego wsparcia współpracy międzynarodowej, szczególnie poprzez realizację projektów komplementarnych do przedsięwzięć planowanych w ramach programów międzyregionalnych i transnarodowych.

4.5. Wkład planowanych przedsięwzięć w ramach Programu w odniesieniu do strategii makroregionalnych i strategii morskich, z zastrzeżeniem potrzeb obszaru objętego programem zidentyfikowanym przez państwo członkowskie.

Programując Regionalny Program Operacyjny uwzględniono cele strategii makroregionalnej dotyczącej Polski Zachodniej. W 2010 roku zapoczątkowana została

inicjatywa „Polska Zachodnia 2020”²⁹. Strategia stanowi odpowiedź na zdefiniowane potencjały i deficyty rozwojowe makroregionu oraz wspólne dla pięciu województw potrzeby, m.in.: zwiększenie dostępności komunikacyjnej dla powstrzymania peryferyzacji makroregionu; wykorzystanie szansy na ożywienie transportu w kierunku północ południe w ramach Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego CETC-ROUTE65, w tym udrożnienie i gospodarcze wykorzystanie Odrzańskiej Drogi Wodnej i włączenie jej w system śródlądowych dróg Europy; wzmocnienie pozycji województw wobec sąsiednich landów niemieckich, pobudzenie transgranicznej współpracy gospodarczej oraz koordynacja i skuteczna realizacja zamierzeń inwestycyjnych; wykorzystanie szans wynikających z rozwoju nowoczesnych technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych; zahamowanie spadku znaczenia miast makroregionu przy jednoczesnym pełnym wykorzystaniu policentrycznej sieci osadniczej, a szczególnie ośrodków miejskich o znaczącym potencjale naukowym i intelektualnym; poszukiwanie sposobów przeciwdziałania negatywnym tendencjom demograficznym, zwłaszcza na rynku pracy.

Makroregionalne porozumienie dotyczące celów rozwojowych Polski Zachodniej oraz określenie wspólnie wypracowanych ponadregionalnych projektów priorytetowych pozwoli na zwiększenie koordynacji ponadregionalnego i regionalnego planowania i realizacji działań rozwojowych oraz odpowiadających im interwencji funduszy strukturalnych objętych WRS, w tym RPO, oraz pozostałych środków krajowych.

W ramach RPO WZ 2014-2020 zakłada się wdrażanie projektów mających pośredni wpływ na realizację celów SUE RMB. Z punktu widzenia potrzeb rozwojowych zarówno Polski, jak i Pomorza Zachodniego obszarami szczególnego zainteresowania, z uwagi na możliwość uzyskania wartości dodanej i efektu synergii pomiędzy RPO i SUE RMB, są działania w zakresie:

- badań i rozwoju oraz transferu technologii i innowacji (oś priorytetowa I Gospodarka – Innowacje – Technologie),
- zmian klimatycznych i ochrony środowiska naturalnego (oś priorytetowa IV Dostosowania do zmian klimatu, oś priorytetowa V Rozwój naturalnego środowiska człowieka),
- rozwoju transportu (oś priorytetowa VI Transport),
- bezpieczeństwa energetycznego (oś priorytetowa III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej),
- budowania kapitału ludzkiego i społecznego (oś priorytetowa XI infrastruktura edukacyjna),
- poprawy sytuacji na rynku pracy (oś priorytetowa VII rynek pracy).

Cele (priorytetowe i szczegółowe) SUE RMB oraz obszary priorytetowe planowane do realizacji w ramach osi priorytetowych RPO WZ 2014-2020 przedstawia poniższa tabela.

²⁹ Na podstawie Porozumienia województw: opolskiego, dolnośląskiego, wielkopolskiego, lubuskiego i zachodniopomorskiego wraz z Ministerstwem właściwym ds. Rozwoju Regionalnego podjęły współpracę prowadzącą do opracowania ponadregionalnej Strategii Rozwoju Polski Zachodniej.

SEKCJA 4: ZINTEGROWANE PODEJŚCIE TERYTORIALNE

Oddziaływanie projektów w ramach RPO WZ na obszary priorytetowe SUE RMB				
Cel priorytetowy SUE RMB	Cel szczegółowy SUE RMB	Obszar priorytetowy	OP RPO WZ	PI RPO WZ
ocalenie morza	czystość wód	PA Nutri	V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA	6.2
	poprawa bioróżnorodności	PA Hazards	I GOSPODARKA-INNOWACJE-TECHNOLOGIE i V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA	1.1; 1.2; 6.1; 6.2
		PA BIO	V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA	6.1; 6.2
	czysta żegluga	PA Ship	VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT	7.3
		PA Safe	VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT	7.3
	rozwój połączeń w regionie	połączenia transportowe	PA Ship	VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT
PA Transport			VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT	7.2; 7.3
połączenia energetyczne		PA Energy	III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ	4.1; 4.2
lepszą współpracą		PA BIO	V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA	6.1; 6.2
		PA Ship	VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT	7.3
		PA Transport	VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT	7.2; 7.3
		PA Energy	III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ	4.1; 4.2
wzrost dobrobytu		budowa rynku wewnętrznego	PA Market	I GOSPODARKA-INNOWACJE-TECHNOLOGIE
	realizacja Strategii Europa 2020	PA Innovation	I GOSPODARKA-INNOWACJE-TECHNOLOGIE	1.1; 1.2
	poprawa konkurencyjności regionu Morza Bałtyckiego	PA Tourism	I GOSPODARKA-INNOWACJE-TECHNOLOGIE	3.2
		PA Culture	I GOSPODARKA-INNOWACJE-TECHNOLOGIE i V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA	3.2; 6.3
		PA SME	I GOSPODARKA-INNOWACJE-TECHNOLOGIE	1.2; 3.2; 3.3; 3.4
		PA Education	VII RYNEK PRACY i XI INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA	8.7; 8.5; 10.4;
	adaptacja do zmian klimatu	HA Sustainable	IV DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU	5.2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu Działań SUE RMB (wersja z lutego 2013r.)

Ponadto zgodnie z zapisami sekcji 8 System Koordynacji, w ramach powyższych osi priorytetowych RPO WZ 2014-2020 zapewniona zostanie komplementarność z projektami, które będą realizowane w ramach programów współpracy transgranicznej (m.in. Program Południowy Bałtyk), dzięki czemu realizowane projekty przyczynią się do poprawy sytuacji regionu Morza Bałtyckiego i umocniona zostanie współpraca międzynarodowa.

Monitoring realizacji SUE RMB, zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa, opierał się będzie na dotychczasowym systemie informatycznym, bazując na identyfikacji kategorii interwencji funduszy adekwatnych tematycznie do obszarów priorytetowych SUE RMB³⁰.

³⁰System zostanie zmodyfikowany w celu dostosowania do zmian wynikających z pakietu legislacyjnego polityki spójności na lata 2014-2020 oraz zrewidowanego Planu Działań SUE RMB (z lutego 2013 r.).

SEKCJA 5: UKIERUNKOWANIE WSPARCIA NA ZJAWISKA UBÓSTWA, DYSKRYMINACJI ORAZ WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 stanowi odpowiedź na zapotrzebowanie regionu Pomorza Zachodniego w zakresie wspierania obszarów dotkniętych zjawiskiem ubóstwa, osób zagrożonych zjawiskiem dyskryminacji lub wykluczenia społecznego, ze szczególnym uwzględnieniem grup marginalizowanych oraz osób niepełnosprawnych. Proces ten będzie się odbywał zarówno poprzez szerokie możliwości realizacji wszelkiego rodzaju działań związanych z wspieraniem zatrudnienia poprzez system doksztalcania pracowników, działania związane z infrastrukturą zdrowotną oraz społeczną, inwestowanie w edukację, a przede wszystkim promowanie uczenia się przez całe życie. Ponadto działania związane z zmniejszeniem poziomu ubóstwa w regionie będą się koncentrować nie tylko na ww. zakresie interwencji w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, ale i na przedsięwzięciach warunkujących ogólną poprawę spójności terytorialnej i społecznej.

5.1 Obszary najbardziej dotknięte zjawiskiem ubóstwa/ grupy docelowe najbardziej zagrożone dyskryminacją

Jedną z zasadniczych determinant rozwojowych województwa jest jego wybitnie peryferyjne położenie w skali krajowej. Negatywne zjawiska sfery społecznej, szczególnie dotyczące rynku pracy i warunków życia ludności, zróżnicowane są również wewnątrz regionu. Pomimo relatywnie wysokiego wskaźnika urbanizacji, przestrzenna struktura województwa zachodniopomorskiego oparta jest na dwóch biegunach rozwoju (aglomeracja szczecińska i aglomeracja koszalińska), które są skrajnie położone względem pozostałej części województwa. Zarówno w sferze rozwoju społecznego, jak i gospodarczego najkorzystniejsze uwarunkowania posiadają gminy położone w sąsiedztwie Szczecina i Koszalina. Z kolei niski potencjał wzrostowy kapitału ludzkiego i duże obciążenie negatywnymi zjawiskami społecznymi charakterystyczne jest szczególnie w powiatach, które do początku lat 90-tych ubiegłego wieku były silnie zdominowane przez uspołecznioną gospodarkę rolną. Niepokojący jest fakt utrwalania się wśród kolejnych pokoleń zamieszkujących te obszary, postaw niepożądanych i pojawienia się zjawiska określanego mianem „dziedziczenia ubóstwa”. Transformacja gospodarcza odcisnęła swoje piętno najsilniej wśród ludności zamieszkującej obszary wiejskie oraz małe miasta, gdzie po dziś dzień nierozwiązanymi zostały problemy lokalnego rynku pracy, wysokiego bezrobocia, niedoinwestowania infrastrukturalnego oraz pauperyzacji³¹.

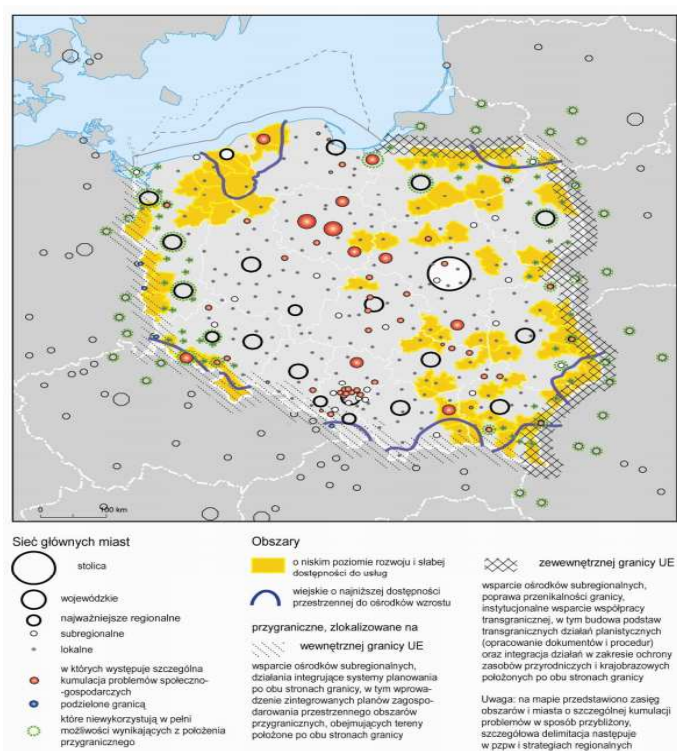
³¹Ubóstwo – analiza przestrzenna problemu. Obserwatorium Integracji Społecznej, Szczecin 2010.

Niska dostępność komunikacyjna tych obszarów (a zwłaszcza południowo-wschodniej ich części) do głównych wojewódzkich i krajowych ośrodków wzrostu oraz podstawowych usług publicznych, jak również szczególnie niska kondycja społeczna i gospodarcza wskazanych obszarów skutkuje postępującą depopulacją, ciągle wysokim bezrobociem strukturalnym, niskim poziomem aktywności gospodarczej, inwestycyjnej oraz narastającym wykluczeniem społecznym. Tereny te są jednocześnie w głównej mierze wiejskim obszarami funkcjonalnymi wymagającymi wsparcia procesów rozwojowych.

Nakreślony powyżej problem został zdiagnozowany i znalazł swoje odzwierciedlenie w regionalnych ekspertyzach³² oraz krajowych dokumentach strategicznych określających cele rozwojowe państwa³³.

Zobrazowanie szczególnego nasilenia typów obszarów wymagających restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji według KPZK 2030

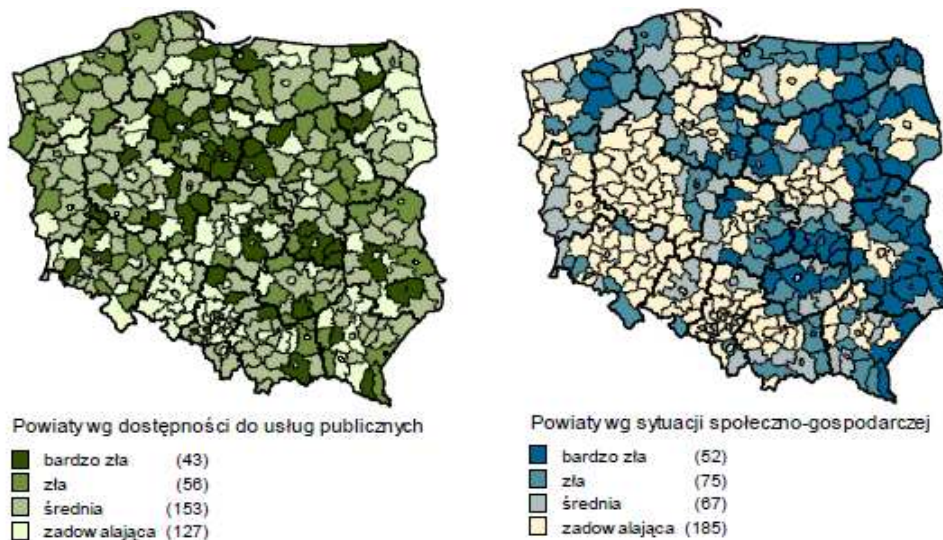
Zobrazowanie szczególnego nasilenia typów obszarów wymagających restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji według KPZK 2030

Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*

³² m.in. *Specjalna Strefa Włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego oraz planowane kierunki działań interwencyjnych*. Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2013; *Diagnoza sytuacji społeczno – gospodarczej obszarów wiejskich województwa zachodniopomorskiego wraz z analizą SWOT*. Raport końcowy. CSRG, Szczecin, lipiec 2013; *Ubóstwo – analiza przestrzenna problemu...* op.cit.; M. Dutkowski, *Województwo Zachodniopomorskie. Raport Regionalny 2011..* op.cit.; D. Dziechciarz, *Diagnoza środowisk popegeerowskich*. Biuletyn Obserwatorium Integracji Społecznej nr 2/13 Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego

³³ m.in. w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020, Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*.

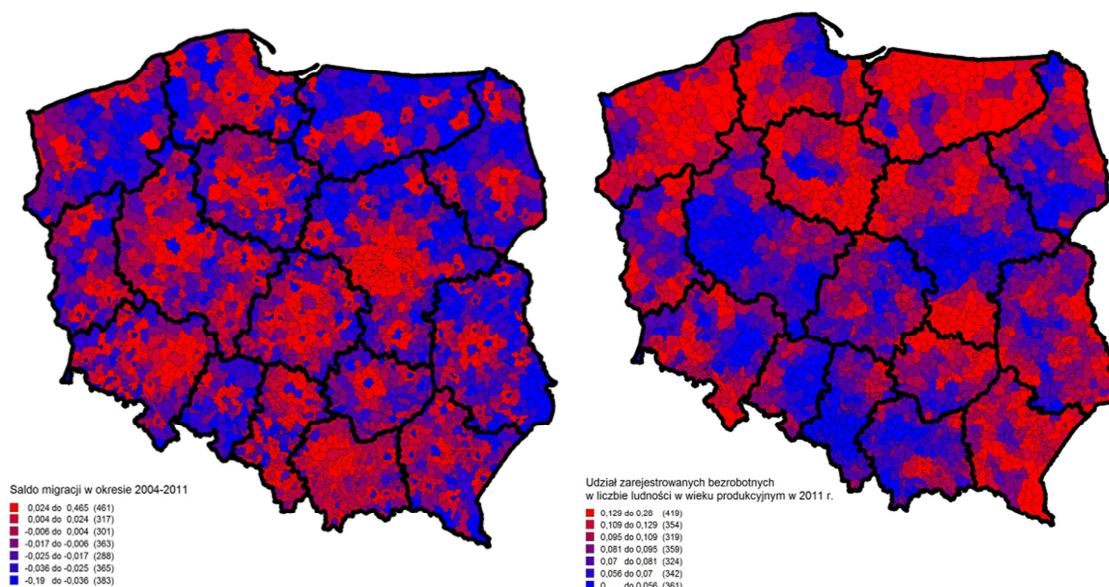

Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020

Obszary koncentracji działań na rzecz wyrównywania dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe.

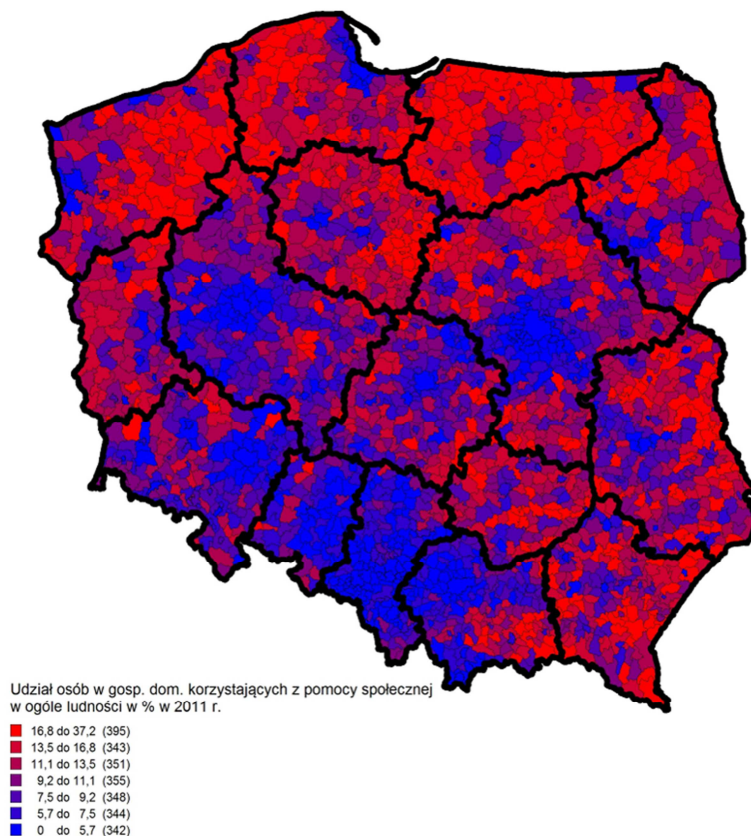
Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020

Źródło: Opracowanie własne RBGP WZ

Na obszarze województwa zachodniopomorskiego likwidacja państwowego sektora rolnego miała znaczący wpływ na możliwości rozwojowe znacznych obszarów regionu, w tym w szczególności tych położonych peryferyjnie względem dużych ośrodków miejskich czy strefy nadmorskiej. Niższy poziom rozwoju społeczno - gospodarczego oraz dostępności do podstawowych usług publicznych jest obserwowany szczególnie we wschodniej i centralnej części województwa, w której gospodarka i zatrudnienie na obszarach wiejskich w przeważającej części były monokulturowe i zależne od PGR.

W następstwie opisanych wyżej zjawisk znaczna część mieszkańców regionu dotknięta jest wykluczeniem społecznym. Z perspektywy kraju region znajduje się w obszarze koncentracji i nasilenia problemów biedy i niezdolności do samodzielnego włączenia w procesy rozwojowe, przy czym podobnie jak w przypadku województwa warmińsko – mazurskiego i pomorskiego intensywne występowanie tych zjawisk ma miejsce w bardzo wielu gminach. Na przeważającym obszarze województwa pomoc społeczna jest jednym z najważniejszych źródeł utrzymania, korzysta z niej nawet 1/3 populacji poszczególnych gmin. Pogłębia to zjawisko wykluczenia, które w tym natężeniu powoduje marginalizację całej środkowej i wschodniej części województwa.

Źródło: Opracowanie własne RBGP WZ

Na podstawie dostępnych danych statystycznych oraz prowadzonych w oparciu o nie analiz kierunkowych wskazać można zakres zagadnień warunkujących potrzebę wdrożenia specjalnej interwencji oraz obszar, do którego miałaby się ona odnieść - Specjalną Strefę Włączenia (SSW).

Do wyznaczenia SSW przyjęto zestaw sześciu mierników syntetycznych wyznaczonych dla poszczególnych obszarów problemowych (dostępność do usług publicznych, demografia, infrastruktura techniczna, problemy miejscowości popegeerowskich, potencjał gospodarczy, ubóstwo) . W tym celu w każdym z obszarów problemowych wskazano gminy z deficytem, tj. te, dla których miernik syntetyczny przyjmuje wartość mniejszą od wartości mediany. Następnie dla każdej z gmin wyliczono częstość występowania deficytów, tj. w ilu obszarach gmina przybiera wartość miernika syntetycznego niższą od mediany. Przy ostatecznej delimitacji Specjalnej Strefy Włączenia, a więc obszaru o najbardziej niekorzystnych wskaźnikach rozwoju społeczno – gospodarczego przyjęto zasadę kumulacji deficytów, co oznacza, że SSW winna obejmować gminy, w których występują deficyty w co najmniej trzech obszarach problemowych.

Mając na uwadze powyższe uwarunkowania przestrzenne niezbędne jest zaplanowanie interwencji w sposób terytorialny z uwzględnieniem zidentyfikowanych potencjałów i barier oraz wzajemnych przestrzennych zależności. Zakłada się, że działania rozwojowe na obszarze SSW zaplanowane zostaną przede wszystkim w oparciu o wykorzystanie potencjałów społeczno-gospodarczych gmin: Choszczno, Drawsko, Kamień Pomorski i miast: Sławno, Szczecinek, Świdwin, Wałcz. Jednostki te stanowią naturalne katalizatory procesów rozwojowych realizowanych w gminach stanowiących Specjalną Strefę Włączenia i powinny aktywnie włączyć się w animację działań na rzecz spójności terytorialnej SSW z resztą regionu. W zależności od przyjętej strategii rozwoju i szczegółowych rozwiązań interwencjonizmu regionalnego, realizowanego także przy wykorzystaniu środków unijnych – wyżej wymienione ośrodki wzrostu mogą pełnić różne role: od beneficjenta pośredniego i bezpośredniego projektów realizowanych przez podmioty z obszaru SSW, poprzez wsparcie merytoryczne działalności rozwojowej gmin SSW, wspólną koordynację i zapewnienie synergii swoich działań z działaniami podmiotów z obszaru SSW, po wspólną realizację projektów partnerskich.

Planuje się, że przy realizacji działań wykorzystany zostanie opisany w sekcji 4 Kontrakt Samorządowy. Pozwoli to na zaplanowanie i objęcie wspólnymi ramami działań rozwojowych oraz dostępnych typów wsparcia, w tym w szczególności z Regionalnego Programu Operacyjnego, ale również na komplementarne zaplanowanie wsparcia z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich i innych środków pozostających w dyspozycji regionu (inne środki europejskie objęte Wspólnymi Ramami Strategicznymi, środki krajowe). Przyczyni się to do realizacji wielosektorowych, terytorialnych strategii rozwojowych wypracowanych przez wszystkich partnerów procesów rozwojowych obecnych na danych obszarach.

Z uwagi na powyższe obszary objęte Specjalną Strefą Włączenia w sposób szczególny wymagają rewitalizacji fizycznej, społecznej i gospodarczej. Są to obszary o szczególnie niekorzystnych uwarunkowaniach pod względem dostępności komunikacyjnej, istniejącej infrastruktury publicznej, cechujące się wysokim stopniem bezrobocia i niską atrakcyjnością gospodarczą. Dlatego też oprócz Kontraktów Samorządowych planuje się realizację równoległe konkursów ukierunkowanych terytorialnie – w tym dedykowanych wyłącznie Specjalnej Strefie Włączenia. Zakłada się, że poszczególne konkursy będą dedykowane następującym obszarom problemowym: ubóstwu, problemom demograficznym, dyskryminacji i wykluczeniu społecznemu; dostępności do usług publicznych; rozwoju gospodarczego, rynku pracy i przedsiębiorczości.

Instrumenty te zostaną skoordynowane z instrumentami (konkursy, projekty strategiczne, projekty systemowe) dedykowanymi projektom infrastrukturalnym (infrastruktura komunikacyjna, sieci energetyczne, itp.) w celu zapewnienia jak najszerszego oddziaływania tych inwestycji na rozwój SSW i ograniczenie zjawisk ubóstwa, dyskryminacji i wykluczenia.

SEKCJA 6: SZCZEGÓLNE POTRZEBY OBSZARÓW DOTKNIĘTYCH POWAŻNYMI I TRWALE NIEKORZYSTNYMI WARUNKAMI NATURALNYMI LUB DEMOGRAFICZNYMI

W Sekcji 5 wskazano na koncentrację problemów demograficznych i dostępności do podstawowych usług publicznych w centralnej i wschodniej części województwa zachodniopomorskiego, w tym szczególnie na obszarach wiejskich (SSW).

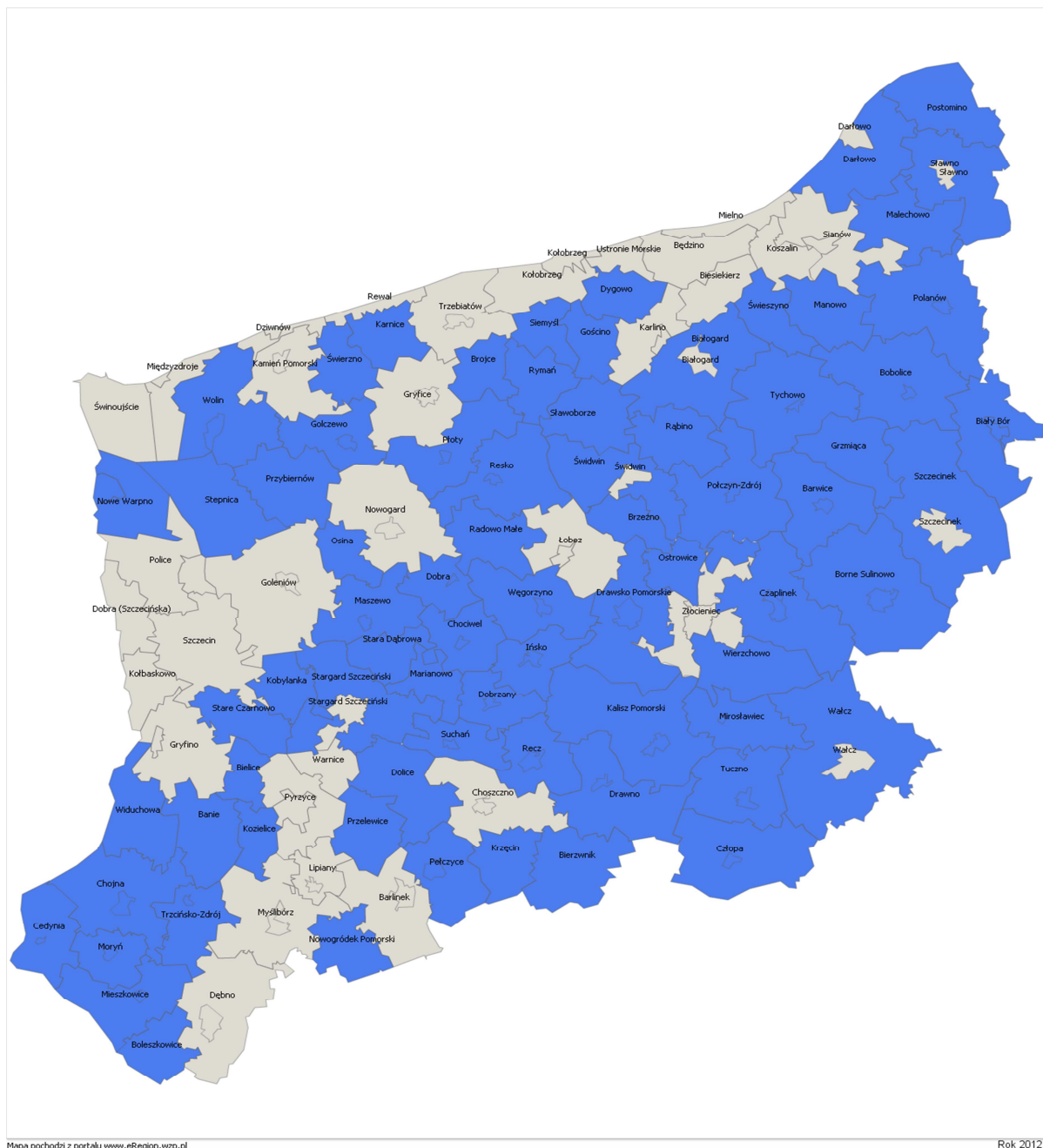
Obszar postulowanego wsparcia w oparciu o sumaryczny wskaźnik rozwoju społeczno – gospodarczego przedstawiony w Sekcji 5 niemalże w całości pokrywa się z obszarem o poważnych i trwałych niekorzystnych warunkach przyrodniczych lub demograficznych, o których mowa w art. 10 Rozporządzenia EFRR³⁴ oraz art. 121 pkt 4³⁵ ze względu na niską (tj. poniżej 50 osób na kilometr kwadratowy) gęstość zaludnienia. Potwierdza to potrzebę zintegrowanej interwencji na tym obszarze. Strategia interwencji programu dla obszarów SSW, w tym w kontekście problemów demograficznych została wskazana w sekcji 5.

Obszary o niskiej gęstości zaludnienia (poniżej 50 osób / km²) – kolor niebieski.

³⁴Rozporządzenie³⁴ Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006

³⁵Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006

SEKCJA 6: SZCZEGÓLNE POTRZEBY OBSZARÓW DOTKNIĘTYCH POWAŻNYMI I TRWALE NIEKORZYSTNYMI WARUNKAMI NATURALNYMI LUB DEMOGRAFICZNYMI

Przeprowadzona na poziomie kraju analiza zmian klimatycznych³⁶ w ciągu czasowym 2001 - 2020 z perspektywą do roku 2030, wskazuje na wzrost temperatury powietrza, co pociąga za sobą wzrost zmienności i częstsze występowanie w badanym okresie zjawisk ekstremalnych. Bogactwem regionu zachodniopomorskiego są lasy w tym wiele obszarów szczególnie cennych przyrodniczo. Zmiany klimatyczne powodują spadek wilgotności ściółki, co przekłada się na większe zagrożenie pożarem. Obszarem zagrożenia jest teren całego województwa, szczególnie tam, gdzie lasy są jednorodne (zwłaszcza iglaste) powstałe przez nasadzenie.

³⁶ *Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030.* Ministerstwo Środowiska 2012

Problematyka obserwowanych zmian klimatu jest kluczowym elementem polityki Unii Europejskiej. Na obszarze województwa zachodniopomorskiego do najbardziej dostrzegalnych radykalnych zjawisk pogodowych należą susze, nawalne deszcze, upały oraz pożary lasów. W związku z tym w RPO WZ 2014-2020 zwraca się uwagę na przywrócenie dobrego stanu infrastruktury retencjonującej wodę, w tym infrastruktury form małej retencji, a także zapobieganie postępującej degradacji systemu melioracji. Integralnym dla podejmowanych działań jest usprawnienie organizacji systemów wczesnego reagowania i ratownictwa. Efektem tych działań ma być redukcja negatywnych skutków anomalii pogodowych będących wynikiem zmian klimatycznych. Interwencja Programu dot. ww. zagadnień prowadzona będzie w ramach Osi priorytetowej IV Dostosowanie do zmian klimatu.

SEKCJA 7: SYSTEM INSTYTUCJONALNY

7.1 Identyfikacja instytucji zaangażowanych w realizację programu

System instytucjonalny ma za zadanie zagwarantować sprawną realizację Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020. Wymienione poniżej instytucje wskazane zostały w projekcie Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1083/2006.

Tabela 23: Wykaz IZ, IC, IA, IP oraz dane kontaktowe

Instytucja	Nazwa instytucji, departament lub inna jednostka organizacyjna	Kierownictwo instytucji (zajmowane stanowisko)
Podmiot udzielający desygnacji	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju	Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego
Instytucja Zarządzająca	Zarząd Województwa	Marszałek Województwa
Instytucja Certyfikująca (jeśli dotyczy)	Zarząd Województwa	Marszałek Województwa
Instytucja Audytowa	Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej (Ministerstwo Finansów)	Minister właściwy do spraw finansów publicznych
Instytucja odpowiedzialna za otrzymywanie płatności z KE	Ministerstwo Finansów	Minister właściwy do spraw finansów publicznych

Instytucja Zarządzająca (IZ)

Funkcję Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym pełni Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego poprzez wyznaczoną do tego celu komórkę w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Zachodniopomorskiego. Instytucja Zarządzająca Programem jest odpowiedzialna za zarządzanie regionalnym programem operacyjnym i jego realizację zgodnie z zasadą należytego zarządzania finansami, ponosi ona odpowiedzialność za skuteczne i efektywne wdrażanie programu oraz za przestrzeganie i stosowanie odpowiednich regulacji i zasad dotyczących implementacji programu.

Zgodnie, z zapisami art. 114 Rozporządzenia Ogólnego do zadań Instytucji Zarządzającej należą:

- 1) w odniesieniu do zarządzania:
 - a. wspiera prace komitetu monitorującego i dostarcza mu informacji wymaganych do wykonywania jego zadań;
 - b. opracowuje i przedkłada Komisji roczne i końcowe sprawozdania z realizacji po ich zatwierdzeniu przez komitet monitorujący;

- c. udostępnia instytucjom pośredniczącym oraz beneficjentom informacje, które są istotne odpowiednio dla wykonywania ich zadań i realizacji operacji;
 - d. tworzy system elektronicznej rejestracji i przechowywania danych dotyczących każdej operacji;
- 2) w odniesieniu do wyboru operacji:
- a. sporządza i, po zatwierdzeniu, stosuje odpowiednie procedury wyboru i kryteria oceny projektów;
 - b. dopilnowuje, by wybrana operacja wchodziła w zakres funduszu lub funduszy oraz zaliczała się do kategorii interwencji określonej w osi lub osiach priorytetowych programu operacyjnego;
 - c. przedkłada beneficjentowi dokument zawierający warunki wsparcia dla każdego działania w tym szczegółowe wymagania dotyczące produktów lub usług, które mają być dostarczone w ramach operacji, plan finansowania oraz termin realizacji;
 - d. upewnia się, że, jeżeli operacja rozpoczęła się przed dniem złożenia wniosku o dofinansowanie do instytucji zarządzającej, spełnione zostały unijne i krajowe zasady dotyczące danej operacji;
 - e. dopilnowuje, aby wnioskodawca nie otrzymał wsparcia z funduszy, w przypadku gdy zostało ono lub powinno być zostać objęte procedurą odzyskiwania;
 - f. określa kategorię interwencji, w odniesieniu do której przypisane są wydatki związane z operacją.
- 3) w odniesieniu do zarządzania finansami i kontroli programu operacyjnego:
- a. weryfikuje, czy współfinansowane produkty i usługi zostały dostarczone, czy wydatki deklarowane przez beneficjentów zostały przez nich zapłacone oraz, czy spełniają one wymagania obowiązującego prawa unijnego i krajowego, programu operacyjnego oraz warunki wsparcia operacji;
 - b. dopilnowuje, aby beneficjenci uczestniczący w realizacji operacji, których koszty zwracane są na podstawie faktycznie poniesionych kosztów kwalifikowalnych, prowadzili oddzielny system księgowości lub korzystali z odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją;
 - c. wprowadza skuteczne i proporcjonalne środki zwalczania nadużyć finansowych, uwzględniając stwierdzone rodzaje ryzyka;
 - d. ustanawia procedury gwarantujące przechowywanie wszystkich dokumentów dotyczących wydatków i audytów wymagane do zapewnienia właściwej ścieżki audytu;
 - e. sporządza poświadczenie wiarygodności dotyczące zarządzania w sprawie funkcjonowania systemu zarządzania i kontroli, legalności i prawidłowości operacji leżących u ich podstaw oraz przestrzegania zasady należytego zarządzania finansami, wraz ze sprawozdaniem zawierającym wyniki przeprowadzonych kontroli zarządzania, wszelkie niedociągnięcia

stwierdzone w systemach zarządzania i kontroli oraz wszelkie podjęte działania naprawcze.

Dodatkowo Instytucji Zarządzającej zostały powierzone zadania związane z certyfikacją wydatków do Komisji Europejskiej. Zadania z zakresu certyfikacji będą realizowane zgodnie z zapisami art. 115 Rozporządzenia Ogólnego poprzez właściwą komórkę organizacyjną Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego.

Dane kontaktowe:

Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego
Ul. Korsarzy 34,
70-540 Szczecin

Institucja Pośrednicząca

Institucja Zarządzająca programem, zgodnie z zapisami art.123, pkt 7 Rozporządzenia Ogólnego ma możliwość przekazania zarządzania częścią programu operacyjnego Instytucji Pośredniczącej. Pomimo przekazania tych zadań, Instytucja Zarządzająca zachowa całkowitą odpowiedzialność za całość realizacji programu. Zakres obowiązków, jaki zostanie nałożony na Instytucję określi stosowna umowa lub porozumienie zawarte pomiędzy Instytucją Zarządzającą a Pośredniczącą.

Dane kontaktowe:

W trakcie ustaleń

Institucja Audytowa

Institucja Audytowa (IA), realizuje zadania określone w art. 116 Rozporządzenia Ogólnego. IA jest odpowiedzialna za zapewnienie, że audyty systemu zarządzania i kontroli programu operacyjnego oraz kontrole projektów przeprowadzane na podstawie odpowiedniej próby są przeprowadzane zgodnie z międzynarodowo uznanymi standardami audytu. Instytucja Audytowa zostanie umiejscowiona w pionie Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej w Ministerstwie Finansów IA prowadzić będzie audyty za pośrednictwem 16 Urzędów Kontroli Skarbowej (UKS). Do zadań Instytucji Audytowej należą:

- 1) prowadzenie audytów systemów zarządzania i kontroli na podstawie stosownej próby działań oraz rocznego sprawozdania finansowego;
- 2) dbałość o to, aby czynności audytowe uwzględniały uznane w skali międzynarodowej standardy audytu;
- 3) przygotowanie w ciągu 6 miesięcy od przyjęcia programu operacyjnego strategii audytu dla przeprowadzenia audytów;
- 4) sporządzanie opinii z audytu na temat rocznego sprawozdania finansowego z poprzedniego roku obrotowego oraz rocznych sprawozdań z kontroli, przedstawiających wyniki audytów przeprowadzonych w poprzednim roku obrotowym.

Dane kontaktowe:

Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej
 Ministerstwo Finansów
 ul. Świętokrzyska 12,
 00-916 Warszawa

Instytucja odpowiedzialna za otrzymywanie płatności dokonywanych przez KE

Instytucją odpowiedzialną za otrzymywanie płatności dokonywanych przez KE jest minister właściwy do spraw finansów publicznych. Środki przekazywane przez KE jako zaliczki, płatności okresowe i płatność końcową zostaną włączone do budżetu państwa jako jego dochody. Z kolei z budżetu państwa będą przekazywane środki na finansowanie projektów. Mechanizm przepływów finansowych oparty będzie o budżet środków europejskich w ramach budżetu państwa.

Dane kontaktowe:

Ministerstwo Finansów
 ul. Świętokrzyska 12,
 00-916 Warszawa

Instytucja odpowiedzialna za udzielenie desygnacji w imieniu państwa członkowskiego

Podmiotem udzielającym desygnacji jest minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego. Desygnacja ma na celu potwierdzenie spełnienia przez daną instytucję warunków zapewnienia prawidłowej realizacji programu operacyjnego.

Dane kontaktowe:

Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
 ul. Wspólna 2/4,
 00-926 Warszawa

System monitorowania i sprawozdawczości

System monitorowania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 będzie obejmował monitorowanie:

- założonych celów Programu poprzez monitorowanie wskaźników produktu oraz wskaźników rezultatu strategicznego przypisanych do poszczególnych Priorytetów Inwestycyjnych,
- założonych poziomów wydatkowania środków poprzez monitorowanie wskaźników finansowych,
- utrzymania warunków koncentracji tematycznej poprzez monitorowanie poziomów alokacji w wyznaczonych obszarach.

Wskaźniki produktu przypisane do poszczególnych Priorytetów Inwestycyjnych w Programie pochodzą z Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych 2014-2020 (w tym

Common Indicators), a w uzasadnionych przypadkach zostały uzupełnione o wskaźniki specyficzne dla Programu.

W systemie monitorowania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 istotną rolę będzie pełnił również Komitet Monitorujący, który zostanie ustanowiony w terminie trzech miesięcy od przyjęcia Programu przez KE.

Do zadań Komitetu będzie należało rozpatrywanie i zatwierdzanie w szczególności:

- a) wszelkich kwestii, które wpływają na wykonanie programu operacyjnego;
- b) postępów w realizacji planu oceny oraz działań następczych podjętych w związku z ustaleniami tych ocen;
- c) realizacji strategii komunikacji;
- d) realizacji dużych projektów;
- e) realizacji wspólnych planów działania;
- f) działań mających na celu promowanie równouprawnienia płci, równych szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób niepełnosprawnych;
- g) działań mających na celu promowanie zrównoważonego rozwoju;
- h) działań w ramach programu operacyjnego odnoszących się do spełnienia uwarunkowań ex ante;
- i) instrumentów finansowych.

Ponadto Komitet monitorujący będzie rozpatrywał i zatwierdzał:

- a) metodykę i kryteria wyboru operacji;
- b) roczne i końcowe sprawozdania z realizacji;
- c) plan oceny dla programu operacyjnego i wszelkie zmiany planu;
- d) strategię komunikacji dla danego programu operacyjnego i wszelkie zmiany strategii;
- e) wszelkie propozycje instytucji zarządzającej dotyczące wszelkich zmian programu operacyjnego.

IZ RPO WZ będzie sporządzać sprawozdania z realizacji Programu zgodnie z zasadami określonymi przez KE oraz zgodnie z krajowymi wytycznymi w zakresie sprawozdawczości. System sprawozdawczości będzie zakładał przekazywanie do KE:

- Informacji kwartalnych – informacje będą przekazywane w formie elektronicznej i będą obejmowały dane dotyczące wydatków kwalifikowanych w odniesieniu do: liczby projektów wybranych do udzielenia wsparcia, zawartych umów/wydanych decyzji o dofinansowaniu oraz wydatków zadeklarowanych do rozliczenia przez beneficjentów. Do Informacji za II i IV kwartał dodatkowo będą dołączane prognozy certyfikacji wydatków.
- Sprawozdań rocznych z realizacji Programu - sprawozdania te będą sporządzane co roku, począwszy od roku 2016, za poprzedni rok budżetowy i będą zawierać informacje na temat realizacji Programu, w tym stanu wdrażania poszczególnych osi priorytetowych w powiązaniu z danymi finansowymi oraz stopniem osiągnięcia wskaźników. Sprawozdania roczne sporządzane w latach 2017, 2019 oraz

sprawozdanie końcowe zostaną poszerzone o informacje dotyczące stopnia osiągnięcia założonych celów, w tym wartości pośrednich wskaźników produktu i wskaźników finansowych dla każdej z osi (wskaźniki wskazane w tabeli 6 każdej z osi priorytetowych stanowią tzw. Ramy wykonania osi i w 2019 roku zostaną włączone w proces przeglądu programów), a jeśli będzie możliwe to również ocenę wpływu Programu na wskaźniki strategiczne. Sprawozdanie przedkładane w 2019 roku i końcowe, dodatkowo będzie zawierało informacje na temat wkładu Programu w realizację Strategii Europa 2020. Sprawozdanie końcowe IZ RPO WZ przedłoży w 2024 roku.

Przekazywanie Informacji kwartalnych i Sprawozdań rocznych do KE odbywać się będzie poprzez system informatyczny SFC (System for Fund Management in the European Community).

IZ RPO WZ zapewni, że proces sprawozdawczości będzie realizowany prawidłowo, systematycznie i terminowo przez cały okres programowania. Dane do sprawozdawczości będą agregowane z poziomu projektów (bezpośrednio od beneficjentów) a w przypadku, gdy w systemie realizacji Programu zostaną ustanowione Instytucje Pośredniczące lub inne, również od tych instytucji.

System ewaluacji

Celem ewaluacji jest poprawa jakości projektowania i realizacji programu oraz ocena jego efektywności, skuteczności i wpływu na rozwój regionu. Ocena wpływu programu będzie się odnosić w szczególności do osiągnięcia celów ustalonych dla poszczególnych osi priorytetowych/priorytetów inwestycyjnych, w tym do wpływu interwencji na wskaźniki strategiczne ustalone w programie.

System ewaluacji programu będzie niezależny, obiektywny, przejrzysty i jawny a same ewaluacje będą realizowane przez niezależnych ekspertów. Proces ewaluacji programu będzie prowadzony przez Jednostkę Ewaluacyjną, wyodrębnioną w strukturze Instytucji Zarządzającej. Jej zasoby będą się opierały na kapitale ludzkim zbudowanym w perspektywie 2007-2013 w związku z wdrażaniem funduszy unijnych w regionie, zarówno w zakresie EFRR jak i EFS.

Do zadań Jednostki Ewaluacyjnej w zakresie ewaluacji będzie należało:

- realizowanie i koordynowanie procesu ewaluacji programu;
- współpracowanie z Krajową Jednostką Ewaluacji;
- budowanie potencjału ewaluacyjnego na poziomie programu;
- zapewnienie zasobów kadrowych i finansowych potrzebnych do przeprowadzania ewaluacji;
- pozyskiwanie i gromadzenie danych niezbędnych do realizacji ewaluacji, w tym danych dotyczących realizacji wskaźników;
- opracowanie Planu Ewaluacji na cały okres programowania i przekazanie do zatwierdzenia przez Komitet Monitorujący;
- przekazywanie wyników ewaluacji Komitetowi Monitorującemu i Komisji Europejskiej;

- upublicznianie wyników ewaluacji;
- przekazanie Komisji Europejskiej raportu podsumowującego wyniki ewaluacji przeprowadzonych w ramach programu przez cały okres programowania do 31 grudnia 2020 roku;
- współpracowanie z Komisją Europejską przy przeprowadzaniu ewaluacji ex-post.

Jednostka Ewaluacyjna jest zobowiązana do przeprowadzenia następujących rodzajów ewaluacji:

- Ewaluacji ex ante – przed rozpoczęciem realizacji programu;
- Ewaluacji bieżących (on-going) – oceniających skuteczność, efektywność i wpływ interwencji. Przynajmniej raz w ciągu okresu programowania zostaną zrealizowane ewaluacje oceniające sposób w jaki wsparcie udzielane w ramach poszczególnych osi priorytetowych programu przyczyniło się do osiągnięcia założonych w nich celów. W pierwszych latach wdrażania programu zostanie przeprowadzona ewaluacja systemu zarządzania i wdrażania programu. W ostatnich latach wdrażania programu zostanie przeprowadzona ewaluacja osiągniętych efektów i zmiany, która zaszła w wyniku realizacji programu. Do końca 2020 roku zostanie przygotowany raport podsumowujący wyniki wszystkich przeprowadzonych ewaluacji.

W celu ukierunkowania i organizacji procesu ewaluacji regionalnego programu operacyjnego zostanie przygotowany Plan Ewaluacji Regionalnego Programu Operacyjnego na cały okres programowania. Dokument ten zostanie przedstawiony Komitetowi Monitorującemu.

Koncepcja procesu ewaluacji regionalnego programu operacyjnego zawarta w Planie będzie wynikała z logiki programu oraz będzie zawierać następujące elementy:

- Listę tematów badań ewaluacyjnych wraz z uzasadnieniem ich realizacji;
- Metody przewidziane do zastosowania wraz z określeniem zapotrzebowania na dane;
- Sposoby zapewnienia dostarczenia odpowiedniego zakresu danych na użytek ewaluacji;
- Harmonogram procesu ewaluacji;
- Sposoby komunikacji wyników ewaluacji;
- Zasoby ludzkie;
- Budżet
- Plan szkoleń.

Środki na realizację zadań zostaną zapewnione w ramach budżetu XII osi priorytetowej „Pomoc techniczna”.

Wyniki procesu ewaluacji będą udostępniane na stronie internetowej programu oraz będą przekazywane Komitetowi Monitorującemu i Komisji Europejskiej. Jednostka Ewaluacyjna będzie też współpracować z Krajową Jednostką Ewaluacyjną w ramach Zintegrowanego Systemu Zarządzania Wnioskami i Rekomendacjami. Ponadto, w zakresie ewaluacji Jednostka Ewaluacyjna będzie ściśle współpracować z Komisją Europejską oraz Krajową Jednostką Ewaluacyjną.

System kontroli

System kontroli w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego będzie się opierał na dwóch typach kontroli:

1. Kontrolach systemowych;
2. Weryfikacji wydatków.

Kontrola systemowa ma miejsce w sytuacji, gdy IZ deleguje część swoich funkcji innym podmiotom, w tym również zadania z zakresu weryfikacji wydatków. Celem kontroli systemowej jest uzyskanie pewności, że wszystkie delegowane funkcje są realizowane w odpowiedni sposób, a system zarządzania i kontroli Regionalnego Programu Operacyjnego funkcjonuje prawidłowo, efektywnie i zgodnie z prawem. Kontrola systemowa obejmuje kontrolę dokumentacji oraz kontrolę na miejscu.

Weryfikacja wydatków polega na sprawdzeniu dostarczenia towarów i usług współfinansowanych w ramach projektów, faktyczności poniesienia wydatków oraz ich zgodności z zasadami wspólnotowymi i krajowymi. W ramach tego typu kontroli, IZ będzie przeprowadzała:

1. Weryfikacje wniosków o płatność;
2. Kontrole projektów na miejscu/w siedzibie beneficjenta;
3. Kontrole trwałości, o której mowa w art. 71 rozporządzenia ogólnego;
4. Kontrole krzyżowe;
5. Kontrole na zakończenie realizacji projektu.

Weryfikacja wniosków o płatność – są to w szczególności czynności sprawdzające prowadzone na dokumentach w siedzibie instytucji weryfikującej i obejmuje wszystkie złożone przez beneficjenta dokumenty finansowe.

Kontrola projektów na miejscu/w siedzibie beneficjenta – jest formą weryfikacji wydatków potwierdzającą, że przedmiot współfinansowania został dostarczony oraz że wydatki zadeklarowane przez beneficjentów w związku z realizowanymi projektami zostały rzeczywiście poniesione i są zgodne z zasadami wspólnotowymi i krajowymi.

Kontrole trwałości są formą weryfikacji przez Instytucję Zarządzającą lub Instytucję, do której IZ delegowała część swoich zadań, sprawdzającą czy przekazany wkład funduszy nadal służy określonym celom przedsięwzięcia, w terminie określonym zgodnie ze stosownymi regulacjami. Pojęcie trwałości definiuje art. 71 rozporządzenia Rady PE i Rady (UE) nr 1303/2013.

Kontrole krzyżowe – celem kontroli krzyżowych jest wykrywanie i eliminowanie podwójnego finansowania tych samych wydatków zarówno w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego, jak i RPO z innymi programami pomocowymi³⁷.

Kontrole na zakończenie realizacji projektu –służą sprawdzeniu kompletności dokumentów potwierdzających właściwą ścieżkę audytu w odniesieniu do zrealizowanego projektu.

System informatyczny

Minister Rozwoju Regionalnego zapewnia budowę i funkcjonowanie centralnego systemu informatycznego SL 2014, który będzie wspierał realizację programów operacyjnych. System ten tworzony jest w celu spełnienia wymogów rozporządzenia ogólnego w zakresie:

1. obowiązku rejestrowania i przechowywania danych dotyczących każdego projektu, niezbędnych do monitorowania, oceny, zarządzania finansowego, kontroli i audytu, w tym danych osobowych uczestników projektów na potrzeby monitorowania i ewaluacji projektów współfinansowanych z EFS (art. 114 ust. 2 rozporządzenia ogólnego);
2. zapewnienia systemu komputerowego służącego prowadzeniu księgowości, przechowywaniu i przekazywaniu danych finansowych i danych na temat wskaźników, dla celów monitorowania i sprawozdawczości (art. 62 rozporządzenia ogólnego);
3. zapewnienia funkcjonowania systemu informatycznego, za pomocą którego pełna komunikacja pomiędzy beneficjentem a właściwymi instytucjami odbywać się będzie wyłącznie drogą elektroniczną (art. 112 ust. 3 rozporządzenia ogólnego).

System informatyczny SL 2014 służy w szczególności do wspierania procesów związanych z:

- 1) obsługą projektu od momentu podpisania umowy o dofinansowanie projektu albo podjęcia decyzji o dofinansowaniu projektu;
- 2) ewidencjonowaniem danych dotyczących programów operacyjnych;
- 3) obsługą procesów związanych z certyfikacją wydatków.

Instytucje oraz beneficjenci korzystają z funkcjonalności udostępnionych za pośrednictwem centralnego systemu informatycznego SL 2014, w zakresie obsługi projektu od momentu podpisania umowy o dofinansowanie projektu albo podjęcia decyzji o dofinansowaniu projektu.

Dostęp do danych gromadzonych w SL 2014 mają:

³⁷ IZ będzie przeprowadzała kontrole krzyżowe horyzontalne (z innymi programami pomocowymi) tylko w sytuacjach, kiedy na poziomie krajowym zostaną przyjęte ustalenia/wytocznice określające odpowiedzialność i uprawnienia innych instytucji do przeprowadzania takich kontroli.

- wszystkie instytucje uczestniczące w realizacji programów operacyjnych, tj. między innymi instytucja zarządzająca, instytucje pośredniczące, instytucje wdrażające, instytucja audytowa, w zakresie niezbędnym dla prawidłowego realizowania swoich zadań;
- beneficjenci, w zakresie danych dotyczących realizowanych przez nich projektów.
- System informatyczny SL 2014 umożliwia tworzenie określonych raportów, między innymi:
 - informacji o poziomie wydatkowania środków UE;
 - prognoz wydatków;
 - informacji o stanie wdrażania funduszy strukturalnych;
 - informacji na temat przeprowadzonych kontroli.

Wymiana informacji pomiędzy Komisją Europejską a instytucją zarządzającą odbywać się będzie poprzez system SFC 2014.

Instytucja Zarządzająca zapewnia budowę i funkcjonowanie lokalnego systemu informatycznego w zakresie obsługi procesu wnioskowania o dofinansowanie oraz zasilania centralnego systemu informatycznego SL 2014 danymi w minimalnym zakresie, wynikającym z właściwych wytycznych wydanych przez Ministra Rozwoju Regionalnego.

Zarządzanie finansowe

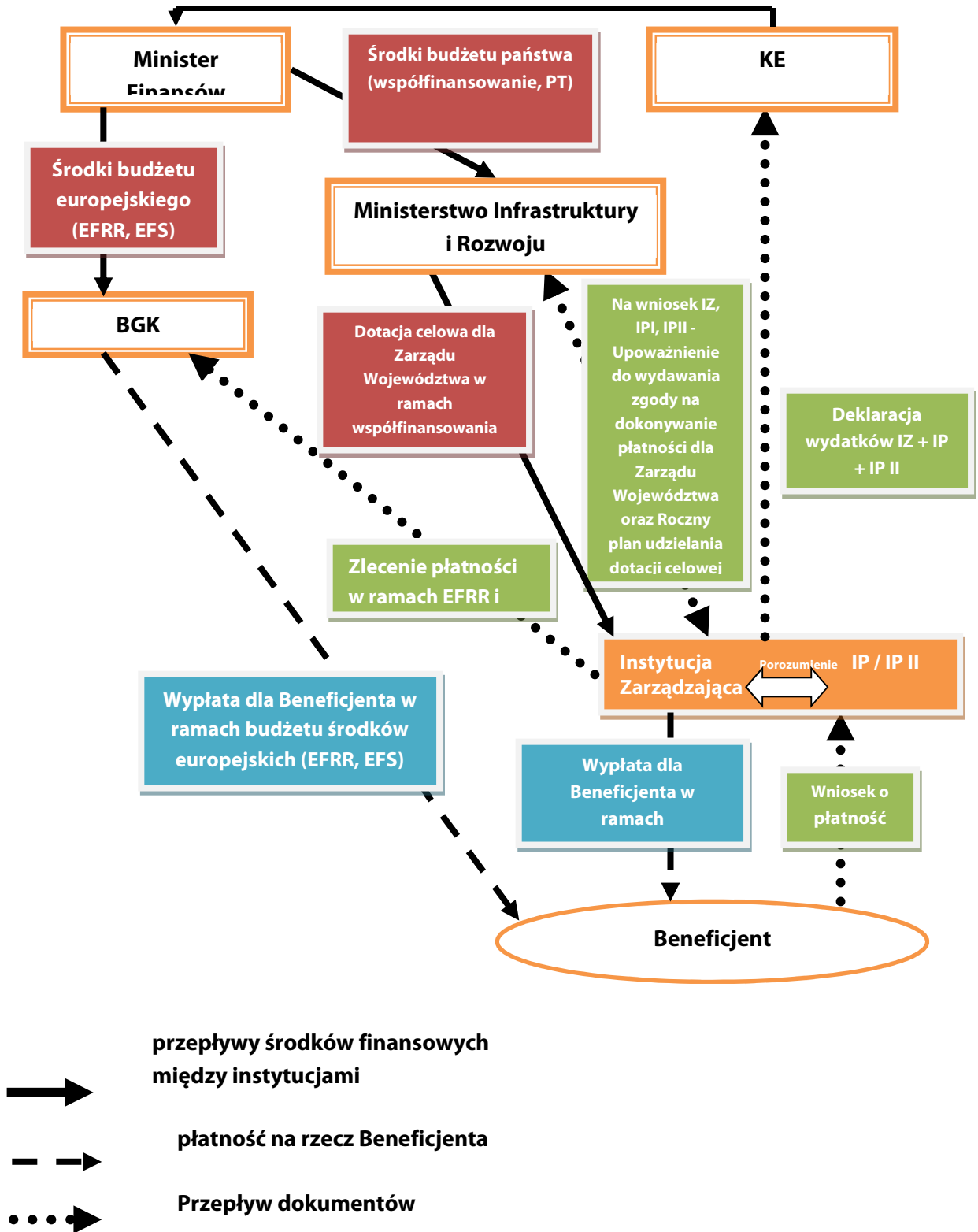
Podstawowy mechanizm przepływów finansowych w zakresie środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oparty jest o budżet środków europejskich, czyli wyodrębnioną część budżetu państwa, zasilaną transferami z Komisji Europejskiej (dochody budżetu środków europejskich), z której następnie dokonywane są płatności na rzecz beneficjentów w kwocie odpowiadającej przyznanemu dofinansowaniu unijnemu (wydatki budżetu środków europejskich). Budżet środków europejskich nie obejmuje wydatków ponoszonych w ramach pomocy technicznej.

Instytucją dokonującą płatności jest Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK). Podstawą dokonania płatności na rzecz beneficjenta jest przekazane do BGK zlecenie płatności wystawione przez instytucję, z którą beneficjent zawarł umowę o dofinansowanie projektu, przygotowane w oparciu o zweryfikowany wniosek beneficjenta o płatność.

Rozliczenie wydatków kwalifikowalnych poniesionych przez beneficjenta odbywa się na podstawie wniosku o płatność złożonego do właściwej instytucji.

Podstawą do wyliczenia wkładu unijnego, o której mowa w art. 110 ust. 2 rozporządzenia ogólnego, są całkowite wydatki kwalifikowalne.

Schemat przepływów finansowych w ramach RPO WZ na lata 2014-2020.

System informacji i promocji

IZ jest odpowiedzialna za zapewnienie właściwej informacji i promocji programu operacyjnego.

W celu zapewnienia skutecznej koordynacji działań komunikacyjnych prowadzonych przez poszczególne instytucje Polska, zgodnie z art. 106 CPR, opracowuje horyzontalny dokument - wspólną strategię komunikacji polityki spójności.

W oparciu o wspólną strategię komunikacji IZ, zgodnie z art. 106 CPR, opracowuje dla RPO WZ 2014-2020 strategię komunikacji, będącą podstawą prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych dla tego programu.

IZ przygotowuje również roczne plany działań o charakterze wykonawczym.

Działania informacyjne i promocyjne wspierają realizację regionalnego programu.

Wsparcie to będzie realizowane w szczególności poprzez:

- informowanie potencjalnych beneficjentów o możliwościach finansowania w ramach programu oraz sposobach jego pozyskania,
- dostarczanie beneficjentom informacji potrzebnych do realizacji projektów na ich różnych etapach,
- upowszechnianie wśród mieszkańców województwa roli oraz osiągnięć polityki spójności i funduszu przez działania informacyjne i promocyjne na temat efektów i wpływu programu oraz poszczególnych projektów, a także w stosownym zakresie UP.

Kluczowe jest, aby realizując działania informacyjno-promocyjne w perspektywie programowej 2014-2020 dążyć do wzmocnienia koordynacji działań, celem utrzymania wysokiej spójności przekazu i komplementarności komunikatów oraz narzędzi.

Wyzwaniem leżącym u podstaw skutecznej komunikacji, będzie opracowanie dokumentów skierowanych do potencjalnych beneficjentów i beneficjentów, a także materiałów przeznaczonych do komunikacji w mediach, z zastosowaniem czytelnego i zrozumiałego powszechnie języka.

W okresie 2014-2020 należy położyć większy nacisk na wykorzystanie potencjału komunikacyjnego samych beneficjentów.

Kluczowe jest również wdrażanie polityk horyzontalnych, jak równy dostęp do informacji dla osób niepełnosprawnych, dbałość o środowisko naturalne oraz współpraca z partnerami społeczno-gospodarczymi.

Sekcja 7.2 Działania angażujące stosownych partnerów w proces przygotowania programu oraz rola partnerów zaangażowanych we wdrażanie, monitorowanie, ewaluację programu

7.2.1 Rola partnerów w procesach przygotowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji programu

(1) Krótkie podsumowanie procesu przygotowania programu operacyjnego, z uwzględnieniem zasady partnerstwa

PRZEBIEG KONSULTACJI, OKRES PRZEPROWADZENIA KONSULTACJI

20 grudnia 2013 r. Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego rozpoczął konsultacje społeczne projektu RPO WZ, dokumentu określającego kierunki regionalnej interwencji w latach 2014 – 2020. Konsultacje trwały do dnia 27 stycznia 2014 r.

Głównym instrumentem służącym zbieraniu uwag był formularz zgłaszania uwag (zamieszczony na stronie www.perspektywa2020.wzp.pl), który każdy zainteresowany mógł przesłać na adres-mail: konsultacjerpo@wzp.pl. Dodatkowo wypełniony formularz można było przesłać pocztą tradycyjną lub bezpośrednio przekazać IZ RPO WZ na trzech spotkaniach otwartych, które odbyły się:

9 stycznia 2014 roku w Szczecinie,

16 stycznia 2014 roku w Koszalinie,

21 stycznia 2014 roku w Szczecinie.

Wielu interesariuszy przekazało swoje uwagi o charakterze ogólnym bez korzystania z formularza. Zgłaszane były one przede wszystkim w sposób pisemny.

SPOTKANIA

IZ RPO WZ w okresie trwania konsultacji społecznych przeprowadziła trzy otwarte spotkania z osobami zainteresowanymi założeniami projektu RPO WZ. Informacja o planowanych spotkaniach, zawierająca również zaproszenie do wzięcia w nich udziału, została upubliczniona z wykorzystaniem regionalnych mediów, w tym m.in. regionalnych dzienników oraz rozgłośni radiowych.

Spotkanie w Szczecinie (9 stycznia) i Koszalinie (16 stycznia) były adresowane do szerokiego grona potencjalnych beneficjentów RPO WZ. W trakcie spotkań konsultacyjnych przedstawiono pełny zakres interwencji zaplanowany w projekcie RPO WZ oraz uzasadniono dokonane wybory w oparciu o uwarunkowania społeczno-gospodarcze rozwoju województwa. Omówiono również różnice między założeniami RPO WZ i jego instrumentarium w perspektywie finansowej 2007-2013 oraz perspektywie 2014-2020.

Znaczącą część spotkania przeznaczono na bezpośrednią dyskusję przedstawicieli IZ RPO WZ z uczestnikami spotkań.

Dodatkowo spotkanie zorganizowane w Szczecinie (9 stycznia) było transmitowane na żywo za pośrednictwem strony internetowej IZ RPO WZ, a zapis archiwalny transmisji został zamieszczony w internecie i jest obecnie ogólnodostępny.

Spotkanie w Szczecinie, przeprowadzone w dniu 21 stycznia 2014 roku, IZ RPO WZ zorganizowała przy współudziale Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych oraz dedykowała przedstawicielom organizacji pozarządowych z terenu województwa. W trakcie spotkania z reprezentantami III sektora w szczególności skoncentrowano się na przedstawieniu tej części planowanej interwencji projektu RPO WZ, w którym mogą partycypować organizacje pozarządowe.

CZAT Z MARSZAŁKIEM

Istotnym uzupełnieniem procesu konsultacji IZ RPO było przeprowadzenie we współpracy z redakcją 'Głosu Szczecińskiego' czatu mieszkańców regionu z Marszałkiem Województwa Zachodniopomorskiego. Czat odbył się w dniu 24 stycznia 2014 r. w godzinach 10.30 – 12.30.

UCZESTNICY KONSULTACJI

W konsultacjach społecznych projektu RPO WZ mogli uczestniczyć wszyscy zainteresowani. Łącznie 143 podmioty i instytucje oraz osoby fizyczne złożyły do projektu RPO WZ 626 uwag w formie mailowej i pisemnej. W trzech bezpośrednich spotkaniach konsultacyjnych wzięło udział ponad 500 osób. W publicznej debacie na temat projektu RPO WZ aktywnie uczestniczyli przedstawiciele różnych środowisk, którym dedykowany jest Program.

STATYSTYKA KONSULTACJI

Spośród 143 interesariuszy, którzy zgłosili uwagi w trakcie procesu konsultacji społecznych najliczniejsza była grupa spółdzielni (głównie mieszkaniowych) oraz jednostek samorządu terytorialnego wraz z ich agendami. Pod względem liczby zgłoszonych uwag najaktywniejsze były także JST oraz pozostałe podmioty publiczne, które osiągnęły najwyższą wartość wskaźnika uwag na 1 podmiot: 8,5. Ogółem ponad 50 proc. uwag nadeszło z sektora publicznego. Znikomy był udział osób fizycznych w konsultacjach. Niezbyt wysoka była też aktywność organizacji pozarządowych, z których zaledwie 18 zgłosiło uwagi stanowiące 20 proc. całkowitej liczby uwag.

DZIAŁANIA POPRZEDZAJĄCE KONSULTACJE

Przebieg komunikacji i konsultacji społecznych założeń RPO WZ

Od 2012 roku Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego prowadził szereg działań, mających na celu komunikację społeczną obejmującą konsultacje założeń nowego okresu programowania w województwie zachodniopomorskim. W tym zakresie m.in.: prowadzono prace Kolegium Redakcyjnego RPO WZ, przeprowadzono spotkania konsultacyjne z KE i MRR, uruchomiono stronę internetową poświęconą pracom przygotowującym województwo do perspektywy lat 2014-2020, przeprowadzono badanie ankietowe Instytucji Otoczenia Biznesu oraz konsultacje dotyczące regionalnych i inteligentnych specjalizacji, zorganizowano szereg spotkań z przedstawicielami JST, w tym przeprowadzono badanie ankietowe JST, przygotowano założenia dotyczące wykorzystania w nowym RPO WZ formuły ZIT, zorganizowano cykl spotkań dotyczących dotyczące zarówno założeń RPO WZ, jak i kształtu poszczególnych osi priorytetowych, na bieżąco prowadzono konsultacje mailowe.

Kolegium Redakcyjne RPO WZ

W celu przygotowania zapisów Regionalnego Programu Operacyjnego, uchwałą Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego nr 1978/11 z dnia 25 listopada 2011 r. (z późn. zm.) powołano Kolegium Redakcyjne ds. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020.

Spotkania z KE i MRR

W listopadzie 2012 roku Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego przy okazji spotkania rocznego z przedstawicielami KE, związanego z realizacją RPO WZ 2007-2013 za rok 2011, zorganizował seminarium, w trakcie którego zaprezentowano regionalnym interesariuszom opracowany przez KE 'Position Paper' dla", czyli dokument określający kierunki wykorzystywania przez Polskę funduszy europejskich w latach 2014-2020. 'Position Paper' stanowi podstawę mandatu negocjacyjnego KE do zawarcia z Polską Umowy Partnerstwa.

Również w listopadzie 2012 roku zorganizowano spotkanie konsultacyjne Założeń UP z udziałem Ministra Rozwoju Regionalnego, p. Elżbiety Bieńkowskiej. W trakcie spotkania w Szczecinie omówiono zasadnicze zręby Założeń UP, przedstawiono zakres i sposób interwencji funduszy europejskich w nowym okresie programowania. Wskazano, iż będzie możliwość finansowania projektów z różnych funduszy, odejście się też od stricte sektorowego punktu widzenia.

IZ RPO WZ angażował się w liczne spotkania robocze i konsultacyjne organizowane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju) dotyczące dokumentów krajowych i regionalnych w zakresie polityki spójności.

Strona internetowa

W celu jak najszerzej komunikacji z partnerami w ramach portalu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego uruchomiono stronę internetową poświęconą perspektywie finansowej 2014–2020 (www.perspektywa2020.wzp.pl), a także podstronę (przekierowanie) na stronie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie (www.wup.pl). Za pośrednictwem specjalnie dedykowanego adresu mailowego zapewniono możliwość stałego przesyłania propozycji projektów (inwestycji), możliwych do zrealizowania w nowej perspektywie finansowej.

Na profilu <https://www.facebook.com/rpowz> również zamieszczane są związane informacje dotyczące prac nad projektem RPO WZ.

Badanie ankietowe Instytucji Otoczenia Biznesu

W drugiej połowie 2012 roku wykonano badanie ankietowe Instytucji Otoczenia Biznesu. Głównym celem ankiety było uzyskanie opinii Instytucji Otoczenia Biznesu na temat gospodarczych potencjałów rozwojowych regionu, kluczowych branż województwa oraz możliwości i oczekiwań przedsiębiorców.

Podstawowym źródłem danych badania stanowiły dane uzyskane za pomocą ankiety pocztowej i mailowej – miało one charakter badania pełnego i objęło zidentyfikowane instytucje otoczenia biznesu działające na obszarze województwa zachodniopomorskiego.

Łączna liczba IOB poddanych badaniu ankietowemu objęła 52 jednostki. Kompletne i prawidłowo wypełnione kwestionariusze ankiet otrzymano od 35 instytucji, co dało zwrotność na poziomie 67,3 proc.

Spotkania z przedstawicielami JST

W toku prac związanych z przygotowaniem projektu RPO WZ przeprowadzono szereg spotkań informacyjno – konsultacyjnych z przedstawicielami JST. W lipcu 2012 roku odbyło się łącznie 8 spotkań z udziałem przedstawicieli Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego oraz pracowników Urzędu Marszałkowskiego, w trakcie których prezentowano: wstępne założenia wynikające z przedstawionej przez Komisję Europejską wizji polityki spójności, zasady, jakie będą nią kierować w następnym okresie programowania, a także cele i założenia Strategii Europa 2020. Przedstawiano również wyniki badań statystycznych i analiz w zakresie potencjałów oraz barier mających wpływ na rozwój poszczególnych części województwa. Podczas spotkań odbywały się także dyskusje z przedstawicielami JST na temat lokalnych potrzeb rozwojowych. Ponadto pracownicy Urzędu Marszałkowskiego prezentowali oraz szczegółowo omawiali założenia ankiet, które zostały przesłane do JST w celu ukierunkowania wsparcia w nowej perspektywie finansowej.

Badanie ankietowe JST

W powiązaniu ze spotkaniami konsultacyjnymi JST poddane zostały szerokim badaniom ankietowym. JST określały w nich swoje bariery i potencjały, a także wskazywały projekty, inwestycje i przedsięwzięcia planowane do realizacji w kontekście nowej perspektywy finansowej.

Badaniem ankietowym objęto wszystkie gminy i powiaty województwa. Wypełnione ankiety przysłały z 14 na 21 powiatów (67 proc.), w tym z 11 powiatów ziemskich (61 proc.) i wszystkich 3 powiatów grodzkich. Ze 114 gmin, ankiety przysłało 66 (58 proc.), nie przysłało ich 48 (42 proc.). W ramach badania zgłoszono łącznie ponad 1000 przedsięwzięć.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

Jednym z nowych aspektów realizacji wsparcia w perspektywie finansowej 2014-2020, wymagających szerokiej partycypacji społecznej, są Zintegrowane Inwestycje Terytorialne. Zgodnie ze wstępnie przyjętymi założeniami RPO WZ 2014 – 2020 ZIT miałyby być realizowane na obszarach funkcjonalnych największych miast regionu, tj. Szczecina Koszalina. W celu urzeczywistnienia tej idei podjęta została współpraca z przedstawicielami Stowarzyszenia Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego oraz przedstawicielami samorządów Koszalina, Kołobrzegu i Białogardu (tu w ramach Koszalińsko-KołobrzESCO-Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego).

W wyniku współpracy z przedstawicielami SSOM odbyły się m.in.: spotkania konsultacyjne z przedstawicielami Stowarzyszenia, spotkanie Marszałka Województwa z wódcami gmin i powiatów tworzących SSOM, warsztaty dotyczące budowania założeń Strategii dla Stowarzyszenia i ZIT. W ich wyniku przygotowane zostało zestawienie projektów, które mogłyby być realizowane w ramach RPO WZ oraz programów krajowych w nowej perspektywie finansowej.

Spotkania dotyczące założeń RPO WZ

W toku prac nad projektem RPO WZ odbyło się szereg spotkań w różnych gremiach interesariuszy, potencjalnych beneficjentów, ale i ekspertów branżowych. Poniżej przywołany jest wybór tych najistotniejszych z perspektywy prowadzonych prac:

W dniu 27 maja 2013 roku Urząd Marszałkowski wraz ze Stowarzyszeniem 'Rowerowy Szczecin' zorganizował w Szczecinie konferencję pn. „Rowerowe Przyspieszenie - transport miejski i rowerowy w perspektywie finansowej UE 2014-2020”, w trakcie której poruszane były kwestie dotyczące roli transportu rowerowego oraz tworzenia przyjaznej dla cyklistów infrastruktury. Uczestnicy próbowali znaleźć odpowiedzi na pytania, czym jest transport zrównoważony i jaką odgrywa rolę w kształtowaniu przestrzeni miejskiej, w oparciu o kilka modelowych przykładów, w tym z Gdańska, Torunia, hiszpańskiej Sewilli czy fińskiego

Oulu. Zaprezentowano zarówno polskie, jak i zagraniczne miasta, które sukcesywnie wspierają transport rowerowy, rozbudowując układ tras rowerowych oraz dobrze nimi zarządzają.

W dniach 12, 16, 17 lipca 2013 roku odbyły się spotkania konsultacyjne w Koszalinie, Łobzie i Szczecinie poświęcone przygotowaniom województwa do nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej. Na spotkaniach z reprezentantami JST oraz partnerami społeczno-gospodarczymi, przedstawiciele Zarządu Województwa przedstawiali m.in. zasady przyświecające budowaniu nowego RPO WZ. Omawiane były zapisy dotyczące poszczególnych osi priorytetowych wpływ ring-fencing'ów na poziom koncentracji środków w celach tematycznych uwzględnionych w projekcie RPO WZ i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego.

W październiku i listopadzie 2013 roku do procesu konsultacji projektu RPO WZ zaproszono ekspertów z poszczególnych branż oraz organizacji reprezentujących potencjalnych beneficjentów RPO WZ celem weryfikacji adekwatności układu zaplanowanych działań w poszczególnych osiach priorytetowych w kontekście potencjału regionu, planów rozwojowych oraz potrzeb beneficjentów. Zakres informacji, które były omawiane na spotkaniach, objął analizę zapisów osi priorytetowych, przypisanej im alokacji, podziału na działania przewidywanych grup beneficjentów oraz form i rodzajów wspieranych projektów.

W całym cyklu spotkań wzięło udział na zaproszenie IZ RPO WZ 122 ekspertów i przedstawiciele potencjalnych beneficjentów.

Konsultacje drogą elektroniczną

W dniach 15-31 października 2013 roku odbyły się konsultacje projektu RPO WZ z wykorzystaniem formuły elektronicznego formularza uwag oraz korespondencji mailowej.

W dniu 15 października 2013 roku IZ RPO WZ przedstawiła na stronie www.perspektywa2020.wzp.pl wstępny projekt RPO WZ. Do dnia 31 października 2013 r. każdy zainteresowany mógł zgłaszać na wskazanym formularzu uwagę do przedstawionego dokumentu. Z tej możliwości skorzystało 67 podmiotów, przedstawiając łącznie ponad 500 uwag.

7.2.2. Granty globalne EFS dla partnerów społecznych i interesariuszy wdrażania programu

Instytucja Zrządzająca nie przewiduje udziału partnerów społecznych i innych zainteresowanych stron, w szczególności organizacji pozarządowych, w realizacji

Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 w formie dotacji globalnych. Nie jest planowane powierzenie zarządzania częścią programu operacyjnego ww. podmiotom.

7.2.3. Earmarking środków EFS na wzmocnienie zdolności instytucjonalnych partnerów społecznych oraz na budowanie potencjału organizacji pozarządowych

Instytucja Zarządzająca *Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020* planuje podjąć wszelkie niezbędne działania w celu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych w realizację, monitorowanie i ocenę programu. Na etapie wdrażania partnerzy reprezentujący organy regionalne, lokalne, miejskie i władze publiczne, partnerzy gospodarczy i społeczni oraz podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości

i niedyskryminacji będą włączeni w pracę Komitetu Monitorującego Program.

Ponadto, w trakcie prac nad uszczegółowieniem programu, jak i redagowania dokumentów takich jak: regulaminy konkursów, zasady, zalecenia i wytyczne wspierające projektodawców w zakresie przygotowywania projektów, planowany jest udział partnerów społecznych

w formie grup roboczych, konsultacji czy nieformalnych spotkań. Dlatego też, IZ przeznaczy odpowiednie środki w ramach Pomocy Technicznej na budowanie potencjału, który służyć będzie realizacji wskazanych założeń - aby udział partnerów przyniósł jak najbardziej wymierne efekty. W celu zaopatrzenia podmiotów, z którymi zakładana jest współpraca przy wdrażaniu programu w niezbędne kompetencje merytoryczne, organizowane będą szkolenia, warsztaty czy platformy dialogu społecznego.

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

Znaczenie koordynacji dla efektywnej realizacji Programu

Za jeden z kluczowych obszarów przygotowania, a następnie wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 uznaje się zapewnienie odpowiedniego systemu koordynacji wsparcia na wszystkich możliwych poziomach interwencji i z wykorzystaniem wszystkich dostępnych źródeł finansowania. Od zastosowania skutecznych mechanizmów koordynacyjnych uzależnione jest zmaksymalizowanie efektów realizacji tak Regionalnego Programu Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020, jak i komplementarnych względem niego programów operacyjnych w ramach Wspólnych Ram Strategicznych, instrumentów krajowych oraz instrumentów oferowanych z poziomu Unii Europejskiej. Określone poniżej elementy systemu koordynacji zaplanowane zostały w celu osiągnięcia komplementarności, spójności, skuteczności oraz efektywności wsparcia. Przy tym na nie wszystkie bezpośredni wpływ posiada samorząd województwa jako Instytucja Zarządzająca RPO.

Na poziomie ogólnokrajowym system koordynacji określa Umowa Partnerstwa, regulując przede wszystkim relacje pomiędzy celami Umowy Partnerstwa a celami tematycznymi, relacje pomiędzy interwencją programów Polityki Spójności i programów Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybołówstwa oraz relacje z innymi instrumentami krajowymi i unijnymi, w tym oferowanymi przez Europejski Bank Inwestycyjny. W Umowie Partnerstwa dokonuje się też – co jest kluczowe z perspektywy samorządu województwa i nie pozostaje bez istotnego wpływu na cały system koordynacji – demarkacji pomiędzy krajowymi i regionalnymi programami operacyjnymi.

Zaprojektowane na poziomie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 rozwiązania koordynacyjne uwzględniają głównie zarządzanie zależnościami pomiędzy celami tematycznymi, priorytetami inwestycyjnymi, osiami priorytetowymi oraz instrumentami rozwoju terytorialnego, przy uwzględnieniu uwarunkowań wynikających z zakresu interwencji dwóch funduszy współfinansujących realizację Programu: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego.

System koordynacji, opracowany dla potrzeb programowania i wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 obejmuje dwie płaszczyzny:

- *płaszczyznę koordynacji wewnętrznej*, odnoszącą się do rozwiązań stymulujących komplementarność i synergii interwencji, zawartych w Programie oraz zapewnionych w systemie jego realizacji,

- *płaszczyznę komplementarności zewnętrznej*, odnoszącą się do relacji Programu do innych, wdrażanych w ramach Wspólnych Ram Strategicznych w Polsce programów, innych instrumentów krajowych i unijnych.

Koordinacja wewnętrzna

Rozwiązania koordynacyjne zawarte w Programie oraz systemie jego realizacji na poziomie Instytucji Zarządzającej RPO, potencjalnych Instytucji Pośredniczących i Wdrażających, obecne są w procesach:

1) programowania, poprzez:

- zaprojektowanie układu osi priorytetowych Programu w relacji do wspólnych/komplementarnych obszarów interwencji, kategorii beneficjentów i grup docelowych, możliwych do wsparcia w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego oraz z uwzględnieniem układu i zawartości celów tematycznych; wynikiem tego procesu jest chociażby powiązanie interwencji Osi Priorytetowych VIII (EFS) i IX (EFRR) oraz X (EFS) i XI (EFRR) lub ujęcie w jednej osi – Osi Priorytetowej I – dwóch celów tematycznych: 1 i 3 oraz skorelowanie jej interwencji z działaniami zaplanowanymi w Osiach Priorytetowych VIII, X i XI,
- zastosowanie wewnętrznej demarkacji w Programie, zakładającej podział zakresów interwencji opisanych celami tematycznymi i priorytetami inwestycyjnymi w sposób zapobiegający nakładaniu się obszarów wsparcia i gwarantujący ich dopasowanie i uzupełnianie się,
- zaprojektowanie wykorzystania instrumentów terytorialnych, które zapewniają uzyskanie komplementarności również w wymiarze geograficznym; w Programie przewidziano wykorzystanie Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, zwłaszcza w odniesieniu do miasta wojewódzkiego o znaczeniu metropolitalnym i jego obszaru funkcjonalnego (szerzej w sekcji 4.2); narzędziem, które ma zagwarantować synergię interwencji z poziomu Programu i wyposażyć procesy rozwojowe w województwie w wymiar terytorialny, jest również kontrakt samorządowy³⁸ – umowa pomiędzy samorządem województwa a grupą samorządów lokalnych w ujęciu funkcjonalno-geograficznym, w której w oparciu o wizję rozwojową obszaru objętego kontraktem uzgadniania jest lista komplementarnych projektów, przewidywanych do realizacji z poziomu różnych osi priorytetowych Programu (szerzej w sekcji 4.3),

2) zarządzania i wdrażania, poprzez:

- skupienie funkcji zarządzania Programem w łonie jednego wydziału Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, właściwego dla prowadzenia procesu programowania rozwoju województwa, projektowania i

³⁸ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

- koordynacji wdrażania narzędzi finansujących ten rozwój, w tym programów operacyjnych,
- zapewnienie właściwej współpracy pomiędzy wydziałami Urzędu Marszałkowskiego, jego jednostkami organizacyjnymi i innymi instytucjami zaangażowanymi w realizację Programu na poziomie Instytucji Zarządzającej, ewentualnych Instytucji Pośredniczących i Wdrażających w ramach wspólnego ciała – Komitetu Koordynacyjnego (Komitetowi przypisane zostaną również zadania związane z zapewnieniem – w miarę przypisanych samorządowi województwa kompetencji – komplementarności z innymi programami operacyjnymi Wspólnych Ram Strategicznych, przynajmniej w części wdrażanymi na poziomie regionalnym, w tym programami Europejskiej Współpracy Terytorialnej, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybołówstwa),
 - wyłanianie w ramach Komitetu Koordynacyjnego zespołów zadaniowych dedykowanych różnym aspektom realizacji Programu, w tym na przykład zespołu weryfikującego i korygującego w miarę potrzeb mechanizmy komplementarności, czy też zespołu dokonującego bieżącej ewaluacji Programu,
 - zapewnienie udziału w systemie koordynacji Komitetowi Monitorującemu dla Programu, z uwzględnieniem zasady partnerstwa oraz przypisanych mu w procesie realizacji Programu zadań,
 - zaplanowanie mechanizmów finansowania krzyżowego (cross-financing), kluczowych w kontekście utrzymywania monofunduszowych osi priorytetowych oraz braku możliwości łączenia wsparcia więcej niż jednego funduszu (EFRR, EFS) na poziomie projektu (operacji),
 - sterowanie procesem organizacji naborów na projekty w sposób zsynchronizowany, pozwalający między innymi na zapewnienie jednoczesnej oceny i jednoczesnego finansowania grupy komplementarnych projektów realizowanych w ramach różnych funduszy oraz różnych osi priorytetowych Programu (tzw. wiązki projektów),
 - zharmonizowanie, a nawet ujednolicone kryteriów wyborów projektów zwłaszcza w tych osiach priorytetowych Programu, w których zaplanowano komplementarne względem siebie wsparcie i w których planuje się harmonizację procesów ogłaszania i prowadzenia naborów na projekty oraz jednoczesne udzielanie wsparcia,
 - tam, gdzie będzie to możliwe – ujednolicenie zasad związanych z realizacją projektów, głównie w odniesieniu do projektów komplementarnych, w tym między innymi zapewnienie tożsamyh lub porównywalnych zasad finansowania projektów na etapie zapewniania środków na ich realizację i następnie – na etapie ich rozliczania, zaprojektowanie wspólnych rozwiązań informatycznych dla wnioskodawców i beneficjentów (wspólny wzór wniosku

- o dofinansowanie, wspólny wzór wniosku o płatność; jednolite zasady korzystania z systemów informatycznych Programu),
- prowadzenie wspólnych dla komplementarnych obszarów wsparcia Programu działań informacyjno-promocyjnych, skoordynowanych na poziomie Instytucji Zarządzającej RPO, celem dotarcia z jednorodnym, spójnym przekazem do wszystkich potencjalnych beneficjentów projektów, mogących zapewnić maksymalnie duży efekt synergii i kompleksowości interwencji Programu.

Komplementarność zewnętrzna

Zapewnienie odpowiedniego poziomu komplementarności zewnętrznej Programu jest wynikiem przede wszystkim zapisów Umowy Partnerstwa, układu programów operacyjnych uzgodnionych w Umowie, zapisanych w Umowie mechanizmów osiągnięcia ring-fencingów oraz warunków ex-ante, a także przyjętego na poziomie ogólnokrajowym systemu koordynacji wsparcia i odbywa się w oparciu o:

- 1) demarkację z interwencją krajowych programów operacyjnych w ramach Wspólnych Ram Strategicznych; linia demarkacyjna tworzy dla Regionalnego Programu Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 ramy programowania interwencji – zakres wsparcia dostępny z poziomu centralnego determinuje zakres interwencji Programu i stanowi wytyczną dla projektowania wsparcia oferowanego z poziomu regionalnego;
- 2) kontrakt terytorialny, przewidziany zapisami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 i stawiający sobie za cel ściśle powiązanie instrumentów Polityki Spójności z instrumentami tych polityk krajowych, które wykazują silne sterytorializowanie; zakres uzgodnień między polskim rządem a samorządem województwa, obejmujący ustalenie konkretnych przedsięwzięć priorytetowych w ramach krajowych polityk sektorowych, najważniejszych z regionalnego punktu widzenia przekłada się na wymierne zapisy tak krajowych programów operacyjnych, jak i Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 (wykorzystywanych do finansowania uzgodnień kontraktowych) i jako taki – zapewnia komplementarność interwencji; elementem uzgodnień w toku negocjacji kontraktu terytorialnego są także przedsięwzięcia międzyregionalne realizujące Strategię Rozwoju Polski Zachodniej – strategii dla makroregionu pięciu województw, stanowiącej odpowiedź na zdefiniowane deficyty rozwojowe makroregionu i wspólne dla niego potrzeby; makroregionalne porozumienie dotyczące celów rozwojowych Polski Zachodniej prowadzi do zwiększenia koordynacji ponadregionalnego i regionalnego planowania działań rozwojowych oraz odpowiadających im interwencji funduszy strukturalnych objętych WRS, w tym RPO oraz pozostałych środków krajowych;

- 3) zakres planowanej w ramach programów operacyjnych Europejskiej Współpracy Terytorialnej kooperacji z regionami granicznymi na granicy polsko-niemieckiej oraz w Basenie Morza Bałtyckiego – prowadzonej głównie w aspekcie transgranicznym; województwo uczestniczy w realizacji dwóch programów współpracy transgranicznej: Południowy Bałtyk oraz Województwo Zachodniopomorskie – Meklemburgia Pomorze Przednie / Brandenburgia, które stanowią kontynuację programów realizowanych w perspektywie 2007-2013 (a nawet – w perspektywie 2004-2006 – w przypadku programu na granicy polsko-niemieckiej); funkcjonujące na poziomie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego mechanizmy koordynacji pozwalają na zapewnienie komplementarności wsparcia pomiędzy zakresem interwencji programów operacyjnych EWT a Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020, zarówno na etapie programowania (udział przedstawicieli Urzędu w gremiach eksperckich przygotowujących programy współpracy transgranicznej i wpływ na obszary wsparcia w nich planowane), jak i na etapie realizacji – poprzez wskazywany już w tej sekcji Komitet Koordynacyjny, funkcjonujący na poziomie Urzędu Marszałkowskiego.
- 4) korelację z innymi programami, instrumentami dostępnymi głównie bezpośrednio z poziomu UE, w tym w ramach Europejskiego Banku Inwestycyjnego.

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

OP 1 GOSPODARKA-INNOWACJE-TECHNOLOGIE							
Cel tematyczny lub priorytet inwestycyjny danego PO	Komplementarny program inicjatywa, polityka, instrument krajowy, EBI	CT (dotyczy tylko programów wspieranych z EFSI)	Możliwe obszary komplementarności i synergii	Praktyczne przykłady komplementarności	Mechanizmy koordynacyjne		Rozwiązania dot. koordynacji z PO EWT
					poziom programowania	poziom wdrażania	
1.1. udoskonalanie infrastruktury badań i innowacji i podnoszenie zdolności do tworzenia doskonałości w zakresie badań i innowacji oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności leżących w interesie Europy;	POIR		1. Finansowanie badań naukowych 2. Rozwój nowoczesnej infrastruktury badawczej sektora nauk 3. Wsparcie powstawania międzynarodowych agend badawczych 4. Rozwój kadr sektora B+R				
	PROW		1b) Wzmacnianie powiązań między rolnictwem i leśnictwem, a badaniami i innowacją				
	Horyzont 2020		Część I Doskonałość bazy naukowej Część II Wiodąca pozycja w przemyśle				
1.2 promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, budowanie sieci współpracy pomiędzy firmami, ośrodkami naukowo-badawczymi, ośrodkami akademickimi w zakresie rozwoju produktów i usług, transferu technologii, innowacji społecznych i aplikacji z dziedziny usług publicznych, tworzenie sieci, pobudzanie popytu, klastrów i otwartych innowacji poprzez inteligentną specjalizację (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)	POIR		1.Badania oraz prace rozwojowe 2. Demonstracja/prace rozwojowe i demonstracje 3. Projekty aplikacyjne 4. Programy sektorowe 5. Programy wspierające regionalne inteligentne specjalizacje 6.Wsparcie współpracy nauki i kształtowanie i promocja innowacyjności jako źródła konkurencyjności gospodarki 7. Stymulowanie współpracy nauki z biznesem – bony na innowacje 8. Rozwój projektów przedsiębiorstw o wysokim potencjale innowacyjnym 9. Kredyt technologiczny na wdrożenie B+R 10.Tworzenie warunków infrastrukturalnych dla prowadzenia działalności B+R przez przedsiębiorstwa				
	PROW		(1a) Zwiększanie innowacyjności i bazy wiedzy na obszarach wiejskich (1b)Wzmacnianie powiązań między rolnictwem i leśnictwem, a badaniami i innowacją (1c) Promowanie uczenia się przez całe życie oraz szkolenia zawodowego w sektorach rolnym i leśnym				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

	PO Rybactwo i Morze		<ol style="list-style-type: none"> 1. partnerstwa między naukowcami a rybkami 2. projekty innowacyjne w zakresie rybołówstwa morskiego i śródlądowego, akwakultury oraz służące ochronie morskich i śródlądowych zasobów biologicznych 3. promowanie kapitału ludzkiego i tworzenia sieci kontaktów w sektorze rybackim 				
PI 3.1 promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm, z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości	POIR		<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie funduszy typu venture capital, sieci aniołów biznesu oraz inkubatorów technologicznych 2. Fundusz gwarancyjny dla wsparcia innowacyjnych przedsiębiorstw 				
	PO Rybactwo i Morze		(2b) rozpoczęcie działalności przez młodych rybaków				
	PROW		<ol style="list-style-type: none"> (2a) Ułatwianie restrukturyzacji gospodarstw stojących przed problemami strukturalnymi, szczególnie (2b) Ułatwianie wymiany pokoleniowej w sektorze rolnym 				
	COSME		<ol style="list-style-type: none"> 1. poprawa warunków dla konkurencyjności i trwałości (sustainability) przedsiębiorstw Unii, włączając sektor turystyki, 2. wzmacnianie kultury przedsiębiorczości w Europie, 3. poprawa dostępu MSP do finansowania, w formie kapitału lub pożyczek, 4. poprawa dostępu do rynków w Unii i na świecie 				
	Horyzont 2020		Wiodąca pozycja w przemyśle - INNOWACJE W MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTWACH				
PI 3.2 opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MSP, w szczególności w celu internacjonalizacji			<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie ochrony własności przemysłowej przedsiębiorstw 2. Wsparcie internacjonalizacji innowacyjnych przedsiębiorstw 3. Wsparcie przedsiębiorstw i jednostek naukowych w przygotowaniu do udziału w programach międzynarodowych 				
	PO Rybactwo i Morze		1. usługi z zakresu zarządzania, zastępstw i doradztwa dla gospodarstw akwakultury				
	PROW		(3a) Lepsze zintegrowanie głównych producentów z łańcuchem żywnościowym poprzez systemy jakości, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy producentów i organizacje międzybranżowe				
	COSME		<ol style="list-style-type: none"> 1. poprawa warunków dla konkurencyjności i trwałości (sustainability) przedsiębiorstw Unii, włączając sektor turystyki, 2. wzmacnianie kultury przedsiębiorczości w Europie, 3. poprawa dostępu MSP do finansowania, w formie kapitału lub pożyczek, <p>poprawa dostępu do rynków w Unii i na świecie.</p>				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

		Horyzont 2020	Wiodąca pozycja w przemyśle - INNOWACJE W MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTWACH				
CT 3 PI 3.3 wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług	PO Rybactwo i Morze		1. podnoszenie jakości produktów i wartości dodana produktów rybołówstwa i akwakultury, w tym inwestycje produkcyjne, 2. wspieranie szukania nowych form dochodów podmiotów sektora rybołówstwa i akwakultury 3. tworzenie i wdrażanie planów produkcji i wprowadzania do obrotu, 4. dopłaty do przechowywania, 5. środki dotyczące wprowadzania do obrotu, 6. przetwarzanie produktów rybołówstwa i akwakultury				
	COSME		Działania służące poprawie dostępu MŚP do finansowania				
	NER300		Wsparcie finansowe dla co najmniej ośmiu projektów związanych z technologiami wychwytywania i składowania dwutlenku węgla (CCS) i co najmniej trzydziestu czterem projektem związanym z innowacyjnymi technologiami w zakresie energii odnawialnej (RES). Możliwość sfinansowania innowacyjnych komponentów projektu – znanych jako koszty istotne, które odpowiadają za dodatkowe instrumenty wymagane w wyniku zastosowania innowacyjnych technologii RES lub CSS.				
	COSME		1. poprawa warunków dla konkurencyjności i trwałości (sustainability) przedsiębiorstw Unii, włączając sektor turystyki, 2. wzmacnianie kultury przedsiębiorczości w Europie, 3. poprawa dostępu MŚP do finansowania, w formie kapitału lub pożyczek, 4. poprawa dostępu do rynków w Unii i na świecie				
		Horyzont 2020	Wiodąca pozycja w przemyśle - INNOWACJE W MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTWACH				
PI 3.4 wspieranie zdolności MŚP w zaangażowanie się w proces wzrostu ekonomicznego i innowacji	POIR		1. Wsparcie współpracy nauki i biznesu, kształtowanie i promocja innowacyjności jako źródła konkurencyjności gospodarki 3. Wsparcie rozwoju otwartych innowacji 4. Rozwój i profesjonalizacja proinnowacyjnych usług IOB				
	Horyzont 2020		Wiodąca pozycja w przemyśle - INNOWACJE W MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTWACH				
	COSME		1. poprawa warunków dla konkurencyjności i trwałości (sustainability) przedsiębiorstw Unii, włączając sektor turystyki, 2. wzmacnianie kultury przedsiębiorczości w Europie, 3. poprawa dostępu MŚP do finansowania, w formie kapitału lub pożyczek, 4. poprawa dostępu do rynków w Unii i na świecie				
OP 2 ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO							

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

PI 2.2 Rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększenie zapotrzebowania na TIK	PO PC		1. Pobudzenie potencjału uzdolnionych programistów dla zwiększenia zastosowania rozwiązań cyfrowych w gospodarce i administracji				
2.3.(EFRR) wzmocnienie zastosowania technologii komunikacyjno-informacyjnych dla e-administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia	PO PC		1. Podniesienie dostępności i jakości e-usług publicznych 2. Poprawa cyfrowej efektywności urzędów 3. Zwiększenie dostępności i wykorzystania informacji sektora publicznego 4. E- integracja i e-aktywizacja na rzecz zwiększenia aktywności oraz jakości korzystania z internetu				
	Instrument „Łącząc Europę”		Łącząc Europę: telekomunikacja i ICT				
	Erasmus +		Akcja 2. Współpraca na rzecz innowacji i dobrych praktyk				
OP 3 WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ							
4.1. Promowanie produkcji i dystrybucji OZE	PO IIŚ		1. Projekty inwestycyjne dotyczące wytwarzania energii z odnawialnych źródeł wraz z podłączeniem tych źródeł do sieci. 2. Inwestycje w zakresie budowy lub modernizacji jednostek wytwarzania energii wykorzystujących odnawialne źródła energii. 3. Projekty dotyczące budowy oraz modernizacji sieci umożliwiających przyłączenie jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE do KSE oraz sieci dystrybucyjnej o napięciu 110 kV.				
	NER300		Wsparcie finansowe dla co najmniej ośmiu projektów związanych z technologiami wychwytywania i składowania dwutlenku węgla (CCS) i co najmniej trzydziestu czterem projektom związanym z innowacyjnymi technologiami w zakresie energii odnawialnej.				
4.2. promowanie efektywności energetycznej i użycia OZE w przedsiębiorstwach	PO IIŚ		1. Audyty energetyczne (przemysłowe) dużych oraz średnich przedsiębiorstw oraz ogólnopolski system wsparcia doradczego dla przedsiębiorców (duże przedsiębiorstwa oraz MŚP) w zakresie efektywności energetycznej oraz OZE. 2. Promowanie zagadnień związanych z efektywnym wykorzystaniem energii oraz OZE z uwzględnieniem zasad zrównoważonej produkcji i konsumpcji.				
4.3. wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania OZE w budynkach publicznych i sektorze mieszk.	PO IIŚ		1. Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych wraz z wymianą wyposażenia tych budynków na energooszczędne. 2. Ogólnopolski system wsparcia doradczego dla sektora publicznego i mieszkaniowego w zakresie efektywności energetycznej oraz OZE.				
	Fundusz Termomodernizacji i Remontów		przedsięwzięcia termomodernizacyjne, remontowe oraz remonty budynków mieszkalnych jednorodzinnych				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

4.5. promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących	PO IIŚ		<p>1. Poprawa efektywności dystrybucji ciepła do odbiorców oraz poprawa sprawności wytwarzania ciepła przez zmianę źródeł ciepła na jednostki wysokosprawnej kogeneracji.</p> <p>2. Wsparcie transportu publicznego, wynikające z przygotowanych przez samorządy planów gospodarki niskoemisyjnej</p> <p>a) projekty infrastrukturalne (w tym budowa, przebudowa, rozbudowa sieci szynowych, sieci energetycznych, zapleczy technicznych do obsługi i konserwacji taboru, centrów przesiadkowych oraz elementów wyposażenia dróg i ulic w infrastrukturę służącą obsłudze transportu publicznego i pasażerów),</p> <p>b) zakup/ modernizacja taboru</p> <p>c) projekty wzbogacone o pozostałe komplementarne względem podstawowej infrastruktury liniowej elementy (inwestycje), w tym ITS</p>				
4.7. (EFRR) promowanie wysokosprawnej kogeneracji energii cieplnej i elektrycznej w oparciu o popyt na użytkową energię ciepłą	PO IIŚ		<p>1. Budowa lub rozbudowa jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w technologii wysokosprawnej kogeneracji oraz przebudowa jednostki wytwarzania ciepła, w wyniku której jednostki te zostaną zastąpione jednostkami wytwarzania energii w technologii wysokosprawnej kogeneracji.</p> <p>2. Budowa przyłączy do sieci ciepłowniczej dla jednostek wytwarzających energię elektryczną i ciepła w skojarzeniu, w tym i z OZE.</p>				
OP 4 DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU							
5.2: promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewnających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi	PROW		(3b) Wspieranie zarządzania ryzykiem w gospodarstwach rolnych				
	PO Rybactwo i Morze		1. przyczynianie się do osiągnięcia celów zintegrowanego nadzoru morskigo, a w szczególności do realizacji celów CISE				
	PO IIŚ		<p>1. Opracowanie lub aktualizacja dokumentów strategicznych i planistycznych w obszarze gospodarki wodnej</p> <p>2. Poprawa bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie suszy. Projekty mające na celu zwiększenia naturalnej retencji, projekty z zakresu małej retencji, budowa lub modernizacja urządzeń wodnych.</p> <p>3. Zabezpieczenie przed skutkami zmian klimatu obszarów szczególnie wrażliwych, w tym zagospodarowanie wód opadowych w szczególności na obszarach miejskich, ochrona brzegów morskich w szczególności przy zastosowaniu metod przyrodniczych opartych na ochronie biotechnicznej.</p> <p>4. Rozwój systemów wczesnego ostrzegania i prognozowania zagrożeń oraz wsparcia systemu ratownictwa chemiczno-ekologicznego oraz służb ratowniczych na wypadek wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub poważnych awarii.</p> <p>5. Wsparcie systemu monitorowania środowiska.</p> <p>6. Działania promujące informacyjno-edukacyjne na temat zmian klimatu i adaptacji do nich dla szerokiego grona odbiorców.</p>				
	Program działań na rzecz środowiska i		<p>Podprogram działań na rzecz środowiska- obszary priorytetowe:</p> <p>– ochronę środowiska i efektywne gospodarowanie</p>				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

	klimate (LIFE) w latach 2014-2020;		<ul style="list-style-type: none"> – zasobami, – zarządzanie i informację w zakresie środowiska. Podprogram działań na rzecz klimatu: <ul style="list-style-type: none"> – łagodzenie skutków zmiany klimatu, – dostosowywanie się do skutków zmiany klimatu, – zarządzanie i informację w zakresie klimatu. 				
OP 5 ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA							
6.1: zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	PO IiŚ		<ol style="list-style-type: none"> 1. infrastruktura niezbędna do zapewnienia kompleksowej gospodarki odpadami w regionie, w tym w zakresie systemów selektywnego zbierania odpadów; 2. instalacje do termicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych oraz frakcji palnej wydzielonej z odpadów komunalnych z odzyskiem energii; 3. absorpcja technologii, w tym innowacyjnych, w zakresie zmniejszania materiałochłonności procesów produkcji; 4. racjonalizacja gospodarki odpadami, w tym odpadami niebezpiecznymi, przez przedsiębiorców. 				
6.2: zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	PROW		(4b) Poprawa gospodarki wodnej				
	PO IiŚ		<ol style="list-style-type: none"> 1. kompleksowa gospodarka wodno-ściekowa w aglomeracjach co najmniej 10 000 RLM, w tym wyposażenie ich w: systemy odbioru ścieków komunalnych, oczyszczalnie ścieków; systemy i obiekty zaopatrzenia w wodę (wyłącznie w ramach kompleksowych projektów); infrastrukturę zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych; 2. racjonalizacji gospodarowania wodą w procesach produkcji oraz poprawa procesu oczyszczania ścieków. 				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

6.3: ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego	PO IIŚ		<ol style="list-style-type: none"> 1. kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. 2. projekty dotyczące rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. 3. nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury. 4. projekty z zakresu ochrony, zachowania i udostępnienia, w tym turystycznego, zabytkowych obiektów o znaczeniu ponadregionalnym, dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji 5. działania dotyczące zwiększenia dostępu do zasobów kultury, poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury, w tym poprzez podnoszenie standardów infrastruktury oraz zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. 6. wsparcie szkół i uczelni artystyczne, które oferując m.in. przestrzeń dla działalności twórczej, wystawienniczej i in. spełniają rolę aktywnych instytucji kultury. 7. projekty uzupełniające inwestycje infrastrukturalne o elementy związane z wykorzystaniem nowych technologii w obszarze kultury. 				
	KREATYWNA EUROPA		KOMONENT KULTURA PROGRAMU KREATYWNA EUROPA				
6.4: ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu natura 2000 oraz zielonej infrastruktury	PROW		<p>(4a) Odtwarzanie i zachowanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej i stanu europejskich krajobrazów</p> <p>(4c) Poprawa gospodarowania glebą</p> <p>(5e) Zwiększenie sekwestracji węgla w rolnictwie i leśnictwie</p>				
	PO Rybactwo i Morze		<ol style="list-style-type: none"> 1. ochronę i odbudowę morskiej różnorodności biologicznej i ekosystemów morskich w ramach zrównoważonej działalności połowowej 2. zmniejszanie oddziaływania rybołówstwa na środowisko morskie 3. środki dotyczące zdrowia i dobrostanu zwierząt 4. inwestycje w zakresie rybołówstwa śródlądowego służące ochronie środowiska 5. akwakulturę świadczącą usługi w zakresie ochrony środowiska, 				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

	POIiŚ		<p>1.ochrona in-situ i ex-situ zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych;</p> <p>2.utrzymanie lub zwiększanie drożności korytarzy ekologicznych lądowych i wodnych mających znaczenie dla ochrony różnorodności biologicznej i adaptacji do zmian klimatu, w tym rozwój zielonej infrastruktury;</p> <p>3.opracowanie i wdrażanie dokumentów planistycznych zgodnie z kierunkami określonymi w Priorytetowych Ramach Działań dla sieci Natura 2000 na Wieloletni Program Finansowania UE w latach 2014-2020 (PAF) oraz w Krajowej strategii ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej;</p> <p>4. wspieranie zrównoważonego zarządzania obszarami cennymi przyrodniczo;</p> <p>5. doposażenie ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej (wyłącznie podlegające Parkom Narodowym);</p> <p>6. prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych w zakresie ochrony środowiska i efektywnego wykorzystania jego zasobów.</p>				
	Program działań na rzecz środowiska i klimatu (LIFE) w latach 2014-2020;		Podprogram działań na rzecz środowiska- obszar priorytetowy różnorodność biologiczna.				
OP 6 ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT							
7.2: zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T	POIiŚ		<p>1. Projekty drogowe związane z połączeniem ośrodków miejskich z siecią TEN-T (drogi ekspresowe i drogi krajowe poza TEN-T) oraz odciążeniem miast od nadmiernego ruchu drogowego (obwodnice, drogi wylotowe z miast).</p> <p>2. montażu infrastruktury monitoringu i zarządzania ruchem (ITS) oraz systemów poprawiających bezpieczeństwo ruchu drogowego.</p>				
	Instrument „Łącząc Europę”		Łącząc Europę: transport				
7.3: rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne	Horyzont 2020		WYZWANIA SPOŁECZNE- Zasobooszczędny transport, który szanuje środowisko				
7.4: rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego	POIiŚ		<p>Wsparcie transportu kolejowego poza siecią TEN-T:</p> <p>1. infrastruktura linii kolejowych, służących przewozom pasażerskim, towarowym oraz infrastruktura i tabor przewoźników działających na obszarach funkcjonalnych miast (koleje miejskie, metro).</p> <p>2. inwestycje infrastrukturalne w rozwój systemu kolei miejskiej oraz metra w obszarze ciężenia metropolii (uznanych za perspektywiczne)</p> <p>3. inwestycje w odniesieniu do infrastruktury liniowej (podstawowej i systemów sterowania ruchem), punktowej (przystanki kolejowe, dworce przesiadkowe) oraz tabor kolejowy.</p>				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

OP 7 RYNEK PRACY							
8.5: zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	Program Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych		Oś EURES, która ma na celu wspieranie działalności sieci EURES, tj. wyspecjalizowanych służb ustanowionych przez państwa należące do EOG i Konfederację Szwajcarską, we współpracy z zainteresowanymi stronami, aby budować system wymiany i rozpowszechniania informacji oraz rozwijać inne formy współpracy służące promowaniu mobilności geograficznej pracowników				
	Horyzont		akcja Maria Skłodowska Curie				
8.7: samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	PROW		(6a) Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania nowych, małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy				
	PO Rybactwo i Morze		1. dywersyfikacja działalności gospodarczej i zatrudnienia podmiotów sektora rybołówstwa i akwakultury, szkolenia w zakresie przekwalifikowania do zawodu niezwiązanego z rybactwem dla rybaków i hodowców ryb oraz ich współmałżonków lub pracowników.				
	COSME		Działania służące promocji przedsiębiorczości				
	Program Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych		Oś mikrofinansów i przedsiębiorczości społecznej, która ma na celu ułatwianie dostępu do finansowania przedsiębiorcom, w szczególności tym najbardziej oddalonym od rynku pracy.				
8.8: równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego	POWER		1. Tworzenie warunków dla wyrównywania szans płci na rynku pracy				
8.9: adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	POWER		1. Podniesienie jakości zarządzania rozwojem przedsiębiorstw 2. Poprawa efektywności systemu wczesnego ostrzegania i szybkiego reagowania przedsiębiorstw na zmiany gospodarcze 3. Upowszechnienie mechanizmów i narzędzi dialogu społecznego				
8.10: aktywne i zdrowe starzenie się	POWER		1. Poprawa świadomości zdrowotnej społeczeństwa oraz wykrywalności chorób negatywnie wpływających na zasoby rynku pracy				
OP 8 ROZWÓJ SPOŁECZNY							
9.4: aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	POWER		1. Poprawa jakości kształtowania polityki państwa na rzecz włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa 2. Poprawa jakości działań realizowanych na rzecz osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym 3. Integracja, indywidualizacja i standaryzacja usług na rzecz osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz rozwój aktywnej integracji społeczno-zawodowej osób, rodzin i lokalnych społeczności				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

	Fundusz Azylu, Migracji i Integracji		Promowanie skutecznej integracji obywateli państw trzecich.				
9.7: ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	POWER		1. Poprawa jakości usług społecznych (w tym deinstytucjonalizacja pomocy oraz usługi opiekuńcze dla osób starszych i niesamodzielnych) i zdrowotnych na rzecz osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym 2. Zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności systemu opieki zdrowotnej				
9.8: wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	POWER		1. Wzmocnienie koordynacji na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, w tym w zakresie sektorowych polityk publicznych i polityk regionalnych 2. Tworzenie warunków do rozwoju sektora ekonomii społecznej				
OP 9 INFRASTRUKTURA PUBLICZNA							
8.2: wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój	COSME		1. poprawa warunków dla konkurencyjności i trwałości (sustainability) przedsiębiorstw Unii, włączając sektor turystyki				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

9.1: inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	POLiŚ		<p>1. infrastruktura ratownictwa medycznego</p> <p>a) wsparcie istniejących oraz utworzenie nowych szpitalnych oddziałów ratunkowych, ze szczególnym uwzględnieniem stanowisk wstępnej intensywnej terapii (roboty budowlane, doposażenie);</p> <p>b) modernizacja istniejących oraz utworzenie nowych centrów urazowych (roboty budowlane, doposażenie);</p> <p>c) wsparcie istniejących oraz utworzenie nowych przyszpitalnych całodobowych lotnisk lub lądowisk dla śmigłowców – przy SOR oraz jednostkach organizacyjnych szpitali wyspecjalizowanych w zakresie udzielania świadczeń zdrowotnych niezbędnych dla ratownictwa medycznego (roboty budowlane, doposażenie);</p> <p>d) wsparcie istniejących oraz utworzenie nowych baz lotniczego pogotowia ratunkowego (roboty budowlane, doposażenie) oraz wyposażenie śmigłowców ratowniczych w sprzęt umożliwiający loty w trudnych warunkach atmosferycznych i w nocy;</p> <p>2. infrastruktura ponadregionalnych podmiotów leczniczych:</p> <p>a) wsparcie oddziałów oraz innych jednostek organizacyjnych szpitali ponadregionalnych udzielających świadczeń zdrowotnych stacjonarnych i całodobowych na rzecz osób dorosłych, dedykowanych chorobom układu krążenia, nowotworowym, układu kostno– stawowo – mięśniowego, układu oddechowego, psychicznym (roboty budowlane, doposażenie);</p> <p>b) wsparcie oddziałów oraz innych jednostek organizacyjnych szpitali ponadregionalnych udzielających świadczeń zdrowotnych stacjonarnych i całodobowych w zakresie ginekologii, położnictwa, neonatologii, pediatrii oraz innych oddziałów zajmujących się leczeniem dzieci (roboty budowlane, doposażenie);</p> <p>c) wsparcie pracowni diagnostycznych oraz innych jednostek zajmujących się diagnostyką współpracujących z jednostkami wymienionymi powyżej.</p>				
9.2: wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	PROW PO Rybactwo i Morze		(6b) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich				
9.3: wspieranie przedsiębiorstw społecznych	Program Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych		<p>1. wsparcie na rzecz zintegrowanego rozwoju lokalnego, realizacja lokalnych strategii rozwoju przez LGD, działania prowadzone w ramach współpracy pomiędzy LGD.</p> <p>Oś mikrofinansów i przedsiębiorczości społecznej, która ma na celu ułatwienie dostępu do finansowania przedsiębiorcom, w szczególności tym najbardziej oddalonym od rynku pracy, oraz przedsiębiorstwom społecznym.</p>				
OP 10 EDUKACJA							
10.1: ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i	POWER		<p>1. Rozwój narzędzi polityki edukacyjnej</p> <p>2. Poprawa jakości pracy szkół i placówek oświatowych</p> <p>3. Tworzenie warunków do rozwoju nowoczesnych metod wspierania uczenia się, dostosowanego do wyzwań gospodarki opartej na wiedzy</p>				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

ponadpodstawowego	ERASMUS +		Akcja 2. Współpraca na rzecz innowacji i dobrych praktyk				
10.3: wyrównywanie dostępu do uczenia się przez całe życie dla wszystkich grup wiekowych o charakterze formalnym, nieformalnym i pozaformalnym, poszerzanie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia również dzięki doradztwu i uznawaniu nabytych kompetencji	POWER		1. Stworzenie warunków dla współpracy przedsiębiorców ze szkołami i placówkami edukacyjnymi różnego typu i szczebla w procesie kształcenia i egzaminowania, ukierunkowanych na zapewnienie wykwalifikowanych kadr gospodarki 2. Rozwój uczenia się przez całe życie poprzez budowę krajowego systemu kwalifikacji 3. Poprawa dostępności, jakości i adekwatności usług edukacyjnych (rozwojowych) świadczonych na rzecz przedsiębiorstw i ich pracowników 4. Zapewnienie wykwalifikowanych kadr medycznych odpowiadających na potrzeby epidemiologiczno-demograficzne kraju				
	ERASMUS +		Akcja 2. Współpraca na rzecz innowacji i dobrych praktyk				
10.3bis: lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami	POWER		1. Stworzenie warunków dla współpracy przedsiębiorców ze szkołami i placówkami edukacyjnymi różnego typu i szczebla w procesie kształcenia i egzaminowania, ukierunkowanych na zapewnienie wykwalifikowanych kadr gospodarki 2. Rozwój uczenia się przez całe życie poprzez budowę krajowego systemu kwalifikacji 3. Poprawa dostępności, jakości i adekwatności usług edukacyjnych (rozwojowych) świadczonych na rzecz przedsiębiorstw i ich pracowników 4. Zapewnienie wykwalifikowanych kadr medycznych odpowiadających na potrzeby epidemiologiczno-demograficzne kraju				
OP 11 INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA							
10.4 :inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej							

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

W trakcie realizacji prac nad spełnieniem wymogów warunkowości ex ante dla funduszy WRS 2014 - 2020 zidentyfikowano trzy zasadnicze obszary, w których niezbędne jest zaangażowanie samorządów regionalnych:

- a) Badania naukowe i innowacje
- b) Gospodarka odpadami
- c) Transport

Sekcja 9.1 Identyfikacja warunków ex ante dla programu oraz ocena ich spełnienia

a) Warunek 1.1. Badania naukowe i innowacje

Istnienie krajowych lub regionalnych strategicznych ram polityki w dziedzinie badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji, w odpowiednich przypadkach, zgodnie z Krajowym Programem Reform, w celu zwiększenia wydatków na badania i innowacje ze środków prywatnych.

Komisja Europejska mocno koncentruje się na tematyce badań naukowych i innowacjach jako sile napędowej dla utrzymania konkurencyjności UE. Inteligentne specjalizacje zostały wybrane jako warunkowość ex-ante i mają centralną funkcję w nowym okresie programowania. Proces identyfikacji regionalnych, a docelowo inteligentnych specjalizacji w województwie zachodniopomorskim w pierwszej kolejności wynikał z zapisów *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2011-2020*. Pojęcie regionalnych specjalizacji zostało dostrzeżone i zastosowane właśnie w przygotowanej w 2010 roku RSI. Jednym z trzech celów strategicznych tego dokumentu jest *Rozwój specjalizacji regionalnych w oparciu o endogeniczny potencjał województwa*. Dokonano próby zidentyfikowania obszarów gospodarki w których takie specjalizacje mogą się rozwijać, a także w sposób ramowy oraz adekwatny do ówczesnego stanu wiedzy określono najważniejsze związane z tym działania i etapy.

W 2012 roku Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego przyjął dokumentu pn. *Zarządzanie przez programy. System zarządzania realizacją strategii rozwoju i polityk sektorowych województwa zachodniopomorskiego do 2020 roku*, którego rezultatem są prace nad Programem Strategicznym *Gospodarka*, w którym zaprezentowano 5 wytypowanych obszarów – regionalnych specjalizacji, które są wyróżniające dla regionu. W ramach toczącej się dyskusji nad miejscem inteligentnych specjalizacji w dokumentach programowych/strategicznym regionów, województwo zachodniopomorskie wskazuje na *Program Strategiczny Gospodarka* – jednego z ośmiu dokumentów kluczowych (wykonawczych) w realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego (SRWZ). Program już teraz określa regionalne i inteligentne specjalizacje regionu, czego wynikiem jest pierwszy cel strategiczny - *Kreowanie regionalnych i inteligentnych specjalizacji w oparciu o działalność badawczo – rozwojową*.

b) Warunek 6.2. Gospodarka odpadami

Promowanie zrównoważonych gospodarczo i środowiskowo inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, w szczególności poprzez opracowanie planów gospodarki odpadami zgodnych z dyrektywą 2008/98/WE w sprawie odpadów oraz z hierarchią postępowania z odpadami.

W dniu 29 czerwca 2012 r. Uchwałą Nr XVI/218/12 Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego zatwierdził aktualizację *Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2012-2017 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2018-2023.*

Celem przygotowania dokumentu jest wprowadzenie nowego, zgodnego z założeniami ustawy z dnia 1 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 152, poz. 897, z późn. zm.), systemu gospodarki odpadami komunalnymi w województwie. Uporządkowanie systemu gospodarki odpadami w województwie oraz sprawne i efektywne zarządzanie nowym systemem pozwoli na: uszczelnienie systemu gospodarowania odpadami komunalnymi, prowadzenie selektywnego zbierania odpadów komunalnych „u źródła”, zmniejszenie ilości odpadów komunalnych, w tym odpadów ulegających biodegradacji (OUB) kierowanych na składowisko odpadów, zwiększenie liczby nowoczesnych instalacji do odzysku, recyklingu oraz unieszkodliwiania odpadów komunalnych w sposób inny niż składowanie odpadów, całkowite wyeliminowanie składowisk odpadów niespełniających wymagań prawnych, prowadzenie właściwego sposobu monitorowania postępowania z odpadami komunalnymi zarówno przez właścicieli nieruchomości, jak i prowadzących działalność w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, zmniejszenie dodatkowych zagrożeń dla środowiska wynikających z transportu odpadów komunalnych z miejsc ich powstania do miejsc odzysku lub unieszkodliwiania przez podział województw na regiony gospodarki odpadami, w ramach których prowadzone będą wszelkie czynności związane z gospodarowaniem odpadami komunalnymi.

Dodatkowo Plan gospodarki odpadami wskazuje cele do osiągnięcia dla poszczególnych rodzajów odpadów, działania konieczne do realizacji tych celów oraz przedstawia ogólny zarys funkcjonowania całego systemu na terenie województwa.

Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego przesłał do Ministerstwa Środowiska w postaci „Karty przeglądu wojewódzkiego planu gospodarki odpadami” informację odnośnie zgodności PGO z zapisami dyrektywy 2008/98/WE w sprawie odpadów pod kątem spełnienia wymagań ex-ante.

c) Warunek 7.1. Drogi

Istnienie kompleksowego planu/planów lub ram w zakresie inwestycji transportowej zgodnie z instytucyjną strukturą państw członkowskich (z uwzględnieniem transportu

publicznego na szczeblu regionalnym i lokalnym), które wspierają rozwój infrastruktury i poprawiają łączność z kompleksowymi i bazowymi sieciami TEN-T.

Warunek 7.2. Kolej

Istnienie w kompleksowym planie/kompleksowych planach lub ramach dotyczących transportu wyraźnej części dotyczącej rozwoju kolei zgodnie z instytucyjną strukturą państw członkowskich (z uwzględnieniem transportu publicznego na szczeblu regionalnym i lokalnym), który wspiera rozwój infrastruktury i poprawia łączność z kompleksowymi i bazowymi sieciami TEN-T. Inwestycje obejmują aktywa ruchome, interoperacyjność oraz rozwijanie potencjału.

Województwo Zachodniopomorskie przystąpiło do realizacji opracowania *Planu Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego* na obszarze regionu. W związku z wejściem w życie z dniem 1 marca 2011 roku ustawy o publicznym transporcie zbiorowym (Dz. U. Nr 5 z 2011 r., poz. 13) pojawił się nowy katalog obowiązków organizatora transportu publicznego. Do zadań Organizatora należy m. in. planowanie rozwoju transportu, organizowanie publicznego transportu zbiorowego oraz zarządzanie nim. Województwo, w związku z wykonywaniem zadań Organizatora w wojewódzkich przewozach pasażerskich, zobowiązane jest, na podstawie art. 9 ust. 1, pkt. 5 Ustawy, do opracowania i przyjęcia planu zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego, mającego rangę aktu prawa miejscowego.

Plan transportowy będzie określał w szczególności: sieć komunikacyjną, na której jest planowane wykonywanie przewozów o charakterze użyteczności publicznej, ocenę i prognozy potrzeb przewozowych, przewidywane finansowanie usług przewozowych, preferencje dotyczące wyboru rodzaju środków transportu, zasady organizacji rynku przewozów, pożądany standard usług przewozowych w przewozach o charakterze użyteczności publicznej, przewidywany sposób organizowania systemu informacji dla pasażera, podstawowa charakterystyka stanu systemu transportowego objętego planem (sieć, organizatorzy, przewoźnicy, użytkownicy), podstawowa charakterystyka społeczno-gospodarcza obszaru objętego planem, diagnoza stanu systemu ze wskazaniem silnych i słabych stron, zagrożeń i kierunków zmian, propozycja wariantów np. w zakresie sieci komunikacyjnej objętej planowanym wykonywaniem przewozów, wariantów wykorzystania podsystemów transportu, wariantów rozwoju gospodarczego, preferencje dotyczące wyboru rodzaju środków transportu,

Podstawowym celem opracowania planu transportowego jest poprawa jakości systemu transportowego i jego rozwój zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju. Jakość systemu transportowego będzie bowiem decydującym czynnikiem, warunkującym jakość życia mieszkańców i rozwój gospodarczy obszaru objętego planem transportowym. Stosowanie zasady zrównoważonego rozwoju będzie zapewniało równowagę między aspektami społecznymi, gospodarczymi, przestrzennymi oraz ochrony środowiska. Tak sformułowany cel nadrzędny planu transportowego powinien być osiąganym poprzez realizację celów szczegółowych, tj., poprawę efektywności funkcjonowania systemu transportowego (instrument zwiększania wydajności systemu), integrację systemu

transportowego (w układzie gałęziowym i terytorialnym), poprawę dostępności transportowej i jakości transportu (instrument poprawy warunków życia i usuwania barier rozwojowych).

Plan transportowy będzie dokumentem odgrywającym kluczową rolę dla funkcjonowania publicznego transportu zbiorowego w województwie na najbliższe lata i będzie miał wpływ na poziom zaspokojenia potrzeb transportowych mieszkańców.

Decyzją Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego zatwierdzony został również ranking projektów w zakresie budowy lub przebudowy dróg wojewódzkich, przewidzianych do realizacji w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego 2014-2020. Został on przekazany do Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w ramach wypełniania wymogów warunkowości ex ante. Zgodnie z wytycznymi MRR, we współpracy z Zachodniopomorskim Zarządem Dróg Wojewódzkich w Koszalinie przygotowana została propozycja listy rankingowej projektów, wynikających z nałożenia kryteriów (natężenia ruchu, funkcji drogi, kontynuacji ciągu i gotowości projektu do realizacji), zawierających dla każdego z projektów informację o: szacunkowych kosztach inwestycji, harmonogramie realizacji (w tym kluczowe etapy takie jak: opracowanie studium wykonalności, uzyskanie decyzji środowiskowej, ogłoszenie przetargu czy zakończenie robót) i źródłach współfinansowania.

Tabela 24: Wykaz warunków ex ante obowiązujących program oraz ocena ich spełnienia

Warunek wstępny	Osie priorytetowe, których dotyczy warunek	Spełnienie warunków wstępnych (tak/nie/częściowo)	Kryteria	Spełnienie kryteriów (tak/nie)	Podstawa (odwołanie do strategii, aktu prawnego lub innych odpowiednich dokumentów, w tym do odpowiednich sekcji, artykułów lub ustępów, wraz z linkami internetowymi lub ścieżką dostępu do pełnego tekstu)	Objaśnienia
Istnienie zdolności administracyjnych które zapewnią wdrożenie i stosowanie prawa i polityki UE w dziedzinie zapobiegania dyskryminacji w zakresie funduszy strukturalnych i inwestycyjnych.	Warunek ogólny	Warunek spełniony częściowo	Uregulowania zgodne z ramami instytucjonalnymi i prawnymi państw członkowskich w zakresie zaangażowania odpowiedzialnych podmiotów w promowanie równego traktowania wszystkich osób w procesie przygotowania i realizacji programów, w tym doradztwo w zakresie równego traktowania w działaniach związanych z funduszami strukturalnymi i inwestycyjnymi. Uregulowania w zakresie szkoleń pracowników organów zaangażowanych w zarządzanie funduszami strukturalnymi i inwestycyjnymi w zakresie prawa i polityki UE w dziedzinie zapobiegania dyskryminacji i w kontrolowanie tych funduszy	nie	Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 10 grudnia 2013 r.	W Agendzie działań na rzecz równości szans i niedyskryminacji osób z niepełnosprawnościami w ramach funduszy unijnych 2014-2020 przewidziano zaangażowanie podmiotów aktywnych w obszarze przeciwdziałania niedyskryminacji, w tym ze względu na niepełnosprawność, w proces tworzenia i realizacji programów operacyjnych współfinansowanych z EFSI.
Istnienie zdolności	Warunek ogólny	Warunek	uregulowania zgodne z	nie	Dopełnieniem realizacji tego	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

administracyjnych, które zapewnią wdrożenie i stosowanie prawa i polityki UE w dziedzinie równouprawnienia płci w zakresie funduszy strukturalnych i inwestycyjnych		spełniony częściowo	ramami instytucjonalnymi i prawnymi państw członkowskich w zakresie równouprawnienia płci poprzez zaangażowania podmiotów odpowiedzialnych za przygotowanie i realizację programów, w tym doradztwo w zakresie równouprawnienia płci w działaniach związanych z funduszami strukturalnymi i inwestycyjnymi		kryterium polegającego na (wdrożeniu zasady równości płci do głównego nurtu życia społecznego na poziomie krajowym będzie przyjęcie Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania.	
			uregulowania w zakresie szkoleń pracowników organów zaangażowanych w zarządzanie funduszami strukturalnymi i inwestycyjnymi w zakresie prawa i polityki UE w dziedzinie równouprawnienia płci, i w kontrolowanie tych funduszy	nie	Realizacją tego kryterium będzie Agenda działań na rzecz równości szans płci 2014- 2020.	
Istnienie zdolności administracyjnych, które zapewnią wdrożenie i stosowanie konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych (UNCRPD) w zakresie funduszy strukturalnych i inwestycyjnych zgodnie z decyzją Rady 2010/48/WE	Warunek ogólny	Warunek spełniony częściowo	uregulowania zgodne z ramami instytucjonalnymi i prawnymi państw członkowskich w celu konsultacji i zaangażowania podmiotów odpowiedzialnych ochronę praw osób niepełnosprawnych lub organizacji reprezentujących osoby	nie	Realizacją tego kryterium będzie Agenda działań na rzecz równości szans płci 2014- 2020.	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			niepełnosprawne i inne zainteresowane strony w procesie przygotowania i realizacji programów			
			uregulowania w zakresie szkoleń pracowników organów zaangażowanych w zarządzanie funduszami strukturalnymi i inwestycyjnymi w zakresie prawa i polityki na szczeblu UE i na szczeblu krajowym w dziedzinie niepełnosprawności, w tym, w odpowiednich przypadkach, dostępności i praktycznego stosowania UNCRPD odzwierciedlonej w prawie UE i prawie krajowym, i w kontrolowanie tych funduszy	nie	W celu spełnienia kryterium zostanie przedstawiony plan szkoleń dla instytucji zaangażowanych w system wdrażania funduszy europejskich.	
			uregulowania mające na celu zapewnienie monitorowania wdrażania art. 9 UNCRPD w odniesieniu do funduszy strukturalnych i inwestycyjnych w procesie przygotowania i realizacji programów	nie	Za koordynację wykonywania Konwencji odpowiadać będzie minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (obecnie Minister Pracy i Polityki Społecznej), działający jako punkt kontaktowy, o którym mowa w art. 33 ust. 1 Konwencji.	
Istnienie uregulowań dotyczących skutecznego	Warunek ogólny	Warunek spełniony częściowo	uregulowania dotyczące skutecznego	częściowo	Ustawa Prawo zamówień publicznych z dnia 29 stycznia	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

stosowania unijnych przepisów w zakresie zamówień publicznych w obszarze europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych.			<p>stosowania unijnych przepisów w zakresie zamówień publicznych poprzez stosowne mechanizmy</p> <p>uregulowania gwarantujące przejrzystość postępowań o udzielanie zamówienia</p> <p>uregulowania dotyczące szkoleń i rozpowszechniania informacji wśród pracowników zaangażowanych we wdrażanie funduszy</p> <p>uregulowania gwarantujące potencjał administracyjny w celu wdrożenia i stosowania unijnych przepisów w zakresie zamówień publicznych</p>		2004 roku (Dz. U. z 2010 r. Nr 113, poz. 759, Nr 161, poz. 1078 i Nr 182, poz. 1228 oraz z 2011 r. Nr 5, poz. 13, Nr 28, poz. 143, Nr 87, poz. 484 i Nr 234, poz. 1386)	
Istnienie uregulowań dotyczących skutecznego stosowania unijnych przepisów w zakresie pomocy państwa w obszarze europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych.	Warunek ogólny	Warunek spełniony częściowo	uregulowania dotyczące skutecznego stosowania unijnych przepisów w zakresie pomocy państwa uregulowania dotyczące szkoleń i rozpowszechniania informacji wśród pracowników zaangażowanych we wdrażanie funduszy uregulowania gwarantujące potencjał administracyjny w celu wdrożenia i stosowania unijnych przepisów w zakresie pomocy	tak	Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (tekst jednolity - Dz. U. z 2007 r. Nr 59, poz. 404, z późn. zm).	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

Istnienie uregulowań dotyczących efektywnego stosowania unijnych przepisów w dziedzinie ochrony środowiska w zakresie ocen oddziaływania na środowisko (EIA) oraz strategicznych ocen oddziaływania na środowisko (SEA)	Warunek ogólny	Warunek spełniony częściowo	państwa uregulowania dotyczące skutecznego stosowania dyrektyw w zakresie ocen oddziaływania na środowisko (EIA) oraz strategicznych ocen oddziaływania na środowisko (SEA)	częściowo spełnione	rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. poz. 817)	
			uregulowania w zakresie szkoleń i rozpowszechniania informacji wśród pracowników zaangażowanych we wdrażanie dyrektyw EIA i SEA uregulowania mające na celu zapewnienie odpowiedniego potencjału administracyjnego	tak	funkcjonowanie Sieci Partnerstwo: Środowisko dla Rozwoju. Program priorytetowy pn. „Wsparcie realizacji Polityki Ekologicznej Państwa przez Ministra Środowiska Część 4) Wspieranie systemu ocen oddziaływania na środowisko i obszarów Natura 2000”, projekt „Partnerstwo: Środowisko dla Rozwoju” i wsparcie w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna (POPT)	
Istnienie podstawy statystycznej niezbędnej do przeprowadzenia ocen skuteczności i ocen skutków programów. Istnienie systemu wskaźników rezultatu niezbędnych przy wyborze działań, które w najefektywniejszy sposób przyczyniają się do osiągnięcia pożądanych rezultatów, do monitorowania postępów w osiągnięciu rezultatów oraz do podejmowania oceny skutków	Warunek ogólny	Warunek spełniony częściowo	Uregulowania w zakresie terminowego gromadzenia i agregowania danych statystycznych uwzględniające następujące elementy: - identyfikację źródeł i mechanizmów mających na celu zagwarantowanie walidacji statystycznej - ustalenia dotyczące publikacji i dostępności publicznej zdezagregowanych danych - skuteczny system wskaźników rezultatu,		Kryterium pierwsze i drugie: Kryteria spełnione już dla obecnego i będzie spełniony także dla przyszłego okresu programowania. Pozostałe kryteria Kryteria wydają się spełnione na poziomie ogólnym oraz dla Umowy Partnerstwa, jednakże nie da się jeszcze określić czy jest spełnione na poziomie poszczególnych Programów Operacyjnych, gdyż trwa proces ich przygotowania. W niektórych obszarach tematycznych ujawniają się już deficyty informacji statystycznych, które	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			<p>obejmujący:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wybór wskaźników rezultatu dla każdego programu, dostarczających informacji na temat tego, co jest motywacją przy wyborze działań z zakresu polityki finansowanych przez dany program, - ustanowienie celów dla tych wskaźników, - spełnienie w odniesieniu do każdego wskaźnika następujących wymogów: - odporność oraz walidacja statystyczna, jasność interpretacji normatywnej, reagowanie na politykę, terminowe gromadzenie danych, - gotowe są procedury gwarantujące, że wszystkie operacje finansowane z programu stosują skuteczny system wskaźników. 		z powodów obiektywnych nie zostaną usunięte (dotyczy to np. statystyki energii na poziomach regionalnych).	
<p>1.1. Badania naukowe i innowacje: Istnienie krajowych lub regionalnych strategii na rzecz inteligentnej specjalizacji, zgodnie z krajowym programem reform, w celu zwiększenia wydatków na badania i innowacje ze środków prywatnych, co jest cechą dobrze funkcjonujących krajowych</p>	OP 1 Gospodarka Innowacje - Technologie	nie	<p>Gotowa jest krajowa lub regionalna strategia na rzecz inteligentnej specjalizacji, która:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opiera się na analizie SWOT lub podobnej analizie, aby skoncentrować zasoby na ograniczonym zestawie priorytetów badań i innowacji, - przedstawia działania na rzecz pobudzenia 	nie		

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

lub regionalnych systemów badań i innowacji.			prywatnych inwestycji w badania i rozwój, – obejmuje mechanizm monitorowania. Przyjęto ramy określające dostępne środki budżetowe na badania i innowacje.			
1.2 Infrastruktura badań i innowacji. Istnienie wieloletniego planu dotyczącego budżetu i priorytetów inwestycji	OP 1 Gospodarka - Innowacje - Technologie	warunek spełniony	Przyjęto orientacyjny wieloletni plan dotyczący budżetu i priorytetów inwestycji związanych z priorytetami UE oraz – w odpowiednich przypadkach – z Europejskim Forum Strategii ds. Infrastruktur Badawczych (ESFRI).	Kryterium jest spełnione przez dokument Polska Mapa Drogowa Infrastruktury Badawczej.	Realizuje on rekomendacje Europejskiego Forum Strategicznego Infrastruktur Badawczych (ESFRI) w tym zakresie. W 2012 r. opracowany został system finansowania projektów dużej infrastruktury badawczej objętych Mapą, który zakłada 10-letni (2013-2023) horyzont czasowy. Mapa będzie aktualizowana co 2 lata, począwszy od 2012 r.	
2.1. Rozwój cyfrowy: Strategiczne ramy polityki w dziedzinie rozwoju cyfrowego w celu pobudzenia rynku przystępnych, dobrej jakości i interoperacyjnych usług, prywatnych i publicznych, wykorzystujących technologie informacyjno-komunikacyjne, a także aby przyspieszyć ich asymilację przez obywateli, grupy w trudnej sytuacji, przedsiębiorstwa i administrację publiczną, w tym inicjatywy transgraniczne.	OP 2 Rozwój społeczeństwa informacyjnego	warunek częściowo spełniony	Strategiczne ramy polityki rozwoju cyfrowego, na przykład w ramach krajowej lub regionalnej strategii na rzecz inteligentnej specjalizacji zawierają: – budżet i priorytety działań określone na podstawie analizy SWOT lub podobnej analizy spójnej z tabelą wyników europejskiej agendy cyfrowej;	kryterium spełnione	SSP zawiera część priorytetów dot. rozwoju cyfrowego: e-administracja, otwarte zasoby publiczne, dostęp do internetu szerokopasmowego, aspekty rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce. Szczegółowe priorytety w tych obszarach określone są w PZIP, który przedstawia też planowany budżet.	Dla pełnego spełnienia warunków ex ante dla celu 2 MAC przygotowała ponadto Policy paper dotyczący cyfrowego rozwoju Polski do 2020r., który został przyjęty przez Komitet Rady Ministrów ds. Cyfryzacji. Jest to horyzontalny dokument strategiczny MAC, zbierający i uzupełniający zagadnienia z zakresu ICT poruszane we wszystkich strategiach zintegrowanych i prezentujący wizję rozwoju cyfrowego Polski do 2020 r.
			– została przeprowadzona analiza równoważenia	kryterium spełnione	SSP nie zawiera wprost analizy równoważenia wsparcia dla popytu i podaży.	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			wsparcia dla popytu i podaży TIK;		Wsparcie dla popytu na technologie teleinformatyczne polega przede wszystkim na zwiększaniu zainteresowania obywateli i zwiększania ich umiejętności wykorzystania nowych technologii	
			– wskaźniki miary postępów interwencji w takich dziedzinach jak umiejętności cyfrowe, e-integracja, e-dostępność, oraz postęp w zakresie e- zdrowia w granicach określonych w art.168 TFUE, spójne w stosownych przypadkach z istniejącymi odpowiednimi unijnymi, krajowymi lub regionalnymi strategiami sektorowymi;	kryterium spełnione	Wskaźniki monitorowania na poziomie strategicznym znajdują się w Strategii Sprawne Państwo. Uzupełnieniem i uszczegółowieniem w tym zakresie jest PZIP.	
			– ocenę potrzeb w zakresie budowania większego potencjału TIK.	kryterium spełnione	SSP wskazuje też, że jednym z wyzwań rozwojowych jest szerokie wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w budowaniu sprawnego państwa. Znajduje to odzwierciedlenie przekrojowe we wszystkich 7 celach szczegółowych Strategii	
3.1. Przeprowadzono konkretne działania wspierające promowanie przedsiębiorczości z uwzględnieniem programu „Small Business Act”.	OP 1 Gospodarka - Innowacje - Technologie	częściowo	wprowadzono działania mające na celu skrócenie czasu potrzebnego na rozpoczęcie działalności gospodarczej i zmniejszenie kosztów zakładania	Kryterium spełnione poprzez przepisy ustawy o swobodzie działalności gospodarczej.	art. 29 dot. wpisu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej – art. 25.3 przewiduje obowiązek dokonania wpisu nie później niż następnego dnia roboczego po dniu	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			przedsiębiorstw, z uwzględnieniem celów programu „Small Business Act”;		wpływu wniosku do systemu teleinformatycznego CEIDG – art. 14.1 przewiduje możliwość rozpoczęcia działalności gospodarczej już w dniu złożenia wniosku.	
			– wprowadzono środki mające na celu skrócenie czasu potrzebnego na uzyskanie licencji i pozwoleń na podjęcie i prowadzenie szczególnego rodzaju działalności w ramach przedsiębiorstwa, z uwzględnieniem celów programu „Small Business Act”;	Kryterium spełnione Od 1 stycznia 2012 roku, istnieje możliwość utworzenia i zarejestrowania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w ciągu 24 godzin (roboczych).		Wszystkie niezbędne dokumenty wysyłane są do sądu za pośrednictwem konta użytkownika utworzonego na portalu S24 https://ems.ms.gov.pl . Płatności dokonywane są online.
			– wprowadzono mechanizm monitorowania procesu wdrażania programu „Small Business Act” i oceny wpływu prawodawstwa na MŚP.	kryterium niespełnione		
4.1. Przeprowadzono działania promujące racjonalne kosztowo ulepszenie efektywnego końcowego wykorzystania energii oraz racjonalne kosztowo inwestycje w efektywność energetyczną przy budowaniu lub renowacji budynków.	OP 3 Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	częściowo	– działania służące zapewnieniu wdrożenia minimalnych wymagań dotyczących charakterystyki energetycznej budynków, zgodnie z art. 3, 4 i 5 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/31/UE;	Kryterium spełnione	Rozporządzenie Ministra Transportu Budownictwa i Gospodarki Morskiej zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki oraz ich usytuowanie	
			działania konieczne do utworzenia systemu certyfikacji w odniesieniu do charakterystyki	Kryterium spełnione	Rozporządzenie Ministra Transportu Budownictwa i Gospodarki Morskiej zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków technicznych, jakim powinny	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			energetycznej budynków spójnego z art. 11 dyrektywy 2010/31/UE;		odpowiadać budynki oraz ich usytuowanie	
			działania służące zapewnieniu planowania strategicznego w dziedzinie efektywności energetycznej, spójne z art. 3 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/27/UE2	Kryterium spełnione	Ustalenie i przekazanie przez Ministerstwo Gospodarki do Komisji Europejskiej Informacji w sprawie krajowego celu indykatywnego w zakresie efektywności energetycznej dla Polski ustalonego na podstawie art. 3 ust. 1 dyrektywy 2012/27/UE	
			działania spójne z art. 13 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/32/WE w sprawie końcowego wykorzystania energii i usług energetycznych, aby zapewnić dostarczenie klientom końcowym indywidualnych liczników w zakresie, w jakim jest to możliwe technicznie, racjonalne finansowo i proporcjonalne w odniesieniu do potencjalnych oszczędności energii.	Kryterium spełnione	KE umorzyła postępowanie wobec Polski w kontekście transpozycji dyrektywy 2006/32/WE poprzez ustawę o efektywności energetycznej oraz ustawę Prawo energetyczne.	Obecnie w Ministerstwie Gospodarki trwają prace nad wypracowaniem rozwiązań do ustawy Prawo energetyczne, w której znajdują się zapisy dotyczące konieczności instalowania inteligentnych liczników energii elektrycznej. Zapisy te pozwolą na faktyczne wdrożenie postanowień dyrektywy 2006/32WE.
4.2. Przeprowadzono działania promujące wysoko wydajną kogenerację energii cieplnej i elektrycznej.	OP 3 Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	częściowo	Działania obejmują: – wsparcie dla kogeneracji opiera się na popycie na użytkową energię cieplną i oszczędności energii	Kryterium niespełnione	Dla spełnienia warunku niezbędne będzie stanowienie i wdrożenie nowego systemu wsparcia dla wytwórców energii elektrycznej w wysokosprawnej kogeneracji.	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			<p>pierwotnej zgodnie z art. 7 ust.1 i art. 9 ust. 1 lit. a) i b) dyrektywy 2004/8/WE; państwa członkowskie lub ich właściwe organy oceniły istniejące prawodawstwo i ramy regulacyjne pod kątem procedur udzielania zezwoleń lub innych procedur, aby:</p> <p>(a) zachęcić do projektowania jednostek kogeneracji dla pokrycia ekonomicznie uzasadnionego zapotrzebowania na ciepło użytkowe i unikania produkcji ciepła w ilościach przekraczających zapotrzebowanie na ciepło użytkowe, oraz ograniczyć regulacyjne i pozaregulacyjne bariery utrudniające rozwój kogeneracji.</p>		<p>Projekt nowego systemu wsparcia dla wytwórców energii elektrycznej w technologii wysokosprawnej kogeneracji został zawarty w nowej ustawie Prawo energetyczne wchodzącej w skład tzw. „dużego trójpaku” ustaw energetycznych, będącego aktualnie na etapie prac rządowych.</p>	
4.3. Przeprowadzono działania promujące wytwarzanie i dystrybucję odnawialnych źródeł energii.	OP 3 Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	spełnione	<p>Gotowe są przejrzyste systemy wsparcia, priorytetowy lub gwarantowany dostęp do sieci oraz pierwszeństwo w dystrybucji, jak również standardowe zasady odnoszące się do ponoszenia i podziału kosztów dostosowań technicznych, które to zasady zostały podane do publicznej</p>	Kryterium spełnione	<p>Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997r. Prawo energetyczne. Krajowy Plan Działań w zakresie energii ze źródeł odnawialnych, przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 7 grudnia 2010 r. Polityka Energetyczna do 2030 roku.</p>	<p>Minister Gospodarki w dniu 31 grudnia przekazał do Kancelarii Prezesa Rady Ministrów projekt ustawy o odnawialnych źródłach energii z wnioskiem o pilne rozpatrzenie na najbliższym posiedzeniu stałego Komitetu Rady Ministrów. Na podstawie zgłoszonych wniosków i ustaleń przyjętych w toku uzgodnień, a także</p>

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			wiadomości, zgodnie z art. 14 ust. 1, art. 16 ust. 2 oraz art. 16 ust. 3 dyrektywy 2009/28/WE.			nadesłanych uwag przez stronę społeczną, wprowadzone zostały poprawki do projektu ustawy.
			Państwo członkowskie przyjęło krajowy plan działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych zgodnie z art. 4 dyrektywy 2009/28/WE..	Kryterium spełnione	Krajowy Plan Działań w zakresie energii ze źródeł odnawialnych został przyjęty w 2010 r. i przekazany do KE.	
5.1. Zapobieganie ryzyku i zarządzanie ryzykiem: Istnienie krajowych lub regionalnych ocen ryzyka na potrzeby zarządzania klęskami i katastrofami, uwzględniających dostosowanie do zmian klimatu.	OP 4 Dostosowanie do zmian klimatu	spełnione	Gotowa jest krajowa lub regionalna ocena ryzyka zawierająca następujące elementy: – opis procesu, metodologii, metod i niewrażliwych danych wykorzystywanych w ocenach ryzyka, jak również opartych na ryzyku kryteriów określania inwestycji priorytetowych;	Kryterium spełnione	Strona polska przekaże Komisji Europejskiej szczegółowe wyjaśnienia – dokument roboczy przygotowywany przez Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, opracowany na bazie niejawnego Raportu o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego, przyjętego uchwałą Rady Ministrów w dniu 12 lipca 2013 r.	
			– opis scenariuszy zakładających jeden rodzaj ryzyka i scenariuszy zakładających wiele rodzajów ryzyka;	Kryterium spełnione	Strona polska przekaże Komisji Europejskiej szczegółowe wyjaśnienia – dokument roboczy przygotowywany przez Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, opracowany na bazie niejawnego Raportu o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego, przyjętego uchwałą Rady Ministrów w dniu 12 lipca 2013 r.	
			– uwzględnienie, w stosownych przypadkach, krajowych strategii dostosowania	Kryterium spełnione	Kryterium zostało spełnione przez przyjęcie Strategicznego planu adaptacji dla sektorów i	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			do zmiany klimatu.		obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020, z perspektywą do roku 2030 (SPA 2020) przez Radę Ministrów w dniu 29 października 2013 r.	
6.1. Gospodarka wodna: Istnienie – w odniesieniu do inwestycji wspieranych przez programy – a) polityki taryfowej w zakresie cen wody, przewidującej odpowiednie zachęty dla użytkowników, aby efektywnie korzystali z zasobów wodnych oraz b) odpowiedniego wkładu różnych użytkowników wody w zwrot kosztów za usługi wodne w stopniu określonym w zatwierdzonych planach gospodarowania wodami w dorzeczu.	OP 5 Rozwój naturalnego środowiska człowieka	częściowo spełnione	w sektorach wspieranych z EFRR i Funduszu Spójności państwo członkowskie zapewniło wkład różnych użytkowników wody w zwrot kosztów za usługi wodne w podziale na sektory, zgodnie z art. 9 ust. 1 tiret pierwsze dyrektywy 2000/60/WE, przy uwzględnieniu w stosownych przypadkach skutków społecznych, środowiskowych i gospodarczych zwrotu, jak również warunków geograficznych i klimatycznych dotkniętego regionu lub dotkniętych regionów;	Częściowo spełnione	W odniesieniu do inwestycji wspieranych przez EFRR i Fundusz Spójności (gospodarka wodno-ściekowa), zwrot kosztów w sektorze komunalnym jest na odpowiednim poziomie (określonym w zatwierdzonych planach gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy).	
			przyjęcie planu gospodarowania wodami w dorzeczu dla obszaru dorzecza spójnego z art. 13 dyrektywy 2000/60/WE.	Częściowo spełnione	Plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy w Polsce zostały zatwierdzone przez Radę Ministrów 22 lutego 2011 r., będą podlegały aktualizacji w roku 2015, a następnie co sześć lat.	
6.2. Gospodarka odpadami: Promowanie zrównoważonych gospodarczo i środowiskowo	OP 5 Rozwój naturalnego środowiska człowieka	częściowo spełnione	zgodnie z wymogami art. 11 ust. 5 dyrektywy 2008/98/WE Komisji przekazano	Kryterium spełnione	27 września 2013 r. sprawozdanie o wdrażaniu dyrektywy ramowej o odpadach zostało wysłane	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, w szczególności poprzez opracowanie planów gospodarki odpadami zgodnych z dyrektywą 2008/98/WE oraz z hierarchią odpadów.			sprawozdanie z realizacji dotyczące postępów w osiągnięciu celów określonych w art. 11 dyrektywy 2008/98/WE;		przez eDAMIS (Electronic Data Files Administration and Management Information System) w formie plików, a 30 września 2013 r. został wypełniony w tym systemie formularz zawierający dane liczbowe ze sprawozdania.	
			istnienie jednego lub kilku planów gospodarki odpadami zgodnie z wymogami art. 28 dyrektywy 2008/98/WE;	Kryterium spełnione	Spełnienie kryterium polega na uchwaleniu i notyfikowaniu KE Krajowego planu gospodarki odpadami (Kpgo) i wojewódzkich planów gospodarki odpadami (wpgo) zgodnych z wymaganiami art. 28 dyrektywy 2008/98/WE.	
			istnienie programów zapobiegania powstawaniu odpadów, zgodnie z wymogami art. 29	Kryterium częściowo spełnione	W polskim systemie prawnym programy zapobiegania powstawaniu odpadów są częścią planów gospodarki odpadami. Spełnienie kryterium 3 polega na uchwaleniu i notyfikowaniu KE krajowego i wojewódzkich planów gospodarki odpadami, zawierających w/w programy zapobiegania powstawaniu odpadów zgodne z wymaganiami art. 29 dyrektywy 2008/98/ WE.	
			przyjęto środki niezbędne do osiągnięcia celów na 2020 r. dotyczących przygotowania do ponownego wykorzystania i recyklingu, zgodnie z art. 11 ust. 2 dyrektywy 2008/98/WE.	Kryterium spełnione	Działania Ministerstwa Środowiska mające na celu wprowadzenie nowych regulacji prawnych w tym zakresie - opisane w Umowie Partnerstwa	
7.1. Transport: Istnienie kompleksowego planu/planów lub	OP 7 zrównoważony transport	niespełniony	Istnienie kompleksowego planu/planów	niespełniony	Warunek zostanie spełniony przez Strategię Rozwoju Transportu (SRT) do roku 2020	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

<p>kompleksowych ram w zakresie inwestycji transportowych zgodnie z instytucyjną strukturą państw członkowskich (z uwzględnieniem transportu publicznego na szczeblu regionalnym i lokalnym), które wspierają rozwój infrastruktury i poprawiają łączność z kompleksową i bazową siecią TEN-T.</p>			<p>transportu lub ram w zakresie inwestycji transportowych spełniających wymogi prawne dotyczące strategicznej oceny oddziaływania na środowisko i określających:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wkład w jednolity europejski obszar transportu zgodnie z art. 10 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr .../2013 w tym priorytetów w zakresie inwestycji w: – bazową i kompleksową sieć TEN-T, w których przewiduje się inwestycje w ramach EFRR i Funduszu Spójności, oraz – wtórną łączność, – identyfikację odpowiedniej ilości realistycznych i zaawansowanych w przygotowaniu projektów, które mają być wspierane w ramach EFRR i Funduszu Spójności; <p>Działania mające na celu zapewnienie zdolności instytucji pośredniczących i beneficjentów do realizacji projektów.</p>		<p>(przyjęta) oraz przygotowywany Dokument implementacyjny dla SRT, który będzie planem inwestycyjnym dla przedsięwzięć współfinansowanych ze środków UE, ale także z innych środków, w tym CEF. Będzie on zawierał wskazane elementy, w tym informację na temat zapewnienia odpowiednich zdolności instytucji pośredniczących i beneficjentów do realizacji projektów. Region przygotowuje własny plan inwestycji drogowych (regionalnych) i ewentualnych inwestycji lokalnych - sieć dróg powiatowych.</p>	
<p>7.2. Kolej: Istnienie w kompleksowym planie/kompleksowych planach lub ramach dotyczących transportu wyraźnej części dotyczącej</p>	<p>OP 7 zrównoważony transport</p>	<p>niespełniony</p>	<p>Istnienie kompleksowego planu/planów transportu lub ram w zakresie inwestycji transportowych</p>	<p>niespełniony</p>	<p>Warunek zostanie spełniony przez Strategię Rozwoju Transportu (SRT) do roku 2020 (przyjęta) oraz przygotowywany Dokument implementacyjny dla SRT,</p>	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

<p>rozwoju kolei zgodnie z instytucyjną strukturą państw członkowskich (z uwzględnieniem transportu publicznego na szczeblu regionalnym i lokalnym), który wspiera rozwój infrastruktury i poprawia łączność z kompleksową i bazową siecią TEN-T. Inwestycje obejmują tabor, interoperacyjność oraz rozwijanie potencjału</p>			<p>spełniających wymogi prawne dotyczące strategicznej oceny oddziaływania na środowisko i określających:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wkład w jednolity europejski obszar transportu zgodnie z art. 10 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr .../2013 w tym priorytetów w zakresie inwestycji w: – bazową i kompleksową sieć TEN-T, w których przewiduje się inwestycje w ramach EFRR i Funduszu Spójności, oraz – wtórną łączność, – identyfikację odpowiedniej ilości realistycznych i zaawansowanych w przygotowaniu projektów, które mają być wspierane w ramach EFRR i Funduszu Spójności; <p>Działania mające na celu zapewnienie zdolności instytucji pośredniczących i beneficjentów do realizacji projektów.</p>		<p>który będzie planem inwestycyjnym dla przedsięwzięć współfinansowanych ze środków UE, ale także z innych środków, w tym CEF. Będzie on zawierał wskazane elementy, w tym informację na temat zapewnienia odpowiednich zdolności instytucji pośredniczących i beneficjentów do realizacji projektów. Region przygotowuje regionalną listę projektów kolejowych w porozumieniu z PKP PLK.</p>	
<p>7.3. Inne rodzaje transportu, w tym śródlądowe drogi morskie i transport morski, porty, połączenia multimodalne i infrastruktura portów lotniczych: Istnienie w kompleksowym</p>	<p>OP 7 zrównoważony transport</p>	<p>niespełniony</p>	<p>Istnienie kompleksowego planu/planów transportu lub ram w zakresie inwestycji transportowych spełniających wymogi prawne dotyczące strategicznej oceny</p>	<p>niespełniony</p>	<p>Warunek zostanie spełniony przez Strategię Rozwoju Transportu (SRT) do roku 2020 (przyjęta) oraz przygotowywany Dokument implementacyjny dla SRT, który będzie planem inwestycyjnym dla przedsięwzięć</p>	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

<p>planie/kompleksowych planach lub ramach dotyczących transportu wyraźnej części dotyczącej śródlądowych dróg morskich i transportu morskiego, portów, połączeń multimodalnych i infrastruktury portów lotniczych, które poprawiają łączność z kompleksowymi i bazowymi sieciami TEN-T i przyczynią się do promowania zrównoważonej mobilności regionalnej i lokalnej.</p>			<p>oddziaływania na środowisko i określających: – wkład w jednolity europejski obszar transportu zgodnie z art. 10 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr .../2013 w tym priorytetów w zakresie inwestycji w:</p> <ul style="list-style-type: none"> – bazową i kompleksową sieć TEN-T, w których przewiduje się inwestycje w ramach EFRR i Funduszu Spójności, oraz – wtórną łączność, – identyfikację odpowiedniej ilości realistycznych i zaawansowanych w przygotowaniu projektów, które mają być wspierane w ramach EFRR i Funduszu Spójności; <p>Działania mające na celu zapewnienie zdolności instytucji pośredniczących i beneficjentów do realizacji projektów.</p>		<p>współfinansowanych ze środków UE, ale także z innych środków, w tym CEF. Będzie on zawierał wskazane elementy, w tym informację na temat zapewnienia odpowiednich zdolności instytucji pośredniczących i beneficjentów do realizacji projektów.</p>	
<p>8.1. Została opracowana i jest realizowana aktywna polityka rynku pracy w świetle wytycznych dotyczących zatrudnienia</p>	<p>OP 7 Rynek pracy</p>	<p>spełniony</p>	<p>Służby zatrudnienia mają możliwość zapewnienia i faktycznie zapewniają:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zindywidualizowane usługi, oraz aktywne i zapobiegawcze środki rynku pracy na wczesnym etapie, które są otwarte dla wszystkich osób poszukujących pracy, 	<p>Kryterium jest spełnione</p>	<p>Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dn. 20 kwietnia 2004 r. reguluje współpracę urzędów pracy z bezrobotnymi, w tym znajdującymi się w szczególnej sytuacji na rynku pracy oraz poszukującymi pracy, a także osobami niezarejestrowanymi w urzędach pracy.</p>	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			przy jednoczesnym koncentrowaniu się na grupach znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, w tym osobach ze społeczności zmarginalizowanych			
			systematyczne i przejrzyste dla wszystkich informacje na temat nowych miejsc pracy oraz nieustanną analizę rynku pracy w celu określenia zmian strukturalnych zapotrzebowania na zawody i umiejętności.	Kryterium jest spełnione	Kryterium jest spełnione przez upowszechnianie ofert pracy w siedzibach urzędów oraz automatyczne ich przekazywanie przez system SYRIUSZ obsługujący powiatowe urzędy pracy, do Centralnej Bazy Ofert Pracy – internetowej bazy ofert pracy.	
			Służby zatrudnienia utworzyły formalne lub nieformalne ustalenia dotyczące współpracy z odpowiednimi zainteresowanymi podmiotami	Kryterium jest spełnione	Kryterium jest spełnione na poziomie krajowym. Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dn. 20 kwietnia 2004 r. reguluje współpracę urzędów pracy z pracodawcami, instytucjami szkoleniowymi i innymi partnerami społecznymi, agencjami zatrudnienia, ośrodkami pomocy społecznej	
8.2. Praca na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw: Istnienie strategicznych ram polityki na rzecz nowych przedsiębiorstw sprzyjających włączeniu społecznemu	OP 7 Rynek pracy	częściowo spełniony	Gotowe są strategiczne ramy polityki na rzecz wspierania nowych przedsiębiorstw sprzyjających włączeniu społecznemu obejmujące następujące elementy: – wprowadzono działania mające na celu	Kryterium jest spełnione	Kryterium odnosi się do Programu „Lepsze regulacje 2015”. Program ten został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 22 stycznia 2013 r. Realizacja Celu II tj. Ciągłe doskonalenie istniejącego otoczenia prawnego.	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			skrócenie czasu potrzebnego na rozpoczęcie działalności gospodarczej i zmniejszenie kosztów zakładania przedsiębiorstw, z uwzględnieniem celów programu Small Business Act;			
			wprowadzono działania mające na celu skrócenie czasu potrzebnego na uzyskanie licencji i pozwoleń na podjęcie i prowadzenie szczególnego rodzaju działalności w ramach przedsiębiorstwa, z uwzględnieniem celów programu Small Business Act;	Kryterium jest spełnione	Kryterium odnosi się do Programu „Lepsze regulacje 2015”. Program ten został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 22 stycznia 2013 r. Realizacja Celu II tj. Ciągłe doskonalenie istniejącego otoczenia prawnego.	
			działania łączące odpowiednie usługi rozwoju przedsiębiorstw i usługi finansowe (dostęp do kapitału), w tym – w razie konieczności – kontakty w celu zaangażowania grup lub obszarów w niekorzystnej sytuacji .	kryterium niespełnione	Prezes Rady Ministrów powołał Zespół ds. Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej, działający przy MPiPS. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele administracji publicznej, podmiotów, działających w obszarze ekonomii społecznej, KT, środowisk naukowych.	W ramach prac Zespołu przygotowany jest projekt ustawy o przedsiębiorstwie społecznym i wspieraniu ekonomii społecznej, Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, propozycje odnośnie systemu edukacji w zakresie ekonomii społecznej. W wyniku współpracy pomiędzy MPiPS, MIR, BGK oraz Grupą Finansową, działającą w ramach Zespołu, uruchomiony zostanie pilotażowy fundusz pożyczkowy dla przedsiębiorstw

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

<p>8.3. Instytucje rynku pracy są modernizowane i wzmacniane w świetle wytycznych dotyczących zatrudnienia. Reformy instytucji rynku pracy zostaną poprzedzone jasnymi ramami strategicznymi i oceną ex ante obejmującą m.in. kwestię płci</p>	<p>OP 7 Rynek pracy</p>	<p>spełniony</p>	<p>Działania mające na celu reformę służb zatrudnienia, tak aby miały one możliwość zapewniania: – zindywidualizowanych usług, doradztwa oraz aktywnych i zapobiegawczych środków rynku pracy na wczesnym etapie, które są otwarte dla wszystkich osób poszukujących pracy, przy jednoczesnym koncentrowaniu się na osobach najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osobach ze społeczności zmarginalizowanych;</p>	<p>Kryterium jest spełnione</p>	<p>Nowelizacja ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy proponuje wprowadzenie nowego podejścia do indywidualizacji form pomocy kierowanych do bezrobotnych poprzez ich profilowanie, uzależnione od rodzaju potrzeb bezrobotnego i powiązane z charakterem działań, jakie można zaproponować po zdiagnozowaniu jego aktualnej sytuacji.</p>	<p>społecznych.</p>
			<p>– pełnych i przejrzystych informacji o nowych wakatach i możliwościach zatrudnienia z uwzględnieniem zmieniających się potrzebna rynku pracy.</p>	<p>Kryterium jest spełnione</p>	<p>Istniejąca Centralna Baza Ofert Pracy jest i będzie systematycznie doskonalona.</p>	
			<p>Reformy służb zatrudnienia będą obejmowały tworzenie formalnych lub nieformalnych sieci współpracy z odpowiednimi zainteresowanymi stronami.</p>	<p>Kryterium jest spełnione</p>	<p>Przewiduje się rozszerzenie komplementarnych działań urzędów pracy i innych instytucji rynku pracy, w tym podmiotów prywatnych</p>	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

8.4. Aktywne i zdrowe starzenie się: Została opracowana polityka dotycząca aktywnego starzenia się w świetle wytycznych dotyczących zatrudnienia.	OP 7 Rynek pracy	spełniony	Właściwe zainteresowane strony są zaangażowane w opracowywanie polityki aktywnego starzenia się i związane z nią działania następcze z myślą o utrzymaniu starszych pracowników na rynku pracy i promowanie ich zatrudnienia;	Kryterium jest spełnione	W dniu 24 grudnia 2013 r. Rada Ministrów przyjęła odnowiony Program Solidarność Pokoleń 50+, oraz Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej (ZDPS).	
			– Państwo członkowskie przygotowało działania mające na celu promowanie aktywnego starzenia się.	Kryterium jest spełnione	Strategię Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Program Solidarność Pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+, Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014-2020, Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020, Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego.	
8.5. Przystosowywanie pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian: Istnienie polityk sprzyjających przewidywaniu i dobremu zarządzaniu zmianami i restrukturyzacją.	OP 7 Rynek pracy	spełniony	Gotowe są instrumenty mające na celu wspieranie partnerów społecznych i władz publicznych w opracowywaniu i monitorowaniu proaktywnych podejść do zmian i restrukturyzacji, które obejmują działania: – działania służące promowaniu przewidywania zmian; – działania służące promowaniu przygotowania	Kryterium jest spełnione	Na poziomie regionalnym funkcjonują dwa rodzaje instytucji dialogu społecznego, które mogą kształtować warunki sprzyjające dobremu zarządzaniu zmianami i restrukturyzacją: – Wojewódzkie Komisje Dialogu Społecznego działające na podstawie ustawy o Trójstronnej Komisji i WKDS), biorące udział w procesie formułowania zasad i priorytetów regionalnych strategii rynku pracy, jak	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			procesu restrukturyzacji i zarządzania nim.		również rozpatrujące sprawy społeczne lub gospodarcze, powodujące konflikty między pracodawcami i pracownikami – w celu zachowania spokoju społecznego. – Wojewódzkie Rady Zatrudnienia (działające na podstawie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy), stanowiące organ opiniotwórczo-doradczy marszałka województwa w zakresie polityki rynku pracy, do których zadań należy m.in. inspirowanie przedsięwzięć zmierzających do pełnego i produktywnego zatrudnienia w województwie, opiniowanie kryteriów podziału środków Funduszu Pracy dla samorządów powiatowych danego województwa na finansowanie programów dotyczących promocji zatrudnienia, składanie wniosków i wydawanie opinii w sprawach dotyczących kierunków kształcenia, szkolenia zawodowego oraz zatrudnienia w województwie.	
9.1. Istnienie i realizacja krajowych strategicznych ram polityki na rzecz ograniczania ubóstwa mających na celu, w świetle wytycznych w sprawie zatrudnienia, aktywne włączenie osób wykluczonych z rynku pracy	OP 8 Rozwój społeczny	niespełniony	Gotowe są krajowe strategiczne ramy polityki na rzecz ograniczania ubóstwa, które mają na celu aktywne włączenie i które: – zapewniają wystarczające podstawy do opracowywania	kryteria niespełnione	Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020: Nowy Wymiar Aktywnej Integracji, stanowić będzie uszczegółowienie i uzupełnienie dokumentów strategicznych, w szczególności celu szczegółowego 3 Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego	Termin przyjęcia „Krajowego Programu.....” wyznaczony był na koniec ostatniego kwartału 2013 roku jednakże z uwagi na szeroki charakter dokumentu, zagadnienia i działania w nim

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			<p>polityk ograniczania ubóstwa i monitorowania zmian;</p> <ul style="list-style-type: none"> – zawierają środki pomagające w osiągnięciu krajowego celu dotyczącego walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym (zgodnie z definicją w krajowym programie reform), co obejmuje promowanie możliwości trwałego zatrudnienia wysokiej jakości dla osób najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób ze społeczności marginalizowanych; – angażują w zwalczanie ubóstwa właściwe zainteresowane strony; – w zależności od rozpoznanych potrzeb – zawierają działania umożliwiające przejście od opieki instytucjonalnej do opieki zapewnianej przez społeczności lokalne <p>Na wnioski i w uzasadnionych przypadkach zainteresowane strony otrzymają wsparcie przy składaniu wniosków dotyczących projektów oraz przy wdrażaniu wybranych projektów i</p>		<p>2020 (SRKL), w zakresie objętym warunkiem ex-ante.</p>	<p>zaplanowane (walka z ubóstwem i przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu), po konsultacjach międzyresortowych i z partnerami społecznymi wpłynęło dużo uwag do poszczególnych zapisów projektu dokumentu. Uwagi zgłosiły następujące resorty: MF, MRR, MTBiGM, MZ, MEN, MRiRW oraz RCL i KPRM jak również partnerzy społeczni i jednostki samorządu terytorialnego (11), które zgłosiły swoje uwagi w ramach Zespołu ds. Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu na posiedzenie w sierpniu 2013 r. W związku z uwagami wiele zapisów musiało ulec przeformułowaniu.</p>
--	--	--	--	--	---	--

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

9.3. Zdrowie: Istnienie krajowych lub regionalnych strategicznych ram polityki zdrowotnej w zakresie określonym w art. 168 TFUE, zapewniających stabilność gospodarczą.	OP 8 Rozwój społeczny OP 9 Infrastruktura publiczna	Warunek spełniony częściowo	zarządzaniu nimi. Gotowe są krajowe lub regionalne strategiczne ramy polityki zdrowotnej, które zawierają: – skoordynowane działania poprawiające dostęp do świadczeń zdrowotnych;	częściowo spełnione	Ramy polityki zdrowotnej państwa wyznaczają przyjęte akty prawne regulujące system opieki zdrowotnej w Polsce oraz zapisy zawarte w przyjętych przez rząd dokumentach strategicznych:	Opracowanie dokumentu: Policy paper dla ochrony zdrowia na lata 2014-2020 - Krajowe Strategiczne Ramy
			– działania mające na celu stymulowanie efektywności w sektorze opieki zdrowotnej poprzez wprowadzanie modeli świadczenia usług i infrastruktury; – system monitorowania i przeglądu.	częściowo spełnione	Ramy polityki zdrowotnej państwa wyznaczają przyjęte akty prawne regulujące system opieki zdrowotnej w Polsce oraz zapisy zawarte w przyjętych przez rząd dokumentach strategicznych. Strategiczne ramy polityki w obszarze zdrowia na poziomie regionalnym wyznaczają: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, miasta, obszary wiejskie, Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020, Strategia sektorowa w zakresie ochrony zdrowia Województwa Zachodniopomorskiego, uzupełniana kierunkami rozwoju poszczególnych obszarów leczniczych.	Opracowanie dokumentu: Policy paper dla ochrony zdrowia na lata 2014-2020 - Krajowe Strategiczne Ramy
			Państwo członkowskie lub region przyjęły ramy określające szacunkowo dostępne środki budżetowe na opiekę zdrowotną oraz efektywną pod względem kosztów koncentrację środków przeznaczonych na priorytetowe potrzeby	Kryterium spełnione	Strategia Rozwoju Kraju 2020 wyznacza ramy określające dostępne środki budżetowe dla realizacji powyższych priorytetowych kierunków strategicznej interwencji w obszarze ochrony zdrowia.	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

<p>10.1. Przedwczesne zakończenie nauki: Istnienie strategicznych ram polityki na rzecz ograniczenia przedwczesnego zakończenia nauki w zakresie nie wykraczającym poza zakres określony w art. 165 TFUE.</p>	<p>OP 9 Edukacja OP 10 infrastruktura edukacyjna</p>	<p>Warunek spełniony</p>	<p>opieki zdrowotnej. Gotowy jest system gromadzenia i analizowania danych i informacji dotyczących przedwczesnego zakończenia nauki na odpowiednich szczeblach, który: – zapewnia wystarczające podstawy do opracowywania ukierunkowanych polityk i umożliwia monitorowanie rozwoju sytuacji.</p>	<p>Kryterium spełnione</p>	<p>Zmodernizowany System Informacji Oświatowej (SIO), umożliwi dokładniejsze niż obecnie monitorowanie na poziomie krajowym,</p>	
			<p>Gotowe są strategiczne ramy polityki dotyczące przedwczesnego zakończenia nauki, które: – opierają się na dowodach; – obejmują właściwe sektory edukacji, w tym wczesny rozwój dziecka, są skierowane w szczególności do grup w trudnej sytuacji, w których występuje największe ryzyko przedwczesnego zakończenia nauki, w tym do osób ze społeczności marginalizowanych, i poruszają kwestię środków zapobiegawczych, interwencyjnych i wyrównawczych;</p>	<p>Kryterium spełnione</p>	<p>Dokument strategiczny „Perspektywa uczenia się przez całe życie”.</p>	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			– obejmują wszystkie sektory polityki oraz zainteresowane podmioty, które są istotne dla rozwiązania kwestii przedwczesnego zakończenia nauki.			
10.3. Uczenie się przez całe życie: Istnienie krajowych lub regionalnych strategicznych ram polityki w zakresie uczenia się przez całe życie, w zakresie określonym w art. 165 TFUE.	OP 9 Edukacja OP 10 infrastruktura edukacyjna	Warunek spełniony	Gotowe są krajowe lub regionalne strategiczne ramy polityki w zakresie uczenia się przez całe życie, które obejmują działania: – mające na celu wspieranie rozwoju i łączenia usług na potrzeby programu uczenia się przez całe życie, w tym ich wdrażania, i podnoszenia kwalifikacji (tj. potwierdzanie kwalifikacji, doradztwo, kształcenie i szkolenie) oraz zapewnienie zaangażowania i partnerstwa właściwych zainteresowanych stron; – mające na celu świadczenie usług rozwoju umiejętności poszczególnych grup docelowych, w przypadku gdy nadano im priorytetowy charakter w krajowych lub regionalnych strategicznych ramach polityki (na przykład dla młodych ludzi odbywających szkolenie zawodowe, dorosłych, rodziców powracających na rynek pracy, osób o niskich kwalifikacjach i	Kryterium spełnione	Dokument strategiczny pn. „Perspektywa uczenia się przez całe życie”	

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

			<p>osób starszych, migrantów, a także innych grup w niekorzystnej sytuacji, w szczególności osób z niepełnosprawnościami);</p> <ul style="list-style-type: none">– mające na celu zwiększenie dostępu do programu uczenia się przez całe życie, z uwzględnieniem starań na rzecz skutecznego wdrożenia narzędzi przejrzystości (na przykład europejskich ram kwalifikacji, krajowych ram kwalifikacji, europejskiego systemu transferu osiągnięć w kształceniu i szkoleniu zawodowym, europejskich ram odniesienia na rzecz zapewnienia jakości w kształceniu i szkoleniu zawodowym);– mające na celu poprawę adekwatności kształcenia i szkolenia względem rynku pracy oraz dostosowanie ich do potrzeb określonych grup docelowych (na przykład młodych ludzi odbywających szkolenia zawodowe, dorosłych, rodziców powracających na rynek pracy, osób o niskich kwalifikacjach i osób starszych, migrantów, a także innych grup w niekorzystnej sytuacji, w szczególności osób z niepełnosprawnościami).			
--	--	--	---	--	--	--

Sekcja 9.2 Opis działań zmierzających do spełnienia warunków *ex ante*, wykaz instytucji odpowiedzialnych oraz harmonogram

Tabela 25: Działania do podjęcia w celu spełnienia obowiązujących ogólnych warunków *ex ante*

Ogólny warunek <i>ex ante</i> obowiązujący program, który jest całkowicie lub częściowo niespełniony	Niespełnione kryteria	Działania do podjęcia	Termin wykonania	Instytucje odpowiedzialne za spełnienie warunku
1. X				

Tabela 26: Działania do podjęcia w celu spełnienia obowiązujących tematycznych warunków *ex ante*

Tematyczny warunek <i>ex ante</i> obowiązujący program, który jest całkowicie lub częściowo niespełniony	Niespełnione kryteria	Działania do podjęcia	Termin wykonania	Instytucje odpowiedzialne za spełnienie warunku
1. X				

SEKCJA 10: REDUKCJA OBCIĄŻEŃ ADMINISTRACYJNYCH Z PUNKTU WIDZENIA BENEFICJENTA

W latach wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2007-2013 Instytucja nim zarządzająca zidentyfikowała szereg obciążeń administracyjnych, których najczęstszym źródłem były obowiązujące regulacje prawne w tym również trudności interpretacyjne przy stosowaniu przepisów, nadmierne wymogi formalne (proceduralne), niewystarczający przepływ informacji do potencjalnych beneficjentów.

W toku realizacji Programu na bieżąco były podejmowane działania mające na celu redukcje obciążeń administracyjnych, w szczególności tych, które uznano, jako zależne od Instytucji Zarządzającej (IZ). Należy zaznaczyć, iż minimalizacja obciążeń administracyjnych w ramach danego Programu była i będzie możliwa tylko w takim zakresie, jaki wynika z uregulowań będących w gestii IZ.

W celu redukcji obciążeń administracyjnych w latach 2007-2013 IZ podjęła następujące działania:

Źródło obciążenia	Identyfikacja obciążeń administracyjnych związanych z uzyskaniem dofinansowania w ramach RPO WZ 2007-2013	Główne działania IZ w zakresie redukcji obciążeń administracyjnych
PROCEDURALNE	<p>Skomplikowane i mało elastyczne procedury aplikacyjne jak i procedury realizacji projektów, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nadmierne rozbudowane wymogi formalne w tym zbyt duża liczba wymaganych załączników niezbędnych do złożenia poprawnej formalnie aplikacji, • nieadekwatne do potrzeb i możliwości Wnioskodawców minimalne wartości projektów, • długi czas oceny wniosków o dofinansowanie jak i weryfikacji wniosków o płatność, a tym samym wydłużające się procedury rozliczenia projektu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zredukowano wymaganą dokumentację aplikacyjną do jednego egzemplarza wniosku i załączników; • Przeniesiono obowiązek dostarczania określonych załączników oraz drobnych korekt na etap weryfikacji formalno-prawnej, tj. przed podpisaniem umowy o dofinansowanie; • Rozszerzono katalog wydatków kwalifikowalnych, • Umożliwiono wnioskowanie o dofinansowanie na projekty o niewielkiej wartości; • Umożliwiono zastępowanie urzędowych zaświadczeń oświadczeniami Beneficjenta; • Skrócono czas oceny formalnej jak i merytorycznej; • Wprowadzono zaliczkowy tryb finansowania projektów; • Zredukowano liczbę wymaganych załączników do wniosku o płatność; • Wprowadzono możliwość ryczałtowego rozliczenia kosztów dla niektórych typów projektów.

PRAWNE	<ul style="list-style-type: none"> Nadmierne wymagania dotyczące zabezpieczenia realizacji umów o dofinansowanie; Częste zmiany procedur/wytycznych; Nieprecyzyjne definicje istotnych w kontekście realizacji projektów pojęć; Trudności w zakresie stosowania procedur wynikających z prawa zamówień publicznych jak i szeroko rozumianej zasady konkurencyjności. 	<ul style="list-style-type: none"> Zwiększono próg wartościowy dofinansowania, dla którego można ustanowić zabezpieczenia realizacji umowy w formie weksla; Organizowano szereg szkoleń dla Beneficjentów, szczególnie w zakresie aplikowania o dofinansowanie, rozliczania projektów oraz stosowania ustawy prawo zamówień publicznych; Opracowywano podręczniki, mające na celu wspierać beneficjentów w prawidłowej realizacji projektów.
INFORMACYJNE	Przeszkody w dostępie do informacji	<ul style="list-style-type: none"> Zorganizowano punkty konsultacyjne; Zmodyfikowano strony internetowe programu.

W perspektywie finansowej 2014-2020, oprócz już funkcjonujących rozwiązań ułatwiających dostęp do dofinansowania, IZ będzie zmierzała do wprowadzenia innych mechanizmów, które mogą znacząco ograniczyć obciążenia administracyjne. Wśród takich mechanizmów należy wymienić:

- Umożliwienie szerszego tematycznie dostępu do wsparcia zwrotnego;
- Możliwie szerokie stosowanie form zaliczkowego i ryczałtowego finansowania projektów.

Jednocześnie IZ, będzie dążyła, aby już na etapie formułowania systemu realizacji Programu określić taki system instytucjonalny, który zapewni dobry jakościowo, szybki i skuteczny przepływ informacji i decyzji. Te założenia będą realizowane w szczególności poprzez:

- Wykorzystanie zasobów kadrowych i organizacyjnych posiadających doświadczenie we wdrażaniu funduszy europejskich;
- Upowszechnienie elektronicznego kontaktu z beneficjentem oraz pomiędzy instytucjami funkcjonującymi w systemie realizacji programu;
- Systematyczne wprowadzanie technologii informacyjno-komunikacyjnej wspomagającej wdrażanie (m.in. aplikacje służące do komunikacji z beneficjentem, lecz również na etapie oceny projektów) oraz wzrost ilości dokumentów/spraw realizowanych drogą elektroniczną;
- Organizację punktów konsultacyjnych w sposób umożliwiający konsultantom korzystanie ze wsparcia pracowników merytorycznych, ale również współpracę w zakresie sprawnego przepływu informacji pomiędzy punktami konsultacyjnymi innych programów operacyjnych;
- Rozwój wewnętrznych baz danych zapewniający wykorzystanie w obsłudze beneficjenta wszelkich informacji już posiadanych przez instytucje, w efekcie będzie możliwa redukcja ilości wymaganych od beneficjentów dokumentów – brak powielania danych, które już są w posiadaniu IZ, lub IZ posiada do nich bezpośredni dostęp;

- Wypracowywanie możliwe prostych instrukcji i wytycznych wspomagających Wnioskodawców podczas kompletowania wniosku o dofinansowanie jak i podczas realizacji projektu;
- Umożliwienie realizacji zadań kontrolnych na próbie projektów, dla których ryzyko nie zostało ocenione, jako bardzo wysokie.
- Ograniczenie ilości wprowadzanych zmian do wytycznych/procedur;

Celem redukcji obciążeń administracyjnych jest w szczególności efektywne realizowanie Programu przy maksymalnie niskich nakładach związanych z jego administrowaniem ponoszonych przez IZ jak i Beneficjenta. Należy podkreślić, że wprowadzenie możliwości szerokiego wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych, mimo początkowych dużych nakładów dla IZ, w konsekwencji znacznie obniża koszty, zarówno po stronie instytucji, jak i Wnioskodawców a następnie Beneficjentów.

Powyższe informacje wskazują na kierunek potencjalnych działań IZ zmierzający do ograniczenia obciążeń administracyjnych. Ostateczne decyzje w tym zakresie zapadną jednak po przeprowadzeniu niezbędnych analiz. W tym celu zostanie przeprowadzone na zlecenie IZ badanie ewaluacyjne pn. „Analiza Systemu Zarządzania i Kontroli Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013”. Wyniki badania będą zawierały również ocenę obciążeń administracyjnych, która posłuży do wypracowania najlepszego modelu ich redukcji, który będzie możliwy do wdrożenia w aktualnym systemie prawnym.

W tym zakresie IZ planuje opracowanie procedur operacyjnych w celu realizacji Programu (na poszczególnych jego etapach) będących w zgodności z przepisami prawa krajowego i wspólnotowego. Procedury w trakcie ich realizacji będą podlegały analizie pod względem efektywności, mając na względzie posiadany potencjał administracyjny instytucji wchodzących w skład systemu instytucjonalnego. Wnioski będą służyły wypracowaniu optymalnych rozwiązań i standardów wdrażania programu, w tym usprawnień. W związku z powyższym wraz z określeniem takiego systemu realizacji Programu, będzie ustalany orientacyjny harmonogram działań zmierzających do redukcji obciążeń administracyjnych.

SEKCJA 11: ZASADY HORYZONTALNE

11.1 Zrównoważony rozwój

Zasada zrównoważonego rozwoju

w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014 -2020 będzie promowane wszystkich projektach między innymi poprzez:

- weryfikację, przynajmniej neutralnego wpływu projektu na realizację zasady zrównoważonego rozwoju,
- wprowadzenie kryteriów oceny promujących projekty zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju,
- wymóg stosowania zasady „zanieczyszczający płaci” i „użytkownik płaci” we wszystkich rodzajach wspieranych projektów.

Dodatkowo osie priorytetowe nr 3 i 4 w całości nakierowane są na wsparcie realizacji w praktyce przedmiotowej zasady, przede wszystkim w kontekście zmniejszania emisyjności gospodarki i transportu publicznego oraz zwiększania świadomości mieszkańców w tym zakresie, a także przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu. Osie priorytetowe 5 i 6 w dużej części także nakierowane są na osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju przez działania prośrodowiskowe oraz wsparcie infrastruktury niskoemisyjnego transportu.

W Programie zapewnione zostanie monitorowanie i raportowanie wydatków związanych z realizacją celów związanych ze zmianami klimatu (przy wykorzystaniu systemu kategorii interwencji przygotowywanego przez KE).

11.2. Równość szans i zapobieganie dyskryminacji

Zapisy Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 respektują zasadę niedyskryminacji poprzez zakaz przyjmowania rozwiązań mających charakter dyskryminujący ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowania i realizacji programów.

Zapisy Programu przewidują identyfikację poszczególnych grup docelowych, które mogą mieć ograniczony dostęp do wsparcia lub są narażone na dyskryminację oraz identyfikację środków dla złagodzenia tych zagrożeń. Podejmowane przedsięwzięcia na rzecz zapobiegania dyskryminacji zapewniają dostęp do wsparcia grupom zmarginalizowanym. Ponadto inicjatywy mające na celu włączenie zasady niedyskryminacji do procesu wyboru i wdrażania projektów, przewidują m.in. jednolite wymagania dotyczące dostępności nowych lub przebudowanych budynków użyteczności publicznej. Działania, które podejmowane będą w Programie przewidują promowanie pozytywnych rozwiązań uwzględniających potrzeby poszczególnych grup docelowych narażonych na taką dyskryminację oraz osób z niepełnosprawnością. Program propaguje równość mężczyzn i kobiet przez uwzględnianie problematyki płci, w szczególności, w celu zwiększenia trwałego udziału kobiet w zatrudnieniu i rozwoju ich kariery, ograniczenia segregacji na

rynku pracy, zwalczania stereotypów związanych z płcią w dziedzinie kształcenia i szkolenia oraz propagowania godzenia pracy i życia osobistego kobiet i mężczyzn.

Jednocześnie w przygotowywaniu założeń Programu, proces konsultacji społecznych przewiduje uczestnictwo przedstawicieli partnerów społecznych i organizacji zajmujących się szeroko pojętą problematyką równości płci i niedyskryminacji.

Szczegółowe informacje odnośnie wkładu Programu w promowanie rozwiązań zapobiegających dyskryminacji, w tym wszelkie inicjatywy mające na celu włączanie tej zasady przy wyborze i wdrażaniu projektów zostaną opisane w ramach kolejnych etapów prac nad Programem i w dalszej kolejności zostaną uszczegółowione w dokumentach programowych konkretyzujących zapisy Programu.

11.3. Równość płci

Unia Europejska wskazuje jako jeden z priorytetów podejmowanych działań zniesienie nierówności oraz zwalczanie wszelkich przejawów dyskryminacji, w szczególności ze względu na płeć. Dzięki wdrażaniu zasady równości szans płci na poziomie projektu, zyskujemy przedsięwzięcia, które lepiej odpowiadają na specyficzne potrzeby kobiet i mężczyzn, w większym stopniu realizują też cele programu operacyjnego.

Zasada równości szans płci wdrażana będzie na wszystkich etapach realizacji *RPO Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020* w zakresie EFS poprzez promowanie i realizację działań obejmujących zwiększanie zatrudnienia kobiet i mężczyzn, w tym zwłaszcza kobiet, jako tej grupy, która jest w szczególnej sytuacji na rynku pracy, podnoszenie aktywności ekonomicznej kobiet, jako odpowiedzi na wyzwania rynkowe, pobudzanie postaw przedsiębiorczych, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie nowych form organizacji pracy w celu umożliwienia pełniejszego uczestnictwa w kształceniu i zatrudnieniu.

Środki EFS w województwie przeznaczone będą na: inwestycje w edukację, promowanie zatrudnienia, mobilności pracowników, włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa. W obszarach tych IZ będzie zwracać szczególną uwagę na wsparcie:

- specjalnych działań na rzecz powrotu lub rozpoczęcia aktywności kobiet na rynku pracy po urodzeniu dziecka, włączanie osób zajmujących się opieką nad osobami zależnymi, wprowadzanie rozwiązań z zakresu godzenia życia zawodowego z prywatnym wobec pracodawców oraz promocja równości szans płci (Oś Priorytetowa VIII);
- programów wsparcia dla osób i rodzin z dysfunkcjami, oferujące zintegrowane pakiety usług takich jak m.in. usługi opieki nad dzieckiem i osobami zależnymi oraz usługi z zakresu programów pomocy ofiarom przemocy w rodzinie, jak również kompleksowe programy edukacyjno-promocyjne na temat praw, jakie przysługują grupom narażonym na dyskryminację (Oś Priorytetowa IX);
- dofinansowanie tworzenia nowych miejsc przedszkolnych, zwłaszcza na terenach wiejskich, wielopoziomowej edukacji równościowej, w tym wprowadzenie w ramach dodatkowych zajęć współfinansowanych z EFS obowiązkowej tematyki równości szans

płci, szkolenia w tym zakresie nauczycieli i dyrekcji, wsparcie dla wprowadzania metod kształcenia z uwzględnieniem zasady równości szans płci (Oś Priorytetowa X).

Planowana jest kontynuacja rozwiązań wypracowanych w ramach dotychczas realizowanej perspektywy finansowej poprzez określanie takich kryteriów wyboru projektów, które preferują wysoki udział kobiet w podejmowanych przedsięwzięciach. Na etapie wyboru projektów, preferowane będą tzw. projekty równościowe, czyli takie, które realizują w pełni zasadę równości szans kobiet i mężczyzn – dostrzegają, analizują oraz działają na rzecz osłabienia barier równości.

W ramach optymalizacji podejścia pozwalającego na wdrażanie zasady równości szans płci planowane jest promowanie stosowania wśród projektodawców tzw. *dual approach*, czyli zarówno założenie działań specyficznych (*specificaction*), które zostaną skierowane tylko do jednej płci z uwagi na jej trudniejszą sytuację w danym obszarze wsparcia, jak i założenie wdrażania tej zasady horyzontalnej na każdym etapie realizacji programu czy projektu (czyli *gendermainstreaming*).

Ponadto, Instytucja Zarządzająca zamierza podjąć konkretne działania na rzecz równości szans kobiet i mężczyzn w zakresie:

- informowanie projektodawców o obowiązku realizacji zasady równości szans,
- szkolenia projektodawców w zakresie praktycznej realizacji równych szans w projektach,
- włączanie do programu szkoleń i warsztatów dedykowanych ocenie projektów zasady równych szans, tak aby była ona znana i prawidłowo rozumiana przez wszystkie osoby zaangażowane w ocenę projektów,
- monitorowanie i kontrola równościowej realizacji projektów poprzez instrumenty sprawozdawcze oraz kontrole prowadzone na miejscu realizacji.

W przypadku wyboru projektów złożonych do dofinansowania szczególnie ważna będzie ocena zgodności złożonych wniosków z horyzontalną zasadą równości szans płci poprzez zastosowanie w karcie oceny projektu standardu minimum, ustalanie kryteriów dostępu, wskazujących w jaki sposób wniosek musi uwzględniać równość szans oraz stosowanie kryteriów strategicznych, zachęcających projektodawców do składania wniosków w większym stopniu zwracających uwagę na równość szans płci.

W zakresie monitoringu projektów i sprawozdawczości, IZ będzie dążyć do tego, aby wszystkie wskaźniki realizacji programu/projektu dotyczące liczby osób podawane były w podziale na płeć. W przypadku sprawozdań rocznych i okresowych planowane jest wskazywanie postępu realizacji działań na rzecz włączenia problematyki równości płci do głównego nurtu polityki oraz opis problemów napotkanych w tym zakresie i podjętych działań zaradczych.

Zapewnione zostanie również równomierne dystrybuowanie środków EFS pośród różnych grup docelowych, w tym także kobiet i mężczyzn, a na realizację zasady równouprawnienia kobiet i mężczyzn.

Wśród wszystkich instytucji zaangażowanych w realizację EFS budowany będzie potencjał równościowy, w szczególności poprzez organizację odpowiednich szkoleń o charakterze równościowym. Ponadto, podejmowane będą odpowiednie działania z zakresu informacji i promocji.

Skład Komitetu Monitorującego Program i wszystkich grup tematycznych będzie różnorodny,

a ponadto zostaną włączeni przedstawiciele środowisk działających na rzecz równości szans, w tym pod względem płci wyodrębniona zostanie określona pula środków.

SEKCJA 12: ELEMENTY DODATKOWE**12.3 Właściwi partnerzy zaangażowani w przygotowanie programu****Wykaz interesariuszy którzy zgłosili uwagi w procesie konsultacji społecznych RPO WZ**

nazwa interesariusza
JST i ich agendy
POWIAT SZCZECINECKI
Gmina Złocieniec
Pełnomocnik Prezydenta Miasta Szczecina ds. Rozwoju Systemu Komunikacji Rowerowej
Urząd Miasta Dobrzany
Gmina Stare Czarnowo
Gmina Miasto Koszalin
ZODR, Barzkowice o/Koszalin
Powiat Szczecinecki
Koszalińska Agencja Rozwoju Regionalnego SA
Urząd Gminy Wałcz
Urząd Miejski w Koszalinie
Gmina Sianów
Gminna Organizacja Turystyczna w Sianowie
Urząd Miasta Świnoujście
Wojewódzka Stacja Pogotowia Ratunkowego w Szczecinie
Urząd Miasta Kołobrzeg
Gmina Polanów
Stowarzyszenie Zachodniopomorskie Tebeesy
Stargardzkie TBS Sp. z o.o.
Gmina Mielno
Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego
Starostwo Powiatowe w Goleniowie
Powiat Myśliborski
Urząd Miasta Szczecin
Szczecińskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego
Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty
Gmina Będzino
Gmina Świdwin
Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.
Gmina Bobolice
Powiat Świdwiński
Gmina Barlinek
Gmina Postomino
Organizacje pozarządowe

Fundacja Czas Dialogu
Stowarzyszenie Hospicjum Królowej Apostołów w Policach
OWES AKTYWA Plus
Fundacja Nauka dla Środowiska
Fundacja Centrum Innowacji i Przedsiębiorczości w Koszalinie
Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć
Stowarzyszenie na rzecz rozwoju wsi Sucha Koszalińska
Rowerowy Szczecin
Towarzystwo Wspierania Inicjatyw Kulturalno – Społecznych „TWIKS”
FEWE, Katowice
Stowarzyszenie Rodzin i Przyjaciół Osób Mniejszych Szans „Więź”
Instytut Rozwoju Regionalnego
Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Szczecinie
Stowarzyszenie Media Dizajn
Fundacja na rzecz Energetyki Zrównoważonej
Stowarzyszenie "WIR" - Wiejska Inicjatywa Rozwoju
Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych
Stowarzyszenie Polites
Uczelnie wyższe i szkoły
Uniwersytet Szczeciński, Zakład Ekonomiki Ochrony Zdrowia
PWSZ Wałcz
Politechnika Koszalińska
Akademia Sztuki w Szczecinie
Wydział Informatyki ZUT w Szczecinie
Centrum Bioimmobilizacji i Innowacyjnych Materiałów Opakowaniowych ZUT w Szczecinie
Pozostałe podmioty publiczne
WOLIŃSKI PARK NARODOWY
PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.
Minister Środowiska
Archiwum Państwowe w Szczecinie
Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie
WOPR Województwa Zachodniopomorskiego
OKRĘGOWY INSPEKTORAT SŁUŻBY WIĘZIENNEJ W SZCZECINIE
PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. Oddział w Szczecinie
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Archiwum Państwowe w Koszalinie
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Szczecinie
Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Zachodniopomorskiego
Zarząd Morskich Portów Szczecin i Świnoujście SA
Przewozy Regionalne sp. z o.o.
Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie

Przedsiębiorstwa i ich związki
Najda Consulting
Katarzyna Szlagier Doradztwo, Consulting
Miejska Energetyka Ciepła Spółka z o.o. w Koszalinie
Izba Rzemieślnicza MiŚP w Szczecinie
Proeko Consulting Marek Śliwa
Gest sp. z o.o.
Technika Electra Sp. z o.o.
Izba Rzemieślnicza MiŚP w Szczecinie
Aleksander Igielski CSI
Aleksandra Nalborska - przedsiębiorca
Katarzyna Nakielska Pawluk - Nauka-Praca- Kariera
Koszalińskie Przedsiębiorstwo Przemysłu Drzewnego Spółka Akcyjna
Marena Wellness & Spa
POLSKIE STOWARZYSZENIE PRZETWÓRCÓW RYB
EDUKA – FRSK Sp. z o.o.
STRATEGOR Wielkopolskie Centrum Ekspertyz Finansowych
Zachodniopomorski Oddział Geodezyjnej Izby Gospodarczej
Izba Gospodarcza Ciepłownictwo Polskie
EKOTECH Sp. z o.o.
Gustaw Securitas
Ośrodek Edukacji i Zastosowań Energii Odnawialnej Koszalin
ENEA Operator Sp. z o.o.
Sea Development Sp. z o.o.
Spółdzielnie, w tym mieszkaniowe
Spółdzielnia Mieszkaniowa „GRYF” w Dębnie
Koszalińska Spółdzielnia Mieszkaniowa „Przylesie”
Spółdzielnia Mieszkaniowa „Bałtyk” w Darłowie
Spółdzielnia Mieszkaniowa „KOLEJARZ” w Szczecinie
Spółdzielnia Mieszkaniowa "WSPÓLNY DOM" w Szczecinie
Pyrzycka Spółdzielnia Mieszkaniowa
Rejonowa Spółdzielnia Mieszkaniowa w Choszczynie
Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa "TĘCZA" w Białym Borze
Spółdzielnia Mieszkaniowa "JUTRZENKA" w Łobzie
Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa "PŁYTA" w Karlinie
Spółdzielnia Mieszkaniowa "GARDNO" w Nowogardzie
Spółdzielnia Mieszkaniowa "PRZYSZŁOŚĆ" w Myśliborzu
Spółdzielnia Mieszkaniowa "PIAST" w Barlinku
Szczecinecka Spółdzielnia Mieszkaniowa
Spółdzielnia Mieszkaniowa "Przytorze" w Tychowie
Koszalińska Spółdzielnia Mieszkaniowa „Na Skarpie" w Koszalinie
Spółdzielnia Mieszkaniowa "Postęp" w Złocięncu
Międzyzakładowa Spółdzielnia Mieszkaniowa "Pomorska" w Szczecinie
Spółdzielnia Mieszkaniowa w Lipianach
Spółdzielnia Mieszkaniowa "Morsbud" w Szczecinie

Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa "Słowianin"
Spółdzielnia Mieszkaniowa "Pomorskie - Nasz Dom" w Szczecinie
Spółdzielnia Mieszkaniowa lokatorsko-własnościowa "Płonia" w Szczecinie
Spółdzielnia Mieszkaniowa "Odra" w Policach
Spółdzielnia Mieszkaniowa "Nasz Dom" w Kołobrzegu
Spółdzielnia Mieszkaniowa "Budowlani" w Koszalinie
Spółdzielnia Mieszkaniowa "Świt" w Drawsku Pomorskim
Kołobrzeska Spółdzielnia Mieszkaniowa
Spółdzielnia mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa "Politechnik" w Szczecinie
Spółdzielnia Mieszkaniowa "Widok" w Szczecinie
Spółdzielnia Mieszkaniowa "Warszewo" w Szczecinie
Spółdzielnia Mieszkaniowa Czaplinek
Regionalny Związek Rewizyjny Spółdzielni Mieszkaniowych w Szczecinie
Spółdzielnia Mieszkaniowa w Maszewie
Spółdzielnia Mieszkaniowa "Dąb" w Szczecinie
Radni samorządów i ich kluby
Zygmunt Dziewguć, Radny Woj. Zachodniopomorskiego
Emilia Szafran, Radna Gminy Dziwnów
Klub Radnych Prawa i Sprawiedliwości Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego
Osoby fizyczne
Ewelina Chlebowska
Beata Flejszer
Paweł Strzelecki
Ryszard Morawski
T. Mandziej
Marcin Wilkowski
Andrzej Śliwiński